

JINEOLOJÎ

3 Aylık Bilim Kuram Dergisi, Sayı:12

JINEOLOJİ

Üç Aylık Bilim ve Kuram Dergisi

Yerel Süreli Yayın / Sayı: 12
Ocak-Şubat-Mart 2019

JİNGEH Basın Yay. Mat. Dağ. Tas. Ve
Reklam Org. Film Eğt. Tic. San. LTD
ŞTİ. Adına sahibi: Zeynep Demir

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Ayşe Berktaş

Sayı Editörleri

Evin Soysal, Rojda Yıldız,
Ruşen Seydaoğlu

Yayın Kurulu:

Derya Aydın, Evin Soysal,
Halide Türkoğlu, Haskar Kırmızıgül,
Meral Çiçek, Nagihan Akarsel, Laleş
Çeliker, Nesrin Orun, Rojda Yıldız,
Ruşen Seydaoğlu

Danışma Kurulu:

Candan Yıldız, Dilar Dirik,
Feryal Saygılıgil, Gönül Kaya,
Havin Güneşer, Hülya Osmanağaoğlu,
Kayuş Çalıkman Gavrilof,
Malalai Joya, Nazan Üstündağ,
Nükhet Sirman, Rabab El-Mahdi,
Rabab İbrahim Abdulhadi,
Remziye Arslan, Ronahi Önen,
Ruken Şengül, Saira Zuberi,
Seda Altuğ, Shiler Amini,
Silvia Federici,
Silvia Marcos, Şemsa Özar,
Şenel Karakaş,
Valantine M.Moghodam,
Yakın Ertürk, Yüksel Genç,
Zeynep Kıvılcım

Abonelik Koşulları:

Yıllık abonelik bedeli: 60 TL
Yurtdışı abonelik bedeli: 70 Euro
Türkiye Ziraat bankası Diclekent Şubesi
Hesap No: 74457524-5002
IBAN:
TR 66 0001 0020 0074 4575 2450 02
Euro Hesabi
Ziraat Bankası Galatasaray/İstanbul Şb.
Hesap No: 74457524 5003
IBAN:
TR260001000701744575245003

Yazışma Adresi:

JİNGEH Basın Yayın
Huzurevleri Mahallesi Sıtkı Göröl
Caddesi 13. Sokak Kurdi-Der Apt.
Kat:4 No:4
Kayapınar / Diyarbakır
Tel: 0412 229 63 89
e-posta: editorjineoloji@gmail.com
internet adresi:
http://www.jineolojidergisi.org
facebook: @jineolojidergisi
twitter: @jineolojidergi

**Yayınlanan tüm yazıların sorumluluğu ya-
zarına aittir. Dergide yer alan yazılar kay-
nak gösterilmek kaydıyla kullanılabilir.
Dergiye gönderilen yazıların yayınlanması
yayın kurulunun kararına bağlıdır.*

Kapak Resmi

Meral Geylani

Kapak Uygulama

Naturel Medya Reklam

İç Tasarım

Nazemin Çap

Basımevi

Ceylan Matbaa

Maltepe Mah. Davutpaşa Cad. Güven İş

Merkezi B Blok No:318

Topkapı-İstanbul

BU SAYIDA...

5 | Editörden

10 | Varoluşun Erdemli Duruşu: Direniş / Nagihan Akarsel

21 | İran Kadın Hareketi ve Kadın Direniş Yöntemleri / Sophie Essmat

31 | Hindistan'dan Cezayir'e Kadın Direniş Ağları / Jineoloji Enternasyonal Kolektifi

43 | Kendini Küllerinden Yaratın Kadınlar / Cejna Mazi

58 | ZAD'larda Kadın Mücadele Deneyimi / Camille

67 | 90'lardan Günümüze Kürt Kadın Hareketi / Rojda Yıldız

81 | Feminist Mücadelede Kampanya Örnekleri/ Filiz Kerestecioglu, Gülnur Savran, Ayşe Günaysu

97 | Müslüman Kadınlar Ne İstiyor, Neyin Mücadelesini Veriyor?

Türkiye Örneği Üzerine Bir Derleme / Rümeyza Çamdereli, Şefika Özer

108 | Kadınların Afrikası'nda Direniş Güncesi için Notlar / Viktoria Krieger

122 | Dört Duvara Sığmayan Kadınlar / Elif Kaya

133 | 40 Yıllık Direnişin Işığında 'Başka Bir Medya Mümkün Mü?' / Fatma Koçak

140 | Feminist Direnişler: Strateji Belirlerken ve Pratikten Teoriler Örerken / Claudia Korol

147 | Yapım Aşamasındaki Devrim Konferansı'nın Anlattıkları / Haskar Kırmızıgül

156 | Söyleşi: Filistin'de Kadın Direniş Deneyimi / Şirin El Araj

*Kadın olmak büyük bir eylem, büyük bir yaşam, büyük bir cesaret,
büyük bir direniş, büyük bir savaş olayıdır.*

Ellerini
bahçeye diken
kadınlar...
Belki bir çınar
ağacı misali
büyümesi
yılları alanlar
belki her
bahar
morlanan
nergis misali
açılıp bir daha
kapananlar...

*Ellerimi bahçeye dikiyorum,
yeşereceğim, biliyorum, biliyorum, biliyorum
ve kırlangıçlar mürekepli parmaklarımın çukurunda
yumurtlayacaklar.
Küpeler takacağım kulaklarıma
ikiz iki kirazdan
ve tırnaklarımı papatya çiçeği yapraklarıyla süsleyeceğim...*

Füruğ Ferruhzad

Ellerini bahçeye diken kadınlar... Belki bir çınar ağacı misali büyümesi yılları alanlar belki her bahar morlanan nergis misali açılıp bir daha kapananlar... Belki bir tarlanın ucunda bir çim parçası olan belki sarı başaklarıyla güneşi yakalamaya çalışırlar. Yeryüzünün neresinde olursa olsun nefesi yeniden hayata katanlar...

Merhaba;

Kulaklarında kiraz küpeler, tırnaklarında papatya çiçeği olan kadınlar. Yeni sayımızda Füruğ'un dizeleriyle hoş geldiniz demek istedik sizlere. 11.sayımızda "Kadın Direniş Yöntemleri I" dosyası ile sizlerle buluşmuştuk. Fakat kadınların direnişi hem öylesine büyük hem öylesine derin ki bir sayıya sığdıramadıklarımızı "Kadın Direniş Yöntemleri II" dosyası ile devam ettirmek istedik. Elbette ki eksik kalan ve belki yazmaya çalışsak onlarca sayı çıkarmamıza vesile olacak bir hakikatten, kadın direnişinden bahsediyoruz. Binlerce yıldır yok sayılmaya çalışılan ve her defasında "var" olduğunu

bazen bir pencere kenarında bazen bir “hayır” sözcüğünde bazen dağ başlarında haykırmaya devam eden kadınların hikayelerini bilmek ve anlamaya çalışmak sadece merakımızın bir sonucu değildir. Aynı zamanda bir arayışın sonucudur.

Çocuklar konuşmaya başladıktan sonra etrafında olan bitenlere dair çok fazla soru sorarlar. Yaşamı, doğayı, evreni, insanları anlamaya çalışırlar. Büyüdükçe bu tılsımlı sorgulama hali aslında ne kadar sorularımızın cevabını hala öğrenemediysek de kaybolur. Uçak nasıl uçar? Dünya nasıl yere düşmeden gökyüzünde durur? Biz nasıl dünyaya geldik? Leylekler gerçekten annemiz mi? Bu soruların belki de hala cevabını bilmiyoruz. Leyleklerin annelerimiz olmadığını öğendik ama hala biyolojik olarak sperm ve yumurtanın döllenmesine dair neyi ne kadar biliyoruz? Okullarda öğretilen “mucizevi ve güçlü” sperm gelip “masum ve sakın” bir şekilde duran yumurtayı döllüyor ve dünyaya geliyoruz öyle mi? Peki ya gerçek bu değilse? Ya yumurtalarda “en az” sperm kadar aktif ise ve yumurta spermi kabul etmediği sürece döllenme asla gerçekleşmiyorsa? Ya kadınlar direnmekten asla vazgeçmemişse?

Erkek egemen zihniyetin hakim olduğu bir dünya ya sorgulamamızın önünü kesmekte ya sorguladığımız noktada yanlış cevaplara yöneltmekte bizi. Bin yıllardır kadınların doğası gereği “pasif, akılsız, bilgisiz” olduğu yalanı anlatıldı bizlere. Susmak, itaat etmek ve söylenenleri kabul etmek... Fakat biliyoruz ki hakikat bu değil. İktidar olgusunun doğmaya başladığı ilk zamanlardan beri kadınlar bazen sessiz çığlıklarında, bazen ağlayarak, bazen mağara kovuklarına kaçıp tek kalarak, bazen sokakta, bazen evde ama hayatın her yerinde bulunduğu yerden direnmeye devam etmiştir. Bin yıllar önce ziguratlarda çığlığı gökyüzüne ulaşan İnanna’nın sesi bugün 8 Mart’larda Jin Jiyan Azadi sloganlarına karışmıştır. Uçurumlardan atılan kadınların bedenleri bugün Leyla’ların bedeninde can bulmaya devam etmiştir. Tanrıça Sati’nin yanan bedenini Hindistanlı kadınlar pembe sopalarıyla suya batırmış, toprağa gömülerek recm edilen kadınların intikamını Zapatistalı kadınlar topraklarını özgürleştirerek almıştır. Ve yeni baştan bir sorgulama halimiz geliyor. Neydi bu kadınları bu kadar direnmeye iten? Haksızlıklara, zulme, eşitsizliğe ve var olan sisteme kafa tutmaya götüren inatlarının altında yatan şey neydi? Çocukça meraklarını ve anlama isteklerini yeniden diriltten şey neydi?

Dünyanın birçok yerinde kadınlar artan şiddete, tacize, tecavüze, ırkçılığa, farklı kimliklerin yok sayılmasına ve kadınların inkarına yönelik politikalara karşı çıkmakta ve itirazını yükseltmektedir. Geçmişten gelen miraslarını bugün yerel direnişlerini küresel ağlarla birleştirerek kadın dayanışmasını ve gücünü artırmaktadır. Jineoloji Dergisi olarak farklı coğrafyalardan farklı deneyimleri

daha yakından tanımak, öğrenmek ve anlatmak için bu sayımızda da elimizden geldiğince sizleri başka kadınlarla buluşturmaya çalışacağız. Direnişin cevabını yıkılmış evlerin arasında kalan tandırda ekmek pişirerek, yaşam alanını ne pahasına olursa olsun terk etmeyerek, cezaevlerinde çay ve yemek artıklarından toprak üretilip çiçek büyütürken, İntifada’da yaşamı yeniden örgütleyerek devamını sağlarken sokak eylemlerine katılarak, her Çarşamba beyaz başörtüsünü çıkarıp fotoğraf çektiler, her Cumartesi kaybettirilen sevdiklerinin akıbetini sorarak arayanlarda bulmaya çalıştık. Ellerini bahçelere diken kadınları, tohum olmuş kadınları, ağaca durmuş kadınları, kiraz olmuş kadınları öğrenmeye, anlamaya çalıştık. Bu direnişi ve direnişin doğurduğu hakikatleri erkek egemen sistemin bir panzehiri olarak görmeye devam ediyoruz ve bu hakikatleri hep beraber çoğaltmanın hayati önemini de biliyoruz.

Ellerini bahçelere diken kadınların diyarından sesleniyor Nagihan ilk yazımızda; **“Varoluşun Erdemli Duruşu; Direniş”** isimli yazısı ile direnişin paradigmatik bir kavrayış olduğunu bu kavrayışın yaşamla bütünleştiği zaman bir anlama bürüneceğini hatırlatıyor ve direnişin ne olabileceğine dair kapsamlı bir çerçeve çiziyor. Deleuze’un “İktidar hayatı hedef aldığı anda, hayatın kendisi iktidara direniş olur” sözünü hatırlatarak hayatın kendisini bir direniş alanına çevirmenin öneminden bahsediyor.

Tarihi kadim olan bir halkın topraklarından İran’dan ses veriyor Sophia da bizlere. **“İranda’ki Kadın Hareketi ve Kadın Direniş Yöntemleri”**ni aktaran Sophia “Beyaz Çarşamba eylemleriyle gündeme gelen İranlı kadınların diğer direnişlerini ve aslında zor şartlar altında neler başardıklarını anlatıyor bizlere. Bireysel direnişlerin küresel direnişlerle buluştuğu, İran şeriatı altında kadınların ülkelerini terk etmek zorunda kalsalar dahi mücadeleyi başka alanlarda yürüttükleri zorlu yolu anlatıyor.

Jineoloji Enternasyonal Kolektifi ise **“Hindistan’dan Cezayir’e Kadın Direniş Ağları”** yazılarında sömürgecilğe karşı çok ciddi emeklerle mücadele veren Hindistanlı ve Cezayirli kadınların geçmişten günümüze verdikleri mücadelelerini gözler önüne seriyor. Hindistan’da kadınların sahip olduğu köklü animistik inançların bugün pembe sopalı kadınların mücadelesinde yaşadığını, Cezayirli savaşı kadınların hem kendi toplumlarındaki ataerkiye hem Fransız sömürgeciliğine verdiği muazzam mücadelenin detaylarını aktarıyor.

Cejna Mazî ise **“Kendini Küllerinden Yaratan Kadınlar”** yazısı ile kadınların zorlu koşullarda özgün alanlar, yapılar inşa etme süreçlerini anlatıyor. Her şeye rağmen vazgeçmeyen ve kendi iradeleriyle direnen kadınların bu zorlu süreçlerde hangi yöntemlerle ve nasıl bir anlam dünyası ile zorlu bir alanda mücadele ettiklerini anlatıyor.

Cezayir’i yıllarca sömüren Fransa’ya dönüyoruz yüzümüzü. İktidarlar ne kadar zalim

olsa da iktidarlar altında yaşayan kadınlar mücadelelerinden asla vazgeçmiyor. ZAD'da yani "savunulması gereken bölge"de kadınların oluşturduğu bir yerel örgütlenme modelini ve bu modeli oluştururken Fransız kadınların verdikleri mücadeleleri Camille "ZAD'da Kadın Mücadelesi Deneyimi" yazısı ile anlatıyor. Bir havaalanı yapımına karşı çıkanların inşaat olarak belirlenen bölgede yeniden toprağa dönüşlerini ve "ellerini bahçeye dikenlerin" emeklerini anlatıyor bizlere.

Rojda Yıldız ise Kürt Kadın Hareketi'nin doksanlardan günümüze gelen mücadele örneğini pratik süreçler ve zihinsel dönüşümleriyle beraber aktarıyor. **"Anlamın Pratik ile Kesiştiği Bir Mücadele Deneyimi"** isimli yazısında bir yandan devlet şiddetinin en çıplak haliyle yüz yüze kalan Kürt kadınların diğer yandan kendi toplumlarındaki ataerkiye karşı köklü mücadeleler yürüttüklerini ve erkek egemen zihniyetin yıkılmasını "küresel düşün, yerel mücadele et" söylemi ile devam ettirdiklerini aktarıyor Rojda.

Mücadeleyi her yerde yükselten kadınlardan Türkiyeli feminist kadınlar, Filiz, Gülnur ve Ayşe feminist hareketin örgütlediği üç kampanya ve bu kampanyanın geliştiği süreçleri anlattı bizler için. **"Dayağa Karşı Yürüyüş", "438 Yasasına Hayır", "Arkadaşıma Dokunma"** kampanyalarını anlatan yazarlarımız aslında "yolda yürürken öğrenen" "öğrenirken öğretene" deneyimlerini bütün sadeliği ile buluşturuyorlar bizlerle.

Kimliklerin kesiştiği noktalarda farklı bir kadın mücadelesi mümkün müdür? sorusuna cevap arayan siyah kadınlar, etnik kimliği ezilen kadınlar, inanan kadınlar, inançlarıyla beraber kendini tanımlamak isteyen kadınların mücadeleleri ile ortaya çıkan deneyimlerin yüzyılında yaşıyoruz. Müslüman kadınların mücadele deneyimlerini **"Müslüman Kadınlar Ne İstiyor, Neyin Mücadelesini Veriyor; Türkiye Örneği Üzerinden Bir Derleme"** yazısı ile Müslüman kadınların örgütlenirken yaşadıkları zorlukları kendi deneyimleri üzerinden kronolojik bir sıralama ile Rümeysa ve Şefika bizlere sunuyor.

Hegel Afrika için "tarihi olmayan bir kıta" demiş. Tarihi egemenlerin ve herkesin bildiği bilgiler üzerinden yorumlarsak evet, Afrika'nın modern tarihi sömürgecilikle başlayan bir tarih. Fakat Afrika klan kültürünün ve toplumsallığın kök saldırdığı bir yer olarak tarihin en önemli olaylarının yaşandığı bir coğrafya. Viktorya, **"Kadınların Afrikası'nda Direniş Güncesi için Notlar"** isimli yazısında Afrikalı kadınların tarihini sömürge öncesi, sömürge dönemi ve sömürge sonrası olarak üçe ayırıyor ve ana kadın kültürünün yaşatıldığı bu topraklarda kadınların direnişlerine dair kesitler sunuyor bizlere. Ellerini Afrika'nın verimli topraklarına diken kadınlar hala nenelerinin tohumlarıyla direnişe ayna tutuyor ve kadınların güçlü olduğu bir toplumun özgürlüğe daha yakın olduğu hakikatini gösteriyor bizlere.

Elif, **"Dört Duvara Sığmayan Kadınlar"** isimli yazısı ile artık bu ülkenin bir gerçekliği haline gelmiş cezaevlerinde bulunan kadınların direnişini anlatıyor bizlere. Yıllardır iktidarın bir "terbiye mekanı" olarak kurduğu bu alanların nasıl işkencehanelere dönüştüğünü, kadınların tacizlere-tecavüzlere rağmen içeriği dışarı ile bir kılma mücadelelerini anlatıyor. Meyve kabuklarını tohum yapıp çiçek yetiştirmeye çalışan kadınların hikayesini anlatıyor aslında. Cezaevlerinde çiçeğe hasret kadınların ellerini dikebilecek bir bahçeleri yokken kendilerine bir bahçe inşa etmelerinin mücadelesini anlatıyor.

Hayatın her alanında mücadele etmek zorunda kalan kadınlar arasında gazeteci kadınların mücadelelerini ise yıllardır gazetecilik yapan Fatma Koçak yazdı. **"Başka Bir Medya Mümkün mü?"** sorusunun peşine düşen Fatma, kadınların hakikati yazmasının ve dillendirmesinin önemli bir aracı olan gazeteciğin kadınlar tarafından yapılmasının önemini tekrardan hatırlatıyor.

"Feminist Direnişler: Strateji Belirlerken ve Pratikten Teoriler Örerken" isimli yazısı ile Claudia 21.yüzyıl kadınların yüzyılı olarak tanımlıyor ve bu yüzyılda bedenleri ve toprakları savunmanın önemi üzerinde duruyor. Feminist bir adaletin zorunluluğu ve getirileri hakkında fikirlerini paylaşan Claudia bu yüzyılda kadınların mücadele ederken yürüttüğü stratejileri üzerine fikirlerini aktarıyor.

Haskar ise geçtiğimiz aylarda Frankfurt'ta Kürt kadınların çağrısı ile bir araya gelen kadınların gerçekleştirdiği kadın devrimi konferansından izlenimlerini aktarıyor. **"Yapım Aşamasındaki Devrim Konferansı'nın Anlattıkları"** isimli yazısında farklı bir dünyayı inşa etmenin mümkün olduğunu ve bunun için verilen mücadelenin ilerlemesinde kadınların rolünün önemini dile getiriyor.

Son olarak bu sayıdaki söyleşi köşemizde **Şirin el Araj ile Filistin'de Kadın Direnişi** konusu yer alıyor. Filistin deneyiminin nerelerden nasıl geldiğini, kadınların yıllardır bu direniş içerisinde neleri başarıp neleri başaramadığını ve kendilerini nasıl değiştirip dönüştürdüğünü konuştuk.

Yani bahçede büyüyen elleri, toprakta yeşeren tohumları, yeni bir yaşama akma arzusunda olanları aktarmaya çalıştık. Dünyanın birçok yerinden, yaşamın birçok alanından kadınların var olma ve yeni bir yaşam talep etme mücadeleleri bugün hem bizlere ilham hem öğretici bir ders oluyor. Geçmişin hafızasına sahip çıkarak geleceği inşa etme mücadelesinde olanlara, dergimizin çıkış aşamasına kadar her türlü desteği sunan kadınlara, kapak resmimizi çizen sevgili Meral Geylani'ye, yazarlarımıza, dergiyi siz okuyucularımıza ileten arkadaşlarımıza buradan sevgilerimizi ve dayanışma duygularımızı yolluyor, direniş yöntemlerimizi çoğaltmaya davet ediyoruz...

Varoluşun Erdemli Duruşu: Direniş

Nagihan Akarsel

Yaşamın direnmek ile özdeş olduğu bir coğrafyadan bu yazıyı kaleme alıyorum. Coğrafyamızın bütün anlamlarını kuşanan bir sözcük direniş... Yaşamın ta kendisi... Varoluşun erdemli duruşu. “Yaşamak direnmektir” cümlesi ile başlayan çağın en büyük özgürlük hareketinin manifestosu. Bu cümleye tutunarak hakikati arayan, koruyan, savunan bir bilinç örgütlenmesinin formülü. Deleuze’nin, “İktidar hayatı hedef aldığı zaman kendisi iktidara direniş olur” sözüne zaman ve mekân bağlamında bütünsel bir ses ile karşılık gelen bir varoluş biçimi...

Yaşanılanı yazmak zor bir edim... Yaşanılanın anlamını hak ettiği yerden ifade etmek ise daha zor. Bu duygu yapmak istediğiniz bütün girişleri alt üst edebilir. Çünkü direnişin anlamını kuşananların kalp atışlarının sayılmaya başladığı bir zaman dilimindedir. Coğrafyasının bütün acılarını bedenini hücre hücre yaşama adayarak direnenlerin... Direnişin anlamını yaşamları ile ifşa eden çağın en güzel insanların...

Ve bu zamanda tarihe kaydedilen direniş mekânlarına uğrarsınız. Kobanê’nin büyük annesinin kofisi yani güneş gibi koktuğunu söyleyen Mahmut’un yaralarını henüz sardığı bir yerde durursunuz. Minbiç’te iktidar güçlerinin bütün hesaplarının bilgelik ile kadın bilgeliği ile boşa çıkarılacağını bilen Türkmen bir annenin direnişine tanık olursunuz. Efrîn’in rüzgarını gözlerinde bir damla gözyaşı ile taşıyan Şirin’in umudunu kuşanırsınız. Şehba’da yaşamı yeniden yaratan kadınların pozitif enerjileri ile birbirini nasıl tamamladıklarını görürsünüz. Halep’te Şeyh Maksut’ta yıkık bir evin önünde capcanlı duran asmanın yeşiline takılır gözleriniz. Herşeye rağmen direnen yaşamı hayranlıkla izlersiniz. Şengâl’de kadın direniş çizgisine yaslanan annelerin kucagında kutsalları ile dağlara nasıl yol aldığını anlatan Hedar’ın sesine kulak verirsiniz... Her birisi farklı direniş yöntemlerini anlatır bize. İktidar güçlerinin 21. yüzyılda büyük bir hızla işgal etmeye çalıştığı bir coğrafyada “Yaşamak direnmektir” diyerek toprağına, kültürüne, değerlerine sahip çıkan bir yaşamın direnişin felsefesini anlatır.

Bu yazının her bir sözcüğü saatin ibrelerinin direnişten yana döndüğü bir zaman diliminde, mekânın direniş ile özdeşleştiği Kobanê, Minbiç, Efrîn, Şehba, Halep ve Şengâl’de yazılmaya çalışıldı. Direnişin yaşam ile özdeş olduğu bir coğrafyada yaşamı kadın ile bir tutan kültürel kodları esas aldı. Direnişin evrensel tanımlarına yerelde ki direnişin kodlarını çözerek az da olsa katkı sunmayı amaçlamakta... Evrensel ile tikel arasında olan bağa dayanan bir yöntemi esas almakta.

Paradigmasal Bir Kavram: Direniş

Karşılığı paradigmasal bir anlama denk düşen bir kavram direniş. Türkçe sözlükteki karşılığı, “Dayanma, koruma” olarak geçer. İngilizce’de boykot, protesto anlamına gelen “resistance” sözcüğü kullanılır. Almanca’da, karşı duruş anlamına gelen “Widerstand”, İspanyolca’da da “resistencia” sözcüklerine karşılık gelir. Kürtçe de ise, “berxwedan” bütün imkanlarını direnmek için seferber etme olarak tanımlanır. Farsça ve Arapça’da ise “mukavemet” olarak geçer.

Bütün dillerde dayanma, kabul etmeme, karşı durma gibi anlamları kapsıyor. Ayrıca görsel, şiirsel, çizimsel bütün anlatılarda da direniş bir karşı duruş olarak ifade edilir. Ancak ‘neye’ dayanma? Ya da ‘neyi’ boykot etmek? Neye karşı durmak? İşte burada çoğunlukta işgale, soğuşa, açlığa, haksızlığa, acıya, zulme, savaşa, korkuya, sömürgeciliğe, soykırıma şeklinde sıralayabileceğimiz bir dizi cevap çıkar karşımıza.

Bu cevaplar bir anlamı ifşa eder. Bir zihniyeti. Bir vicdanı. Bir paradigmayı... Burada paradigma kavramını tanımlamak gerekmektedir. Paradigma, bir perspektif, bir kuram, bir dünya görüşü olarak tanımlanabilir. Kavramı bildiğimiz anlamda ilk kez kullanan Thomas Kuhn, 1962’de yayınlanan “Bilimsel Devrimlerin Yapısı” adlı çalışması ile bilimde o güne kadar en yaygın biçimde kullanılan kavramları sarsar. Bilimde değişimin evrimsel olduğu, bilim adamlarının çalışmalarının bir süreklilik sergilediği, bilimde değişim ve gelişmenin bir duvarın örülmesinde tuğlaların üst üste konulması gibi sürekli, birbirine bağlı ve birikimsel bir süreç olduğu tezlerine dayanan geleneksel anlayışa karşı “paradigma” kavramını geliştirir Kuhn.

“Her paradigma, bir alanda yığılmış belli bir sorunlar demetine yanıt olarak ortaya atılır. Bunun bir göstergesi, o alanda belli bir sorgulamanın başlamasıdır. Eleştiriler yükselir. Yeni arayışlar ortaya çıkar. Tartışma hararetlenir.”¹ der. Örneğin, 17. ve 18. yüzyılın Aydınlanma Dönemi ile birlikte “Akıl Çağı” denilen dönem başlamıştır. Ancak Bacon, Descartes, Galileo, Newton, Wesley, Voltaire,

¹ Hasan Şimşek, 21.Yüzyılın Eşiğinde Paradigmalar Savaşı- Kaostaki Türkiye, Sistem Yayıncılık, 1997, s.9

Rousseau, Locke, Hume, Kant ve Adam Smith gibi isimlerle anılan ve kökleri M.S 1500'lere dayanan paradigma artık düşüştür. Akıl Çağı'nın akılmendlerinin hepsinin erkek olması ayrıca incelenmeyi gerekli kılan bir konudur. Adı Pozitivist/akılcı olan bu paradigma kapitalist modernitenin dayandığı paradigma olur. Bu paradigmaya dayanarak gerçekliğin basit, hiyerarşinin düzenin ilkesi, evrenin mekanik, gelecek ve yönün belirli, değişimin niceliksel ve birikim şeklinde olduğunu iddia etmişlerdir. Ve nedensellik ilişkisine dayanan bir ilişkiler bütünlüğü ile nesnelliğin zorunlu olduğunu kanıtlamaya çalışmışlardır. Newton'ın "Matematiğin İlkeleri" (Principia Mathematica) adlı eseriyle başladığı için, bugün bilime egemen olan paradigma "Newtoncu bilimsel paradigma" olarak tanımlanır. Bu paradigmada bir makinanın işleyişi evrenin işleyişine adapte edilir. Dolayısıyla dünya görüşü de mekaniktir. Bugün postmodernizmden tutalım, postkapitalist, postyapısalcı yaklaşımlara kadar bildiğimiz neredeyse bütün post- yaklaşımlar bu büyük Newtoncu paradigmatik dönüşüme dayanır.²

Ancak bu paradigmanın yaşamı, toplumu, doğayı ve kadını tanımlamadığını ve iktidar eksenli olduğu açısından Abdullah Öcalan bilimin paradigmatik bir devrime ihtiyacı olduğunu belirterek "Demokratik uygarlık güçlerinin temel paradigma ve yapılanmalarında ciddi bir kusur ve yanlışlıklar zinciri olmasaydı, bu kadar başarısızlık olmazdı. Yeni bir derin teorik yaklaşım metoduna ihtiyaç var. Sayıların kalabalığına boğulmuş sosyolojik yöntemlerin gerçeği açığa çıkarmaktan ziyade perdelemesi söz konusudur. Resmi moderniteyi meşrulaştıran söylemlerden uzaklaşmak gerekir. Bu konuda köklü bir bilimsel devrime ve yöntemsel çıkışa ihtiyaç vardır"³ demiştir.

Demokratik Modernite ile beraber herşeyden önce zihniyet devriminin temel olduğunu dile getirmiştir. Ulusal ve sosyalist mücadelelerde genel olarak eylem yönünün önde olduğunu dile getirerek, Bir Halkı Savunmak kitabında aslında paradigma değişikliğinin temelinde yatan bilgi yapılanmalarını anlamak açısında kuantum fiziğinin ele alınması gerektiğini özellikle vurgulamıştır. Kuantum dünyası ve kozmosun özgür tercihlere dayalı, sezgiselliği ve özgürlüğü ifade eden dünyasının anlaşılmasının önemine işaret etmiştir. Kuantum dünyası bir nevi neolitik dönemin canlı doğa, sezgisel yöntem, özgür akış özelliklerini ifade eden dünyasıyla benzerdir. Bu temelde Kuantum fiziğinde yaşanan gelişmelerin yeni bir paradigma ihtiyacını ortaya koyduğunu belirtmiştir. Newton fiziğini aşan Kuantum fiziğinin yeni bir paradigmanın alt yapısı olduğunu dile getirmiştir.⁴

² a.g.e, s.9

³ Abdullah Öcalan, Özgürlük Sosyolojisi

⁴ Abdullah Öcalan, Bir Halkı Savunmak

Paradigma bu yönüyle zihniyet ve vicdanın dayandığı bilgi yapılanmalarını ifade etmektedir. Bu bilgi yapılanmaları aynı zamanda o sistemin bakış açısını anlatmaktadır. Bu açı bireyden topluma, muhabbet toplayan insanların müziği olan Çigan müziğinden Frida Kahlo'nun acıya direnen çizgilerine, çiçeğin soluk almasından taşın dokusunda saklı olan tarihe kadar yaşamı bir bütün olarak kapsamaktadır. Bu paradigma yaşamın direniş ile aynı anlamı kuşandığı ahlaki politik toplumların birikimine dayanmaktadır.

Zerdüş'ten Mani'ye, Terzi Hermes'ten Hallac-ı Mansur'a Ortadoğu bilgelerinin felsefesinin temelinde de bu anlayış yatmaktadır. Abdullah Öcalan, bu felsefenin kadın eksenli tarım-köy toplumundan beslendiğini çok net dile getirmektedir. Yine kuantum fiziğinin 'mikro kozmos' olarak tanımladığı insan evrenini 'ikinci doğa' olarak tanımlaması önemlidir. Evrende aranan her şeyin insanda bulunabileceğini anlatmaktadır. 'Kendini Bill' ilkesi bu nedenle çok anlamlıdır. Çünkü evreni kaba bir madde yığını olarak değil de canlı bir organizma olarak görmektedir. Yaşamı kuran ve yaşam ile doğal bir bağı olan kadınların tarım-köy devrimi temelinde öncülük ettiği doğal toplumda var olan animizm bu anlayışın temelidir. Her şeyin canlı ve kutsal olduğunu bilmek hakikatin kendisine varmanın temel yollarından biridir. Her doğanın tüm bileşenleri 'bir'dir, birliktedir.

Toplumsallaşma ile anlamına kavuşan insanlığın bütün direniş hikayelerini de bu perspektiften okumak önemlidir. Mitolojinin, dinin, felsefenin ve bilimin tersyüz ettiği bu direniş hikayelerini anlamlı bir yaşamın kaynağı olarak ifadeye kavuşturmak, Kürdistanı bir yerden varlığını toprağı ile anlamlandırmanın bilgisini kuşanmak, yereli anlamlandırdıkça evrenselleşileceğinin bilgisini oluşturmak, bütün bunları yaparken toplumsal gücüne dayanmak birkaç yöntem olarak belirtilebilir.

Zulüm İle Özdeşleşen Bir Kavram: İktidar

Bütün direniş örneklerinde genelde varlığa kasteden bir taraf vardır. Ve o kasteden tarafa karşı bir duruş sergilenmektedir. Ki bu karşı duruş en çok da kötülüğe karşı bir duruştur. Burada zulüm, haksızlık gibi tanımlamalar çıkar karşımıza.

Paradigma bu yönüyle zihniyet ve vicdanın dayandığı bilgi yapılanmalarını ifade etmektedir. Bu bilgi yapılanmaları aynı zamanda o sistemin bakış açısını anlatmaktadır. Bu açı bireyden topluma, muhabbet toplayan insanların müziği olan Çigan müziğinden Frida Kahlo'nun acıya direnen çizgilerine, çiçeğin soluk almasından taşın dokusunda saklı olan tarihe kadar yaşamı bir bütün olarak kapsamaktadır.

Bu tanımlamalarda bir varolma biçimini anlatır. İktidar, tahakküm, teca-vüz, savaş, yıkım, göç ile varolmayı... Kapitalist modernitenin esas aldığı bir varolma biçimi de diyebiliriz.

Kapitalist modernitenin dayandığı bilgi yapılanmaları da bu varolma biçimini meş- rulaştıran bir işlev görmektedir. Bir başka deyişle modern bilimin kaynaklık ettiği bir varolma biçimi. Çünkü insanın doğaya egemenliğini ilan ettiği büyük bir altüst oluş ile gerçekleşti modern bilim. Oysa başlangıçta insan doğayı içinde yer aldığı bir bütün olarak ele alıyor, kavramaya çalışıyordu. Bu ilişkinin devletli uygarlık ya da onun bir temsili olarak kapitalist modernite tarafından tersine çevrilmesi doğayı in- sanın dışında bir nesne haline getiriyor. Bir bilgi ve bilme nesnesi. Sayıya, ölçüye ve mantıksal ilişkiye indirgenen bir nesne... Ve iktidar nesne olarak ele aldığı doğa, toplum ve kadın üzerinde hükmünü sürdüren bir güç olarak varlığını sürdürür. İk- tidarın da paradigmasal bir karşılığı olduğunu belirtebiliriz. İktidar deyince de ge- nelde devletli uygarlık ile yukarda bahsettiğimiz mekanik yani pozitivist akılcı paradigmanın gelmesi tesadüf değil.

Oluşu sadece insana özgü kılmak insan merkezci yaklaşımların bir sonucu. Oysa yaşamın dinamiklerini içinde taşıyan, zaman ve mekân bağlamında yaşayan her canlının bir oluş süreci vardır. Bu süreçlerin gözardı edilmesi ve sadece insanda tanımlanması iktidar olgusunun da çıkış noktasını ifade etmektedir. Örneğin si- yasal iktidarlar ekseninde ele aldığımızda hep bir devlet ve kurumları ile birlikte varlığın varolageldiğini görürüz. Bu aynı zamanda bedenın siyasal iktidara ve onun ekonomik amaçlarına uyumlu olmasını şart kılan bir durumu ifade etmek- tedir. Buna uymayanların ise dışlandığı bir gerçeklik yaşanmaktadır. Böylesi var- lıklar ise adı sanı olmayan gölgeler olarak varoluşlarını sürdürmektedirler. Bireyin korku ile terbiye edilmesi kadar onu aşan mitsel ve tanrısal simgelerin bilgisi de köleleşmeye katkı sunmaktadır. Sonsuz evrende kendini değersiz hisseden, her yaptığı eylemden suçluluk duymaya hazır bir karakter oluşturulmaktadır.

İktidar özne olma halini, nesne olarak ele aldığı doğa, toplum ve kadın üzerindeki hükmünü herşeye razı olan bedenlerin oluşturduğu kitleleri çoğaltarak sağlamakta- dır. İnsan bedenini makineleştirerek onda temel bazı korkular yaratmaktadır. Ro- java Üniversite'sinde seminer veren Profesör Doktor David Graeber bunu iki temel korku ile izah eder, "Birincisi iktidar boş zamanlarında kendini kötü hisseden kişi- ler yaratır. Bir diğeri ise sürekli işini kaybetmekten korkan ve bu nedenle de durma- dan çalışan bireyler oluşturur. Bunun sonucu ise düşünmeyen, emir ile hareket eden topluluklar demektir. Yani makineleşen nesneler de diyebiliriz. Dayanışma ve pay- laşmanın yerini rekabet ve hırsın aldığı bir yaşam tarzından bahsetmek mümkün. Bunun sonucunda ise kendi varoluş kaynaklarına yabancılaşan bir insan gerçeğinin oluştuğunu belirtebiliriz.

"İktidar sizi en çok nerenizden yaralıyorsa orası kimliğiniz olur."

Yaşam zengin direniş biçimlerini içinde barındıran aktif bir organizasyon aslında. Bir savunma biçimi. Öz savunma ve meşru savunma da direnişin bir ifadesi. Pasif di- reniş, aktif direniş, sivil direniş, kültürel direniş, ahlaki direniş, ekolojik direniş vb. çok sayıda direniş yöntemi de Milan Kundera'nın, "İktidar sizi en çok nerenizden yara- lıyorsa orası kimliğiniz olur" cümlesini doğrularcasına yaralı olduğun yerden yükse- len bir ses, bir eylem, bir duruş, bir yaşam tarzı oluyor.

Örneğin Gandhi, "Kimseye kirli ayaklarıyla beynimde gezme fırsatı vermem" diyerek satyagraha adını verdiği direnişi esas alır. Satyagraha doğruyu ve şiddet kullanmadan hakkını kullanmayı ilke edinen bir direniş biçimidir. 11 Eylül 1906 yılında Gandhi Güney Afrika'nın Johannesburg kentinin bir tiyatro salonunda toplanan üç bin Hintliye ırkçı ve ayrılıkçı politikayı protesto etmek için yeni bir strateji olarak tanıttığı Satyagraha'yı önerir ve uygular. Düşmanla iş birliği içinde bulunmama, şiddet karşılığı, sivil itaatsizlik, uzlaşmacılık, çilecilik, açlık grevi, aylar süren yürüyüşler gibi önemli kişisel fedakarlıklar içeren yöntemler de bu direniş biçimine örnek olarak verilebilir.

Bir başka direniş yöntemi de özellikle yaşamın bir ağ ile çerçevelenmesini ve de- netimini esas alan mekanik paradigmanın zihniyet yapılanmasının bir aracı olan bio-iktidara karşı direnişin bio-politikasıdır.⁵ Kişinin elindeki özgür mekânları de- netim altında tutma yöntemi olan bio-iktidar bireyin hiçbir yere kendini ait hisset- memesini sağlamaktadır. Foucault'un dediği gibi bu insan okul, kışla, hastane, hapisane gibi yerlerde uysallaştırılmaktadır. Görünmez bir şiddet sözkonusudur. Dizilerden, sinemalara, müzikten resime kadar birçok yöntem ile bu yapılmaktadır. Görünmez olan bu iktidar şiddetine karşı bio-politikayı geliştirmek önemlidir.

Ekolojik direniş örnekleri de son yıllarda artmıştır. Özellikle küresel ekonomik kriz ile başlayan işgal ve direniş hareketlerine Arap Baharı, Wall Street'i İşgal Et, İspanya Öfkeli Hareketi, Yunanistan isyanı, Gezi parkı direnişi, Brezilya evsiz işçiler ha- reketi, Amazon yerlileri direnişi, Honduras Yerli ve Halk hareketleri Yurttaş Meclisi, Arjantin işçi fabrikaları hareketi, Şili eğitim savaşı, Arjantin Şili Patagonya Mapuche Hareketi, Fransa ZAD işgal hareketi, Almanya Hambach Forest direnişi, Dakota StandingRock, Artvin Cerattepe, Alakır Nehri Kardeşliği, Hasankeyf'i yaşatma di- renişleri örnek verilebilir. Alternatif yaşam ve direniş alanları olarak bu direnişler yeni direnişlere de moral kaynağı olmuştur. 2017 yılında kurulan Birleşik örgütlenme ve mücadelesi hedefi ile kurulan Çevre ve Ekoloji Mücadeleleri İletişim ve Daya- nışma Ağı da birer mücadele ve direniş yöntemi olarak literatürde yerlerini almıştır.

⁵ Kurtul Gülenç, Frankfurt Okulu Eleştiri, Toplum ve Bilim, Ayrıntı Yayınları, 2016

Bir Kadın En Çok Neresinden Yaralanır?

İktidarın ilk kurumlaştığı alanlardan biri olan kadın varlığı iktidarın en çok yaraladığı kimliktir aynı zamanda. Egemen erkekliğin iktidar alanı haline gelen kadın varlığının tanımı bu nedenle çok önemlidir. Burada kadın doğasını tanımlama ihtiyacı doğmaktadır. Bu konuda bilimin önemi ortaya çıkmaktadır. Özellikle bir kadın biliminin neden gerekli olduğu yönünde sorulan sorulara cevap vermek önemlidir. Bu konuda Matematiğin 500'ü aşkın dalını, insan vücudunun her organını hatta onun detaylarını inceleyen bilim dallarının neden kadınları incelemediği sorusu akla gelmektedir.

İktidar kadını en çok da dört alanda yaralamıştır. Birincisi baskı, tecavüz, hakaret ve katliamlar ile kadını bir üreme aracı haline getirmiştir. Kadını ilk ev kölesi haline getiren iktidar kadını bu statü içinde tutarak mutlak bir mülk haline getirmiştir. İkincisi kadının günümüzde cinsel dürtünün ve iktidarın aracı haline getirilmiş olmasıdır. Üçüncüsü ücretsiz, karşılıksız bir emekçi haline getirilmesidir. Dördüncüsü kadının kapitalizm ile beraber metalaştırılması gerçeği olmuştur. Kadın bedeni, kadın emeği, kadın bilinci ve ruhu katliamlardan geçirilmiştir. Kadın kimliği yaralanmıştır.

Bu anlamda bir kadının varoluşunu nasıl tanımladığı, anlamak ve anlaşılır kılmak istenenin ne olduğuna dair sorulara verilecek yanıtlar önemli olmaktadır.

Bu anlamda bir kadının varoluşunu nasıl tanımladığı, anlamak ve anlaşılır kılınmak istenenin ne olduğuna dair sorulara verilecek yanıtlar önemli olmaktadır. Yaşam ve kadın sözcüklerini birbirini tamamlayan bir yerden ele aldığımızda anlam ile özdeşleşen özünü iyi tarif etmek gerekmektedir. Anlamli yaşamın kadını olan bağı iyi, güzel ve doğru bir şekilde yapmak için jineolojinin önemli olduğunu vurgulamak önemlidir.

Yaşam ve kadın sözcüklerini birbirini tamamlayan bir yerden ele aldığımızda anlam ile özdeşleşen özünü iyi tarif etmek gerekmektedir. Anlamli yaşamın kadını olan bağı iyi, güzel ve doğru bir şekilde yapmak için jineolojinin önemli olduğunu vurgulamak önemlidir.

Varlık olarak kadın tanımı önemlidir. Spinoza varlığın özü nedir sorusuna, “Arzu duyarak çaba (conatus) harcamak, yani var olma direnci” Nietzsche “güç istemi”, Marx “emek gücü” demiş, Heidegger ise böyle bir ayırımın gerekli olmadığını savunmuştur. İbn-i Sina ise varlığı iki temel ilke ile açıklamaya çalışmış bunlara illiyet yani sebep sonuç ilişkisini esas alan teori ile sudûr yani çıkış teorisi demiştir. Her bir teori varlığın özünü tartışmaktadır.

Yeni an'larda parçacık olma potansiyeli ile varlık tanımını yapan kuantum fiziği ise koşullara ve gözlemciye bağlı olarak bu potansiyelin harekete geçtiğinde varlık kazandığını belirtmektedir. Atom altı parçacıklarının hem dalga hem de parçacık olma durumu üzerinden gelişen belirsizlik teorisi ile gözlemcinin de dahiliyetinde bir etki üzerinden gözlemlendiği an'da dalga ya da parçacık olduğunu deneyimlemektedir.

Bu konuda Abdullah Öcalan, “Öncelikle kadını tanımlamak ve toplumsal yaşam içindeki rolünü belirlemek doğru yaşam için esastır. Bu yargıyı kadının biyolojik özellikleri ve toplumsal statüsü açısından belirtmiyoruz. Varlık olarak kadın kavramı önemlidir. Kadın tanımlandığı oranda erkeği tanımlamak da olasılık dahiline girer. Erkekten yola çıkarak kadını ve yaşamı doğru tanımlayamayız. Kadının doğal varlığı daha merkezî bir konumdadır. Biyolojik açıdan da bu böyledir. Erkek egemen toplumun kadının statüsünü alabildiğine düşürmesi ve silikleştirmesi, kadın gerçekliğini kavramamızı engellememelidir. Yaşamın doğası daha çok kadınla bağlantılıdır. Kadının toplumsal yaşamdan alabildiğine dışlanması bu gerçeği yanlışlamaz, tersine doğrular. Erkek zorbaca ve yok edici gücüyle kadın şahsında aslında yaşama saldırılmaktadır. Toplumsal egemen olarak erkeğin yaşama düşmanlığı ve yok ediciliği, yaşadığı toplumsal gerçeklikle yakından bağlantılıdır” demektedir.⁶

Kadının varlığı erkek merkezli paradigmlar içinde her zaman erkeğe göre tanımlanmıştır. Yani kadın “erkek olmayan”dır. Bu tanımlama kadını ifade etmediği gibi çarpıtıyor. Yapılan diğer bir tanımlama da kadını canlılar dünyasındaki diğer “dişiler” gibi sadece biyolojik özelliklerine dayalı dişil cins olarak tanımlamadır. Elbette biyolojik etkenler vardır ama asıl olan kadın şahsında gerçekleşen toplumsal kültürün incelenmesi, kadının da bunun içinde ele alınmasıdır. Varlık eğer kendi doğası, dili, kültürü ile bütünlüklü bir yapılanmayı ifade ediyorsa kadının kendi doğasını açığa vurmasının önü alınmıştır. İdeolojik yönelimlerle bu yapılmıştır. Bir varlık olarak kadının ifadeye kavuşması erkeğin de tanımlanmasını mümkün kılacaktır. Kadına atfedilen duygusal zekâ ile erkeğe atfedilen rasyonel zekâ arasındaki sınırın yıkılması da kadın varlığının tanımlanması ile gerçekleşir. Kadının kendi varlığına anlam biçerken yabancılaştığı-yitirdiği öz değerlerini yeniden kazanması, kadının geliştireceği kendine dönüşle mümkün ve etkili olacaktır. Kadın kendini tanımladıkça doğayı, evreni, insanlığı tanımlayacaktır. Zira kadın evrensel, toplumsal, tarihsel ve kaynağını doğadan alan bütünsel bir varlıktır.

Kadının kendi varlığını tanımlaması bilme halini gerekli kılan bir durumdur. Kendini bilmek aynı zamanda farkındalığını geliştirmektir. İnsanı “evrenin bir özeti” olarak ele almak, tarihsellik içinde tanımlamak, sosyolojik bir varlık ve

⁶ Abdullah Öcalan, Özgürlük Sosyolojisi

kültürel bir canlılık olarak ele almak önemlidir. Kendini birinci doğa yani evren içinde gerçekleştirip ikinci doğasında toplumsallaştıran insanın irade ve düşünce gücü kazanmış bir varlık gücü olması sözkonusudur. Toplumsallık kendini yaratma eylemini ve zamanını ifade etmektedir. Kadın direnişini ya da kadın varoluş yöntemlerini anlamak gerekmektedir.

Kadın Direnişi ya da Varoluşunun Yöntemleri

Kadın direniş yöntemleri aynı zamanda kadının varolma yöntemleridir. Kadın direniş yöntemlerini açığa çıkarma kadın varlığını tanımlamayı da beraberinde getirir. “Kadın gerçeğine dayalı bir araştırma yöntemi”⁷ ile “Kadın etrafında geliştirilecek bilimin doğru sosyolojiye ilk adım olduğu”⁸ gerçeğine dayanan ve bir kadın ve yaşam bilimi olan jineolojinin kadın direniş yöntemlerini açığa çıkarması bir nevi varoluşun tanımını da açığa çıkaracaktır.

Burada kadının saklı hakikatini anlamaya çalışırken bu hakikatin direniş ile varolduğu gerçeği ortaya çıkar. Yaşamın direnmek ile özdeş olduğu bir coğrafyadan bu yazıyı kaleme alıyor olmak da önemli veriler sunmaktadır. Merkezi hegomonik iktidara özgücü ve iradesiyle direnen savaş, yıkım ve göçe rağmen topraklarını, kültürünü bir bakıma varlığını terketmeyen bir coğrafya. “Yaşamı uğrunda ölecek kadar çok sevenleri ve onların yoldaşları olarak yola çıkanların” direnişleri sürerken bir varolma biçimi olan direnişin coğrafyamızda kuşandığı anlamın yaşamın ta kendisi olduğu gerçeğini anlatmak bu nedenle çok önemli olduğu kadar çok zor...

Bir oluş halinde olan jineolojinin tanımları bu açıdan önem arz ediyor. Jineolojinin mevcut pozitivist bilim anlayışının karşısında durduğunu da ayrıca vurgulamak önemli. Pozitivist bilim anlayışının yaşam toplum ve doğa ile zayıflayan bağına kadın eksenli bir eleştiri geliştiren ve alternatifi oluşturmayı amaçlayan bir bilim jineolojî... Varoluş sorununa çözümler araması ve alternatifler üretmesi de bu bilimin doğası gereği canlı ve dinamik bir süreci kapsamakta...

Bir anlama eylemi olarak anlam bilimin tarih ve sosyoloji ile bağını açığa çıkarmak da bu anlamda önemli. Tarihin sosyolojik bir varlık, sosyolojinin tarihsel bir bütünlük olarak varlığını sürdürdüğüne dair verilere jineolojik bir

⁷ Abdullah Öcalan, Özgürlük Sosyolojisi

⁸ Abdullah Öcalan, Özgürlük Sosyolojisi

bakış açısıyla dokunmak önemli bir yöntem. Tarih ve sosyolojinin böylesi bir bakış açısı ile yeniden ele alınması kadın direniş yöntemlerinin aynı zamanda kadının varlığının ve yaşamın temel momentleri olduğunu açığa çıkarmakta. Ve bu momentler kadının taşıdığı ve koruduğu toplumsallığın günümüze ulaşan kodlarını içinde taşımaktadır.

Kadın direnişinin kuramsal dayanaklarına birkaç örnek

Kobanê’de ataerkil sistemin en karanlık gücü olan DAİŞ’e karşı savaşan kadınlar, Efrîn’de toprağının bilgisini kuşanarak NATO’nun ikinci büyük ordusuna karşı çağın direnişine imza atan kadınlar, kadın direniş çizgisini günümüze kadar koruyan ve kök hücre rolünde olan Şengâl’de tecavüze, soykırıma, kadın kırımına karşı kültürü ve savunma gücü ile direnen kadınların deneyimleri kadının varoluş yöntemlerinin çağımızdaki en önemli örneklerdendir. Kendi kökleri üzerinde yeşeren Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketi’nin birinci kadın devriminin mekânında ikinci kadın devrimini gerçekleştirmesi de bu diyalektiği ortaya koymaktadır. Kadın direnişinin her şeyden önce kendi köklerini, tarihsel hafızasını ve kültürel canlılığını koruması ve ona dayanması belirleyici olmaktadır.

Kadının yaşadığı yabancılaşmayı en çok da hemcinsiyle ortak iradeleşerek aşması gerekmektedir. Kopuş teorisi ve onunla bağlantılı kadının kendi doğasının bilincine varması, hemcinsini sevmesi ve hemcinsinin gerilikleriyle savaşması da önemli bir yöntem olmaktadır. Bu yöntem Kürdistan Kadın Özgürlük mücadelesinde ordulaşma, partileşme ve konfederasyonlaşma şeklinde tanımlayabileceğimiz bir örgütlenmenin de kaynağı olmuştur.

Varlığın bir yönünün kadın bir yanının erkek olduğu gerçeğinden hareketle erkeğin değişim dönüşümünü esas alan bir yerden mücadele etmek de önemli olmaktadır. Erkeğin değişim ve dönüşüm projesi kadının özgürlüğünün toplumun özgürlüğü olduğu yönündeki teze de gerçeklik kazandıran bir yerde durmaktadır. Erkeği değiştirme dönüştürme projesinden özgür eş yaşam kuramına uzanan bu zorlu yolda kadınların tanımları ve mücadele yöntemleri belirleyici önemdedir. “Özel olan politiktir” belirlemesini esas alarak kamusalın özel, özelin kamusal kılınması en mahrem ilişki olarak tanımlanan kadın erkek ilişkisinin evrenselliği ve toplumsal bağları temelinde çözümlenmesi önemlidir. Bu yöntem sosyolojik bilginin dayanaklarını doğru bir şekilde oluşturmanın da yöntemi olmaktadır.

Nasıl yaşamalı sorusuna yanıtlar arayan kadınların tapınaklardan bilinç yükseltme odalarına, ocaklardan eğitim platformlarına kadar uzanan bir yelpazede paylaşımları deneyimin bilgisi hayati bir öneme sahiptir. Deneyimin bilgisine dayanan

jineolojinin kadın varoluşunun dinamikleri olan bu yöntemleri açığa çıkarması en öncelikli görevlerinden biri olmaktadır. Bu bilginin paylaşımı sırasında uygulanan analiz etme, empati kurma ve hissetme, diyalog geliştirme, eleştiri ve özeleştirme gibi yöntemler de ayrıca ele alınması gereken konular olmaktadır.

Sonuç

Direnişin bireyden topluma, kadından erkeğe, canlıdan cansıza bütün evreni kapsayan anlamlarını bir yazıda vermek mümkün değil. Yaşamın direniş ile olan bağlantısına odaklanan yazımızda amacımız, “Yaşamak direnmektir” sözünün güncellendiği bir coğrafyada kadının direniş yöntemlerinin kadının varoluş yöntemleri olduğunu vurgulamaktır. Kadını bir cins olmanın ötesinde sosyolojinin özü olarak tanımlayan demokratik ekolojik kadın özgürlüğüne dayalı paradigmanın dayandığı direniş ile mekanik paradigmanın dayandığı iktidar arasındaki ilişkiye bir giriş yapmaktır. Kadın direnişinin kadının en çok yabancılaştığı doğa, toplum ve yaşam ile bağını güçlü kurması ile olacağının bilgisinin önemine işaret etmektir. İçinde bulunduğumuz zaman ve mekân da bu anlamda direnişin canlı ve dinamik örnekleri yaşanmaktadır. Özgürlüğe canları pahasına bağlı olanların güzelliğini esas alarak, bu güzelliği dünyaya anlatan kavram, kuram ve kurumları oluşturmaktır.

Tarihin bütün direnişçilerinin emeğine dayanan, onların direniş bilgisini kuşanan ve alternatif bir yaşam perspektifini içinde taşıyan Demokratik Modernite sistemi ve onun demokratik ekolojik ve kadın özgürlüğüne dayanan paradigmasının temel varoluş yöntemlerinden olan direnişin felsefesini, kuramını, örgütünü daha güçlü oluşturarak “berxwedanjiyane” şiarını “serkeftinjiyane” olarak yaşamsallaştırmanın çağındayız artık.

İran'daki Kadın Hareketi ve Kadın Direniş Yöntemleri

Sophie Essmat

Çeviri: Başak Sıla Kaymak

Ataerki, tüm çağdaş toplumsal yapılarda, farklı derecelerde varolan bir tahakküm ve tabii olma yapısıdır. Bu farklılık, toplumlarda ataerki ilişkilerin uygulanma gücü ve mekanizması ile ilgilidir. Genel olarak konuşursak, sivil toplum, demokrasi ve insan haklarının gelişim seviyesi ile ataerki kurumların süreçleri ve pratikleri arasında ters bir gelişim ilişkisi olduğundan bahsedebiliriz.

Feminist sosyal bilimcilerin argümanlarına göre, bütün modern devletler, farklı derecelerde olsa da ataerki eğilimlere sahiptir. Ancak özellikle otoriter rejimler ve hareketlerdeki ataerki figürler, ideolojik veya muhafazakâr dini özellikler barındırmaktadır. Gerçekten de ataerki diktatoryal ve otokratik rejim biçimlerinde daha yerleşiktir. Mevzubahis otoriter devletlerde, kadınlar günlük yaşamın birçok alanında ikinci sınıf vatandaş haline getirilmiştir.

Doğal olarak, eşitsizliğin olduğu her yerde adalet arayan hareketler ortaya çıkar. Sonuç olarak kadın hakları aktivistleri için de temel sorun, bu şartlar altında toplumsal cinsiyet eşitliğine nasıl erişileceği olmaktadır. İran'daki kadın hareketi de aynı yolu izleyerek ortaya çıkmıştır. İran'daki kadın hareketinin bugününe aşina olmak için tarihsel metinlere ve kadın hareketinin gelişimine bakmamız gerekir.

İran tarihinde hemen her dönem kadınlar sosyal, politik ve ekonomik alanlarda etkili olmuşlardır. Eski İran'da, İslam öncesi süreçte ve milenyum çağında kadınların sosyo-ekonomik düzeyinin güçlü olduğunu gösteren arkeolojik ve tarihi bilgiler mevcuttur. Mezarlarda bulunan mühürlerin yüzde 90'ının kadınlara ait olduğu belirlenmiştir. İdari, ekonomik ve yönetsel işlere dair olduğu bilinen mühürler;

ancak bu alanlardaki yetkili kişilerde bulunabildiğinden, kadınların, etkili statülerde olduğu anlaşılabilir. Ayrıca savaşlarda İranlı kadınlar da asker olarak bulunmuşlardır. Bazı tarihçiler, Sasani Savaşı sırasında Roma Ordusu tarafından ele geçiren savaşçıların çoğunun kadın olduğunu belirtir. İran edebiyatının en büyük isimlerinden Firdavsi, Şahname’de, etkili İranlı kadınları, efsaneler ve gerçeklerle ölümsüzleştirerek, kadınların İran tarihi ve edebiyatı açısından ne kadar önemli olduğunu göstermiştir.

Perslerde güçlü ve yaygın bir anlayış olan milliyetçilik, Kral’ın baskıcılığınakarşı siyasi hareketlerin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Bu siyasi hareketler içinde Abbasilere karşı savaşan Azerbeycanlı Babak Khorramdin gibi kadınlar da vardır.

Şiiliğin, varlığı iki yüzyıldan fazla sürecek Safevi hükümrancılığının kurulması ile resmi din olarak kabul edilmesi, kadınların destek görmediği gibi engellenmelerle karşılaşacağı bir dönemi de başlatmıştır.Şiiliğin resmi din olmasıyla İslam’ın ilerici anlayışının yerine gerici yorumları yerleşmeye başlar. Gerici yorumlar ile kadınların sosyal ve politik hareketteki varlıkları da engellenmiş olur. Dönemin genel karakterini bu temelde ele almak gerekir.

Rusya ile 1813 ve 1828 yıllarında, İngiltere ile 1857 yılında yaşanan savaşların İran ve Afganistan arasındaki siyasi ve ekonomik bağı sonlandırmasıyla Qajar Hanedanlığı ekonomik çöküş yaşamaya başlar. Bu ekonomik sıkıntılar sebebiyle Rusya ve İngiltere’ye tanıdığı imtiyazlara protestolarla karşılık verilir.Kadınlar, Tütün Boykotu ya da Tütün Hareketi diye anılan mücadelelerle imtiyazların kaldırılmasını sağlayan etkili gücün parçası olmuşlardır. 1905-1911 arasındaki Anayasal Devrim döneminde ise kadınlar politik mücadeleleri için yeni bir platform oluşturmuşlardı. Dönemin popüler protesto biçimlerindenbiri camilerde devrimci din adamlarının vaaz vermesiydi. Kadınlar, vaazlar esnasında din adamlarını koruma görevini üstlenmişlerdi.

Kadınların farklı dönemlerde yürüttükleri kolektif aktiviteleri ve direnişleri yanında özgürlük ve demokrasi mücadelesi veren önemli kadın figürler de vardır. İlk önemli kadın figürü Qajar Hükümdarlığı zamanında direnmeye başlayan Tahereh Qurrat al-Ain’dır. Gerçek adı Fatemeh’dır ve 14 yaşında kuzeniyle evlendirilmiştir. Babi Hareketi’nden Kazım Rashti ve halefi Sayyed Mohammad Bab ile tanışmasından sonra kendisi de bu harekete katılır ve bu hareketin radikal liderlerinden biri olur. Hareketin, Behdasht’taki toplantısında peçesini atarak kadınların kurtuluşunu bu eylemle talep eder. Kendisi 1852’de idam edilmiştir.

Yakın tarihe geldiğimizde, hâkim kültürel, politik ve ideolojik bakış, toplumsal cinsiyet ayrımı ve kadının toplumdaki rolünün 19. yy modernist projesinden bağımsız olmadığını görürüz. İranlı kadınlar 1887’de tütün üzerindeki Britanya tekelinin protestosunda ve İran’da krallığın despotik yönetimini sona erdiren ve

temsili demokrasiyi hayata geçiren anayasal harekette yer aldılar. Ancak 1906’daki anayasal zaferden sonra dini liderler ve modernistlerden oluşan koalisyon,İslam’a aykırı olduğu gerekçesiyle kadınlara oy hakkı tanımayı reddetti. Kadınlar, haklarını almakta ısrarcıydı ve bunun için eğitim alanındaki ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına odaklanmışlardı. Pahlavi Hanedanı (1924-1979) eğitimde genişleme ve kadınların işgücü piyasasında yer alması konusunda teşvik sağladı. Pahlavi rejimi kadınların tesettürden çıkmasına vurgu yaptı ve kamusal alana katılımlarını teşvik etti. Birçok alanda Avrupa modellerini temel alan bir dizi yasal reform yapmaya çalışsa da kadınlar ile ilgili muhafazakâr yasaları kabul etmeye ve üretmeye devam etti. Kadın haklarına dair kaydadeğer değişiklikler gerçekleşmedi. Kadınların taleplerinin hiçbirisi devletin toplam hedefleriyle ters düşmemesine rağmenrejimin despotik doğasından dolayı bağımsız bir kadın hakları organizasyonu ya da hareketi kurmak mümkün değildi.

1963’te dini liderlerin sert muhalefetine rağmen seçme hakkı kadınları da kapsayacak biçimde genişletildi. 1967’de ilk aile hukuku reformu, aile koruma kanunu olarak bilinen düzenleme ile asgari evlilik yaşı, boşanma ve velayet gibi konuların aile mahkemesince görülmesi, çok eşli evliliklerde mahkemenin ve diğer eşlerin izni gibi küçük değişiklikler yapıldı. Kısa ömürlü bu reformlar İran’da kadınların konumuna dair yapılan en radikal yasal değişikliklerdi.

Kadınlar, 19. yy. sonundan itibaren farklı derecelerde ulusal hareketlerde yer almış olsalar da1979’daki şah karşıtı harekete kitlesel katılımları politik olarak görünmezliklerini bitiren şeydi. Böylelikle, hijab giyen ya da giymeyen, hatta kimi durumlarda kara çarşaflarının içindeki kadınlar dâhi devrimin sembolü haline geldi. Kadınlar, İran isyanının öncüsü, ilhamı ve en önemli itici gücü oldu.

İran İslam Cumhuriyeti’nin kuruluşundan birkaç gün sonra Ayetullah Humeyni, Aile Kanunu’nun şeriata aykırı olduğu gerekçesiyle kaldırılmasını emretti. Kısa zaman sonra saçları açık kadınların ofislere girmesini yasaklayan genelgeler gönderildi. Böylece kadınların ofislerden, hastanelerden ve ordudan sürgün edilmesi başladı. İslam Rejimi tarafından kadınların yargıya başvurma hakkından mahrum bırakılması,

Kadınlar, 19. yy. sonundan itibaren farklı derecelerde ulusal hareketlerde yer almış olsalar da1979’daki şah karşıtı harekete kitlesel katılımları politik olarak görünmezliklerini bitiren şeydi. Böylelikle, hijab giyen ya da giymeyen, hatta kimi durumlarda kara çarşaflarının içindeki kadınlar dâhi devrimin sembolü haline geldi. Kadınlar, İran isyanının öncüsü, ilhamı ve en önemli itici gücü oldu.

kürtaj yasağı, evlilik yaşının 13'e indirilmesi, kadınların teknik okullarda ve bazı akademik alanlarda okumasının, bazı sporların kadınlar tarafından yapılmasının, kadınların stadyumlara girmesinin yasaklanması, baskının ve taşlama kanununun gelmesi gibi yasa ve uygulamalar yürürlüğe koyuldu. İranlı kadınlar, kitlesel bir biçimde parçası olduğu devrimin sonrasında zorunlu örtünme, cinsiyet ayrımı, geniş çaplı devlet takibi ve kadınları gözetten devrim öncesi yasaları kaldıran otoriter bir İslami rejim ile karşı karşıya kaldı.

İslam Cumhuriyeti'nin ilanıyla kadınlar bir kez daha kıyafetlerini de kapsayan aile merkezli roller ile devletin varlığını ifade eden araçlara dönüştürüldü. Bir zamanlar iktidarda olan Pehlevi Rejimi kadınların örtülerini çıkarmasını ve günlük hayata katılımını vurgularken, İslam Rejimi kadınların toplumsal cinsiyet rollerinin İslamileşmesini ve baş örtüsünü hükümetin istikrarı ve ideolojik başarısının bütünleyici bir parçası olarak gördü. Ancak kadınlar her iki durumda da mücadeleleri ve alt üst etme pratikleri ile kısmen de olsa kendilerini savunmayı başardı ve devleti önemli tavizler vermeye, toplumsal cinsiyet ideolojisini gözden geçirmeye zorladı.

1906'da İran'ın ilk anayasasının ilanı sürecinde, muhafazakâr ataerki İslam'ı, kadınların bireysel haklarının engellenmesi, buna ilişkin yasal düzenlemelerin yapılması ve eşitlik talepleri karşısında politik olarak kullandı. Bu eğilim 1979'da İslam Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinde de yenilenen bir güç ile devam etti.

Kadın aktivistler, politikacıların, aktivistlerin ve genel anlamda toplumun bütününün gündemine cinsiyet tartışmalarını getirmek için farklı tarihsel dönemlerde farklı stratejiler benimsediler. İran'daki kadın hareketi, farklı politik arkaplanlardan-hem seküler hem dindar- aktivistleri içeren çeşitli bir harekettir. Solcu, milliyetçi, reformist ve İslamcı kesimler gibi farklı politik kökenlerden gelen aktivistlerden oluşur. Aktivistler, farklılıklarını, sekülerlik-dindarlık gibi uç noktalarda ifade etmekten ziyade birbirini dışlamayan, beslendikleri politik yapıların ortak yönlerine ve birlikte mücadele edebilmenin imkânıyla hareket ederler.

Devrimden sonra seküler kadın aktivistler, hem hükümet tarafından hem de feminizmi ve kadın haklarını, emperyalizmin sağ kolu ve sınıf mücadelesinden sapma olarak gören sol kanat tarafından olağanüstü baskı ve sınırlamalarla karşılaştılar. Bu nedenle kadın hakları aktivistlerinin büyük bir kısmının, devrimden sonra kadın hakları üzerine seküler tartışmalar yürütmektense İslam'ın ve politik bir konsept olarak İslami adaletin kadın merkezli yorumu üzerine yoğunlaşması şaşırtıcı değildi. Bu strateji yoluyla, **kadınlar sadece feminizm ve yasal eşitlik gibi kavramların İran toplumunun otantik yapısını baltalayan batılı paradigmlar olduğu iddiasını savuşturmakla kalmadı aynı zamanda İslami metinleri yorumlama konusundaki erkek tekeli de kırdılar.**

İranlı kadın aktivistlerin bazıları, kadınların köleleştirilmesinin dayanağı olan teoloji ve hukuk alanındaki erkek egemen kurum ve yorumları değiştirebilmek için feminist islami teoloji ve hukuk alanında çalışmayı seçti.

Özel olarak vurgulanması gerekir ki İslamcı kadın aktivistler seküler feministlerin tam olarak karşısında görünüyor ve politik meşruluğunu seküler grupların eleştirisi üzerinden elde ediyor olsa da pratikte bu iki kutup kimi konularda yakın ittifaklar kurmuş ve her iki grup da kadınların sosyal ve yasal pozisyonunu geliştirmek için mücadele ettiklerinden talepleri de benzer olmuştur. Ne var ki İran'ın politik bağlamında etki oranları zıt kampları tutmalarına bağlı olmuştur çünkü seküler feminist kadınlar sesini duyurduğu sürece, İslami perspektif içinde taleplerini dile getiren İslamcı kadın aktivistler, otantik bir hareket olarak İran İslam Cumhuriyeti liderlerince daha kabul edilebilir görülmüştür.

İran İslam Cumhuriyeti'nin ilanıyla birlikte kadınlara, zorla örtünme, çok eşliliği kabul etme ve kamusal alanın dışında tutulma gibi imgelerle baskı ve gericiliğin özeti yaşatılmıştır. Oryantalist çözümlemelerin aksine İran'daki gelişmeler çok daha kompleks niteliktedir. Yasal düzenlemelerin kadınlar açısından gerilediği gerçeğinin yanında gündelik hayatlarına dair yapılacak deneysel çalışmaların ortaya çıkaracağı veriler, İranlı kadınların var olan durumunun bundan çok daha vahim olduğunu gösterecektir.

Kadınlar bugün İran'da az da olsa yönetici konumunda bulunmaktadır, diğer taraftan devrimden bu yana kadın ve aile sorunsalı ülkenin en önemli siyasi tartışmaları arasındaki yerini korumaktadır. Seküler ve İslami kadın aktivistlerin bitmek bilmeyen çabaları, binlerce kadının sokakta ve parlamento siyasetinde yer alması sonucu, politikacılar- gelenekçi, muhafazakâr veya revizyonist olmalarından bağımsız- kadınları önemli bir politik kesim olarak göz önünde bulundurmamanın ağır bedelleri olacağını kabul etmiştir.

İran'daki baskı koşullarından dolayı kadın hareketini organize etme gibi bir olasılık söz konusu değildir. Yine de eşit haklar için mücadele etmek üzere güçlü kadın hareketlerini örgütlemek, önerilen ortak bir strateji olmuştur. Bu ortak strateji ile oluşturulması hedeflenen kadın hareketi, güçlü bir liderlikle örgütlenmiş, etkili dayanışma ağlarının kurulacağı, kurumsallaşmanın sağlanacağı, iletişim ve halkla ilişkilerin kolektif etkinliklerle- yürüyüş, pankart, lobi- yürütüleceği bir yapı şeklinde algılanmıştır.

Birçok demokratik ülkede ve batı ülkelerinde geçtiğimiz kırk yıl boyunca kadınlar sürdürülebilir hareketler yaratmış ve kaydadeğer sonuçlar elde etmiştir. Otoriter devletlerdeki Müslüman olan ve olmayan kadınlar benzer niteliklerde sosyal hareketler kurma isteğinde olsalardı mücadeleleri sıklıkla sıradan erkeklerin antipatik yaklaşımının yanı sıra otoriter/ataerki devletlerin baskı aygıtları ile bertaraf edilmiştir.

Sonuç olarak, zihnimizde kadın hareketi konsepti ile bütünleştirdiğimiz demokratik bir dekorda pratiğe geçen kolektif eylemlerin, demokratik olmayan koşullarda amacını iletmesine ve hatta hayata geçirilmesine izinverilmeye biliniyor. Geleneksel sosyal hareketler, büyük çoğunlukla protesto siyaseti, kolektif aktörlerin tehdit, huzursuzluk veya belirsizlik yoluyla karşıtlarının üzerinde basınç yaratarak taleplerini karşılaması üzerine olan çekişmeli siyaset ile ilgilenmiştir. Örgütlenme ve ağ kurmayı, mobilize edici stratejileri, sokak yürüyüşlerini, nöbetleri, görevleri veya müdahaleleri yaygınlaştırmayı nadiren başarabilen, ancak yine de seçimlerini genişletebilmeyi başaran bir kadın hareketini nasıl ele alabiliriz?

Kadınlar bu politikalara çoğunlukla kasıtlı olarak örgütlenmiş kampanyalarla değil, daha çok kamusal alanda günlük pratiklerin içinde yer alarak- çalışmak, spor yapmak, okumak, sanatla ilgilenmek veya siyasi pozisyonlara aday olmak gibi- direndiler. Kendilerini kamusal aktörler olarak ortaya koyan kadınlar, toplumsal cinsiyet dinamiklerinde kayda değer değişimler yarattı, eğitim, istihdam aile hukuku gibi alanlarda ellerini güçlendirdi ve özgüvenlerini yükseltti. Erkeklerle eşit eğitimi yeniden tesis ettiler, çok eşliliğin önünü kestiler, erkeklere, boşanma hakkı, mut'a nikahı(geçici dini evlilik) gibi konularda sınırlamalar getirdiler, evlilik kontratlarını reforme ettiler, kadınların istihdam durumunu geliştirdiler, yeniden yargıç olabilmelerini sağladılar, çocuk velayeti konusunu tartışmaya açtılar ve bir dereceye kadar aile ve toplum içindeki toplumsal cinsiyete dair tutumları değiştirdiler. Kadınların kamusal alandaki tuhaf ve dağınık mücadeleleri sadece yaşamlarının yönlerini değiştirmekle kalmadı aynı zamanda İslam'ın daha kapsayıcı, eşitlikçi ve kadın merkezli bir yorumunu da geliştirdi.

İran
siyasetini köktendincilerle ılımlılar arasında bir mücadele olarak gören bakış açısının aksine; devletin sadece dini karakteri değil aynı zamanda neo-liberal politikaları da kadın ve genç aktivistlerin, devletin dışlayıcı politikalarına karşı harekete geçmelerini zorlaştırdı. Buna karşılık İran'daki aktivistler, İslam Cumhuriyeti'nin neoliberal projesine karşı direniş stratejileri geliştirdi.

Yalnızca İslam Cumhuriyeti değil diğer Müslüman toplumlar da devletlerin kadın sorununa yaklaşımları ve kadınların bu yaklaşımlara karşı harekete geçmesini farklı seviyelerde deneyimledi. Bununla birlikte bu etkinlikler büyük ölçüde sıradan ve gündelik olmaları nedeniyle çok geniş kapsamlı sonuçlara ulaşacak bir aktivizm niteliğine kavuşamadı.

İran siyasetini köktendincilerle ılımlılar arasında bir mücadele olarak gören bakış açısının aksine; devletin sadece dini karakteri değil aynı zamanda neo-liberal politikaları da kadın ve genç aktivistlerin, devletin dışlayıcı politikalarına karşı harekete geçmelerini zorlaştırdı. Buna karşılık İran'daki aktivistler, İslam Cumhuriyeti'nin neoliberal projesine karşı direniş stratejileri geliştirdi.

Pek çok çağdaş harekette olduğu gibi, İranlı kadınların eylemselliği de yerel, uluslararası ve ulus ötesi politikalarla ilişkilidir. Bununla birlikte İranlı kadınların ulus ötesi dayanışma ve kadın haklarına dış destek algısı Batı'nın son 30 yıllık dış politikasının yarattığı deneyimden dolayı karmaşılaşıyor. Batı'nın muhafazakâr-teokratik devlet olarak tanımladığı şeye karşı kadın hakları ve liberalizmi desteklediği iddiasının aksine muhafazakâr aktörlerin, kadın mücadelesinin İran toplumunun varlığına karşı yürütüldüğü propagandasını maddi ve ideolojik olarak güçlendirerek mücadelenin saha örgütlenmesini zorlaştırabiliyor. Batı politikasının kadınlar üzerindeki etkisi iki yönü tartışılabilir. Birincisi, 1979'dan beri süren yaptırımların ve uluslararası izolasyonun kadın örgütleri üzerindeki etkisi; ikincisi neoliberalizmin ve İran devletinin, bunun yanı sıra siyasi elitlerin değişen doğasının, Bir Milyon İmza Kampanyası, Taşlamayı Durdurun, Barış Anneleri gibi çeşitli organizasyonlarda çalışan İranlı kadınların dış destek ve uluslararası dayanışma algısına etkisi.

İran, 1989'daki ABD büyükelçiliği işgalini takiben uluslararası izolasyona maruz kaldı ve 2006'da nükleer programın bir sonucu olarak ülkeye başka yaptırımlar da uygulandı. 2015'de nükleer ile ilgili kimi anlaşmalar sonucu 2016'da bazı önemli yaptırımlar kaldırılmış olsa da insan hakları ihlalleri ve terör örgütlerine verdiği destek nedeniyle cezalandırmayı amaçlayan nükleer dış yaptırımlar devam ediyor. Görünürde uluslararası izolasyon uygulandığı iddia edilse de İran, uluslararası kuruluşlara üye olabilmemiş, 1980'lerin sonundan itibaren Uluslararası Para Fonu(IMF) ve Dünya Bankası'nın desteğiyle neoliberal politikalar yürütmenin imkânını bulmuştur. Uluslararası izolasyon, yaptırımlar ve neoliberal politikaların bütüncül etkisiyle yoksulluğun, gelir eşitsizliğinin ve örgütlenmek isteyen kadınların önündeki engellerin arttığı daha zorlayıcı, kayırmacı ve güvenlikçi yeni bir İran devleti ortaya çıktı. Yaşanan bu tecrübeler, İranlı kadın aktivistlerin dış desteğe ve ulus ötesi bağlantıların yaratılmasının sağlayacağı fayda ve zorluklara karşı kompleks ve eleştirel bir tavır takınmalarını sağladı.

Diğer çağdaş toplumsal hareketlere benzer bir şekilde, İran kadın hareketi içindeki bazı gruplar ulus ötesi politika ile bağ kurmuş ve bu politikadan etkilenmiştir. Bu durum İran kadın hareketi içindeki grupların uluslararası konferanslara katılımı, kadın ve insan haklarına ilişkin uluslararası sözleşmelerin- BM'nin CEDAW (Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi) gibi- uygulanması etrafında geliştirilen eylemsellikleri ve diasporanın rolü ile belgelenmiştir. Kadınların ulus ötesi organizasyon ve ağlarda yer almalarının belgelenmesi konusunda bu çalışmalar fazlasıyla işe yarar olmuştur. Ne var ki yazarlar çoğunlukla bu çalışmaların kadın gruplarının hiyerarşik düzenli feminist yapılarla kuracağı ilişki ile imkânlarının artacağı, Batı'nın desteğini ve Batı tarafından tanınmayı sağlayacağını söyleyen basit bir tablo çizmektedirler.

Bu durum, 2006 yılında başlatılan Bir Milyon İmza Kampanyası gibi yüksek profilli uluslararası kampanyalara, ülke dışında yaşayan İran'ın önde gelen kadın hakları aktivistlerinden ve avukatlarından olan ve 2003 yılında Nobel Barış Ödülü almış olan Shirin Ebadi gibi isimlerin çalışmalarına odaklanarak ortaya çıkmıştır.

Kadın grupları ve örgütleri, idam cezası, zina, taşlama ve belki de en önemlisi Bir Milyon İmza Kampanyası gibi konularda ulus ötesi feminist gruplarla yaptıkları çalışmalarla büyük başarı sağladılar. Ne var ki uluslararası işbirliği politikasının ve uluslararası politik atmosferin yarattığı bazı zorlukları araştırabilmek için belgelemenin ötesine geçmeliyiz. Kadınların uluslararası işbirliğini ve bu politikaların yarattığı zorluklarla açığa çıkan sorunları ne sadece kadınların uluslararası iş birliği ile çözebiliriz ne de feminizmi Batı menşeli bir ideoloji olarak görüp yerelleştirilerek sınırlı bir mücadele geliştirerek. Aslında yerel/otantik ile küresel/ulus ötesi siyaset arasında kesin bir ayrım yapan ikili modele karşı çıkıyorum. Diasporanın İran siyasetlerindeki varlığı ve önemi, İranlı kadın örgütlerinin ulusötesi ağlarla uzun bir etkileşim geçmişi yaratmasında kendini göstermiştir. Diasporanın uluslararası farkındalığı arttırmak, finansal destek sağlamak, literatür geliştirmek, aktivistlerin ve kampanyaların görünürlük ve meşruiyet kazanmasını sağlayan uluslararası forum ve konferanslar düzenlemek gibi rolleri olmuştur. 1999 yılında İran dışında, Avrupa, Kuzey Amerika, Asya ve Avustralya'da tahmini 97 İranlı kadın grubu vardı. Bu nedenle, İranlı kadın aktivistlerin ulus ötesi dayanışmaya dair fikirleri, örgütlerin ya da siyasi bakış açısının yetersizliğinden değil büyük ölçüde ülke ve bölgedeki Batı dış politikasının yarattığı deneyimden kaynaklanmaktadır.

İranlı kadın aktivistler sınırları aşarak kendileriyle iletişime geçen ve destek veren uluslararası kadın dayanışmasından elbette ki memnundur. Buna karşılık Batılı bireyleri ve örgütleri destekleme konusundaki görüşleri son 30 yılda kadın örgütlenmesini zorlaştıran Batı dış politikası nedeniyle daha komplekstir. İşçi sınıfından ve orta sınıftan kadınlar, İranlılara zarar veren yaptırım rejiminden ve nüfusun çoğunluğunun refahını yok saymak pahasına rejimle bağlantısı olan muhafazakâr siyasi elitleri zenginleştiren neoliberal politikalarla olumsuz etkilendi. Batı politikasının 'yaşanmış deneyimi' ulus ötesi iş birliğinin faydaları ve zorlukları üzerine tartışmalar yarattı. Ulus ötesi iş birliği üzerine olan literatürde, dış bağlantılar çoğunlukla aktivistlerin ülke dışından bilgi ve kaynak elde etmesini sağlayan pozitif bir şey olarak görülür. Özellikle yukarıdan aşağıya kurumsallaşmış hiyerarşik organizasyonlarla kurulan bağlantılara odaklanma eğiliminde olan feminist ağlar üzerine yazılan yazılarda durum böyledir. Ancak ulus ötesi aktivizmin daha karmaşık bir resmini sunan başka bir görüş daha vardır. İranlı kadın aktivistlerin ulus ötesi aktivizme dair görüşleri, kadınların ataerkil yasalara ve muhafazakâr güçlere itiraz etmelerini zorlaştıran Batı dış politikası ile yakından

bağlantılıdır. Gündelik maddi kısıtlamaların yanı sıra, yürüttükleri toplumsal cinsiyet ve cinselliğe dair kampanyalar, Ortadoğu toplumlarının Batı tarafından 'özgürleştirilmesi' gereken muhafazakâr dini toplumlar olduğu söyleminden zarar görmüştür. Bu nedenle İran'daki kadın gruplarının uluslararası ajanslar ve topluluklardan bağımsız olduklarını ısrarla belirtme ihtiyacı şaşırtıcı değildir. Uluslararası STK'ların, kadın ve insan hakları organizasyonlarının eylemlerine ve onları Batı demokrasisine özendirme çabalarına eleştirel yaklaşmaktadırlar.

Aslında kadın örgütleri, tüm dünyada olduğu gibi, küresel ve bölgesel çatışmalardan ve bunların sonuçlarından etkilenmişlerdir. İranlı kadın aktivistlerin politikası, bir yandan ulus ötesi ağlarla bağlantı kurarak diğer yandan da zorlu bir uluslararası atmosferle baş etmeye çalışarak şekillenmektedir.

Batı medyasının baş örtüsünü çıkaran kadınları gündemleştirirken taşıdığı hevesin, maalesef bu kadınların isyanda oynadığı gerçek rolü gösterirken oluşmadığını görürüz. Ancak bu kadınlar, bütün zorluklara rağmen mücadeleyi sürdürmeye ve sadece kendi geleceklerini değil bütün ülkenin geleceğini ilgilendiren derin değişimler yaratmaya çalışıyorlar.

İran'daki kadın hareketi, liderleri olan, merkezi, koordine bir klasik örgüt modeline uymuyor. Hiçbir büyük teoremin takipçisi de değil. Bununla birlikte içindeki çeşitli organizasyonlar sınıf, etnik köken, kuşak ve hatta ideolojik, seküler-dini sınırları aşan ortak taleplere sahip. Öncelikleri günlük yaşamı etkileyen somut konular. Direnişleri başörtüsünü düzgün takmamak, boşanma ve velayet mücadelesi, seçimlerde aday olma, erkek öğrencileri geçip üniversiteye gidebilmek için sıkı çalışmak, iş yerindeki kötü muameleye rağmen işlerini bırakmamak, futbol stadyumuna girebilmek için kavga etmek gibi kalıpları takip etse de genelde koordine olmadan ve bireysel gerçekleşiyor. Devlet kadınlara kolektif bir dini kimlik empoze etmeye çalıştıkça buna karşı direniyor ve kimliklerini dönüştürüyorlar. Kadınların bireysel direniş eylemleri çoğunlukla devletin kontrol ve baskı çabalarını etkisiz kılma da kadınların harekete bütüncül bakışını ve hedeflerini gözden kaybetmesi tehlikesini de taşıyor. Bu yüzden kutlama günleri, yıl dönümleri, film festivalleri ve okumalar; kadınların sözlerini yenilemesi, dayanışma ve amaca bağlılığı güçlendirmesi ve birbirlerine devam eden mücadelelerini hatırlatması açısından etkili stratejiler olarak karşımıza çıkıyor.

Kaynakça

- Abrahamian, Ervand. 1984. Iran Between the Two Revolutions. Princeton: Princeton University Press.
- Afary, Janet. 1996. The Iranian Constitutional Revolution 1906-1911: Grassroots Democracy and the origins of Feminism. New York: Columbia University Press.
- Afary, Janet. 2009. Sexual Politics in Modern Iran: Cambridge University Press.
- Afary, Janet. 2010. Birds and Cages: Reading Sex and the State in Janet Afary's Sexual Politics in Modern Iran. New Politics: Volume XII, Number 4.
- Bamdad, Badrol-Molouk. 1977. From Darkness into Light: Women's Emancipation in Iran. Translated from Farsi and edited by F. R. C. Bagley. Smithtown, N. Y.: Exposition Press
- BAYAT, ASEF. 1977. Street Politics: Poor Peoples. Movements in Iran. Columbia University Press, New York
- Bayat, Asef, 2000. Social Movements, Activism and Social Development in the Middle East, United Nations Research Institute for Social Development.
- Bayat, Asef 2007, "A Women's 'Non-Movement': What it means to be a Woman Activist in an Islamic State", Comparative Studies of South Asia, Africa, and the Middle East: Vol.27, No.1, pp. 161-175.
- Betteridge, Anne H. 1983. "To Veil or Not to Veil: A Matter of Protest or Policy." In Women and Revolution in Iran, ed. GuityNashat. Boulder, Colo.: Westview Press
- Graves, Alison E. "Women in Iran: Obstacles to Human Rights and Possible Solutions." American University Journal of Gender, Social Policy & the Law. 5, no. 1 (1996): 57-92.
- Hoodfar, Homa. 1997. "The Veil in Their Minds and on Our Heads: The Persistence of Colonial Images of Muslim Women." The politics of culture in the shadow of Capital. David Lloyd and Lisa Lowe edited. Durham, NC: Duke University Press
- Hoodfar, Homa. 1999. "Iranian Women at the intersection of citizenship and family code: The perils of "Islamic Criteria." In Suad Josef ed: Women and Citizenship in the Middle East (forthcoming).
- Hoodfar, Homa. 1999. "The Women's Movement in Iran: Women at the Crossroads of Secularization and Islamization". The Women's Movement Series No.1. WLUMI. International Solidarity Network. ISBN: 2-912606-00-4
- Hoodfar, Homa. 2008. Against All Odds: The Building of a Women's Movement in the Islamic Republic of Iran. AWID (Association for Women's rights In Development)
- Jayawardena, Kumari. 1986. Feminism and Nationalism in the Third World. London: Zed Book
- Michael H. Dodgeon. & Samuel N. C. Lieu. 1994. The Roman Eastern Frontier and the Persian Wars (AD 226-363): A Documentary History. Psychology Press.
- Sahimi, Mahmud. 2010. Iranian Women and the Struggle for Democracy. Bringing from <https://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/tehranbureau/2010/04/iranian-women-and-the-struggle-for-democracy-i-the-pre-revolution-era.html>

Hindistan'dan Cezayir'e Kadın Direniş Ağları

Jineoloji Enternasyonal Kolektifi

Ataerkinin 5 bin yıl önce zorla uygulamaya konulması ile kadının hayatın merkezinde yer aldığı toplumlara karşı bir saldırı gerçekleşti. Bu toplumlar komünal değerlere dayanmakta ve doğayla ilişki içinde bir hayat sürmekteydiler. Tahakküm, hiyerarşi ve baskı ilk olarak kadının toplumdaki rolüne yönelik kullanıldı ve kadının bütünüyle köleleşmesine neden oldu. Bu baskının sonucu olarak kadın daha sessiz bir özne ve baskılanan bir obje haline geldi ve bununla beraber toplum ve doğa da köleleştirildi. Ataerki sistem din ve bilim gibi metotları kullanarak tahakküm yapılarını meşrulaştırdı ve güçlendirdi. İster doğrudan fiziksel tahribat ister bir zihniyet değişimi yoluyla olsun kadınlar bu baskıcı sistemin uygulamaya konulmasına karşı her zaman direndiler.

Tarih boyunca, kadınlar, komünal değerleri ve ataerki öncesi toplumların kültürlerini savunup korudular. Kendisini mutlak hakikati belirleme gücüyle donatan ataerki, önceki komünal yaşamın varlığını ve kadınların direnişini yazılı tarihten sildi. Kapitalist modernite geçmişteki bu direnişlerin bıraktığı mirası unutmamızı ve dünyanın her yerindeki kadınların arasındaki bağın kopmasını istemektedir. Jineolojinin amaçlarından biri, geçmiş direnişleri görünür kılarak ve günümüz kadın direnişleri arasındaki bağlantıyı kurarak bu stratejiyi kırmaktır. Bu amaç doğrultusunda ilk adım olarak kadın mücadelelerini tanımak, hangi koşullar altında yaşadıklarını, nasıl örgütlendiklerini ve hangi direniş metodlarını tercih ettiklerini anlayabilmek önemli. Ataerki sisteme karşı mücadeleyi devam ettirmek için bu direnişleri kolektif bilincimizin parçası haline getirmek bir görev olarak karşımızda duruyor. Bu doğrultuda bu yazıda sadece ataerkiye karşı değil

sömürgeciliğe karşı da kadın direniş yöntemlerinin önemli örneklerini sunduğunu düşündüğümüz Cezayir ve Hindistan'daki kadın mücadelesini ele alacağız.

Afrikanlı kadınlar hem batının köleleştirme hem yerel ataerkil kabile şeflerinin köleleştirme saldırılarıyla karşı karşıya kalarak, tarihte anlatılması zor bir şiddete maruz kalmıştır. Ama bu durum Afrikanlı kadının bilgeliği ile bir öz savunma direnişini açığa çıkarmıştır. Bu sömürgeleştirme sürecinde açığa çıkan isyanların ve devrimlerin adeta ruhu diyebileceğimiz kadın direnişçiler Afrika kıtasının asi damarını oluşturmuştur. Cezayir kadınlarının direnişi bu asi damarın içinde filizlendi.

Güney Asyanın kadim toplumsallığının, erkek egemen kast sistemi ve sömürgeciliğin saldırılarıyla parçalandığı Hindistan ele alacağımız bir diğer coğrafya olacak. Hindistan'da kadınlar, ucuz emek pazarının en acımasız şartlarda daha ucuza sömürüldüğü bir değersizleştirilmeye uğramaktadır. **Yoksulluk, açlık, değersizlik ve cinsel şiddete mahkûm edilen Hindistanlı kadınların geliştirdiği direniş, Asya kadınlarıyla Afrika kadınlarını kadınca bağla buluşturuyor.**

Hindistan'da Ataerki ve Sömürgeciliğe Karşı Kadın Direnişi

Hindistan, dini geleneklerin nüfusun hayatına etki ettiği ve günümüzde en çok da büyük şehirlerde kapitalizmin yıkıcı etkilerinin hissedildiği bir tezatlar ülkesidir. Buna rağmen, kadınların durumunda olduğu gibi ezilen gruplar her zaman sistemde geldikler açmayı ve ona karşı direnmeyi başarmıştır. Modern Hindistan'da baskın olan ataerkiye karşın Hindistan'da öteden beri güçlü bir direnen kadın damarı var. Bu damarı Asya'nın güneyinde sömürgeciliğe, kast sistemine, dini tahakkümlere karşı gelişen isyan geleneğiyle birlikte ele aldığımızda ne kadar renkli, çoklu ve direngen olduğu görülüyor.

Hindistan'da kadınların ezilmesine yol açan iki tip ataerki bulunmaktadır. Hindistan'da bir yandan din ve mitolojinin etkisi ve kast sistemi, kadınları toplumun yaşamsal merkezi rolünden mahrum bırakarak ve erkek otoritesine bağlı pasif bir rolle özdeşleştirerek bir hiyerarşi yaratmaktadır. Diğer yandan, kapitalizm kadınları daha da çok cinsel obje haline getirerek tüketim değerlerini dayatmakta ve doğayla olan ilişkilerinden kopararak kendilerini hegemonyanın hizmetindeki endüstriyel işlere adanmalarına neden olup, otonomilerini ortadan kaldırmaktadır.

Hint toplumu baskın din olan Hinduizmin kökenlerini binlerce yıl önce yazılmış Veda metinleri oluşturur. Hristiyanlık, Müslümanlık gibi tek tanrılı dinler de toplumda yer etmiştir ama esasta Hint toplumu bugün hala bu metinlerin etkisi altındadır. Bu metinlerde tanımlanmış çok tanrılı din sisteminin eril rollere daha çok önem veren hiyerarşik yapısı göze çarpar. Ancak buna karşın, kutsal metinlerde doğa

anaya, Tanrıça Devi'de olduğu gibi hayat, ölüm ve ana tanrıça arasındaki birliğe önem veren, ataerki öncesi kültürün etkisi, animist kültürün izleri de görülmektedir. Yine eril rolleri ihlal eden kişiliklere de yer verir bu metinler. Mesela Veda kutsal kitapları içinde travesti ve transeksüel kişiler olan Hijralardan iffet ve doğurganlık tanrıçası Bahuchara Mata ile bağlantılı olarak bahsedilir. Ait olduğu kast, ırk ya da dini fark etmeksizin 5-10 kişilik topluluklar içinde yaşarlar ve topluluğun gurusunun etrafında her kişinin kadın rolünü üstlendiği bir aile kurarlar. Hint toplumu içinde oldukça saygı görürler. Günümüzde hala Meghalaya Kuzey Eyaletinde yaşayan anasoylu Garo ve Khasi kabilelerine de değinmek gerekir. Bu topluluklarda kadınlar ailenin merkezidir ve aile kadının soyadı ile anılır. Mülkiyet de çoğu zaman evin ekonomisini düzenleyen ailenin başındaki kadına aittir.

Ancak bütün bu örneklerle birlikte binlerce yıl içinde doğa anayla ana tanrıçanın bağı ataerkinin baskısıyla yutulmuş, kadınlara karşı hayli acımasız tanrıçaların ve güçlü tanrıların boy gösterdiği çok tanrılı sistem, toplumda etkin hale gelmiştir. En son örneği 2008'de yaşanan ancak aslında 19. yüzyılda kadınların mücadelesiyle yasaklanan Sati geleneği bu örneklerdendir. Tanrıça Sati'nin kocası Tanrı Şiva'nın onurunu korumak için kendini canlı canlı yakması, kadınların sadakatlerini tescillemek adına ölen kocalarıyla birlikte gömülmelerine zemin olmuştur.

Benzer şekilde kutsal metinler, insanları ezen ve ezilen gruplar olarak ayıran dört sosyal tabakalı kast sisteminin ortaya çıkışını ilahi bir yaratım olarak ortaya koyar. Brahmanlar yani soylular en üst tabaka, Şudra'lar yani toprağı işleyen köylüler ise en alt tabaka olarak bu sistemde yerini alırken, Dalitler (Ati-Şudralar) yani topraksız emekçiler ise kast sisteminin dışındadır ve kirli yani dokunulmaz görülürler. Kast sistemi yasal olarak geçerli olmasa da halen Hint toplumsal tabanının bir parçasıdır ve kişinin yaşadığı sürece içine doğduğu kastı kabullenmesini sağlayan mekanizmalar yaratır. Bu kast sistemi içinde kadın mücadelesi daha da karmaşılaşmaktadır. Brahmanlar katında da Dalitler katında da kadınlar erkeğin baskı ve şiddetiyle karşı karşıyadır. Ancak Brahmanlar mesela Dalit kadınlarla birlikte hareket etmeyi düşünmez bile çünkü kast sisteminin farklı tabakalarındadırlar...

Hindistan'da kadınlara karşı saldırganlığın yüksek olması, şiddetin ilahi ve geleneksel kültürlere dayanarak temellendirilmesiyle bağlantılıdır. Bu saldırganlık, görücü usulü evliliklerde (evlilik kişilerin değil ailelerin ihtiyaçlarını karşılamak içindir), başlık parasında (evlenebilmek için gelinin ailesinin damadın ailesine vermek zorunda olduğu para) ya da kitlesel tecavüz örnekleri gibi geçmişte de örnekleri yaşanan olaylarda görülmektedir. Kocalarının ölümüyle birlikte yaşayan ölüye dönen dul kadınlar, üst kasttan erkeklerin alt kastlardan kadınlara cinsel saldırıları, başlık parasını tamamlayamadığı için öldürülen, işkence edilen kadınlar...

Katı kast sisteminin sınırları içinde öncelikle üst kastlardan kadınların eşitlik ve hak mücadelesi yürüttüğünü görüyoruz. Ancak Hindistan kadın direnişine asıl rengini veren köylülerin ve topraksız dokunulmazların yürüttüğü mücadele olmuştur. İngiliz sömürgeciliğinin ve kast sisteminin kısılacı altında yaşayan kadınlar sömürgecilğe ve erkek egemenliğe karşı uzun soluklu ve çok çeşitli direniş biçimleri geliştirmişlerdir. Bu direniş hatlarını bağımsızlık öncesi, bağımsızlık ve sonrası olarak üç dönem içinde ele almak sınırlandırıcı olsa da anlamamızı kolaylaştıracaktır.

Bağımsızlık Öncesi

19. yüzyılda Hint kadınlarının toplumsal, siyasal ve dini hak mücadelesi dönemin sosyal ve dini reform hareketinin bağrından çıkmıştır. Sati'nin yasaklanması modern kadın mücadelesinin ilk kazanımı olarak ele alınabilir. Bu dönemde tek tek erkeklerin ve kadınların yürüttüğü bir mücadele biçimi görülüyor. Tekil girişimlerin kolektif eylemlere dönüştüğü örnekler de söz konusu. Örneğin kocaları ölen ve aslında çoğu hala çocuk olan dul kadınların saçlarını kazıtmaları, sade beyaz bir sari giymeleri ve ömürleri boyunca yas tutmaları beklenirdi. Savitribai bu uygulamaya karşı direnişe öncülük etti ve berberlere karşı bir grev örgütledi. Tecavüze uğramış kadınların, hamile kaldıktan sonra ya intihara kalkışmaları ya da yeni doğan bebeği öldürmeleri sorunuyla da ilgilenen Savitribai, bu kadınların kalıp, çocuklarına da bakabilecekleri bir bakım merkezi (Balhatya Pratibandhak Griha, Bebekleri Yaşatma Evi) açmıştır. Yine 1848'de Bhide Wada'da açtığı okul kadınlar için ilkti.

Katı kast sisteminin sınırları içinde öncelikle üst kastlardan kadınların eşitlik ve hak mücadelesi yürüttüğünü görüyoruz. Ancak Hindistan kadın direnişine asıl rengini veren köylülerin ve topraksız dokunulmazların yürüttüğü mücadele olmuştur. İngiliz sömürgeciliğinin ve kast sisteminin kısılacı altında yaşayan kadınlar sömürgecilğe ve erkek egemenliğe karşı uzun soluklu ve çok çeşitli direniş biçimleri geliştirmişlerdir.

20.yüzyılın başlarında kadınlar özerk örgütlerini oluşturmaya başladılar. 1918-1920 arasında kurulan ilk örgütler kentli ve elit kadınlardan oluşsa da yerel kadın örgütleri de bu dönem etkili oldu. Bu örgütlerin bazıları pratik etrafında gelişen, reformist örgütlerdi, bazıları kadın sorunları üzerine tartışma platformuydu. All India Muslim Women Conference, 1914, Women Indian Association, 1917, The National Council of Women in India, 1925 bu dönemin etkili örgütlerine örnektir.

Örneğin Women Indian Association'ın (Hindistan Kadınlar Derneği) amaçları arasında kız ve oğlan çocukları için zorunlu ilk öğretim, çocuk evliliklerinin yasaklanması, belediye, taluka, yasama gibi

organlarda kadınların temsiliyetini garantileme, kadın ve erkek fırsat ve hak eşitliğini sağlama gibi maddeler yer alıyordu.

Bağımsızlık öncesi kadın örgütlerinin temel gündemi oy hakkı başta olmak üzere kadın haklarını gündemleştirmek ve elde etmek için sürekli mücadele etmektir. Kadınlar bu dönemdeki mücadeleleriyle 1921 ve 1937 arasında belirli kazanımlar elde ettiler.

Eşitliği temel alan örgütlenmeler olsalar da bu dönemde esas olarak ulusal karakter mücadeleye damga vurmuştur. Sömürgecilik karşıtı mücadelede kadınlar, öncü pozisyonda ve aktif bir şekilde yer almıştır. 1917'de Ekim devrimi olurken Rusya da dahil olmak üzere dünyanın pek çok yerine ulaşan Hint kadınları, sömürgecilik karşıtı enternasyonal bir ağ kurarak ilk anti-kolonyal enternasyonal kadın dayanışma ağını kurmuştur.

Hindistan sömürgecilğe karşı uzun bir mücadele tarihine sahiptir. Bu tarih içinde kadınların yeri, üstü örtülemeyecek kadar belirgindir. Örneğin, 1857 yılında Rana Lakshmi başlattığı Jhansi ayaklanmasıyla tüm Hindistan eyaletlerinin ayaklanmaya geçmesine neden olur. Bu ayaklanmayla sömürgeciler ülkeden gitmez ama büyük darbe alır ve kapsamlı reformlar yapmak zorunda kalır. Ayaklanmadan 50 yıl sonra Hindistan'da gelişen bağımsızlık hareketi için bu ayaklanmada büyük rol oynayan Jhansi Ranisi Lakshmi, bir milli kahraman olarak ele alınır.

Bağımsızlık Mücadelesi

Rana Lakshmi gibi kadınların bıraktığı mirasla kadınlar kast sisteminin kısıtlamalarına rağmen bağımsızlık mücadelesinde yerlerini aldılar. Bu dönemde Gandhi ve Hilafet öncülüğündeki bağımsızlık hareketlerinin ulusu geniş bir aile ve kadınları ulusun annesi, onuru olarak tanımlanması kadınların katılımı için meşru bir zemin oluşturur. Gandhi'nin örgütlenme stratejisinde kadınlara verdiği özgün rol, kadınların bağımsızlık mücadelesine daha aktif katılmalarının ve kendi kaderlerinin belirleyicileri olarak mücadele içinde bulunabilmelerinin de önünü açmıştır. Nitekim Gandhi'nin Satyagrah Ordusuna binlerce kadın katılmıştır.

1920'lerde gelişen Uzlaşmama Hareketinden (non-cooperation movement), 1930'larda gelişen sivil itaatsizlik eylemleri ve 1940'larda gelişen Quit India Movement (Hindistanı Terk Et Hareketi) ile birlikte kadınların katılımı her seferinde daha da öne çıkmıştır. Özellikle sonuncusunda erkeklerin kitlesel olarak tutuklanmasıyla mücadelenin sorumluluğunu kadınların üstlendiği yorumları yapılsa da kadınların sömürgecilik karşıtı mücadeledeki varlığı bu gerekçeye sığdırılmaz. Sömürgecilik karşıtı mücadeleye kadınların katılımı siyasetten askeri alana kadar geniş bir yelpazede

gerçekleşmiştir. Örneğin 1940'lı yıllarda sömürge Hindistanı'nda İngiliz Yönetimi'ni devirmek için savaşı ve tamamı kadınlardan oluşan "Jhansi Kraliçesi" Alayının komutanı Lakshmi Sehgal, "Komutan Lakshmi", daha sonra Azad Hind hükümetinde Kadın Bakanlığı görevini yürütmüştür. Jhansi Kraliçesi Alayı, adını da Hint tarihindeki bir diğer ünlü kadın devrimci olan, 1857 Hint İsyanı'nın önde gelen ismi Rana Lakshmbai'den almıştır.

Bağımsızlık Sonrası

Bağımsızlık sonrası kadın hakları gündemi geriye çekilmiş gibi görünse de Hindistan'daki toplumsal direnişin öznesi olmaya devam etmiştir. Örneğin Hindistan'ın kırsal bölgelerinde mücadele eden Maoist hareketin yarısını kadınlar oluşturmaktadır. 1970'lerden itibaren ise toprak hakkından tutalım da siyasal temsile, boşanma yasalarından çocuk evliliğine, işyerinde cinsel sömürden hane içi şiddete, başlık parası ve tecavüze kadar yaygın bir yelpazede kadınlar mücadele yürütmüşlerdir. Yine kadınlar yoksulluk, ataerkil baskılar ve sosyal adaletsizliklere karşı mücadelenin en etkin katılımcıları olarak, 1990lar itibarıyla, gerilla hareketlerinde aktif bir şekilde yer almıştır.

1946 ile 1951 yılları arasında Telangana bölgesinde yaşayan köylü kadınların öncülüğünde toprak, daha iyi ücret, tohum hakkı ve nakit kredi hakları etrafında feodal toprak ağalarına karşı gelişen isyandan bahsetmek önemli. Hindistan Komünist Partisi öncülüğünde örgütlülüğe kavuşan direnişle Telangana bölgesinin 2500 köyü özgürleştirildi, yarıcılarının borçları ertelendi, kiralar düşürüldü ve toprak yeniden dağıtıldı. Kast sisteminin en altındakilerin, yoksul köylülerin, Dalitlerin, Adivasilerin mücadelesi bugün de sürüyor. Hindistan'da yakın geçmişte toprak ağaları ve sömürgecilerin iş birliğinde gelişen sömürü karşısındaki direnişlerde kadınlar nasıl aktif rol aldılarsa, günümüzde de toprak, orman ve su gibi yaşam kaynaklarına dönük neoliberal saldırılar, kadın direnişinin ana hatlarından birisidir. Hindistan tanrıçalarının henüz erkek tanrılara boyun eğmediği zamanlardan bugünlere taşan animistik değerler kadınların doğayla birlikte emeğini, yaşamını savunması olarak açığa çıkıyor.

1946'da Telangana kadınlarının toprak ve tohum hakkı temelinde başlattığı isyan dalgası, Hindistan'ın kuzeyinde 1970'lerde Hint hükümeti tarafından desteklenen şirketlerin, temel geçim kaynakları olan ormanları tahrip etmesine karşı kadınların öncülüğünde gelişen Chipko hareketiyle bir kez daha ortaya çıkar. Bu hareket kadınlara politik güç kazandırmış ve doğayla

olan sıkı bağlarını ortaya koymuştur. Sloganları "ormanlar ne yapar? toprak, su ve temiz hava" olan Chipko kadınları, ağaçların önemini ve çevreyi korumanın önemini gündeme koyarak eko-feminizmin politik zeminini de oluşturmuş oldular. Kadınların kazanımı sadece toprak-orman-su gibi konuların yaşamsallığının gündeme girmesi olmadı, aynı zamanda yasal kazanımlar da elde ettiler. Mesela dönemin içişleri bakanı Bahuguna, "ekoloji kalıcı ekonomidir" sloganı etrafında ormanların korunması ve ormanın zenginliklerinden yerelin faydalanacağı sürdürülebilir bir yerel endüstrinin gelişimini desteklemiş, 1980'de ormanların kesilmesini 15 yıllığına yasaklanmıştır.

Bu mücadelelerin öncülüğünü kast sistemi içinde çifte sömürüye maruz kalan yoksul kadınlar yapmıştır. Bu anlamda bağımsızlık öncesi kadın mücadelesinde etkin olan soylu, eğitilmiş kadınların kazanımlarının etki alanı dışında kalan Dalit, Adavasi ve köylü kadınların yoksul ve köylü direnişlerinin öncülüğünü yürütürken özgün kadın gündemlerini de yarattıklarını, kendi adlarına konuşmaya başladıkları görülmekte. Dalit kadınları, neoliberal devlete karşı direnişin ve tarımsal reformlar için yürütülen mücadelenin önemli bir bileşeni olarak, ekilmemiş toprakları kolektifleştirme ve el koyma gibi mücadele yöntemleri izlediği gibi, kast-temelli cinsel şiddetin yaygınlığını, kast sınırlarına dokunmayan beyaz feminizmin yanlıgılarını teşhir etmeye dönük de çok güçlü bir hareket oluşturmuşlardır.

Hindistan'ın sosyo-ekonomik koşulları değiştikçe, binlerce yıllık bir tarihi olan kast sistemi de yeniden şekillenmiştir. Bağımsızlık sonrası hızla gelişen kentleşme ve hareketlilikle kamusal alanda kast sisteminin görünürlüğü önemli ölçüde azalmış, kadına yönelik aşağılayıcı gelenekler önemli ölçüde sorgulanmaya, değiştirilmeye başlamıştır. Kadınların sadece siyasal alanda değil, ekonomik alanda da güç kazanmasının önemi görülmüş, kadınlara kota mücadelesiyle birlikte kadın kalkınma programları gibi girişimlerle, toplumsal cinsiyetçiliğe karşı mücadele yaygınlaştırılmıştır. Ancak bu süreç kadın mücadelesinin sivil toplum örgütlerine sıkışması tehlikesini de birlikte getirmiştir. Kadınların maruz kaldığı emek sömürüsü, cinsel şiddet, yoksulluk gibi sorunlarla mücadele sadece yerel düzeyde kalmamıştır. Bu anlamda tarımı, işgücünü kadınlaraştıran neoliberal çıkışa bir cevap olarak ulusötesi bir feminist mücadele kadın direnişini farklı bir boyuta taşımıştır. Kıta ve küre çapında kadın buluşmalarının, dayanışma ağlarının gelişmesi kadın direnişinin bilgisinin yayılması açısından önemli bir rol üstleniyor. Bütün bunlarla birlikte Hindistan'daki kadınların yaşadığı sorunlar azalmamış

derinleşmiştir. Kadınların yaygın mücadelesinin sonucunda 2005'te Haneîçi Şiddet Yasası, 2013'te İşyerlerinde Kadınların Cinsel İstismarı Yasası gibi mekanizmalar oluşturulmuş olsa da toplumdaki kadını aşağılamaya, sömürmeye-tecavüze-öldürmeye kodlanmış sistem karşısında etkileri sınırlı olmaktadır. Hukuki sınırlarla yetinmeyen, bunların kadınların sorunlarına çözüm geliştirmedigini gören kadınlar alternatif örgütlenmelerle direniş geliştirmekteler.

Özellikle de cinsel nitelikli şiddete cevap olan örneklerden biri 2006'da yoksul bir kadın olan Sampat Pal'ın Uttar Pradesh eyaletinde bir erkek tarafından saldırıya uğramasından sonra kurulan Gulabi çetesidir. Saldırıdan bir gün sonra Pal, bir grup kadını yanına alarak olay yerine döner ve saldırganı döverler. Çoğunluğu 18-60 yaş arasındaki yoksul kadınlardan oluşan grup Gulabi Çetesi adı altında örgütlenir. Çocuklara okuma yazma kursu açan, çocuk yaşta evlilik ve başlık parasına karşı mücadele eden Gulabiler, 2008 yılında rüşvet almak için elektriği kesen, elektrik kurumunu basıp, memurlara elektriği açtırınca toplum içinde hızla kabul görürler. Pembe sarileri içinde kullandıkları sopalar ile kadınlara yapılan saldırılara zaman zaman şiddet kullanarak cevap vererek, kendi adaletlerini sağlamaktadırlar. Siyasi parti ve sivil toplum kuruluşlarından 'istismar' edilme kaygısıyla uzak duran Gulabiler, yoksulluk ve yolsuzlukla mücadeleyi öncelikli görevleri olarak görmektedirler.

Kastlaşmaya ve dinsel bölünmelere dayalı sosyal çatışmaların dorukta olduğu Hindistan, bir yandan nerdeyse her gün ataerkil sosyal yapıların kadına yönelik şiddet, tecavüz ve katliam olaylarıyla sarsılırken, bir yandan da neoliberal kapitalizmin sömürüsü altında giderek yoksullaşan, topraksız, konutsuz kalan, emeği değersizleştirilen yoksulların, köylülerin köklü isyan damarının üzerinde. Gerilla hareketlerinin bunca kitle-sel olması bundan kaynaklı olsa gerek. Bu sorunlar, Hindistan kadın mücadelesinin çok çeşitli direniş yöntemlerini açığa çıkarmasına neden olmuştur. Şüphesiz, burada yer sıkıntısından kaynaklı karikatürleştirerek ele aldığımız direniş örnekleri, mücadele dönemleri önemle takip edilmesi gereken, baskı karşısında savaşabilmek için ruh veren, enerji veren örneklerdir.

Katı
kast sisteminin sınırları içinde öncelikle üst kastlardan kadınların eşitlik ve hak mücadelesi yürüttüğünü görüyoruz. Ancak Hindistan kadın direnişine asıl rengini veren köylülerin ve topraksız dokunulmazların yürüttüğü mücadele olmuştur. İngiliz sömürgeciliğinin ve kast sisteminin kışkacı altında yaşayan kadınlar sömürgecilğe ve erkek egemenliğe karşı uzun soluklu ve çok çeşitli direniş biçimleri geliştirmişlerdir.

Cezayir'de Kadınların Tin Hinan'dan «Ateş Taşıyıcılarına» Direnişi

“Cezayir’de kadınların direniş tarihinden” bahsetmek, sömürgecilik tarafından belirlenen ulusal sınırları kabullenmektir. Cezayir, bugün, başta Arap ve Berberi-Amazigh olmak üzere farklı halkların yaşadığı bir ulus devlettir. Özellikle de Cezayir ulusal kurtuluş mücadelesinin zirveye ulaştığı dönemde farklı topluluklardan kadınların hikayeleri birbiriyle keşişirken, çeşitli efsanevi şahsiyetler ülke tarihinde iz bırakmıştır.

Bu halkların tarihindeki başlıca kadın karakterlerden biri, yol arkadaşı Takamat ile beraber 4. yüzyılda Cezayir’in güneyindeki Abelessa çölüne yerleşen kraliçe Tin Hinan’dır. Kraliçe Tuaregler’in atası sayılır, onun 3 kızı, Takamat’ın kızları tarafından kurulan kabilelerin yanı sıra, Tuareglerin 3 esas kabilesini kurmuşlardır. Tuareg kültürü bu ilk karakterin ayak izlerini takip ederek kadınlar etrafında örgütlenir. Kadınlar, kendi çadırlarında yaşar ve eşlerini burada ağırlarlar. Kendi istekleri doğrultusunda eşlerinden boşanabilirler. Kadınlar ekonomiyi düzenlemekten sorumludurlar ve yazılı dil “Tifinagh” da dahil kültür ve geleneklerin aktarıcısıdır. Kendilerine tapınılan kadınlar aynı zamanda barışın da garantörüdürler. Kadına el kaldırmak ahlaka en aykırı davranışlardan biri olarak görülür. Topraklarının Müslümanlaştırılmasından beri nesiller boyu süren ataerkil yapılar rağmen Tuareg toplumlarında kadınların merkeziliği halen sürmektedir ve kadınlar MNLA (Mali, Azavad Ulusal Kurtuluş Hareketi) gibi oluşumlar içinde otonom biçimde örgütlenirler.

“Al-Kahina” (ruhban, kahin) olarak adlandırılan, Aurès dağlarından kraliçe Dihya da 7. yüzyıldaki Arap istilasına karşı gösterilen güçlü direnişi ile tanınır. Yıllar boyunca bir berberi krallığını yönetmiştir. Kraliçe ata binmeyi ve savaşmayı bilirdi. Ordusu sonunda Arap birliklerince mağlup edilmiştir ve söyleneceye göre ya başı kesilerek öldürülmüş ya da düşmanın eline düşmemek için kendisini zehirlemiştir. Dihya’nın yanı başında Fransız sömürgeciliğine direnen Lalla Fadhma N’Soumer yer alır. İşgalin başladığı yıl olan 1830’da doğan Lalla N’Soumer’de Amazigh halkındandır (Djudjura bölgesi kabilesinden). Çocukluğundan itibaren Kuran ve felsefe okumuştur ve 16 yaşında kendisini bilgiye adanarak evliliği reddeder. Daha sonra kendisine azize, şifacı ve kahin özellikleri atfedilir. 1949’da ülkesi henüz işgal

edilmemişken Bughbala'nın komutasındaki direnişe katılır. Ölüm yılı olan 1954'te silahlı kuvvetlerin komutanı seçilir ve özellikle kadınları hem cephede savaşmak üzere hem de artçı birlikler içinde hemşire ve aşçı olarak örgütlenme görevini üstlenir. Kadın ve erkeklerin yer aldığı ordusunun başında Fransız sömürgecilerine büyük kayıplar verdirmiştir. 1957'de bir ihanet sonucu yenik düşer ve esir alınır. 6 yıl boyunca hapse kaldıktan sonra, erkek kardeşinin ölümünden çok etkilenerek 33 yaşında ölür.

Bağımsızlık savaşı (1954-1962) süresince kadınlar Cezayir topraklarının her yerinde ve Fransa'da örgütlenirler. Onlar olmadan bağımsızlığa kavuşmak mümkün olmasa da bu andan itibaren ulusal tarihten neredeyse tamamen silinmişlerdir. Cezayir muharebesinde bomba taşıyıcıları, ALN'in (Ulusal Kurtuluş Ordusu) dağlardaki gerillaları ('mudjiyat'), hemşireler, kuryeler, resmi muhabirler, öğretmenler, ilan dağıtıcılar, aşçılar, anneler, eşler ve kızlar olarak kadınlar her görevi gerçekleştirmişlerdir ve bağımsızlık savaşı sırasında, erkeklerin elinde olan yetki ve komuta konumları dışında her noktada yer almışlardır. Djamil Bouhired, Fadhila Attia, Hassiba Ben Bouali, Fatima Loudarene, Zohra Driff, Malika Gaïd, Yahudi Myriam Ben, Fransız Annie Fiorio-Steiner bu kadınlar arasından bazılarıdır. Eski kadın savaşçılardan biri "Her erkek militanın arkasında duracak 6 kadın olmalıdır" der. Ve 1957'de muazzam bir baskı dalgasının ardından erkeklerin %80'i kayıplara karışmışken birçok kadının Cezayir vilayet yönetimini üstlendiklerini anlatır. Fransız topraklarında, 17 Ekim 1961'deki Paris katliamından sonra, Cezayirli kadınlar, özellikle Paris'te, büyük çaplı gösteriler düzenlerler ve yüzlercesi bu gösterilerde tutuklanır. Ayrıca Cezayir'deki 1960 Aralık gösterilerinin de ön saflarında yer almışlardır. Tarihi anlatılar, Fransız ordusunun kalabalığa ateş açmasından sonra kadınların kandan kıpkırmızı olan beyaz kıyafetleri haiklerinin göz alıcı görüntülerinden bahseder. Kadınlar aynı zamanda Cezayir'deki Fransız propagandasının da birincil hedefidir ve başlarını açmalarına teşvik edileceklerdir. Kadınlardan istenen batılı güzellik ve davranış kodlarını desteklemeleri ve Cezayir halklarının sosyal yapılarına saldırmalarıdır. Erkek yoldaşları ile aynı işkencelere maruz kalmanın yanı sıra kadınlar, toplu tecavüzler de dahil, her tür tecavüzün kurbanıdır ve bazıları baskınlar sırasında sadece Fransız askeri garnizonlarının "keyfi" için gözaltına alınırlar. Eğer serbest bırakılırlarsa, kadının namusunu bakireliği üzerine inşa eden toplumun bakışlarına göğüs germek zorundadırlar.

Savaştan sonra darbe kendi taraflarından gelecektir. Kadınlar eve gönderilir, direniş katkıları teslim edilmez, bu katkı onaylandığında ise çok yetersizdir. Ben Bella'nın sosyalizmi ise kadının konumunu sorgulamaz.

Buna karşın, 1970'lerden itibaren feminist gruplar örgütlenmeye başlar ve yasal olarak cinsiyet eşitsizliğini tahsis edecek 1984 "Aile Yasasının" kabulüne karşı oldukça aktif hareket ederler. 1990'ların "karanlık yıllarında", hükümet ve İslamcılar arasında savaş patlak verdiğinde kadınlar ilk kurbanlar olurlar ve bir kez daha anne ve eş konumuna hapsedilirler. Bu zamandan beri, ister sendikalar, politik partiler, feminist örgütler ve kadın kurumları ister kabile otonom hareketleri içinde olsun kadınlar Cezayir'de direnişlerini sürdürmektedirler.

Soldan Sağa - Samia Lakhdar, Zohra Driff, Djamil Bouhired and Hassiba Ben Bouali

Lalla Fadhma N'Sümer

Sonuç Yerine: Kadınların Direnişi Her Yerde

Hindistan ve Cezayir birçok örnek arasından sadece ikisi. Dünyanın her kıtasında kadınlar bir direniş sergilediler. Hangi coğrafyada ya da tarihsel dönemde olursa olsun kadınlar, komunal değerleri ve kendi etraflarında kurulan ataerki öncesi

Shihid Malika Gaïd

komunal toplulukların kültürlerini savunup muhafaza ettiler. Bu bilgiyle buluşmak bizim için nasıl bir anlam taşıyor? Bize düşen farklı mücadeleleri kendi bağlamları içinde ele almak ve bunları gerçekleştirebilmek için bu mücadeleleri analiz etmek ve onlardan öğrenmektir. Kendi hedeflerimiz doğrultusunda eleştiri ve özeleştiri yaparak geçmişte yapılan hatalara düşmekten kaçınılabilir ve aynı zamanda mücadelelerimizi nasıl güçlendireceğimiz hakkında yeni fikirler edinebiliriz. Kadın direnişlerinin tarihi ve küresel analizleri yoluyla yeni bir ortak mücadele cephesi kurulabilir.

Aralık 1960 gösterisi

Bahsedilen örnekler direnişlerin çeşitliliğini göstermekte. Mücadelelerin karşılaşmaları ve kadınların içinde bulundukları koşullar doğrultusunda kullandıkları metotlar değişiklik göstermekteyse de ortak amaç ataerki tarafından köleleştirilmemiş bir toplumdur. Ataerkinin bir küresel güç yapısı olduğu göz önüne alındığında, mücadelelerimiz de küresel ölçekte örgütlenmek durumundadır. Bu nedenle, birçok mücadelenin yaşanabileceği bir mücadele şekli bulmalıyız. Kadınların direnişlerinin dünya çapında birleşmesi ancak çoğulculuk ve çeşitlilik bir fırsat olarak ele alınırsa başarıya ulaşabilir. Abdullah Öcalan tarafından ortaya konulan Demokratik Konfederalizm, farklılıkların kendi renklerini kaybetmeden bir araya geldikleri ve ortak bir güç oluşturdıkları somut bir gerçeklik olarak Rojava'da ifadesini buluyor. Bu felsefenin yayılması ve dünyadaki tüm kadınların deneyimleri arasındaki ittifak, ortak hedefler ve metotlar geliştirmemiz konusunda bizlere yardımcı olabilir. Bütün çeşitliliğiyle hayatlarını ortaya koyarak bir araya gelebilen ve küresel bir demokrasi için savaşan kadın yoldaşlarımızın mirasına dayanarak, deneyimlerinden beslenerek jineoloji araştırmaları etrafında sürdürdüğümüz mücadele bizi kadın direnişinin o güçlü bağıyla buluşturuyor.

Bahsedilen örnekler direnişlerin çeşitliliğini göstermekte. Mücadelelerin karşılaşmaları ve kadınların içinde bulundukları koşullar doğrultusunda kullandıkları metotlar değişiklik göstermekteyse de ortak amaç ataerki tarafından köleleştirilmemiş bir toplumdur. Ataerkinin bir küresel güç yapısı olduğu göz önüne alındığında, mücadelelerimiz de küresel ölçekte örgütlenmek durumundadır. Bu nedenle, birçok mücadelenin yaşanabileceği bir mücadele şekli bulmalıyız. Kadınların direnişlerinin dünya çapında birleşmesi ancak çoğulculuk ve çeşitlilik bir fırsat olarak ele alınırsa başarıya ulaşabilir. Abdullah Öcalan tarafından ortaya konulan Demokratik Konfederalizm, farklılıkların kendi renklerini kaybetmeden bir araya geldikleri ve ortak

Kendini Küllerinden Yaratan Kadınlar; Kürt Kadın Hareketi'nin Mücadele Deneyimi

Cejna Mazî

*"Kadının tarihten, toplumdan kaynaklanan özgün sorunları var. Tıpkı Kürdistan halkı gibi kişilik, kimlik sorunları var. Tıpkı halkımız gibi özgüvene, öz kimliğe, cesarete, çözümlenmeye ve örgütlenmeye ihtiyacı var. Sadece bir kadın milletinden veya cins olarak örgütlenmesinden bahsedelim demiyorum, ama mevcut baskı, toplumsal koşullar bizi bu yönlü özgünlüklere, örgütlemeye ve savaşmada biraz da özerk veya özgün yaklaşılmaya zorluyor. Kadın ordulaşması ile birlikte silahı, örgütü, yetkisi, sorumluluğu olacak, bununla tartışacaklar, kendilerini kararlaştıracaklar, savaşacaklar ve özgürlüğü elde edecekler. Bu doğaldır ve kaçınılmazdır da."*¹

Kürt Özgürlük Hareketi içerisinde kadın ordulaşma serüveni bu gibi tespitlere dayanarak başladı. Bu süreç kadınların kendi kendisini örgütleyebileceği, öz gücünü ve iradesini katacağı bir zemin hazırlandı. Esas olarak kadınların Kürt Özgürlük Hareketi içerisinde genel yönetimlerde eşit bir temsiliyetle yer alması, savaş sürecinde söz sahibi olması, kendi cinsinin sorunları ile uğraşması, erke(kli)ğin olumsuzluklarını engellemesi, kadınların karar mekanizmalarını geliştirmesi ve mücadeleyi tecrübe edip yetkinleşmesi için kadın ordulaşması geliştirildi. Kuşkusuz kadın ordulaşmasının geliştirildiği dönemin koşullarında, Kadın Özgürlük Hareketi doğrudan bir partiyle sistemi oluşturularak başlatılamazdı. İlk başta varlığın kendisi ve iradesi şekillenmeliydi. O dönem kendisini en çok yansıtacağı alan savaş alanı olduğundan ilk başta kadın ordulaşması ile gelişme yaratıldı. Kadının kendine güveni, öz gücü, iradesi, cesareti, retleri, tavırları, beğenileri, pratik aklı bu alanda gelişti.

¹ Abdullah Öcalan

Ancak ordulaşma zemini yaratıldıktan sonra diğer gelişmeler sağlanabilirdi ve nitekim öyle de oldu. Kürt kadınları olarak varlık sorununun sadece kadın sorunu olmadığını kendi halk gerçeğimizden iyi bilmekteyiz. Henüz kendisini güç haline getirmeyen bütün ezilenlerin istisnasız ilk refleksleri, sessiz bir isyanla varlığını ispatlama veya varlığını fiili olarak kabul ettirme arayışıdır. Nihayetinde Kürtler varlığının sadece kart-kurt sesinden ibaret olmadığını göstermek için yıllarca toplum olarak varlık mücadelesi geliştirmek zorunda kaldı. Bunun için Kürt Özgürlük Hareketi'nin ilk mücadele yıllarını Kürt olarak var olduğunu gösterme yılları olarak tanımlamak abartılı bir değerlendirme olmayacaktır. Hatta öyle ki Kürt olduğunu kabul edebilmesi için halkın kendisiyle bile mücadele yürütüldü. Kürtlüğü hor gören, küçümseyen, gerici bulan anlayış ve yaklaşımlara maruz kalındığından, Kürtlük “başa bela bir kimlik ve ondan fersah fersah kaçmak, korkmak gerekirdi” Böylece başka örneklerde doğrudan ulusal kurtuluş savaşı geliştirilmişken, Kürt Özgürlük Hareketi 1990'lı yılların başına kadar varlık mücadelesi olarak şekillendi. Abdullah Öcalan 1990'larda gelişen *serhildan*larla birlikte “diriliş tamamlandı, sıra kurtuluşa” diyerek varlığın gösterilme sürecinin tamamlandığı belirlemesini yaptı.

O Elin Sahibi Kim?

Kürt kadınlarının varlığını kazanmasının bir biçimini kadının ordulaşması sürecinde görebiliriz. “Ben de insanım, benim de düşüncelerim var. Ben de güçlüyüm, benim de duygularım var, ben de bir şeyler yapabilirim ve geliştirebilirim. Benim de özlemlerim ve hayallerim var, beni de hesaba katın.” gibi söylemlerin hepsi kadınların kendini yansıtmaya biçimi ve varlık eylemleri olarak kadınlar tarafından dile getirildi. Ama bunlar sözden ziyade ortaya koyulan pratikle söylenen gerçekler halindeydi. Kendinden emin olan veya çevresinden güven almış, en önemlisi de iradesi gelişen kişilerin kendi varlığını gösterme veya kendini ispatlama gibi bir dertleri yoktur. “Sen kabul etsen de etmesen de ben varım, kendimi ispatlamak zorunda değilim.” der ve doğru bildiğini yapar. Ama Kürt kadın gerçeğinde durum öyle değildi. Yıllardır gerillacılık yapan Gûlçiya Gabar gerilla mücadelesi içerisinde kadının ordulaşması sürecini şu şekilde aktarıyor:

‘93 kışının başında kadın ordulaşması ilan edildikten sonra kadın arkadaşların tek başına üslenme yapması gerektiği duyurulmuştu. Bunun adına özgün üslenme denileceğini sonradan öğrenecektim. Zagros gücü olarak 60-70 arası kadın arkadaş Avaşin bölgesinde toplanmıştık. ‘93 eylemlerinden sonra kampımızı yapmaya gittik. Önderlik talimatı ile ayrıştık. Güilçin arkadaşın mangasını özgün üslenme yerine zorla getirmişlerdi. Erkek arkadaşlar onları ‘sizleri geri cepbeye atacaklar’ diye kışkırtmıştı. Sanki kadınlar bir araya gelirse geleneksel bir bileşim olacak ve savaştan kopacaklar anlayışını empoze edip bu gelişimi gözümüzde karartmaya çalıştılar.

Kadın ortamına itiraz eden o arkadaşlar için ‘elini ayaklarını bağlasanız da onları getirin’ denmişti. Pratikte olmakla irade ve güven kazanan kadın arkadaşların ilk defa bu imkânı yakaladıkları için pratikten kopmak istemedikleri açıktı. Ama tabi bu kadın ordulaşması ile de hayli gelişebilir, hatta kadın, erkeğin gölgesinden çıktığından daha da fazla gelişebilirdi. Ama bunu anlayacak bilinç o zamanlar yoktu. Bu ordulaşmayı sorgusuz kabul edenler ise sadece ‘Önderlik demiş, demek ki iyidir’ diyen ama bu durum ne getirecek bunu fazla irdemeyen bir tutum içindeydik.

Kadınların savaşmak için ilk önce savaşabileceğini ispatlaması gerekiyordu. Mücadeleye katılmak için önce katılabileceğini göstermeliydi. Çünkü toplumsal gerçeklikte ezilen ve dışlanan bir kadın gerçeği vardı. Kürt Özgürlük Hareketi içerisinde mücadeleye katılan savaşçılar da bu toplum gerçeğinden geliyordu. Bu durumu en iyi anlatacak olan, yaşanılanların kendisi ve öz yaşam öyküleridir. Beni etkileyen bu hikâyelerden biri durumu daha anlaşılır kılacaktır:

Bir gün bir gazeteci araştırma için Botan ilçesinde köye iner. Araştırmasına varlıklı bir aileden başlar. Odanın üçte birini kaplayan bir yükselti olarak beliren divanda bir ağa elinde tespihi ile yarı uzanmış pozisyonda yan oturmuştur. Diğer ahali ise yerdeki minderlerde başı öne eğik oturarak ağanın her dediğini onaylama halindedir. Ağa tam havasında; duruşu, oturuşu, söylemi, her şeyi ile hükümlerlik yapar. Gazeteci o evde hiç kadın yüzü görmemiştir. Hep kapı açılır, bir el görülür ve çay, çerez, meyve, yemek gibi yiyecek içecekleri taşımak için *lewendî* denilen parlak ve uzun çıkıntı ile o eller kapıdan girip çıkar. Evdeki delikanlı da hep o ellerden gelen eşyaları odaya taşır. Gazeteci, “Acaba o elin sahibi kim, yüzü nasıl, lewendînin devamındaki elbisenin tamamı nasıl?” diye çok meraklanır. Ama yerel muhafazakâr ve tutucu feodal yargılardan dolayı bir türlü göremez. Ve göremeden çıkıp gider. Aradan bir yıl geçer. Gazeteci yine aynı eve gider, yine evde minderde misafirlere ve yine kapı aralığında görünüp kaybolan aynı ellerle karşılaşır. Sonra birden evin delikanlısı gelip ağanın kulağına bir şey fısıldar. Adam gözü fal taşı gibi açılarak divandan iner ve herkesi ayaklandırır. Gazeteci olayı anlamaz. Ağa neden o kadar panikledi, evin atmosferi neden birden değişti soruları kafasında dolanıp durur. Sonra içeri rextli ve silahlı iki kadın girer (bunların gerilla kadınlar olduğunu sonradan öğrenir.) Ağa onlarla sıcak bir şekilde tokalaşır ve onları divana davet eder. Kadın gerillalar bu teklifi kabul etmez ve minderde oturur. Ağa da artık o divana gitmez, mecburen minderde oturmak zorunda kalır. Sonra, o eller yine kapı aralığında belirir. Ama kadın gerillalar bu durumu kabul etmez. O ellerin sahibi kadınları isimleriyle çağırıp içeri davet eder. Ağa kem küm eder ama “Evet içeri gelin, gelin, arkadaşlar çağırıyor.” der. Böylece o gazeteci, o ellerin sahiplerini kadın gerillalar sayesinde görmüş olur ve sır çözülür. Artık kadın gerillalar sayesinde Kürdistan’da inşa edilmiş yok sayılan kadın modeli yıkılmaya başlar. Sofraya oturmayan, misafirlere görünmeyen, kapı önüne

çıkmayan, tek “sahibi” babası, tek “koruyucusu” erkek kardeşi, tek “kurtarıcısı” kocası olan Kürt kadınlarının konumu büyük bir sarsıntı geçirdi. Yani Kürt özgürlük Hareketi içerisinde kadın ordulaşmasının sonuçları sadece dağla sınırlı kalmadı; gündelik yaşam pratikleri özelinde topluma da büyük oranda sirayet etti. Nitekim, Kadın Özgürlük Hareketi’nde beliren hiçbir gelişim sadece bireylerle veya olduğu kurumlarla sınırlı kalmadı; başta içinde yer aldığı topluma yansdı ve Rojava Kadın Devrimi’nde olduğu gibi genelleşip dünyaya mal oldu

Özgür Kadın Kimliğini Dokuyanlar

Kadın ordulaşmasının toplumsal dokuyu değiştiren boyutu, bu örnekle sınırlı değil. Yine sorun sadece erkeğin insafa gelip kadınlara hak tanıması sorunu değil. Kadınların Kürt Özgürlük Hareketi bünyesinde dağda yürütülen gerilla mücadelesine öncülük etmesi toplumun her alanında Kürt kadınlarının öncülüğüne dönüştü. Nitekim 1990’lar itibarıyla Kürdistan’da serhildanlara öncülük eden, cezaevlerinde işkencelerde direnen, kamusal alanda milyonlarca insanın önünde konuşan özgüven sahibi kadınların siyasal ve toplumsal alanda açığa çıkmasındakadın gerillalardan alınan ilhamın ve cesaretin izlerini görmekteyiz. Bu süreçleri anlamak için, ilk önce bu kadın gerillaların kendilerini nasıl yarattıklarına bakmak gerekir. Çünkü onlar kendilerini yarattığı oranda özgür kadın kimliğini dokudular; bu sürecin diyalektik formülü kendini yaratmak ile başladı.

Henüz kendisini güç haline getirmeyen bütün ezilenlerin istisnasız ilk refleksi, sessiz bir isyanla varlığını ispatlama veya varlığını fiili olarak kabul ettirme arayışındır. Nihayetinde Kürtler varlığının sadece kart-kurt sesinden ibaret olmadığını göstermek için yıllarca toplum olarak varlık mücadelesi geliştirmek zorunda kaldı. Bunun için Kürt Özgürlük Hareketi’nin ilk mücadele yıllarını Kürt olarak var olduğunu gösterme yılları olarak tanımlamak abartılı bir değerlendirme olmaya-
caktır.

Gerilla anıları bu süreçleri anlamak için önemli birer kaynaktır. Gerilla anılarından süzölmüş deneyimler, kadın devriminin sadece güncel pratik boyutunu öne çıkarmaz, aynı zamanda Kürt kadınlarının bu süreç içerisinde kendi varoluşunu ve özgürlüğünü hangi zorluklarla dokuduğunun tarihi anılarını da bize sunar. Bu anılarda kadınların toplumsal şekillenmesini yansıtan sosyolojik bulgular olduğu kadar; eyleme kalkmış kadınların ideolojik, siyasal, kültürel, sanatsal ve felsefi dünyasının nasıl şekillendiğini de yansıtmaktadır. Bu nedenle o süreçlerde adına “kendini erkeğe ispatlama” denilen ve kadınlar tarafından çokça eleştirilen bazı yaklaşımların, aslında üstü örtük bir cins bilinci taşıdığını ileri sürüyorum. Çünkü kadına ‘yapamazsın’ diyen düşünceler

karşısında, kadının ‘yapabilirim’ inadı ve dirayeti, ‘kadın olarak bu savaşta var olabiliriz’ bilincinin buralarda gezindiğine inanıyorum. Öyle birdenbire ‘beni görmek zorundasın, benim irademi tanımak zorundasın’ diyemediği içinkadınlar pratik olarak varlığını gösterme arayışı geliştirdi. Bu konuda yıllardır gerillacılık yapan Gûlçiya Gabar ile yaptığım röportaj, bu sürece ilişkin birçok gerçeği çok yalın ifade etmektedir:

"90'lı yıllarda genelde fizikleri güçlü ve atik olan kadın arkadaşlar savaş sahalarında saldırı gruplarında yer alıp, aktif rol oynarlardı. Bu yüzden çok az sayıda, tek-tük kadın ön plana çıkıp tecrübe sahibi olurdu. Bu nedenle bu arkadaşlar bizde büyük bir hayranlık uyandırmıştı. Her şeyimizle onlara özenir olmuştuk. Onlar bizim idolumuz olmuştuk. SozdarZap, Zozan Gül gibi arkadaşların ismi yayıldıkça 'acaba biz de onlar gibi olacak mıyız, savaşta ön planda aktifleşecek miyiz' arayışı aramızda gittikçe güçleniyordu. Savaşın sadece erkek işi olmadığını bu arkadaşlardan öğrendik. Bu arkadaşlar şabında hepimizi bir güven kaplamıştı. Biz yapmışız gibi güç alıyorduk. En önemlisi de biz de yapabiliriz hırsını, heyecanını ve iddiasını çok bariz açığa çıkarıyordu. Bu bizde bir inat doğurmuştu. Erkekler, savaş olgusunu hep fiziksel performans olarak öne çıkarmıştı. Onun için bizler de fiziklerimize yüklendikçe yükleniyorduk. Artık geride kalmak ayıplanır, az yük kaldırmak yadırganırdı. Bütün bu durumlar uzun süre temel yaklaşımlarımız olarak gündemini korudu."

Kadın ordulaşması sürecinde karşılaşılan temel sorunların başında kadınların kendilerine olan güvensizliği gelmekteydi. Kadınlar, Kürt Özgürlük Hareketi’nin kurucu üyeliği başta olmak üzere mücadelenin önemli kademelerinde yer almışsa da kadın ordulaşması kadınların kendi öz örgütlülüklerini oluşturma açısından tarihi bir kopuş niteliğindeydi. Ancak bu tarihi kopuş sürecinin gerçekleşmesi o kadar kolay olmadı. Bu tarihi sürece tanıklık eden kadın gerilla Gûlçiya Gabar ordulaşma sürecinde kadınların hem coşkusunu hem de kaygısını şöyle aktarıyor:

"Yönetimde kadın arkadaşların olması ayrı bir duygu yaratmıştı. Önderliğin ordulaşma ilanı talimatı okundu. Şimdiye kadar eyalet yönetiminde kadın yoktu ve ilk defa kamp sorumlusu olarak belirlenecek bir kadın arkadaş o yönetime girecekti. Bir tabur komutanı, iki bölük komutanı ve dört takım komutanını kendi aramızda seçmeye başladık. Kim kimi önerdiyse 'ben yapamam, önerim diğer arkadaş olsun' dedikleri için hemen hemen taburun yarısı önerilmiş oldu. Yönetim olmaktan korkuluyordu. Daha doğrusu ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Önderlik sahbasından yeni geldiği için Zekiye Afrin'i bölük komutanı olarak seçtik."

Bütün güvensizlik, korku ve erkeklerin küçümsemelerine rağmen kadınlar ilk kopuşu gerçekleştirerek kendi ordularını kurmaya başladı. Uzun yıllar gerillacılık yapmış, önemli deneyime sahip kadın gerillalar kadın ordusunun öncüleri olmaya başladı. Kadınların savaşta yetkinleşmesi açısından tarihi bir süreç olan kadın ordulaşmasının kadınlar için çok yönlü bir mücadele deneyimi olduğu unutulmamalıdır. Bu fiziksel

kopuş kadın bilincini, bedensel gücünü ve doğa ile olan ilişkisinin yeninden inşa edilmesinde önemli bir dönüm noktası oldu. Kadınlar bir taraftan kadın bilinci temelinde kendi özgün gündemlerini belirlemeye ve kendi iç eğitimlerini yaparken; diğer taraftan ilk defa erkekler olmadan dağ yaşamına adapte olmaya çalışıyor ve savaş koşullarında hayatta kalma mücadelesi yürütüyordu. Kadın bilinci ile kadın savaşçılığının eş zamanlı gerçekleştiği bu süreci Gûlçiya Gabar şu şekilde dile getiriyor:

"Eğitimimiz başladı. O zaman önderlik çözümlemelerini okuyorduk. Önderlik gerçeğinde Fatma kişiliği ve dayattığı ilişki biçimi üzerinde durduk. Bir de yeni gündeme giren ordulaşma perspektifini tartıştık. Ortam sadece kadın olunca herkes daha rahat konuşuyordu. Eğitime başladıktan bir ay sonra ilk hava saldırısını yedik. Arkadaşlar atik davranıp alanı terk ettiklerinden şehit vermemiştik. Sınır üzerinde operasyon başladı. Kampımız vurulduktan sonra artık orayı bırakmak zorunda kaldık. Her takım soba, naylon ve çok az olan erzığımızı alarak kar göğsümüze kadar yükselmişken yollara düştük. Kocaman tepeyi aşp bir şikeft² girdikten sonra ara verdik. Etrafımız tamamen yaylaydı ve tek bir ağaç yoktu. Karda çıkan ayak izlerimizi gören kobralar şikeftin etrafını vurmaya başladı. Ama şikeft ağzını görmediğinden isabet edemiyordu. Komutanımız bize 'sakın kimse dışarı çıkmasın. Eğer etrafımızda indirme yapılırsa tek tek çatışacağız ve savaş birbirimize devrederiz' dedi. Bu fikir bizi kurtarmıştı. Demek kadın savaşı koordine de edebilirdi. Hava karardıktan sonra şikeftten çıktık. Elbiselerimiz hepten ıslaktı ve yükümüz çok ağırdı, üstelik karnımız aç bir şekilde ilerledik. Sadece yürüyorduk. Ama nereye gittiğimizi bile bilmiyorduk. O yürüyüşte kimse ne acım ne de yorulduğum dedi. Yılan vadisi denilen bir yere gittik. Orada kar yağdığından etrafa görüntü vermeyeceğinden akşamleyin ateş yaktık. Ki zaten vadi çok derindi. Ateşe dönük tarafımız kururken, diğer yanımız ıslanıyor ve üşüyorduk. Kimse kendini bırakmadı. Gündüz olunca etrafa baktık. Yeni yerimizi yapacaktık ama her taraf diz boyu çamur. Yine de o çamur içinde kimse söylenmedi. Geç olduğundan artık yer altı mangası yapamıyorduk. Kayalıklar arasında bir iki ağaç dalını birleştirip naylonu üzerine atarak yerimizi takım takım ayırdık. Soba yakınca naylonumuz kıvılcımlardan dolayı delik deşik olmuştu. Ama damlamasına rağmen o naylon en değme binalardan daha kıymetliydi bizim için. Böylece geçici kampımızı tekrar yapmıştık. Bir takım sabit tepeci oldu. Ve eğitimimize devam ettik."

Olanakların oldukça sınırlı olduğu bu dönem, kadınlar çok zor şartlarda mücadele yürüttü. Kadınların erkeklerden ayrılması kendi iç mekanizmalarını ve örgütlülüklerini oluşturmalarını sağladı:

² Şikeft Kürtçe'de mağara anlamına gelmektedir.

"Çok kıt imkânlarla geçindik. Biri akşamleyin diğeri de sabaha doğru olmak üzere iki gece deriyemizi çıkıyordu. O zaman saatlerimiz de yoktu. Nöbet saatini ay döngüsüne göre ve beynimizde beliren zamana göre birbirimizi tahminen kaldırırdık. İmkân olmadığında doğayla böylesi bir birliktelik yaratmıştık. Bu tür durumlarda doğa insana çok şey öğretirdi. Ayrıntıları birbirimize öğretip dururduk. Anılar en vazgeçilmez sohbetlerdi. Aynı zamanda bu bizim için bir eğitim biçimi oluyordu. Üstelik bu eğitim en anlaşılır, en uygulanır eğitim yönetimimizdi. Bu biçimi ile bir kişinin tecrübesi herkesin tecrübesi haline gelirdi" (Gûlçiya Gabar).

Kadınlar esas olarak erkeklerden ayrıldıktan sonra kadınlar arası dayanışmayı, birbirlerine güvenmeyi öğrendi. Bu dayanışma ve güven duygusu kadınları git-tikçe güçlendirdi. Bu duygu savaş koşullarında karşılaştıkları pratiklerle deneyimlendi. Bu da kadınların kendi öz gücünü adım adım keşfetmesini ve kadınların kendi hemcinslerine olan güveni inşa etti:

"Babar başıydı ve kampımız dağılacaktı. Pratiğe geçme zamanıydı. Arkadaşlar Avaşın suyu üzerinde sadece tek bir odun bırakmıştı. Ve ağır çantalarımız ile o odun üzerinde karşıya geçmek zorundaydık. Resmen sırat köprüsünden geçecektik. Şebit Menal arkadaş vardı. Daha önce suya kapılıp gittiği için onda su fobisi vardı. Suyu görünce resmen dengisini kaybederdi. Bu ciddi bir sorundu. Bir arkadaş onun elinden tuttu ve ona 'sen sakın alt tarafa suya bakma, sadece karşıya bak ben seni götürürüm' dedi. Suyun ortasına kadar gittiler. Ama Menal arkadaş suya bakar bakmaz bağırıyor ve bağırmasıyla beraber suya düşmesi bir oldu. Tabi elini tutan arkadaş onun elini bırakmayınca o da düştü. İkisi resmen karşıyızda çırpınıyor, bir suyun altına giriyor, bir üstüne çıkıyor, boğuluyorlardı. Moralimiz çok bozuldu. Bir bağırış bir kıyamet... Ama soğukkanlı olan komutanımız bir ağaca uzun bir şutik bağladı. Şutikın diğer ucuna taş bağladı. Taşı sudaki iki arkadaş attı. Rojîn arkadaş şutik başını görünce hemen şutiğe sarıldı. Ve bu biçimi ile diğer arkadaş da zor bela sürükleyerek şutik sayesinde suyun diğer tarafına ulaştılar. Her iki arkadaş bayağı su yutmuştu ama sağlam olduklarını görünce çok moral aldık. Bu arkadaşları kadın komutanımızın pratik akli kurtarmıştı. Artık bu zorlu sınavda da dimdik ayaktaydık. Sonra Rojîn arkadaş 'suya nasıl kapılmadınız, suyun altında kalmamak için neler yaptınız?' diye sordüğümüzde bizlere şunu demişti; 'Arkadaşların anılarından dinlemiştim, suya girdiğinizde kollarınızı, ayağınızı sürekli teprettiğinizde suyun insanı derinlere almadığını ve kişiyi su yüzeyine çıkardığını duymuştum. Ben de onu uyguladım. Gerçi Menal arkadaş engelliyordu ama ona da aynı yöntemi uygulamasını söyledim. O esnada candır, mecburen talimatlarımı uyguladı' demişti. Böylece onu kurtaranın da gerilla anıları olduğunu anlamış olduk."

Şunu iyi biliyoruz ki eğer o kadın gerillaların yanında erkek gerillalar olsaydı kadın komutası kesinlikle o kadar girişimde bulunmaz ve Menal'in elini tutan Rojîn olmazdı. Kurtarıcı erkek kodlamaları hemen devreye girer ve 'biz olmasak hiçbir şey yap-

mazdınız’ derdi. Aynı şekilde operasyon esnasında da, manga yaparken de kadının pratik aklı o kadar işlek olmazdı. Yine önde yürüyen erkek olacaktı ve yol gösteren, plan yapan erkek aklı olacaktı, kadın aklı gölgede kalacaktı.

Zorlukları Aşarak Kendini Aşan Kadınlar

Kürt kadınları Kürt Özgürlük Hareketi içerisinde kendini pratik koşullarda geliştirmek amacıyla fiziki zorluklarını yansıtmamak için çarpıcı uğraşlar içinde olmuştur. Çünkü birçok kadın, doğa ve savaş şartlarında çok zorlandı. Regl süreçlerinde bile ağır yük almak zorunda kalmak ve bunu, kadınlar dahil kimseye yansıtmamak durumu, en bilinen örnektir. ‘Kadıncıdır nazıktır, bak nasıl yapamıyor’ dedirtmemek için her şeyi yaparlardı. O yıllarda bu sürece tanık olan Zozan Çewlik kadın bir gerillanın nöbet tutarken yaşadığı zorluğu şöyle anlatmıştı:

“Erzurum’da çok sık ağaçlı bir noktamız vardı. Öyle olunca etrafta ne var ne yok hiç bilmezdik. Onun için o noktaya gidince en yüksek olan bir ağaç üzerinde nöbet tutardık. Sonradan şebit düşen Rengin Mardin arkadaş vardı. Arkadaş biraz şişmandı. Ve ağaca çıkmaktan ödii kopardı. Listeye mecburen yazılacağı için onu kadın arkadaşların ortasında yazardık. Rengin arkadaş nöbetçi olduğunda hepimiz nöbet tutmuş gibi olurduk. Onun nöbeti başlamadan yarım saat önce hepimiz hareketlenmiş olurduk. Çünkü bir arkadaşın omzuna çıkar ağaç ortasında bir arkadaş elinden tutar öyle ağaca çıkardı. İnerken de yarım saat harekete geçer ve aynı işlemler devam ederdi. Onu sırf o yükseltiye çıkarmak için çok çabalarlardık. En önemlisi de erkek arkadaşların bu durumu görmemesi için her şeyi yapmamızdı. Onun için her o noktaya gittiğimizde Rengin arkadaş bunalıma girerdi.”

Kadınlar esas olarak erkeklerden ayrıldıktan sonra kadınlar arası dayanışmayı, birbirlerine güvenmeyi öğrendi. Bu dayanışma ve güven duygusu kadınları gittikçe güçlendirdi. Bu duygu savaş koşullarında karşılaştıkları pratiklerle deneyimlendi. Bu da kadınların kendi öz gücünü adım adım keşfetmesini ve kadınların kendi hemcinslerine olan güveni inşa etti

“Madem öyleydi onu yazmasaydınız ya da başkası onun yerine nöbet tutsaydı” dediğimde,

“Olur mu onun nöbet sırasında subay gelip nöbet yerini kontrol etseydi ve Rengin arkadaş nöbette olmasaydı gündem olurdu. Bir de biz erkek arkadaşlara ‘Rengin arkadaş o ağaca çıkamıyor’ diyemerdik. O zaman çok iyi bilirdik ki eğer bir ağaca çıkamıyorsa ne biçim savaşçıdır diye teşhir olur ve Rengin arkadaşın psikolojisi daha çok bozulurdu. O dönemde hiç kimse savaşçılığına laf gelsin istemezdi. Çok zor da olsa bu durumu aramızda saklamak ve Rengin arkadaşın savaşçılık prestijini korumak zorundaydık.” dedi.

Kadınların savaş koşullarındaki durumuna ilişkin bu çarpıcı örnek kendini karşı cinse ispatlamanın bu dönem için bir kader haline geldiğini göstermektedir. Bugün öyle değil; bugün gerilla kadınlar yapamadıklarına açıkça yapamıyorum derken yapabildiklerine açıkça yapacağım diyor. Şimdi sorulacak temel soru, "eğer kadınlar o zaman bu zorlukları göğüslemeseydi bizler şimdi edindiğimiz prestiji yakalayabilir miydik?" Kuşkusuz hayır. Bu sorunun cevabının daha da netleşmesi için Gûlçiya Gabar’ın bir anısı ile devam edelim:

“Avrupa şartlarında büyüyen Koçerin arkadaş vardı. Kürt gerçeğinden uzakta büyümüştü. Ama Kürdün tüm asilliği ve inadı üstündeydi. Bizim manga komutanıydı. Pratik olarak çok zorlanıyordu. Hepimizin sevdiği bir arkadaş olduğundan onu her anlamıyla desteklerdik. Kışın odun toplamaya gittiğimizde arkadaş zorlanıyor diye onu götürmezdik ama o gittiğimizi öğrendiği anda pesimize takılır ve yanımıza gelirdi. Koçerin arkadaş odun kırmayı bilmezdi. Baltayı zorla elimizden alırdı. Baltayı ayağına vurur, ayaklarını morartırdı. Ama hiçbir zaman öğrenmekten, denemekten vazgeçmezdi. ‘Yapma biz yaparız’ dediğimizde ‘Parti içinde bilmiyorum, yapamam demek köleliktir, bana köleliği mi dayatıyorsunuz’ diyordu. Dağları ve gerillacılığı o kadar severdi ki o zorlukları kısa sürede aşardı. Dağlarda kalıp savaşıma ideolojik bakardı. Arkadaşlar onun bu pratik sevgisini ve ısrarı karşısında ona ‘Koçer kızı, Goyi kızı’ diyerek takılırlardı. ‘Gerillacılık sadece mermi patlatmak değil; odun kesmek, manga yapmak, sığınmak, kazmak ve her bir şeyi öğrenip yapmalıyız’ diyordu. Sanki Avrupa’da kalan o değildi. Resmen iradesiyle ve ısrarıyla öğreniyordu. Onun şahsında gerilla kadının kendini var edişini çok somut görürdük.”

Bunun gibi doğa şartlarındaki zorlanmalarda her bir kadın gerillanın birçok anısı vardır. Ama hepsi o imkânsızlıklarla baş etmenin, o şartlarda irade geliştirmenin, kendini aşmanın anılarıdır. Düşünün bir su var aşamayacağınızı sanırsınız, ama aştığınız zaman kendinizi de aşmış olursunuz. Bir yükselti var çıktığınız zaman kişiliğinizin yüceliklerde seyrettiğini sanırsınız. Ki zaten istisnasız olarak dağların doruklarına çıkmak isteyen her kadın gerillanın başta nefesi kesilir, beli tutmaz olur, ayakları resmen sürüklenir ama zirveye çıkınca dünya onun olur. O zaman çekilen bütün zorlukların karşılığını kendini zirvelerde görme, bütün araziye gözlerine doldurma ve mest olma ile alır.

Ne Olursa Olsun Biz Yapabiliriz

Kürt kadın devrim deneyiminde, karşı cinsin olumlu/olumsuz yaklaşımlarının etkileri kadınların devrim içerisinde devrim gerçekleştirdiğini göstermesi açısından oldukça önemlidir. Bunlar incelenmeden bu devrimin detayları ve özü anlaşılamaz. Nihayetinde kendini ispatlama dediğimiz bu ilk süreç, kadınların kendini ne düşmanına karşı ne de halka karşı ispatlama dönemi idi. Bu dönem kadınlar tamamen

erkek yoldaşlarına karşı kendini ispatlama çabası içerisindeydi. Gerillaların feodalliğin hâkim olduğu toplumsal bir statüden geldiğini, bu gerçeklik içinde hiçbir şey yap-masa da bu ortamda kalmanın bile büyük bir cesaret istediğini ve bedel gerektirdiğini herhalde kimse inkâr edemez. Ayrıca, savaş gibi kadın deneyiminin oldukça az olduğu bir gerçeklik söz konusu olduğu için, durum daha da içinden çıkılmaz bir hal almaktaydı. Erkekler “Savaş erkek işidir, kadınlar ağırlık yaratır, beladır” diyorlardı. En iyi erkek gerillalar bile “zavallılar bunların bu zorlu koşullarda ne işi var” de-mekten çekinmiyordu. Kadın gerillalar ise çok emek harcıyıp durumu kurtarma çabasıydı. Kadına olan bu güvensiz durumu ve yapamaz anlayışını kadınlar el-bette konuşarak ortadan kaldırmadılar. Muazzam bir emek ve aktif bir katılım düzeyiyle bu zihniyeti değiştirdiler. Kadın gerillaların savaş içinde yer alma istemi ve bunu dayatması aslında birçok yargının kırılmasına neden oluyordu. Bu süreci yine Gülçiya Gabar şu şekilde aktarıyor;

“94 babarına girerken ilk özgün üslenmemizi bahsi geçen olaylarla ve gelişmelerle beraber bitir-miş ve artık pratiğe geçecektik. Normalde kadın arkadaşlar kendi düzenlemesini yapmıştı ama o süreçte kurulan Özgürlük ve Eşitlik Komitesi bütün düzenlemeleri son defa gözden geçirmiş ve son şeklini vermişlerdi. Düzenlemeler için başka yerdeki kadın bölüklerimiz de gelmişti. Govend, Zerzan ve Çukurca güçleriydiler. Bunlar kuzey denilen ön cepbelerde yer alan arkadaşlardı. Botan adında bir erkek arkadaş gelip düzenlememizi okudu. Zağros alanında kadın arkadaşlar takım dağılacak dedi. Xelat Siirt vardı. 3 yıl evli yaşayıp sonra eşiyile beraber katılmışlardı. Yaşam tecrübeleri bakımından pratik olarak çok gelişkin biriydi. Kalkıp düzenlemesine itiraz etti. ‘Ben bu alanı tanımıyorum; Zerzan’ı tanıdığımndan orada daha aktif olabilirim’ diyerek düzenlemesini Zerzan alanına önerdi. Bu çıkış, Botan’ı çileden çıkardı. ‘Otur yerine’ diye bastırmacı bir üslup kullandı. Ama Xelat arkadaş oturmadı. Israrla ‘Ben o alanı tanımıyorum, Zerzan’da daha bakımlım ve orada rolümü iyi, etkin olurum’ dedi. Hakimiyet elden gidince komisyon daha çok bağırma ve hakaret etmeye başladı. Çok ağır değerlendirmeler yaptı. Normalde makul bir öner-iydi. Bu durum karşısında Xelat arkadaş kızarıp bozardı ve ağlamaya başladı. Kadın arkadaş zorda kalınca normalde resmiyetlerde hiç konuşmayan birçok arkadaş ayağa kalkıp aynı anda refleks gösterip komisyona karşı koydu. Bu tepkiler üzerine Botan arkadaş ‘Zaten ordu olmuş-sunuz ben niye karışıyorum ki, nereye gidiyorsanız gidin’ deyip toplantıyı terk edip gitti. O kış ne kadar zorluk yaşandıysa da özgün ortam bizde bir duyarlılık yaratmıştı. Adeta gözlerimiz açılmıştı. O kış eğitimle beraber çok büyük bir güç ve moral almıştık. ‘Ne olursa olsun biz ya-pabiliriz’ anlayışını kazanmıştık.”

Gerilla erkeklerin kadın ordulaşmasına yaklaşımı kadınları en çok zorlayan yak-laşımların başında geldi. Kadınların kendi öz gücünü ortaya çıkarması çabasının karşısında erkekler uzun süre büyük oranda bu çabayı küçümseyen bir pratik sergiledi. Kadın ordulaşması kararı merkezi bir karar olduğu halde gündelik yaşam içerisinde erkekler, kadınların iradesini kırarak söz ve pratiklere sahipti;

Erkekler bize çok takılıyordu. Bize ‘özgür kadınlar’ diyorlardı. Bir de bize lakap takmışlardı, ‘kızıl ordu’ diye. ‘Siz ordu olmuşsanız o zaman ancak geri cephe çalışması olan lojistik, cepbane ve bazı kurum çalışmalarını yaparsınız’ diyorlardı. Bir de ‘ordu içinde başka ordu olur mu’ diye çelişki yaratıyordu. Bizlerse çok anlamasak ve cevabımız yetkin olmasa da ‘madem önderlik demiş iyi bir şeydir’ diyerek kestirip atıyorduk. Bu ordulaşma ile ne yapılacak, bununla ne amaçlanıyor bunu çok kestiremezsek de ordulaşmanın varlığı ve ismi bile bize güç ve irade veriyordu. Ordulaşma bizlere bir başka duyguyu yaşıyor ve yeni bir şeyi elde etmenin sevincini yaşıyorduk..

Kadınların erkeklerden kopup kendi mekanizmalarını oluşturması sürecinden kadın-lar erkeklerin çok yönlü engellemelerine maruz kaldı. Alınan karar merkezi düzeyde olduğu ve Öcalan tarafından desteklendiği için erkekler açıktan eleştiremese de gün-delik hayatta farklı biçimlerde kadınları zorlayarak bu karara karşı çıktıklarını gös-terdiler. "Kadın bedeni zayıf" ve "savaş erkek işi" gibi argümanlarla erkekler, kadın gücünü kırmaya çalıştı. Kimi zamansa erkekler kadınları "erkekler tarafından ko-runması gereken" bireyler olarak algıladığını açık biçimde gösteriyordu. Gülçiya Gabar sürece ilişkin tanıklığını şöyle dile getiriyor:

"Erkek arkadaşlar o dönemde en çok iki noktada bizi zorladılar. Birincisi yolda öncü olduğumuz zamanların erkek arkadaşların çok zoruna gitmesi, ikincisi ise biz-leri ön cephe de çok sayıda görmek istememeleriydi. ‘Bir eylemde her iki saldırı kolunda kadın olamaz’ diyorlardı. Komutanımız Binevs arkadaş kendine çok güveniyordu. Kol komutanı olarak eyleme gider başarır ve geri dönerdi. Ama kendine olan bu güvenini sadece kendisiyle sınırlı bırakmak istemiyordu. Kadınları da savaşa katmak için var gücüyle mücadele etmişti. Erkekler ise ‘saldırıda olmaz ama savunmada kalabilirler’ diyordu. Gerekseleri ise eğer kadın arkadaşların cenazesi düşman eline geçerse bu du-rumun ağır olacağını ve bunun hesabını veremeyecekleriydi güya... Bunun karşısında Binevs arkadaş ‘şahadetlerin hesabını ben veririm ama kadın arkadaşların tecrübesiz kalmasının hesabını veremem’ demişti. Bütün ısrarlara rağmen erkekler düzenlemede kadın arkadaşları ön gruplara dahil etmemişlerdi. Binevs arkadaş bu durumu yöne-timde öğrendiğinden gelip hepimizi toplantıda karşı koymamız için örgütledi. ‘Hepiniz düzenleme esnasında elinizi kaldırın ve ben olmasam da arkadaşım mutlaka saldırıda yer alsın deyin’ dedi. Aynen dediği gibi toplantıda ‘eğer kadın arkadaşlar saldırıda ol-mazsa eyleme gitmeyeceğiz, diğer geri cephelerde kalmayız’ dedik. Bu örgütlü ve ortak tavrımız karşısında ürkütler ve sonunda her kolda iki kadın koymak zorunda kaldılar. Kadının isyanı ve direnişi kazanmıştı. Artık bundan sonra geri cephe mese-lesini çok dayatamıyorlardı.”

Gülçiya Gabar'ın dile getirdiği gibi erkeklerin kadınları savaşın gerisinde tutma gerekseleri arasında yer alan " eğer kadın arkadaşların cenazesi düşman eline geçerse bu durum ağır olur" şeklindeki ifade oldukça çarpıcı. Bu ifade gerilla bile olsalar

erkeklerin kadınları "namus" olarak kodladıklarını göstermektedir. Ancak erkeklerin bu türden yaklaşımlarına karşın kadınlar yalnızca savaşa, kimi zaman ağırlaşan dağ koşullarına karşı değil aynı zamanda erkeklerle karşı da mücadele etmekten vazgeçmedi. Her mücadele sonucu elde edilen zafer yeni bir zaferin elde edilmesi için kadınlarda yeni bir coşku ve heyecan yaratmaya devam etti:

"Binevş arkadaş hangi iş olursa olsun tecrübe almamız için kadın arkadaşları her işe katardı. Eylem sonrasında operasyon başladı. Biz'e 'gidin operasyon gücünü arkadan vurun' dedi. Daba eylem yorgunluğunu atlattıktan bu sefer operasyon gücünü vurmaya gittik. Akşamleyin döndüğümüzde bu sefer 'burası eski bir noktadır, hemen değiştirelim' talimatı geldi. Üstelik yol öncüsü benle bir arkadaş olacaktık. Gideceğimiz noktayı ise, sadece bir akşam karanlığında, o da 'şurada bir nokta var' diye uzaktan işaret edilmesiyle biliyorduk. Yani noktayı tam anlamıyla tanımıyorduk. Ama içimizi büyük bir tedirginlik kaplamasına rağmen 'noktayı çıkaramayız' demedik. O kadar karanlıktı ki imkânsız orayı bulamayız korkusu tüm benliğimizi sarmıştı. Üstelik 70 kişilik büyük bir gruba öncülük yapacaktık. Otlar büyümüş; ne bir patika ne bir iz vardı. Erkek arkadaşlar aramızda çok söyleniyordu. Bir saat sonra ara verdik. 'Biz erkek arkadaşların öncülüğünü yapmayacağız; yolu şaşırsanız diye çok öfkelenmişler, bize baskı yapıyorlar' dedik. O grupta sözün geçer bir erkek arkadaş vardı. 'O kadın arkadaşlar sizleri karakola bile götürseler kimse söylenmeyecek' dedi. Bu bize büyük bir destek olmuştu. Sanki o desteğin etkisi de olacak ki artık nokta yolunda daha rahat ilerledik. İşte bu şekilde pratik katılımımızdan moral alıyor ve bir şeyleri başardıkça kendimize olan güvenimiz artıyor ve dışarıdan güven alıyor, güven kazanıyor ve haliyle ortama güven veriyorduk.

Savaş ortamında çelişki ve çatışmalar çok sert olduğundan gelişim daha bir hızlı olmaktadır. Burada doğru ile yanlış birbirinden çok çabuk ayrılmaktadır, çelişkiler daha çok ön plana çıkıp gelişim yaratmaktadır. Tercih olan nedir, mücadele edilmesi gereken nedir, bunlar çok keskin açığa çıkmaktadır. O anlamda perspektif ve ölçü daha çok netlik kazanmaktadır.

Durum bu iken her başarı ile göğsümüz kabarıyordu. Bu bizim için büyük bir başarıydı. O yulki pratik bizde çok yenilik yaratmıştı. Kendimizi birden yaşamız büyümüş gibi hissettik. Çünkü epey güç almıştık. Zaten savaşta gelişmelerin çok çabuk olduğu adeta kişinin 50 yılda kazanabileceği bazı şeyleri bir yılda kazanma gibi bir avantaja sahip olduğunu sonradan keşfettik."

Savaş ortamında çelişki ve çatışmalar çok sert olduğundan gelişim daha bir hızlı olmaktadır. Burada doğru ile yanlış birbirinden çok çabuk ayrılmaktadır, çelişkiler daha çok ön plana çıkıp gelişim yaratmaktadır. Tercih olan nedir, mücadele edilmesi gereken nedir, bunlar çok keskin açığa çıkmaktadır. O anlamda perspektif ve ölçü daha çok netlik kazanmaktadır. Böylece olması gereken özgür duruş her zaman gündemde tutulmaktadır.

Kadınlar açısından da süreç bu şekilde işledi; çelişki ve çatışmalar kadınları daha çok mücadeleye mücadele ise onları özgürlüğe daha çok yakınlaştırdı. Kadın ordulaşması erkeklerin kadınlara olan yaklaşımını daha belirgin biçimde açığa çıkardı ve bu da erkeklerde de değişim yarattı. Ancak bu değişimin kolay olmadığını belirten Abdullah Öcalan erkek egemen ilişkilerinin gündelik hayat pratiklerinde nasıl karşımıza çıktığını hatırlatarak kadın özgürlüğü açısından kadın ordulaşmasının önemini şu uyarıyla aktarıyordu:

"Bazı erkek arkadaşlar 'aramızda zaten fazla baskı, eşitsizlik yok' diyebilir. Bu belki birçok arkadaş için doğru olabilir, ama toplumun geneline düşünmek zorundayız. Erkek egemenlikli özelliklerin saflarımızda da ne kadar etkin olduğunu görmek zorundayız. Kendiliğindenliğe bırakılırsa, erkek egemenliğinin en üst düzeydeki komutandan tutalım sıradan savaşıya kadar dalga dalga yansıdığını görmek zorundayız. Dolayısıyla güç, yetki erkekte ise, erkek egemenliğinin doğal sonuçları eşitsizlik ve baskı biçiminde yansıyacaktır. Bunu önlemek için kadın gücünün özgürleşmesi, ordulaşması ve savaşması gerekiyor. Düşünmesi gereken sizsiniz, ordulaşması gereken sizsiniz, karar sahibi olması gereken sizsiniz. Her konuda kendinize, bedeninize, ruhunuza, bilincinize nasıl özgürce yaklaşmak istiyorsanız, onun özgür tartışması, özgür kararlaştırması da sizindir. Silahlarımız da yanı başımızdadır. O açıdan "beni yamıltılar, bizi bastırdılar" diyemezsiniz."

Burada görüldüğü gibi kadın ordulaşmasında erkekleri ve erkekliği engel olarak gören kadınların gerekçeleri Öcalan tarafından eleştirilerek, asıl öznenin kadınlar olduğu ve bu engellemelerin yine kadınlar tarafından aşılabileceği belirtildi. Aslında tersi olarak da erkeğin kadını geliştirmeyen, engelleyen yaklaşımlarına karşın ordulaşma ile beraber kadını koruyan, kollayan bir güç yaratılmak istendi. Bu aynı zamanda erkekliğin gerici yaklaşımlarına karşın kadının bir mücadele aracı haline getirilmesiydi. Tabi bir de en önemli konulardan biri de erkeğin kendi başarısızlığını ve olumsuzluklarını kadına izah eden yaklaşımlarına da kadın ordulaşmasının bir tedbir olarak geliştirildiğini görüyoruz. Bu anlamda kadının başarılarını kendine mal eden ama kendi yenilgisini de kadına mal eden erkek kurnazlığı burada mahkûm edilmiş oluyor. İlk baştaki çelişkiler yaşamsal konulara dairdi. Erkeğin egemenlikçi ve kurnaz yaklaşımları ilk etapta yaşamsal konularda fark edildiği için doğal olarak çelişkiler güncel pratiklere odaklanıyordu. Onun için ilk cins savaşımı yaşamsal konularda öne çıktı:

"Yavaş yavaş ilk cins savaşımının işaretleri de belirmeye başlamıştı. Erkek arkadaşlar, nokta değişiminde tencere ve ekmeğe sacını hiç almazlardı. Gururları kabul etmez, onunla küçüldüğünü sanırlardı. Bunları görünce çok kızar ve bu konuları tek mil ve toplantılarımızın gündemi yapardık. Erkekler çoğu zaman kurnazlık yaparlardı. İlk defa kullanacağımız yeni bir noktaya gittiğimizde en güzel yeri kendileri için seçerlerdi. Genelde gölgesi çok, suyu bol olan yerleri kendi-

leri için seçerken bize de kurak ve yokuş bir arazi bırakırlardı. Yani yola, eğitim yerine, mutfağa en uzak noktayı bize verirdi. Kadın komutanımız bunlara tavır göstermeyince bu durumlara çok kızardık. Yine beraber erzak için göreve gittiğimizde 'bize çok ağır erzak veriyorsunuz' dediğimizde 'madem eşitlik diyorsunuz alın size eşitlik' diye kaba yaklaşımlarda bulunurlardı. Bu durumları hepten eleştiri konusu yapardık."

Zaman zaman kadınlara "destek olan" bazı erkeklerin yaklaşımları da moral oluyordu. Örneğin Mehmet Goyî arkadaş vardı. O zamanlar çok muhafazakâr ve feodaldi. Peyanus Karakolu'nun tepesi üzerine saldırıya gideceklerdi. Mehmet arkadaş takım komutanımız olan Dılan arkadaş "Tepe çok yüksek kadın arkadaşlar bu eyleme gidemez" der. Durumun bu noktada kilitleneceğini tahmin eden Dılan arkadaş toplantıya hazırlıklı gider ve tepe eylemine kadın arkadaşları katmak için tüm ısrarıyla çetin bir mücadeleye girer. Bunun üzerine Mehmet arkadaş "Tamam o zaman eyleme kol komutanı olarak giden Emin arkadaş soralım, bakalım kendi kolunda kadın arkadaş istiyor mu?" der. Normalde kadınlar selam vermeyene kadar merhaba bile demeyen biri. Mehmet arkadaş "Ne diyorsun Emin arkadaş, kadın arkadaşlar bu eyleme gelemez, o tepe sarp orada zorlanırlar değil mi?" şeklindeki sorusuna onay almayı düşünürken Emin arkadaş, tam tersi olarak "Kadın arkadaşlar gelmeye kadar ben de saldırıya gitmem. Çünkü kadın arkadaşlar yaralı olsak da şehit düşsek de bizi sahiplenirler" diyor. Mehmet arkadaş şok olur; ama son onayı ondan istediğinden zorda kalır. Mecburi olarak "Tamam o zaman bir kadın arkadaş katılabilir" diyor. Ama Emin arkadaş "Yok en az iki kadın arkadaş gelmeli." diyerek net tutum belirler. Çünkü Emin arkadaş daha öncesinden birçok defa kadının yoldaşlığını, vefakârlığını, sorumluluk bilincini ve saldırı gücünü eylemlerde görmüştü. O kadar muhafazakâr olmasına rağmen erkeklerden daha çok kadına güvendiğini hiç çekinmeden ima etmişti. Tabi Emin arkadaşı bu pozisyona getiren kadın gerillaların mücadeleye aktif katılım göstermesiydi.

Kısacası kadın ordulaşması öyle kendiliğinden, sınırlı bir çaba ile gerçekleşmedi. İşin sırrı, bu zorlukları göğüslemek, anlam vermek ve var olmanın eşsiz mücadelesini sergilemekte gizliydi.

Kadın Ordulaşması Hayallerimizin Güzelliğidir

Genel olarak orduların erkek damgalı olduğu, erkeğin burada egemenliğini adeta kurumlaştırdığı bilinen bir gerçektir. Bu alanı erkeğin tasarrufundan çıkarmak, içinde yer alan kadınları erkeğin gölgesinden çekmek ve kadının kendi öz gücünü bu alana katması açısından oldukça önemli ve derslerle dolu bir deneyim oldu. Kuşkusuz var olan genel orduya kadının pasif katılımı ile istenilen gelişmeler elde edilemezdi. Kadınlar ancak erkeklerden koptuğunda kendi gücü ile tanışabilir veya güçsüz olduğu yönleriyle yüz yüze kalıp aşmak zorunda kalabilirdi. Ayrıca, ordulaşmada en önemli

boyut kadınların kendi savunma mekanizmalarına sahip olmasıydı. Nitekim adına öz savunma denilen, kadınların kendi öz gücüyle inşa ettiği kadınların savunma mekanizması Rojava'da kadın düşmanı DAİŞ çetelerinin korkulu rüyası oldu. Rojava Devrimi o nedenle Kadın Devrimi olarak dünya kadın mücadele deneyimleri tarihindeki yerini aldı. Bugün Kürdistan'da kadınlar toplumsal alandan politik alana kadar kendisi ve içerisinde yaşadığı toplumsal alan hakkında kararları kendisi verebilmektedir. Ancak, unutulmamalıdır ki kadın militanlığındaki ilk sıçrama ordulaşmada yani kadınların ilk kopuşuyla sağlandı. Kadınlar bu dönem fiziki, psikolojik, duygusal, sosyolojik, bilinç sınırlarını zorladıkça varlığı görülür hale geldi. Böylece kadınlar xwebûn³ olma yolunda büyük bir sabırla, aşkla, inatla ve kendini paralarcasına ilerledi. Nitekim artık kadınların elleri perde arkasında saklı değil. Kadınlar bugün bütün ihtişamı ile sahnenin önüne çıkmıştır. Kadın ordulaşması ve partileşmesi sayesinde Kürt kadınları artık çok eskilerde olduğu gibi tanrıça tahtına çıkma onuruna erişmiştir. Kadınlar binlerce yıldır kaybettiği itibarını bu alanda yeniden alma yolunda emin adımlarla ilerliyor. Kürt Kadın Özgürlük Hareketi'ndeki tüm gelişmeler ordulaşma ile başlatıldı demek abartılı olmayacaktır. Kadınları özgürlüğe götüren bütün kalıcı sonuçlar bununla ortaya çıktı. Bundan ötürü Öcalan'ın dediği gibi: "Kadın ordulaşması hayallerim-izin güzelliğidir."

Böylece kadınlar
xwebûn olma yolunda
büyük bir sabırla, aşkla, inatla
ve kendini paralarcasına ilerledi.
Nitekim artık kadınların elleri perde
arkasında saklı değil. Kadınlar bugün
bütün ihtişamı ile sahnenin önüne çıkmıştır.
Kadın ordulaşması ve partileşmesi
sayesinde Kürt kadınları artık
çok eskilerde olduğu gibi tanrıça
tahtına çıkma onuruna erişmiştir.

³ Kürtçe'de "xwe" kendi, "bûn" olmayı ifade eder, xwebûn ise "kendilik (kendi varlığına erişme)" anlamına gelmektedir.

ZAD'larda Kadın Mücadele Deneyimi

Camille *
Çeviri: Çingir *

Notre Dame des Landes'daki ZAD'ı daha önce duydunuz mu? ZAD (Zone A Défendre) "savunulması gereken bölge" demek. Yaklaşık 10 sene boyunca varlığını sürdüren ZAD, Fransa'nın kuzeybatısında, Nantes şehrine 15 km uzaklıkta, bir havaalanı projesine karşı gelişen mücadele ortamında oluşmuş otonom bir bölgeydi. Di'li geçmiş zaman kullandım çünkü bizim bildiğimiz ZAD maalesef artık yok. 2018 Ocak ayında devlet havaalanı projesini iptal ettiğini açıkladı ve mücadele kazanıldı! Ama ZAD'çılar kendi aralarında ikiye ayrıldı: bir yanda ne pahasına olursa olsun ZAD'da kalıp devlet ile pazarlık yaparak yasallaşmak isteyenler, öbür yanda otonom bölgeyi savunup korumak için farklı yollar denemek isteyenler. Aslında sizin de tahmin edebileceğiniz gibi durum daha karışık, bu konuya ilerde tekrar döneceğim. Ama önce en başından alalım, öncelikle kendimi tanıtmam, sözümü konumlandırmam gerekiyordu. ZAD'da 7 sene yaşamış (orada kalmaya devam edip etmeyeceğimi bilmiyorum), birçok feminist faaliyete

* Camille isminin ortaklaşa kullanılması, Notre Dame des Landes ZAD'ında edinilen bir alışkanlıkla başladı ve diğer ZAD'ların mücadelesine de yayıldı. Eril ve dişil ayrımlı Fransız dilinde erkek veya kadın adı olarak kullanabilen sayılı isimlerden biri olan Camille, cins ayrımını siliyor. Ayrıca mücadeleye katılanları koruyan bir unsur olarak kısa sürede benimsendi. Örneğin güvenilir güçlerinin basında ifşa edilen militanların kimlik bilgilerini kullanmasını önüyor. Bu yüzden ZAD yaşayanları ve destekçilerine isimleri sorulduğunda, büyük bir çoğunluğu "Camille" yanıtını veriyor.

* Fransızca'dan çeviriyi yapan kadın arkadaşımız Çingir, Camille ismine ithafen soyadını kullanmak istememiştir.

katılmış, cis*, beyaz, hetero bir kadını. Bu metinde, ZAD'daki kadınların havaalanı projesine karşı mücadelede nasıl örgütlendiklerinden bahsedeceğim. Havaalanına karşı mücadeleyi kadınların mücadelesiyle beraber anlatmaya çalışacağım ve bunu yaparken önemli bulduğum feminist örgütlenme dönemlerinin üzerinde daha uzun duracağım. Çizeceğim kronoloji benim deneyimimi referans alırken başka örnekleri ve eleştirileri de kapsamaya çalışacak. Keza bu makale benim kişisel deneyimime ve bahsedeceğim hareketliliklere katılan diğer kadınlarla bu konuyla ilgili yaptığım pek çok tartışmaya dayanıyor.

ZAD: Savunulması Gereken Bölge

Notre Dame des Landes havaalanı projesi 60'lı yılların sonuna dayansa da projenin hayata geçirilmesinden 90'lı yıllarda bahsedilmeye başlanır. Bu dönemde havaalanının inşası lehine birçok neden öne sürülür: Fransa'yı ABD'ye yaklaştırmak, Paris'teki havaalanlarının yükünü hafifletmek, Britanya bölgesine uluslararası bir havaalanı kazandırmak, iş alanı yaratmak, vs.

Şunu belirtmek lazım: proje ortaya atıldığında Nantes'da hali hazırda iyi işleyen ve hiç de küçük olmayan bir havaalanı zaten vardı! Ancak yeni havaalanı projesi, kent merkezine oldukça yakın olan güncel havaalanı bölgesinin şehirleştirilmesi ve sosyal konut inşası yoluyla kapsamlı bir kent soylulaştırma operasyonuna imkân verecekti. 2000 hektarlık tarım arazisi ve ormanlık alanı yok edecek ve yöredeki kırsal hayatı tamamen değiştirecek olan bu proje dayatmasına karşı mücadele etmek için, tarımcılar, bölge sakinleri ve seçilmişleri (daha çok yasal eylem yöntemlerine yönelen) farklı gruplar halinde örgütlendiler.

ZAD'ın hikayesi 2007'de bir avuç bölge sakininin, insanları devletin istimlak etmeye başlamasıyla yavaş yavaş boşalan toprak ve çiftlikleri işgal etmeye davet etmesiyle başlar. Sakinleri tarafından korunan bir bölge! Bu çağrıya yanıt vererek bölgeye gelen yeni ahali gittikçe çoğalarak hem yerleştikleri toprağı işlemeye hem de bir arada yaşamak ve havaalanına karşı mücadele etmek için kendi aralarında örgütlenmeye başlar. Peki kim bu işgalciler? Avrupa'nın her köşesinden (bazen daha da uzaklardan) gelen, çoğunluğu işgal evleri çevresinden anarşistler, liberterler ve daha az sayıdaki azal(t)macı (décroissant) çevreciler.¹ Sahada doğrudan eylem yöntemleri kullanıyorlar ve yalnızca havaalanı projesine

* Biyolojik kimliği ile cinsel kimliği aynı olan kadın ya da erkek.

¹ "Décroissance" gelişimci ekonomi modeline karşı üretimin ve tüketimin azaltılmasını savunan bir ekoloji akımıdır.

karşı değil, onunla bir olan dünyaya karşı mücadele etmek istiyorlar.

Bu istek karşılığını, üzerinde yükseldiği anti otoriter temellerde, yatay örgütlenme biçiminde ve her türlü baskıya karşı mücadelede buluyor. Aynı zamanda kendini, devletten politik ve maddi olarak bağımsız olma, para kullanımını mümkün olduğunca sınırlama ve bilgiyi paylaşma istencinde açığa çıkarıyor. Elbette patriarka ve cinsiyetçiliğe karşı mücadele tüm bunların bir parçası, ancak ilk zamanlarda ZAD'da feminizmden pek bahsedilmiyordu. Bu da buranın bir gerçeği! Bölgede tarım yapan, kocaman kamyon ve traktörleri süren, tamir ve dövüş sanatlarıyla uğraşan ve meclislerde söz alan kadınları görebilirsiniz. Söz alıp konuşan kadınların sayısı erkeklerinkinden daha az olsa bile, hayatımda gördüğüm her yerdekinden gene de daha fazla. Ve tabii cinsiyetler arası eşitliğin zamanla pratikleşmesinin, bölgede oturan diğer kadınlar ve havaalanına karşı mücadele edenlerin üzerinde etkisi de var. Ama hiç problem yaşanılmadığı zannedilmesin, cinsiyetçi saldırıları da tartışmak zorunda kaldık. Aslında ZAD'ın başlangıcında her şey daha kolaydı, çünkü o zaman geniş bir bölgeye yayılmış 30 civarında kolektif mekânda yaşayan 80-100 yerleşimciydik.

2012 sonbaharına doğru, devletin havaalanı inşaatını başlatmak üzere geniş bir tahliye operasyonuna girişmesiyle işler değişti. ZAD'da, binden fazla jandarmaya karşı beklenmedik bir direniş sergilendi. Her yerden gelen yüzlerce, binlerce insan

bölgeyi savunmak için kurulan barikatlarda nöbetleşiyor, yemek yapıyor, yaralıları iyileştiriyor, makale yazıyor, fotoğraflar yayınlayarak mücadeleden bahsedilmesini sağlıyorlardı. Videolar youtube'da dolaşıyor, yazılı medya direnişten gittikçe daha fazla söz ediyor ve daha fazla kişi bölgeye geliyordu. Tüm Fransa'da ve bazen yurt dışında dayanışma komiteleri kuruluyor ve dayanışma eylemleri yapılıyordu: haber yayını, gösteri, doğrudan eylem ve sabotaj, finansal ve maddi destek, vs. Devlet, 12 evi yıkmayı başarsa da birçok ev direndi ve daha bir çoğu inşa edildi: hatta La Chateigne adında, ZAD'da düzenlenen bir eyleme gelen elinde çekiç ve çivi olan 40.000 kişi tarafından inşa edilen bir organizasyon mekanı bile kurulur. Devlet ve polisleri zordadır, kullandıkları yöntemlerin şiddeti, özellikle parça tesirli el bombası ve göz yaşartıcı gaz kullanımı gittikçe artar.

Elbette patriarka ve cinsiyetçiliğe karşı mücadele tüm bunların bir parçası, ancak ilk zamanlarda ZAD'da feminizmden pek bahsedilmiyordu. Bu da buranın bir gerçeği! Bölgede tarım yapan, kocaman kamyon ve traktörleri süren, tamir ve dövüş sanatlarıyla uğraşan ve meclislerde söz alan kadınları görebilirsiniz. Söz alıp konuşan kadınların sayısı erkeklerinkinden daha az olsa bile, hayatımda gördüğüm her yerdekinden gene de daha fazla.

Ve Aralık ayında bölgeyi terk etmek istemeyen yüzlerce kişinin kararlılığı, mücadele stratejilerinin çeşitliliği ve polis şiddetinin medyatize edilmesi karşısında devlet ve polis geri çekilir. 2013 Nisan ayına kadar devlet ve polis sadece iki stratejik kavşağı tutmakla yetinir. Aradan geçen bu aylarda (2012 sonbaharından, Nisan 2013'e dek geçen zaman diliminde) coğrafi, sosyal ve politik kökeni birbirinden farklı çok sayıda kişi ZAD'da bir biçimde var olup bu bölgeye emek harcar.

Devrim O Andaydı

Birbirini tanımayan insanların çok hızlı sirkülasyonunu hayal edin! Bu beraber yaşamı zenginleştirirken hem de zorlaştırıyor. Aynı zamanda da daha önceki hayatınızın "dağınık" feminizmini sık sık sorguluyor. Örneğin barikalarda virilist² bir ortam var. Jandarmalara ve eşlerine yönelik cinsiyetçi ve homofobik küfürler duyuluyor. Ortak yatakhanelerde birçok cinsel saldırı yaşanıyor, iş bölümü eşitlikçi değil; kadınlar sıklıkla kendilerini organizasyon ve diğerleri ile ilgilendikleri rollerde bulurken erkekler barikalardadır. Dahası, ZAD'ın kimseyi tanımayan yalnız bir kadın için gelip kendini rahat hissedeceği bir yer olmadığını fark ediyoruz. Dolayısıyla yeni gelenler çoğunlukla erkeklerden oluşuyor.

İlk tepkimiz barikalardaki virilist ambiyans ve toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünü mahkûm eden bir afiş yaparak bunu tüm ortak mekanlara asmak oldu. Bu barikalardaki kişilere seslenen biraz da çarpıcı bir afişti: "Eğer çarpışmada bir taş yersen kendine şunu sor: bu hedefini şaşırmış bir taş mı, yoksa tam da hedefini bulmuş bir taş mı?" Bir çoğumuz genel meclislerde bu konuları tartışmak istedik. Ama daha önce hiç tanımadığımız bir anti-feminizmle karşılaştık. Bazıları karma olmayan bir şekilde organize olmak istediğimiz için bize faşist olduğumuzu söyledi. Kimileri mücadeleyi böldüğümüzü ve savaş halinde olduğumuzu hesaba katarsak bu problemlerle ilgilenmenin zamanı olmadığını ve bunları daha sonra halledebileceğimizi söyledi. Karşılıklı tartışmalarda ve genel meclislerde zor anlar yaşadık. Hatta ZAD Korsan Radyosu'nda kadın düşmanı ve anti-feminist program yapanlar bile oldu...

Bizim için cinsiyetçilik hayatımızın bir parçasıydı ve bunu daha sonra değil, şimdi çözmek, değişimin ortak temellerini şimdi atmak istiyorduk. Devrim o andaydı ve herkesin bu sorunların bir parçası olduğunu hissetmesini istiyorduk. ZAD'da bu durumu sorun eden küçük bir grup kadındık ve anarkofeminist çevreye burada neler yaşadığımızı ve ZAD'da feminist bir hafta organize etme isteğimizi anlatan bir çağrı

² Virilizm ("Virilisme") terimi erkekliğin bilhassa fiziksel güç, cesaret, yiğitlik gibi özelliklerini ön plana çıkaran biçimini ifade eder.

yapmaya karar verdik. Fransa'nın her tarafından kadın arkadaşlar bu çağrıya heyecanla yanıt verdiler ve bu feminist hafta 2013 Şubat ayında gerçekleşti. Bu, kadınlar arasında çok güçlü bir kolektif deneyim oldu. Hafta, sadece kadın, lezbiyen, translar tarafından organize edildi ama erkeklere açık aktiviteler de yapıldı. Haftada oto-jinekoloji, yazım, öz savunma atölyeleri, film gösterimleri, tartışmalar ve partiler organize edildi. Katılımcı, çeşitli baskı biçimlerini sahnelemeye ve bunlara kolektif yanıtlar bulmayı sağlayan bir tiyatro biçimi olan Ezilenlerin Tiyatrosu gösterimini hazırladık. ZAD'daki sıradan cinsiyetçiliği sahnelemek için bu imkândan faydalandık. Örneğin bir erkeğin kadının elinden iş aletlerini aldığı bir şantiye sahnesi vardı. Aramızdaki her bir kadın bu aşağılayıcı deneyimi yaşamıştı ve bunun bir daha yaşanmaması için teatral doğaçlama yoluyla hep birlikte stratejiler bulmaya çalıştık. Bu oyunu ZAD'da ve Nantes'da birçok kez oynadık ve her seferinde izleyicilerin tepkileri çok zenginleştirici oldu.

ZAD'daki bu feminist hafta boyunca, kadınların sığınma ve örgütlenme mekânı olarak kullanılabilecekleri bir ev inşa etmenin zamanı geldiğine karar verdik. Aramızdan bazılarının inşaat ve marangozluk bilgisi vardı ve bunları diğerleri ile paylaşmaya hazır. Baharda heyecan ve motivasyonla inşaatla başladık. Birbirini daha önceden tanımayan kadın, lezbiyen ve transların katıldığı, düzenli örgütlediğimiz çalışma seanslarıyla inşaatı bir buçuk yılda bitirdik. Bu inşaat buluşmalarında her sabah şantiye toplantısı yapıyor ve beraber çalıştığımız günler boyunca birbirimizi keşfediyorduk. İş aletlerini kullanmayı ve kendi kapasitelerimize güvenmeyi öğreniyorduk. Ev, uyumak için kullanılan asma katı, alta katta geniş bir salonu ve bahçeye açılan bir verandasıyla muhteşem oldu.

Kadınları Dinlemek ve Bir Söz Alanın Hepimiz İçin Var Olması

ZAD'ın hikayesine geri dönelim. 2013 Nisan ayında devlet polisleri geri çeker ve böylece bölgedeki ulaşım yeniden açılmış olur. Bu dönemde ZAD'daki kolektif hayat kolay değil: şimdi 200'den fazlayız. 70 tane yaşam mekânı ve mücadelenin ünü nedeniyle devamlı gelip giden çok sayıda kişi var. Şunu belirtiyim ki ZAD var olduğu süre boyunca, her zaman, herhangi birinin gelip yerleşerek kendine bir kulübe inşa edebileceği açık bir yer oldu. Yani tam anlamıyla bir komünite değildi. Yeni gelenlerin diğerleri ile organize olma ya da fikirlerini benimseme zorunluluğu yoktu. Organizasyon mekanları vardı ama kimse buraya katılmak zorunda değildi.

2013 yılından itibaren, tarım ve gıda otonomisini kolektif olarak düşünmeye başlıyoruz. Patates, soğan, mevsim sebzeleri, inek peyniri ve sütü, buğday, kara buğday, fasulye ZAD'da üretiliyor. Yavaş yavaş kendi unumuzu ve ekmeğimizi yapıyoruz ve

ürettiklerimiz her cuma öğleden sonra kurduğumuz pazarda yer alıyor: Bu pazar herkesin elinden geleni ve istediğini verdiği, eğer parası yoksa hiçbir şey vermediği, açık fiyatla işleyen bir pazar. Tarım bazen elle, bazen hayvan gücüyle, bazen de bize verilen traktörlerle yapılıyor. Tarım yapma isteğimiz bizi daha önce karşılaştığımız bölgedeki çiftçilerle yaklaşıyor. Onların deneyimlerine ve aletlerine sıkça ihtiyacımız oluyor. Ben hayvan sömürsü olmadan tahıl ve bakliyat eken dört kişilik bir kadın grubundayım. Bu kadın grubunda şunları sorguluyoruz: barikatlara sadece erkek köylüler geliyor ama eğer her sabah saat beşten gece yarısına kadar aylarca burada olabiliyorlarsa, bunun nedeni onların evleriyle, çiftlikleri ve çocuklarıyla ilgilenen kadınlar olması. Çünkü onları evde bekleyen sıcak bir yemek, temiz üst başları var. Erkeklerin tek yapmaları gereken eve yatmaya gidip, ertesi sabah yeniden mücadeleye geri gelmek.

Birçok kez “Tamam sen şimdi buradasın ama eşin de senin kadar bu mücadelenin bir parçası çünkü o olmasa sen de burada olmazdın” diyerek erkek çiftçilerle konuşmaya çalıştık. Köylü kadınlarla iki kere buluşma gerçekleştirdik. Çok etkileyiciydi. 50 kadın kadardık. Her birimiz yiyecek bir şeyler getirmişti. Herkes söz alıp kendi deneyimini anlattı. O kadınları dinlemek ve öyle bir söz alanının hepimiz için var olması bana iyi geldi. Elbette hiçbir zaman dikkate alınmadığın ve yaptığın iş görünmez kılındığı için tarımsal bölgelerde kadın olmak oldukça zor. Ve birçok acılı hikâye anlatıldı. Ne yazık ki çiftçi kadınlarla daha uzun süre beraber örgütlenemedik: mücadele, çiftlik, çocuklar ve kocalar çok zaman alıyordu. Ama yine de diğer kadınlara kendini açıp başımızdan geçenleri anlatabileceğimiz bir alan olması önemliydi. Birbirimize güvenebileceğimizi ve gerektiği durumda beraber örgütlenebileceğimizi söyledik.

İlerleyen yıllarda ZAD'daki hayat sakin sayılabilecek bir şekilde devam etti. Devlet yeni zorla çıkartmalardan, havaalanı inşaatının başlayacağından ya da bir referandum düzenlemekten bahsederek düzenli olarak bizi korkutmaya çalışsa da yeni etkinlikler ve kolektif örgütlenme araçlarıyla donatılan hayat gittikçe kök saldı. Örneğin iç çatışmaları yönetecek bir grup düşünülerek hayata geçirildi. Tarım faaliyetlerini organize edecek toplantılar, haftalık rap müzik atölyesi,

Birçok kez “Tamam sen şimdi buradasın ama eşin de senin kadar bu mücadelenin bir parçası çünkü o olmasa sen de burada olmazdın” diyerek erkek çiftçilerle konuşmaya çalıştık. Köylü kadınlarla iki kere buluşma gerçekleştirdik. Çok etkileyiciydi. 50 kadın kadardık. Her birimiz yiyecek bir şeyler getirmişti. Herkes söz alıp kendi deneyimini anlattı.

bir marangozhane, spor salonu, kolektif bir vegan mutfak, tamir atölyeleri, kütüphane, radyo, konser salonu... ZAD'da gündelik hayatın her alanında ihtiyacımız olan her şey yaratılmaya çalışıldı. Diğer mücadelelerle ilişkilerimiz de gelişti.

Bölgede ne yaşadığımızı anlatmak için başka mücadelelerdeki insanlara gidiyor, onların da haberlerini alıyorduk. Özellikle Meksika, İtalya ve İspanya'daki mücadelelerle, aynı zamanda Fransa'daki göçmen mücadeleleri ve farklı sosyal hareketlerle ilişkiliydik. Ürettiğimiz ürünleri onlara yolluyorduk. Dayanışma amacıyla ZAD'da üretilen patatesler Calais'deki göçmenlere ve birçok yerdeki grevci işçilere gönderiliyordu. Kürt mücadelesiyle aktif olarak ilgilenen bir grup insan ZAD ve Kürdistan arasında bağ kurmak için hareket ediyordu. Hem onların mücadele etme biçimlerinden öğrenmek hem de bizim onlarla dayanışmamızı göstermek için 2015'te Bakur'da öz yönetim ilanları olunca biz de ZAD olarak dayanışmak amacıyla öz yönetim ilan ettik.

2016'da hem ZAD'da yaşayan hem de dışarıdan gelen kadın, trans, eşcinsel ve lezbiyenlerin katılımıyla iki hafta sonu gerçekleştirdik. Birbirimizle teknik bilgi alış-verişi yaptık: İletişim araçlarını kullanma (radyo, telsiz) grup olarak hareket etme, ilk yardım, vs. Bir şeyler fırlatmak, koşmak gibi alışık olmadığımız hareketlerin alıştirmasını yapmak, bunların bizim de yapabileceğimiz hareketler olduğunun farkına varmamızı sağladı. Hamle yapmak için vücutlarımızı kullanmaya cesaret edemiyoruz çünkü buna hakkımız olduğunu öğrenmedik. Bu iki hafta sonu kendimize güvenmemizi, bizi daha güçlü hissettiren bağlar kurmamızı ve polislerle çatışmada birbirimizi desteklememizi sağladı.

Feminist ev tamamlandı ve birçok kadın misafiri ağırladı. Evde her pazartesi düzenli olarak erkeklere kapalı, karma olmayan toplantılar düzenlendi. Birçok etkinlik organize edildi. Ben bu evde ki çalışmalara pek katılmadım. Bunun temel sebebi bu evde cinsiyetçi şiddet ve saldırı durumlarının üstesinden gelmek için, çoğunlukla da acil bir biçimde bir araya geliyor olmamızdı. Kadınlar olarak bir araya geldiğimiz bu toplantılar bizim için hiç hoş olmayan zamanlardı. Kendimizi, pek iyi tanımadığımız kadınlarla hızlıca karar alıp harekete geçmek zorunda buluyorduk. Dolayısıyla kadınlar olarak bu evde bir araya gelişimiz erkek şiddetinin sonuçlarıyla baş etmeye çalışmak için olunca, diğer zamanlarda orada olma isteği de pek kalmıyordu. Dahası ZAD'ın kalani tarafından kadınlara yapılan saldırıların üstesinden gelmek noktasında yalnız bırakıldığımızı düşünüyordum. Bence bu sadece feminislerin değil herkesin sorunu ve herkes kendini bunun bir parçası hissederek, problemi kolektif olarak çözmeye çalışmalı.

Yine de başarılı kolektif tepkiler verdiğimiz anlar da oldu. Örneğin kadınlar olarak ZAD'daki mekanların birinde yaşayan bir erkeği uzaklaştırdık. Bu kişinin

eski kadın arkadaşına el kaldırdığını biliyorduk. Üstelik başka kadın arkadaşlar da başka şiddet hikayeleri, kadın düşmanı ve cinsiyetçi tavırlar sergilediğini anlatmaya devam ediyordu. Kaldığı Bellevue adlı ev aynı zamanda birçok insanın konuk olduğu bir mekândı ve bu da kötü bir ortam oluştuyordu. Bu duruma karşı hareket etmemiz gerektiğini fark edip ne ve nasıl yapacağımızı tartıştığımız toplantılar düzenledik. Kararlaştırdığımız gün geldiğinde, kalkan ve maskelerle 50-60 arası kadın, bu erkeğin kaldığı yere gittik. Ona gitmesi gerektirdiğini anlatan bir pankart taşıyorduk. Aramızdan birkaç kişi eşyalarını toplaması için iki saati olduğunu söylemek için onunla konuşmaya gitti. 50 kadının kararlılığına karşı tek başına kalınca hiç tartışmadı. Bir arabaya bindi. Bölgeden gittiğinden emin olmak için onu şehrin çıkışına kadar takip ettik. Daha sonra kaldığı yeri 48 saat boyunca işgal ettik. Biralarımızı çıkartıp kendi aramızda şakalaşmaya başladık. Aslında gergindik çünkü nasıl bir tepki vereceğini bilmiyorduk. Özellikle de bize saldırmaya gelebilecek diğer erkeklerin tepkilerinden korkuyorduk. Orada iki gün kaldık. Bu kişinin başka kolektif mücadele yerlerine girmesini engellemek için yaptığımız eylemi anlatan bir metin yazdık. Bu metin hızlıca yayıldı. Eylemimiz kazasız ve güzel geçti. Bölgedeki diğer insanların tepkisi olmadı (memnun olmayan birkaç erkeğin olduğunu duyduk ama bunun ötesinde bir şey olmadı). ZAD'da kadınlara karşı hoş olmayan tavırlara sahip birçok erkeğin olduğu o zamanlarda gücümüzü göstererek bunun tüm erkekler için bir feminist karşı duruş örneği olmasını istedik. Bellevue eylemi onları epey yola getirdi. Kadınlar olarak bu eylemi hep beraber organize edip başarmak bizim için oldukça güçlü bir deneyimdi. Feminist evin inşaatı sırasında gelip çalışan arkadaşlarla kurduğumuz bağlar sayesinde, ZAD dışından gelip eylemde bize destek olan arkadaşların katkısı önemli oldu.

Anlatacak Çok Şey Var

ZAD'da geçirdiğimiz yıllar boyunca, havaalanı projesinin iptali sonrasında herkesin kendini meşru hissederek parçası olabilmesi için toprakları nasıl elimizde tutup kolektif bir şekilde işleyebileceğimizi tartışmaya çalıştık. Ama 2018 Ocak ayı çok hızlı gelip dayandı ve o sırada kendi aramızda 2013'den beri çözemediğimiz önemli tartışmalar vardı. Mesela ZAD'dan geçen yolların kullanımı, barikatlar, toprakların kullanım biçimleri ve gücün dağıtılması gibi... Devlet projenin iptalini duyurduğunda zaten bizi ayırtıran iç çatışmaların bizi artık tamamen böleceğini iyi biliyordu. O yüzden projenin iptalini duyurup üç ay bekledikten sonra, 9 Nisan 2018'de bizi ZAD'dan atma operasyonuna start vermesi sonumuzu hazırlamak için yeterli oldu. Direniş vardı ama 2012'deki gibi değildi. Çünkü birçok insan havaalanına karşı mücadele ediyordu yeni bir toplum için değil. Çok sayıda yaralının, gözaltının ve yıkılan

mekânın olduğu çok zor bir haftanın ardından devlet görüşme talep etti. Her şeyi kaybetme korkusu kararımızı görüşmeye oturma yönünde almamıza neden oldu. ZAD'daki yerleşimcilerin bir kısmı tarım faaliyetlerini bireysel ya da kolektif olarak yasallaştırmaya karar verdi. Bu kararlar çok çabuk alındı, tartışacak vaktimiz olmadı ve ZAD'cıların büyük bir kısmı bu kararları kendilerinin saymıyor. Hatta bazıları devletle iş birliği yapmaya karar verenler tarafından manipüle edildikleri izlenimindeler. Birkaç aydır ZAD'da oturanların çoğu yaşamak için başka yerlere gitti. Bu mücadelenin sonu, daha önce yarattıklarımız ve yaratmayı düşündüklerimiz göz önüne alınınca ağızda acı bir tat bırakıyor. Gelecekte yasal tarım yerleşimlerinin üzerinde hala kolektif dayanışma ve yaşam biçimleri olsa dahi, artık çoğulculuk ve sosyal deney dönemi kapandı.

Devletin “durumu yasallaştırma” stratejisi çok iyi işledi. Tam da bölgeyi ikiye ayırmak için dokunması gereken yere bastı. Bölünmeler, iç çatışmalar, kendi aramızdaki hesaplaşmalar büyük bir şiddete yol açtı. Hala ZAD'da yaşamaya devam eden insanların çoğunluğu devlet tarafından yürütülen normalleşme sürecine girdiler. Bu süreç burada yaşamaya devam edip uzun vadede bölgenin özerk yönetimini sağlamak umuduyla kabul edildi. Bu da yasallaşmayı, bazı yönetim çerçevelerinin içine sığmayıp, kısacası devlete entegre olmayı gerektiriyor. Söylemde maddi ve gıdasal özerklik arayışının devam ettiği öne sürülse de süreç sadece yaşama biçimini değil, düşünme, konuşma diğerlerini önemseme/önemsememe biçimlerini de sinsice değiştiriyor. Normalleşmenin devlete gösterdiğimiz bir vitrin olduğunu iddia etmek sömürgeciliğin ruhlarımız üzerindeki gücünü hafife almaktır. Bütün frenleme çabalarına rağmen bireyciliğin yeniden dönüşüyle karşı karşıyayız. Üstelik birçok insanın gidişi, yapılan şeyin kimileri için anlamsızlaşması, yasal düzenlemeler için harcanan zaman gibi faktörlerin etkisiyle mücadele yılları sırasında yaratılan kolektif yapılar ve etkinlikler artık zorda, hatta birçoğu yok olmuş durumda. Her şeyin çok hızlı geliştiği ve yasallaşmanın çok zaman ve enerji aldığı bu ortamda başka mücadelelerle dayanışmak, kapitalist toplumun bizi kendine entegre edişini tersine çevirmeye devam etmek için vaktimiz sınırlı. Şimdi ZAD'ın özerklik ve sosyal örgütlenme deneyimlerinin başkalarına ilham vermesi için anlatacak çok şey var.

Anlamın Pratik ile Kesiştiği Bir Mücadele Deneyimi; 1990'lardan Günümüze Kürt Kadın Hareketi

Rojda Yıldız

Giriş

Kürt kadın hareketi son kırk yılda ortaya çıkardığı deneyimler ile hem Kürt toplumu içerisinde hem bulunduğu coğrafyada birçok kavramın dönüşüp değişmesine, yeni bir perspektifle yorumlanıp hayata geçirilmesine vesile olmuştur. Uzun soluklu bir mücadelenin sonucu olarak ortaya çıkan bu deneyimler ve kazanımlar Kürt kadınların yaşarken öğrendiği ve öğrettiği bir süreç haline gelmiştir. Bu süreç içerisinde aktörler ve mekânlar aynı çerçevede farklı deneyimler ile ve fakat birbirinin dinamikleri olarak etkileşim halinde ilerlemiştir. Bu yazıda aktörler olarak Kuzey Kürdistan bölgesinde yaşayan Kürt kadınların deneyimleri ve “yasal” mekânlar olarak Kürt şehirlerindeki ve Türkiye metropollerindeki örgütlenme pratikleri ve bu pratiklerin ortaya çıkarttığı sonuçlar anlatılmaya çalışılacaktır. Hem zamansal hem kitlesel olarak çok geniş bir deneyimin hepsini burada anlatmak imkânsız. Mücadelenin hala devam ettiğini düşündüğümüzde elbette ki çok eksik bırakılan yönleri de olacaktır. Bir yandan anlamın ve anlam vermenin teorisinin yapıldığı bir yandan bunun hayata geçirilmeye çalışıldığı bu deneyim şimdiden dünya kadın hareketleri içerisinde yerini almış ve çok şey öğretmiş bir mücadele olarak önümüzde duruyor. Burada anlatmaya çalışacağımız şey ise kurumsal örgütlenmeler üzerinden Kürt kadınların tarihsel, ideolojik, zihinsel yaklaşımına dair bir kesit sunmaktır.

1990'lar ve Kürt Kadınlar

Kürt sorunu bir asırdan fazladır bu topraklarda devam eden bir inkâr ve yok etme sorunu olarak devam etmektedir. Bu inkâr'a karşı hem Osmanlı döneminde hem Cumhuriyet sonrası dönemde Kürtler çeşitli şekillerde direnmiş, ulus ve kimlik hakları için mücadele etmişlerdir.¹ Bu mücadele pratiği Kürt Özgürlük Hareketi ile yeni bir dönemece girmiştir. Hareket kurulurken programında kadının yeri net bir şekilde tanımlanmış, erkek egemen cinsiyet ilişkileri eleştirilmiş ve feodal aile yapısı ortadan kaldırılması gereken bir hedef olarak belirlenmiştir.² Ancak buna rağmen doksanlı yıllara gelene kadarkadın katılımı sınırlı kalmıştır. Bu süreçte az sayıda da olsa gerilla kadınların varlığı bir dönüşümün ilk nüveleri olarak görülmektedir. Silahlı mücadelenin yoğun yaşandığı bu süreçte Kürt kadınlar kimi zaman bu mücadelenin aktörleri olarak kimi zaman yaşanan acıların özneliği olarak özellikle doksanlı yıllardan itibaren aktif olarak rol almışlardır.

Kadınların evlerinden “ilk” çıkış noktası olan silahlı mücadele pratiği ile birlikte doksanlı yıllarda yürütülen kadın özgürlük çalışmaları da kitleselleşmiş ve birçok kavramın ve toplumsal rolün değişmesine vesile olmuştur. Bir anlamda Kürt Özgürlük Hareketi kadınların toplumsal ve siyasal rollerini yeniden şekillendirmiştir³ diyebiliriz. Bu süre içerisinde artan çatışmalar sonucu ve devletin Kürdistan coğrafyasında uygulamaya koyduğu köy boşaltmalar, faili meçhul cinayetler kadınların yaşamlarını birebir etkileyen başat faktörlerden olmuştur.⁴ Bu süreçler içerisinde cezaevi kapılarından açlık grevlerine, İnsan Hakları Derneği (İHD) gibi kurumların oluşturulmasına kadar birçok faaliyetin içerisinde yer almışlardır. Dağ kadrosuna kitlesel katılımların da olduğu bu dönemde kadınlar Kürt mücadelesinin görünür çehresi olmaya başlamışlardır.

¹ Bu süreçler içerisinde Kürt kadınlar da çeşitli örgütlenmelere gitmişlerdir. Ulus-devlet formunun tartışıldığı ve uygulanmaya koyulmaya çalışıldığı 1900'lü yılların başlarında Kürtler de çeşitli örgütlülükler ile kendi devletlerini kurmaya çalışmışlardır. Bu organizasyonlardan biri Kürt Teali Cemiyetidir. Kürt kadınlar bu cemiyete bağlı olarak 1919 yılında İstanbul'da Kürt Kadınları Teali Cemiyeti isminde bir örgüt kurmuş ve Kürt kadınları olarak ulusal mücadelede yer alacaklarını belirtmişlerdir. Fakat dernek bir yıl içerisinde diğer Kürt örgütlenmeleri ile beraber kapatılmış ve faaliyetleri yasaklanmıştır.

² Filiz, Mehtap (2010) “Ulus Devlet ve Modernleşme Kısacasında Kürt Kadınının Uyanış Serüveni”. Dipnot Dergisi. (1), ss.119-134.

³ Can, Başak. (2014). Barış Anneleri. Toplum ve Kuram Dergisi içi. Sayı 9. sf. 35-43

⁴ Şu an yaklaşık olarak on yedi bin insanın zorla kaybedildiği, öldürüldüğü bilinmektedir. Bu kaybedilenlerin çoğunun erkek olması ve arkada kalan kadınların çocuklarını, eşlerini, babalarını karakollarda ve mahkemelerde araması çabası sonucu kayıp yakınları olarak bir politik sürecin içerisine girmişlerdir.

Öncelikli olarak kimlik mücadelesi bağlamında bir mücadeleye başlanmış olsa da Kürt Özgürlük Hareketi içerisindeki kadınlar özerk kurumsallaşmaya çok erken tarihlerde gitmiştir. Yurtsever Kadınlar Derneği (YKD) bu ilk kadın örgütlülüklerinin başında gelmektedir. 1991'de kurulan bu ilk kadın örgütü aynı yıl içerisinde çıkartılan KHK ile birçok demokratik kitle örgütü ile beraber kapatılmıştır. Maalesef ki derneğe dair çok kapsamlı bir bilgiye sahip değiliz. O dönem kurucuları arasında Leyla Zana, Aysel Tuğluk gibi kadınların da içerisinde olduğu derneğin yöneticilerinden biriyle kapatılma sonrası dönemin Barikat Dergisi 1992 yılında bir röportaj yapmıştır. Röportajda YKD adına konuşan kadın aktivist şunları dile getiriyor;

YKD'nin temel çalışması ya da hedefleri arasında başta Kürdistanlı kadınlar olmak üzere devrimci yurtsever ilerici kadın kesimine ulaşmak onları örgütlemek- bilinçlendirmek, toplumsal mücadeleye devrimci mücadele arenasına katmaktır. Yalnız özellikle görevlerimiz arasında Kürt kadını ve özellikle metropollerde bulunan Kürt kadınına örgütlenme çabamız var. Temel görevlerimiz arasında bu bulunmaktadır.⁵

Röportajdaki genel analiz kapatılan kurumların sorunları ve neler yapılabileceğine dair. Fakat arada geçen “Kürt kadınları örgütlemeye çalışıyoruz”

vurgusunun önemli olduğunu düşünüyorum. Henüz doksanların başında özerk bir kadın örgütlenme fikrinin ortaya çıkması ve bunun için örgütlenme yol ve yöntemlerinin aranılması kadınların mücadeleye aktif olarak katılmasının önemli olduğu düşüncesinin bir sonucu olarak görülebilir. Ataerki bağların kuvvetli olduğu bu coğrafyada böyle bir örgütlenme özerkliğine gidilmesi hem mekânların cinsiyetini yıkan hem kadınları evlerinden başka bir alana çağırın özelliği ile bir farkındalık ve önem teşkil ediyor. Doksanların Kürt kadınlar için ayrı bir önemi olduğu kuşkusuz. Bir yandan artan devlet şiddeti bir yandan büyüyen Kürt hareketi kadınları da birçok alanda aktif hale getirdi. Kürdistan'da doksanlar boyunca devam eden serhildanlara⁶ kadınların kitlesel katılımlarının, bu serhildanlara önderlik yapan kadın-

Henüz doksanların başında özerk bir kadın örgütlenme fikrinin ortaya çıkması ve bunun için örgütlenme yol ve yöntemlerinin aranılması kadınların mücadeleye aktif olarak katılmasının önemli olduğu düşüncesinin bir sonucu olarak görülebilir. Ataerki bağların kuvvetli olduğu bu coğrafyada böyle bir örgütlenme özerkliğine gidilmesi hem mekânların cinsiyetini yıkan hem kadınları evlerinden başka bir alana çağırın özelliği ile bir farkındalık ve önem teşkil ediyor.

⁵ <http://www.barikat-lar.de/barikat/birincibar/5/dko.htm> Erişim Tarihi. 01.12.2018

⁶ Türkçesi; Başkaldırı

ların hem Kürt toplumundaki erkek egemen, feodal bağlara hem de devlete kararlılıkla karşı koyuşlarının yeni bir Kürt kadın kimliğini inşa ettiğini görüyoruz. Bu inşa, bir yandan toplumsal normların dayattığı geleneksel kadın kimliğine karşı verilen bir direniş bir yandan devlet ve erkek egemen zihniyetine karşı koyarak ortaya çıkartılan direngen bir kadın kimliğinin inşası üzerine kurulan bir paradigma olarak tanımlanabilir.

Doksanlar olarak tabir edilen yıllar Kürt kadınlar için bu kimlik inşasının bir yandan hem en çetin koşullarının geçtiği bir yandan kadınların mobilize olduğu bir diğer yandan görünürlüklerinin arttığı bir dönem olarak adlandırılabilir. Kürt hareketinin büyüyüp etki alanının genişlemesi ile beraber gerilla kadınların sayısının artması toplumda var olan feodal yaklaşımların kırılması için başat faktörlerden olmuştur. Daha önce sokağa çıkması dahi birçok yerde “ayıplanan” ve tamamen erkeklerin sözünün geçtiği bir toplumda ellerine silah alarak savaşan kadınların varlığı erkeklerin kadınlara bakış açısını değiştirmeye başlamıştır. Bu direnme pratiğinin öznelere bir saygı ile beraber güvenme duygusu ortaya çıkarmıştır. Bununla beraber Kürt hareketinin bir bütün olarak kadın meselesine dair çözümlemeleri ve Kürt Özgürlük Hareketi’nin kadın sorununu toplumsal sorunların temeli olarak görmesive bu konuda her anlamda kadınları güçlendirmeye yönelik teorik ve pratik faaliyetler üretmesi kadınların özgürleşme süreçlerinin en önemli noktalarından biri olmuştur.

Doksanlar süreci bütün bu çatışmalı süreçlerle beraber Kürt siyasi hareketinin ortaya çıktığı ve kadınların içerisinde faal olarak yer aldığı dönemler olarak bilinmektedir. Köylerde serhildanlarla politikleşmeye başlayan ve köy boşaltmalarıyla şehirlere göçmek zorunda kalan kadınlar, gittikleri yerlerde kadın mücadelesinin ve ilk örgütlenmelerin zeminini oluşturmuştur. Bu süreç içerisinde ilk legal Kürt partisi olan Halkın Emek Partisi’nden (HEP) 1991 yılındaki seçimlerde seçilen Leyla Zana ilk Kürt kadın parlamenter olarak mecliste yer almıştır. Leyla’nın mecliste yer alması siyasette Kürt kadınların görünürlüğü açısından önemli bir dönüm noktasıdır denebilir.⁷ Türk siyasetinin kalbi olan mecliste bir Kürt kadın olarak başındaki keskin soru zer⁸ bandı ile yeminini Kürtçe tamamlaması Türkiye siyasetine tarihi bir an olarak kaydedilmiştir. Leyla’nın yemin anları, bir yandan Türk erkeklerden müteşekkil bir mecliste inkâr politikalarına verilmiş bir cevap olarak bir yandan Kürt kadınların bu inkâra direnmelerinin temsili olarak önemli bir çıkıştır denebilir.

⁷ Çok daha önce 1979 yılında Dürre Kaya’nın Hilvan Belediye Meclis üyesi seçilmesi hareketin yerel düzeydeki önemli bir etkisi olarak ele alınabilir ancak siyasi parti düzeyinde bir katılım doksanlarla gelişmiştir.

⁸ Yeşil-kırmızı-sarı

Siyasi Partilerde Kadın Örgütlenmeleri

Leyla Zana, sembol bir isim olarak var olsa da Kürt siyasi partilerinde özgün bir kadın örgütlenmesine gidilmesi yılları alan bir süreç olmuştur. HEP (Halkın Emek Partisi) ve DEP’te (Demokrasi Partisi) özgün bir kadın politikasına rastlanmadığı gibi bu partilere bağlı kadın birimleri de yok. Fakat bu durum, bu partilerde kadınların olmadığı ya da o dönem içerisinde kadınların örgütlenmediği anlamına gelmiyor. Aksine çatışmalı süreçlerin yaşandığı bu dönem, Kürt kadınların sokakta kitlelere öncülük yaptığı ve kendisini örgütlediği bir sürece denk düşüyor. *Serbildanlar* döneminde Berivan (Binevş Agal) gibi sembol isimler Kürt halk ayaklanmasına ve direnişine öncülük etmiş kadınlardır. Serhildan süreçlerinde Kürt halkına önderlik eden bu kadın isimler bir yandan kadınları direnişe davet etmiş bir yandan toplum içerisindeki “kadının yeri evidir” algısının kırılmasında büyük rol oynamıştır.

Doksanların ikinci yarısında HADEP (Halkın Demokrasi Partisi) ile beraber kadınların siyasi partilerde özgün örgütlenme alanları yarattığını görüyoruz. Kadınların harekete giderek artan katılımıyla birlikte HADEP’te kadın birimlerinin oluşturulduğu görülüyor. Kadın komisyonlarının kadın kollarına dönüşmesi ise HADEP’in 2000’de gerçekleştirdiği kongreyle gerçekleşmiştir. Bu kongrede kadın ve gençlik kolları kendi yönetimlerini seçme hakkı bulunan özerk örgütler olarak tanınırken, daha da önemlisi, ek 4. madde ile “pozitif ayrımcılık” ilkesinin tüzüğe eklenmesi sağlanıyor.⁹ Türkiye siyasi tarihinde bir ilk olan bu ilke ile kadınların parti içerisinde özerk örgütlenmeler oluşturması ve parti içi karar mekânizmalarında kadınlara pozitif bir ayrımcılık tanınması gerektiği karar altına alınıyor. Kadınların parti içerisinde uzun yıllardır verdiği emeğin ve ödediği bedellerin bir kazanımı, bir sonucu olarak görebiliriz bunu. Keza dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Türkiye ve Kürdistan siyasetinde de kadınların varlığı sessizleştirilmeye, silikleştirilmeye çalışılmıştır. Çoğu parti içerisinde sadece “kadınlar da var” diyebilmek adına sembolik şekilde bir kadın varlığı tanınmıştır.

Doksanlar boyunca mücadelenin her alanında aktif bir şekilde var olan Kürt kadınlar, Kürt erkeklerine de meydan okumaya başlamışlardır. İktidarcı erkek zihniyeti elbette ki ne kadar yurtsever de olsa Kürt erkekleri içerisinde de kendisini devam ettirmiştir ve Kürt kadınlarının hem devlete hem erkek egemenliğine karşı bir mücadeleye yürütmesine neden olmuştur. Günümüzde eş başkanlık gibi oldukça radikal bir yapılanmaya evrilen bu sürecin kadınların zorlu ve çetrefilli mücadelesi ile kazanıldığı bilinilmektedir. 1997’de ilk kez diğer kadın örgütleriyle beraber İstanbul’da 8 Mart’ta kendi özgün adıyla HADEP Kadın Kolları olarak mitinge katılan Kürt

⁹ http://www.lekolin.org/news_print.php?id=5361 Erişim Tarihi. 20.12.2018

kadınlar, 1998 8 Mart'ında aynı taleplerle bir eylem yapmak istediklerinde çok büyük bir polis saldırısı ile karşılaşmışlar ve örgüt propagandası yaptıkları gerekçesi ile şiddete maruz kalmışlardır. "Devletin sesi" haline gelmiş olan Hürriyet gazetesi ise o günü manşetlerine "Provokatör Taksim'e Çıktı"¹⁰ diye taşımıştır. Bir yandan devletin ısrarla kriminalize etme çabaları bir yandan erkek baskısı bir yandan milliyetçi baskılar ile karşı karşıya kalmaları bu süreci kadınlar açısından daha da zorlu kılmış ancak kadınlar özerk bir örgütlenme hedefinden geri dönmemiştir.

HADEP 2003 yılında Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmadan önce 2002 yılında ilk kez kadın kotasının uygulanması zorunluluğunu getirdi. 2005'te kurulan DTP (Demokratik Toplum Partisi) yönetim kademelerinde yüzde kırklık bir kadın kotası zorunluluğunu getirdi ve ilk kez eş başkanlık sistemi uygulamaya konuldu. DTP'nin ilk eş başkanları olarak Aysel Tuğluk ve Ahmet Türk seçilmiştir. Bu sadece Kürt siyaseti için değil Türkiye siyaseti için de bir ilk olma özelliği taşıyordu. Eş başkanlığın bir siyasi parti tarafından tanınması ve günümüze kadar geliştirilerek devam ettirilmesi başta Kürt kadınlar olmak üzere bu partilerde emek veren kadınların yoğun mücadeleleri sonucunda gerçekleşmiştir. Erkek egemen bir siyasetin içerisinde eş yani söz, irade, karar mekânizmasında kadın-erkek aynı yetkilere hâkim

Eş başkanlık sistemi hayata geçirilmeye başlandığı ilk günden itibaren sadece bir temsil sorunu olarak görülmemiş, kadınların hayata, topluma, örgütlenmeye, siyasete bakışlarının bütün örgüt mekânizmalarında temel alınarak kurumsallaşmaya gidilmesi ve kadın değerlerinin esas alınması gerektiği bilinci en temel yaklaşım olmuştur.

olma durumu elbette parti tüzüğüne eklenerek çözülecek bir mesele değildir. Bu sistemin oturtulması için de kadınların yoğun emek verdiği bilinmektedir. Nasıl olur da bir kadın bir erkekle siyaset gibi erkeklerle hemhal olmuş bir kurumda aynı yetkilere sahip olabilir? Nasıl olur kendisi ile beraber çalışan erkeklere yol-yöntem göstermesi çok doğal bir şeymiş gibi algılanır? Bu anlayışın oturtulması için sadece eş başkanlığın ne olduğu ve nasıl uygulanacağı üzerine Kürt kadınlar belki binlerce kez eğitimler düzenlemiş, kavgalar etmek zorunda kalmış ama bu meseleyi sonuna kadar sahiplenmişlerdir. En ufak ilçe örgütünden parti genel başkanlığına kadar kadın kimliğini siyasetin ve toplumun her alanında görünür kılmaya ve söz sahibi yapmaya çalışmışlardır. Eş başkanlık sistemi hayata geçirilmeye başlandığı ilk günden itibaren sadece bir temsil sorunu

olarak görülmemiş, kadınların hayata, topluma, örgütlenmeye, siyasete bakışlarının bütün örgüt mekânizmalarında temel alınarak kurumsallaşmaya gidilmesi ve kadın değerlerinin esas alınması gerektiği bilinci en temel yaklaşım olmuştur.

Demokratik Özgür Kadın Hareketi (DÖKH)

Büyüyen ve kitleselleşen bir hareket haline gelen Kürt kadın hareketi karar mekânizmalarındaki özerkliği, özerk bir kadın örgütlülüğüne dönüştürdü. Pek çok yerde kadınlar siyasi partiler dışında da derneklerde bir araya gelmeye, özgün gündemleriyle örgütlenmeye başladılar. Dicle Kadın Kültür Merkezi, Selis Kadın Derneği, Gökkuşu Kadın Derneği bu oluşumların ilk örnekleri olarak değerlendirilebilir. Daha sonra 2003 yılında Kürt kadın hareketinin ilkeleri ve hedefleri doğrultusunda açılan derneklerin, kurumların da içinde yer aldığı bir şemsiye örgüt olarak DÖKH kurulmuştur. Kadınlar, 2005 yılında 31 Ocak-1 Şubat tarihlerinde "Özgürlüğe Yürüyen Kadınla Demokratik Ulusa" şiarıyla yaptıkları 1. Kongrelerinde Demokratik Özgür Kadın Hareketi (DÖKH) olarak yola devam edeceklerini duyurmuşlardır. Şiarlarının içerisinde yer alan Demokratik Ulus çağrısı Kürt Özgürlük Hareketi'nin 2000'ler sonrası paradigması haline gelen "kadın özgürlükçü, ekolojik ve demokratik" bir yaşamın kurulması için sorumluluk almaya yönelik bir söylem içermektedir. Kürt hareketinin başlarda bağımsız Kürdistan söylemi ile ortaya çıktığı bilinmektedir. Fakat Kürt Hareketi'nin 2000'ler itibari ile ulus-devletin eleştirisi üzerine kurduğu özerk yönetimlerin güçlendirilmesi ve demokratik bir ulusun inşa edilmesi gerektiği yönündeki çözümleri ile beraber bir paradigma değişimine gidilmiştir. Bu değişimle birlikte kadın hareketi de kendi faaliyetve söylemlerini demokratik ulus inşası etrafında yapılandırmıştır. "Kadın özgürlükçü, ekolojik ve demokratik" bir yaşam paradigması üzerine kurulu bu yeni söylem toplumun her anlamda değişmesi gerektiğini vurguluyor. Ulus-devlet eleştirisi yapılarak, bütün halkların, kimliklerin, inançların, cinsiyetlerin, düşüncelerin kendilerini herhangi bir baskı altında kalmadan yaşayabilecekleri, merkezi değil yerel inisiyatiflerin etkili olacağı demokratik bir özerklik sisteminin hayata geçirilmesi hedeflenmektedir. 2015 yılında yapılan Paris'te katledilen Sakine, Leyla ve Fidan'a atfedilen DÖKH'ün feshedilip KJA'nın (Kongre ya Jinen Azad) kurulduğu kongrede konuşan DÖKH aktivisti "DÖKH'ün 90'lı yıllardan beri Türkiye'de gelişen kadın örgütlülüğünün en üst düzeye sıçradığı dönemin 2003 yılında DÖKH'ün kuruluşu ile olduğunu" söylemiş ve eklemiştir;

¹⁰ <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/provokator-taksim-e-cikti-39009132>

DÖKH 90'lardan itibaren hem siyasi anlamda örgütlenen Kürt kadınları, hem özgün kadın kurumlarında örgütlenen Kürt kadınları, hem de kimi örgütlü çalışmalarda bulunan örgütlü Kürt kadınlarının ortak stratejisini belirleyecek, ortak mücadele hattını oluşturacak ortak perspektifle hareket etmelerini sağlayacak bir çatı örgütü olarak, bir platform olarak örgütlenmiştir.¹¹

DÖKH aktivistinin bahsettiği ortak strateji konusu yukarıda da açmaya çalıştığımız kadınların demokratik ulus ve demokratik bir toplumla özgürleşebileceği yönündeki paradigmadır. Bu paradigma ile sadece Kürt kadınlarının özgürlük mücadelesini değil “küresel düşünüp yerelde mücadele etmeyi” esas alan, başta Ortadoğu olmak üzere bütün kadınların kurtuluşunu hedefleyen ve bu ekseninde mücadele eden bir yaklaşım benimsenmiştir.

Bütün bu çalışmaların yanında DÖKH çıkış coğrafyası olarak Kürdistan coğrafyasında ve Türkiye metropollerinde birçok kampanyaya ve çalışmaya da öncülük etmiştir. Kadınlara toplumsal cinsiyet, sağlık, eğitim, kültür gibi konularda eğitimler verilmiş, kadınlara yönelik şiddet olaylarında tavır almış ve hatta erkeği cezalandırma yöntemine gitmiş, iki ya da daha çok eşli erkeklerin, kadınlara şiddet uygulamış, taciz-tecavüzde bulunmuş erkeklerin Kürt siyasi parti ve kurumlarında yer almaması gibi kararlar almış ve uygulamaya koymuştur. Bütün bu uygulamalar bir yandan Kürt toplumu içerisinde eril yaklaşımların azalmasına kadınların toplumsal yaşam içerisinde daha aktif yer almasına bir yandan yeni bir yaşam formunun, “kadın özgürlükçü, ekolojik ve demokratik” bir toplumun kurumsallaşması için ciddi yol kat etmelerine vesile olmuştur.

Ortadoğu Kadın Konferansı

“Küresel düşün, yerel mücadele et” perspektifiyle yapılan önemli çalışmalardan biri DÖKH öncülüğünde 2013 yılında yapılan Ortadoğu Kadın Konferansı¹² olmuştur. Konferans delegasyonu sonuç bildirgesinde 9 Ocak’ı, Paris’te bir komplo sonucu katledilen Kürt kadın siyasetçiler Sakine, Leyla ve Fidan şahsında “Siyasi Cinayetlere Karşı Ortak Eylemlilik Günü” olarak ilan etmiş ve ortak eylemler yapma kararı

¹¹ <http://www.ozgurhabergazetesi.com/dokh-yeni-orgutluluk-ve-mucadele-stratejisini-belirleyecek,39249> Erişim Tarihi: 15.12.2018

¹² 2013 yılında Amed’de düzenlenen konferansa Ortadoğu’dan ve Kuzey Afrika’dan toplamda 26 ülkeden 250 kadın aktivist katılmış ve bu coğrafyada kadın sorununun çözümü için ortak mücadele yöntemleri üzerine üç gün boyunca tartışmalar yürütülmüştür.

almıştır. Sonuç bildirgesinde kadına yönelik şiddete, tecavüze ve tacize karşı ortak hareket etmek, Ortadoğu’daki emperyalist güçlerin ortaya çıkardığı savaş süreçlerini bitirmek, güçlü kadın dayanışma ağları kurmak, tekçi ulus-devlet zihniyetine karşı demokratik ulus perspektifini hayata geçirmek, bütün kimliklerin-inançların özgürce yaşayabileceği bir toplum mücadelesi vermek, Abdullah Öcalan üzerindeki ağırlaştırılmış tecrit koşullarının kaldırılması ve özgür kalması için ortak mücadeleyi geliştirmek, ırkçılığa ve her türlü ötekileştirmeye karşı Ortadoğulu kadınlar olarak beraber mücadele etmek gibi kararlar yer almıştır. Konferans katılımcısı ve DÖKH aktivisti Yüksel Mutlu, Amargi Dergisi’nde yayınlanan yazısında konferansı ve sonuçlarını şöyle değerlendirmiştir;

Biz Ortadoğu’da yaşayan kadınlar şimdiye kadar birbirimize fazla değmedik, bu coğrafyada kadın mücadelesi yürütmenin çok zor olmasına rağmen bir-birimizin köklü mücadele deneyimlerimizi takip edemedik. Ve şunu fark ettik ki, bu değerli mücadeleler ortaklaşırsa, ortak bir mücadele zemini yaratılırsa, Ortadoğu’dan çok daha güçlü bir kadın hareketi çıkacaktır. Ancak böyle güçlü bir birliktelik ve güçlü bir mücadele Ortadoğu kadınlarının özgürleşmesinin önünü açabilir. Bu konferans, Ortadoğulu kadınlar olarak kendi kaderlerimizi tartışmaya vesile oldu. Anladık ki çok kimliklilik bu coğrafyanın kaderi. Katılımcılarımızın pek çoğu, kimliğimize sahip çıkarken bir yandan da kadınlar için özgürlük mücadelesi yürüttüğümüz için DÖKH’ü tanımaktan memnuniyet duyduğunu ifade etti.¹³

Yüksel’in yazısında vurguladığı Ortadoğu coğrafyasının çok kimlikliliği ve bu kimliklerin her birine sahip çıkılarak yürütülecek olan ortak mücadele yukarıda da değindiğimiz gibi aslında Kürt hareketinin paradigmasının temelini oluşturmaktadır. Tarihinde ilk kez Ortadoğulu kadınları bir araya getirmeyi başaran Kürt kadın hareketi mücadelenin temel hedeflerinden olan “küresel düşün, yerel mücadele et” söylemini hayata geçirmiştir. Bunun için ciddi emekler ortaya koyan Kürt kadınlar bu çalışma ile aslında temel olarak kurtuluşu sadece kendileri için değil, kendileri ile beraber aynı coğrafyayı paylaşan bütün kadınlar için istediklerini de göstermiş olmuşturlar. Bu konferans, başka bir anlam ile bin yıllar önce medeniyetin ve toplumsal yaşamın beşiği olan bu coğrafyanın kadın katliamlarına dönüşmüş yakın gelecek tarihine geçmişin kız torunları tarafından verilen bir cevap olarak da yorumlanmıştır. Ortadoğulu kadınlar Batı kültüründe yıllarca “geri kalmışlığın, cahilliğin” sembolü

¹³ Ortadoğu Kadın Konferansı sonuç bildirgesi ve Yüksel Mutlu’nun konferansa dair düşüncelerinin tümü için bkz. <http://www.amargidergi.com/yeni/?p=764>

olarak kodlanmışken Ortadoğulu kadınların bu konferans ile bir araya gelmesi bir yandan kapitalist moderniteye karşı bir hakikatin direnişini simgelerken bir yandan da arada devletlerin sınırları olsa da aslında problemlerin çok benzer olduğunu ortaya koyarak dayanışmanın ve beraber hareket etmenin önemini bir kez daha açığa çıkarmıştır.

Kampanyalar

Kürt Kadın Hareketi, zihniyet devriminin temel kodlarından olan erkek egemen söylemlerin ve olguların değiştirilmesi için uzun yıllardır çeşitli araçlarla mücadele etmektedir. Bu ana kavramlardan “namus”, “şiddet”, “tecavüz” olguları üzerine çok çeşitli eylem biçimlerini barındıran kampanyalar gerçekleştirildi. Esasında toplumsal bir yasayı belirten “nomos” kelimesi ataerkil sistemin inşa edilmeye başlanması ile beraber kadın cinselliğine indirgenen bir kavrama dönüşmüş ve yüz binlerce kadının hayattan koparılmasına sebep olmuştur. DÖKH’ün yürüttüğü 2008’de “Kimsenin Namusu Değiliz, Namusumuz Özgürlüğümüzdür”, 2010’da “Demokratik Özgür Toplumu Yaratalım, Tecavüz Kültürünü Aşalım” ve 2011’de “Kadın Kırımına Hayır” kampanyaları kadınların erkeklerin namusu olarak görüldüğü zihniyetle mücadele açısından önemli kampanyalar olmuştur. Bu kampanyalar cins, ulus ve sınıf olarak çok boyutlu şiddete maruz kalan kadının şiddeti ideolojik ve politik olarak çözümleyip, erkek egemen sistemle mücadelenin çarpıcı araçları olmuşlardır. Örgütlü mücadeleyle tanışan kadınların günden güne değişmesi ve hayatının hapsedildiği kalıpları parçalaması, yaşamına dair kararları kendi iradesiyle alabilir hale gelmesi uzun soluklu bir mücadeleyle gerçekleşmektedir. DÖKH ve sonrasında kurulan KJA bin yılların erkek egemen sistemine karşı kadınların bilinçlenmesi ve güçlenmesi ilkesiyle hareket etmiştir. Şüphesiz kadınların bir namus nesnesi değil yaşamın öznesi olduğu hakikatini görmek, göstermek ve kavratmak açısından bu kampanyaların ve yürütülen diğer çalışmaların etkisi daha derinlikli incelenmeyi gerektiriyor.

Kongreya Jinên Azad (KJA)

2003 yılında DÖKH yapılanması kurarak yola devam eden Kürt kadınları 2015 yılına kadar bu isimle faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. 1 Şubat 2015 tarihinde ise yeni bir örgütlenme modeline giderek hareket formundan çıkıp kongre tipi bir örgütlenmeye gitmişlerdir. Kongreya Jinên Azad yani Özgür Kadınlar Kongresi’nin kuruluş kongresinde konuşan Ayla Akat kuruluş amaçlarını şöyle dile getirmiştir; “DÖKH 8. Konferansında kadın mücadelesinin ulaştığı örgütlülük düzeyinin daha kurumsal ve

sistemli bir aşamaya evriltme temelinde kongreleşme kararına ulaştı. Bu temelde toplanan kurucu kongre kadının özgürlük iddiasını büyütürken bundan sonra KJA (Kongreya Jinên Azad) adıyla mücadelesini yükseltecektir”.

Kürdistan’da mücadele eden kadın kurumlarının ve kadın hareketinin aktivistlerinin bir çatı örgütü olarak kurulan KJA aynı zamanda kadın hareketini bu düzeyde temsil eden ilk tüzel örgütlenmeydi.

Kadın hareketinin kongre tipi bir uygulamaya gitmesinin belli başlı nedenleri vardı. Kürt kadın hareketinin değişen paradigmaya uygun bir örgütlenme modeline gitme ihtiyacı böyle bir değişimi gerektirmiştir. Sadece Kürt kadınlarının değil, farklı halklardan, inançlardan, sınıflardan kadınların var olabileceği ve kendini ifade edebileceği bir örgütlenme modeli olarak kongre tipi bir örgütlenmeye gidilmiştir. Kürt kadın hareketinin çalışma ilkelerine ve paradigmasına inanan herkesin kendisini ifade edebileceği bir çatı örgütü haline gelen KJA demokratik toplumun kadın örgütü olma iddiasını taşıyordu. DÖKH’ün çalışmalarını da devam ettiren KJA, toplumsal olarak kadınların sorunlarına çözüm bulmak adına “Toprağıma, Özgürlüğüme, Önderliğime Sahip Çıkıyorum” kampanyası ile birçok kentte eylem ve etkinlikler düzenlemiştir.

Toplumsal cinsiyetçilik ve kadına yönelik şiddetle mücadele eden KJA ve bileşeni kurumlara karşı devlet güdümlü basında karalama çalışmaları sürdürülürken,¹⁴ Kürt kadınların YKD derneğinden bugüne kadar kurulan bütün örgütleri gibi kriminalize edilmeye çalışılmıştır. Medya hem KJA’yı kriminalize etmek hem kadın mücadelesine ket vurmak amaçlı düşmanca bir haber dili ile faaliyetlerini “aile düşmanı, erkek düşmanı, kötü kadınlar” olarak çok kez gündemleştirmiştir. Bu sadece KJA’nın başına gelmiş bir olay değil tabi ki. Kadın mücadelesi yürütenler tarihin birçok noktasında aynı zihniyetle kodlanmıştır. Bu rahatsızlık durumu ülke şartlarında faşizmle birleşince bir buçuk yıllık bir faaliyet süresinin ardından 2016 yılında çıkartılan bir KHK ile KJA kapatılmıştır. 96 kadın derneği de bu süreç içerisinde KHK’lar ile kapatıldı. Kapatılan kurumların çoğu KJA’nın bileşeni olan kadına yönelik şiddete, tacize, tecavüze karşı kadınlara her anlamda destek sunmaya çalışan, eğitsel uygulamalar yapan, kültürel-sosyal alada kadınların görünürlüğü arttıran kadın kurumlarıydı. Bu anlamda devletin ısrarla Kürt kadınlarının yaratımlarına saldırı halinde olduğu aşikâr. Kadın paradigmasıyla kendini örgütleyen toplumsal yapıyla, erkek egemen zihniyetin hâkim olduğu devlet yapısının savaşı verilmektedir esasta. Mesele sadece Kürt sorunu meselesi değildir, iki ayrı paradigmaya sahip zihniyetin savaşı meselesidir.

¹⁴ <http://www.gunes.com/gundem/ben-de-hdplyidim-ama-simdi-uyandim-659241> Erişim Tarihi. 02.12.2018

KJA kapatıldıktan hemen sonra 20 Kasım 2016'da Amed'te "Kadın Buluşması"nda biraraya gelen kadınlar bütün bu engellemelere rağmen Tevera Jinên Azad (TJA) olarak yollarına devam etme kararı aldılar. TJA'nın kuruluş kararının alındığı bu buluşmada TJA aktivisti Ceylan Bağrıyanık bu süreci özetliyor:

Ruhumuz olarak tanımladığımız KJA'nın kapatılması bizim için üzücüdür fakat bizi yıldıramaz. Ruhumuzu asla hapsedemez ve kilitleyemezler. Kapılar mühürlenir ama düşünceler asla mühürlenemez. Tüm baskılara rağmen KJA'dan vazgeçmedik. Yeni kanalları mı oluşturacağız yoksa kanallarımızı tıkatanların bize sunduğu kanalları mı kullanacağız bugün bunu kararlaştıracamız. Direnişimizin açığa çıkardığı kazanımlar var. Kadınlara boyun eğdirmek istiyorlar ama bize asla boyun eğdiremeyecekler. Direneceğiz ve kazanacağız. Bizim düşünmemiz gereken tek şey bu direnişi daha fazla nasıl büyüteceğimizdir.¹⁵

Sadece Kavgı Ederek Başaramazsınız; Hissetmek Lazım

Yukarıda anlattıklarımın hepsi elbette ki bir duygu, his, düşünce birlikteliği olmadan yapılabilecek ve devam ettirilecek işler değildir. Kırk yıllık bir birikimden ve bu birikimin ortaya çıkardığı muazzam dönüşümden ve deneyimden bahsediyoruz. İliklerine kadar erkek zihniyetinin egemen olduğu bir sistemde sadece bedeniniz hapsedilmemiştir, duygularınız da bedeninizin içinde sizden alınmaya çalışılmıştır. Ve her şeyden önce yeniden örgütlenmek, yeniden yaşama dahil olmak, yeniden var olmak/kendin olmak için önce hissetmelisiniz. Erkek egemen dünyada aklın örgütlediği yaşama karşı harekete geçebilmek için önce duyguları örgütlemelisiniz belki de...

Sara Ahmed, Duyguların Kültürel Politikası isimli kitabında "Güvensizliğin Ontolojisi" diye bir kavramdan bahsediyor ve şu şekilde tanımlıyor; "Bir şeylerin mevcut halleriyle güvende olmadıkları varsayılmak zorunda ki onları güvence altına alma zorunluluğu meşru olsun".¹⁶ Tam da Sara'nın bahsettiği önce bir şeyleri öyle "varsaymak" ardından buna göre "tedbir almak" duygusu erkek egemen zihniyetin kadınlar üzerinde bin yıllardır uygulamaya çalıştığı "özel mülkiyet" kavramının altında yatan duygu olarak duruyor önümüzde. Yaşamı, var olmayı iktidarın "varsaydığı" gibi düşünmek ve ona göre "yaşamak". Sürekli bu zihniyet tarafından yönlendirilmeye mecbur olmanın meşruluğunun

¹⁵ <https://anfnews12.ws/kadin/tja-kurulusunu-deklare-etti-81973>

¹⁶ Ahmed, Sara. (2015). Duyguların Kültürel Politikası. İstanbul: Sel Yayıncılık.

teorisi yapıldı, kadınlara bin yıllarca. Sonra bazı erkeklere, bazı erkekler tarafından yapıldı bu. Kim daha güçlüyse onun haklı olduğu, kim daha kudretliyse - güvenliği kim alabileceksen- onun sözünün geçtiği bir yaşam dayatıldı toplumlara. Anlamını birilerinin yüklediği, birilerinin de "işine geldiği gibi" uygulamaya koyduğu anlamsızlıklar silsilesi...

Bugün yoluna jineoloji ile devam eden kadınların, Kürt kadınların temel beslenme noktası tam da iktidarın uydurduğu bu "varsayımları" "hakikat" ile değiştirme mücadelesidir. Bu kadar emek, bu kadar deneyim, mücadele sadece toplumsal cinsiyet rollerinin kırılmasına dair bir arzu, mücadele değildir. Bununla beraber bu toplumsal varsayımları kırmak ve özgür birey ve toplumu açığa çıkarma mücadelesidir. Bunun teorisini jineolojinin yöntemleri ile yapmaya çalışan kadınlar sokakta, mahallede, siyasette, evde, zihniyette uygulamaya da koyuyorlar aynı zamanda. Bir anlamda kapitalist sistemin dayattığı duygu körlüğüne karşı anlamın, anlamanın ve anlatmaya çalışmanın teorisidir bu pratik mücadeleyi bu denli ayakta, direngen tutan ve her şeye rağmen pes etmeme gücünü veren. Yaşamı sadece ikilikler üzerinden okumamanın, doğru-yanlış, sağ-sol, siyah-beyaz ayrımına başka ihtimalleri de eklemenin ve bu ihtimalleri yaşama geçirmeyi arzulamanın verdiği bir yeniden "insan" olma hali ve istenci ancak bütün bir toplumu kurtarabilir.

Derin acılarla beraber büyük direnişlerin yaşandığı, bir zamanlar özgür yaşamların var olduğu Mezopotamya topraklarında kadın mücadelesini her boyutuyla düşünmek, bir şeyleri yeniden keşfetme duygusundan ziyade var olanı "varsayımlarla" değiştirme mücadelesine dönüştürmek ve bunun ancak anlam arayışı ile mümkün olacağını bilerek yola devam etmek Kürt kadınların temel öz gücünü oluşturmuş durumda.

Sonuç

Kürt kadın hareketi ortaya çıktığı süreçten şimdiye kadar devam eden süreçte ciddi bir emek ve mücadele ile birçok yaşamsal pratiğin ve zihniyetin dönüşmesini sağlamıştır. Direnişi ve mücadeleyi sadece kendinden ibaret görmeyen başta kendi coğrafyası olmak üzere direnişini bütün kadınların direnişi olarak gören ve dayanışmayı temel bir yerde gören bir mücadele pratiği ile değişime öncülük etmiştir, etmektedir. Şu an Kürdistan'da kırk yıl öncesine nazaran kadınların toplumsal yaşamdaki durumu düşünüldüğünde ciddi bir değişimi kurumsallaşan yapıları ve ödenen bedelleriyle kazanan bir Kürt kadın hareketi gerçekliği ile karşı karşıyayız.

Kadın gerillaların varlığı, cezaevlerinde direnen kadınların varlığı, sokaklarda direnen kadınların varlığı, Barış Anneleri, Cumartesi Anneleri ve aslında hayatın her alanında var olmaya çalışan kadınların direnişleri hem kendini değiştirip dönüştürmüş hem de başka mücadelelere ilham olmuştur. Bu mücadelelerini anlam arayışlarının bir parçası olarak sürdüren kadınlar, “aklın egemenliğine” karşı “duyguların ve insanların eşitliğini” savunarak yeni bir yaşam kurma yolunda ciddi yol kat etmişlerdir. “Varsayılan” çarpıtmalara karşı “hakikatin” birer savunucu olarak direnmeye devam etmektedirler.¹⁷

¹⁷ Yazıya Jineoloji dergisinin de bir üyesi olarak yer yer kendi dahiliyetimi ve özneliğimi kattığım yerler oldu. Üsluptaki bundan kaynaklanan “uyumsuzluklar” için okuyucunun affına sığınıyorum. Kullandığım zamirler ve şahıs ekleri kendimi dahil etmemle beraber ortaya çıkan sonuçlardır.

Feminist Mücadelede Kampanya Örnekleri

Feminist mücadele bu topraklarda uzun zamandır kök salmış, kadınların hayatına dokunmuş hem söylem düzeyinde hem pratik düzeyde kadınların kurtuluş mücadelesini vermiş bir hareketi içermektedir. Osmanlı’dan beri feminist mücadeleler yürüten ve kadınların haklarını talep eden feminist mücadele 1980’ler ile beraber bir ivme kazanmış, Türkiye politika tarihi içerisinde yerini almıştır. 1980 darbesi sonrası sokağa çıkabilen ilk grubun kadınlar olması ve kadınların itirazını yükseltmesi sonraki süreçlerde de ataerkiyle etkin mücadele yöntemlerini doğurmaya yönelik birçok faaliyetin yapılması sürecini doğurmuştur. Kampanyalar etrafında örgütlenen, mobilizasyonunu ve daha çok kadına ulaşmayı bu şekilde hedefleyen kadınlar son kırk yıl içerisinde sayısız kampanya, etkinlik düzenlemiştir. Birazdan okuyacağınız bu üç yazı zor zamanlarda, zor şartlarda kadınların neler başarabileceğine dair Türkiye feminist tarihinin önemli işlerinden sadece birkaçını aktaracaktır. Bu üç yazı da bizlere kadınların dayanışmasının önemi ve zor şartlarda dahi ilk harekete geçenlerin kadınlar olduğunu bir kez daha gösteriyor. Sevgili Filiz, Gülnur ve Ayşe dergimiz için geçmiş yıllarda örgütlenme süreçlerinde yer aldıkları kampanyaları yazdılar. Filiz “Dayağa Karşı Yürüyüş ve Kampanya” yazısı ile Gülnur “438’e Hayır!” sayılı kanuna karşı yürütülen kampanya ile ve Ayşe “Arkadaşıma Dokunma” kampanyası ile üç ayrı noktadan kadınların mücadele deneyimlerine dair kendi deneyimlerini paylaştı.

Dayağa Karşı Yürüyüş ve Kampanya

Filiz Kerestecioğlu

Şirin Tekeli’yi sevgiyle anarak...

Bizler, askeri nizam içinde yürümeden sokakta olunabileceğini, kurumsallaşmadan da kampanyalar yürütülebileceğini gördük ve yaşadık. Kampanya’nın en önemli yanlarından biri de farklı politika yapma tarzlarının

olabileceğini göstermesiydi. Sokaklardaydık, gönüllüydük, isyankardık! İşte bu isyankarlık kanallarını hiç kapatmadan, yolumuza dayanışmayla devam etme gücünü kendi adıma o yıllardan aldığımı söyleyebilirim.

Bir Karar ki...

Her şey 1987 Yılı'nın Şubat ayında başladı! Her şey değil tabii bizim kampanya öykümüz... Ancak Türkiye'deki kadın kurtuluş mücadelesi açısından çok önemli bir dönüm noktası da oldu aynı zamanda bu Kampanya.

Çankırı'da bir hakim: Hakim Mustafa Durmuş, şiddet gördüğü için boşanmak isteyen bir kadının talebini "...kadının" üç çocuğu bulunması, ayrıca dördüncü çocuğuna hamile olması... kocası geçimsiz de olsa kendisiyle halen cinsel ilişkide bulunduğu..." şeklindeki bir girizgahtan sonra " ...ara sıra kavganın evliliğin tadı tuzu olduğu... Anadolu'da çok dikkatimi çeken bir söz var 'karının sırtını sopasız karnını sıpasız bırakmamak gerek derler...' sözleriyle reddediyordu!

Önce Eskişehir'li 8 avukat kadının bu kararı protesto ettiğini gazetelerde okuduk. Sonra kararın kendisini Ankara Barosu Dergisi ilginç kararlar bölümünde bulduk.

Eskişehir'li kadınların sesini devam ettirmeye ve hakime karşı manevi tazminat davası açmaya karar verdik ve 4 Nisan 1987'de soluğu İstanbul Sultanahmet adliyesinde aldık! Adliyenin koridorlarını, merdivenlerini ellerinde dilekçeli kadınlarla doldurduk...

Sembolik olarak 1 Lira manevi tazminat talebiyle açtığımız dava "taraf olmadığımız gerekçesiyle" reddedildi. Böylece "o dayağı" bizzat yemedikçe karışmaya hakkımız olmadığı anlatıldıysa da biz daha sonra birçok olaya karışmaktan geri durmadık! Artık bir kampanya şeklinde örgütlenmeye dönüşen eylemlilik, o günden başlayarak daha çok kadının katılımıyla genişledi.

Davalar, dilekçelerden başka yollar da denemek gerekiyordu. Uzun, tartışmalı toplantılar sonunda dayağı protesto eden bir yürüyüş gerçekleştirmeye karar verdik. 50 kişi de olsak 100 kişi de yürüelim dedik. İşte ben de o toplantıların ve yürüyüş kararımızın heyecanı (hani o gelen meşhur ilhamla) "Kadınlar Vardır" şarkısını yaptım bir gece!

17 Mayıs 1987 "Dayağa Karşı Dayanışma Yürüyüşü"

17 Mayıs 1987'de Kadıköy'de Yoğurtçu Parkı'nda toplandığımızda katılım umduğumuzun çok üzerindeydi. Rivayet o ki 3000...

17 Mayıs, aile içi şiddete, dayağın meşrulaştırılmasına karşı çıkılan, sadece

kadınların düzenlediği ve katıldığı ilk yürüyüş oldu. (Yürüyüşün en arkasında omuzlarında çocuklarıyla yürüyen erkekler de bir ilkti!)

17 Mayıs aynı zamanda 12 Eylül askeri darbesinden sonra yapılan ilk yasal yürüyüşü.

Şarkılarımızı elden ele dolaştırdığımız kağıtlarla çoğaltarak söyledik! "Kadınlar Vardır" dedik hep birlikte... "İsyanı var bizde haksız yüzyılların..."* diye devam ettik.

Bir de 17 Mayıs Türkiye'de, hep kızıl kırmızı olan pankartlardan farklı olarak; basmalı, pazenli, çiçekli rengarenk pankartlarla yapılan ilk yürüyüş olarak da tarihe geçti.

Sloganlarımız:

"Kadınlar Dayağa Karşı Dayanışmaya

Dayağa Ceza

Dayağın Çıktığı Cenneti İstemiyoruz

Kadınlar Vardır

Yeter Söz Kadınların

Haklı Dayak Yoktur

Dayak Aileden Çıkmadır

Utanma Şikayet Et

Gelecek Kadındır" gibi sloganlardı ki, darbe sonrası ilk yürüyüşte bunların emniyetle pazarlığının ne kadar uzun sürdüğünü tahmin edebilirsiniz!

Bu yürüyüş; hem kadınlar olarak kendi adıma ve kendimiz için yaptığımız bir yürüyüş olması, hem de "özel olan politiktir" şiarını hayata geçirdiğimiz ve belki de Türkiye'nin dört bir yanındaki binlerce kadına yaşadıklarımızın ortak ve şiddete de karşı çıkılabilir olduğunu ifade edebilmek açısından çok değerliydi.

Bizler, askeri nizam içinde yürümeden sokakta olunabileceğini, kurumsallaşmadan da kampanyalar yürütülebileceğini gördük ve yaşadık. Dayağa Karşı Kampanya'nın en önemli yanlarından biri de farklı politika yapma tarzlarının olabileceğini göstermesiydi bence. Bu yüzden de sokaklardaydık, gönüllüydük. Ha bir de şimdi daha genç olanlar bağırıyor ya "İnadına isyan, inadına özgürlük!" İsyankardık! İşte bu isyankarlık kanallarını hiç kapatmadan yolumuza dayanışmayla devam etme gücünü kendi adıma o yıllardan aldığımı söyleyebilirim.

Hemcinslerimizi daha fazla dayanışmaya katmak için, şiddet gören kadınların tanıklıklarına dayanan bir kitap yayınlamaya ve gerekli fonu da bir şenlik düzenleyerek toplamaya karar verdik.

Hem şarkılar, sergiler, tiyatrolarla dolu bir şenlik, hem de o günlerde adeta bir yabancı sözcük gibi algılanan “kadın kotası”na varıncaya kadar hararetle tartışmalar bir arada yapılabilir mi? Üstelik ortalık çocuklarla da doluyken...

4 Ekim 1987 Edirnekapı Kariye Müzesi'nde gerçekleştirdiğimiz şenliğe 2000'den fazla katılım oldu ve Dayağa Karşı Kampanya'nın daha çok kadına ulaşmasını sağladı.

Kasım 1987'de ilk kez Tüyap Kitap Fuarına katılarak "Dayağa Karşı Dayanışma" standını kurduk. Yüzlerce kişi ziyaret etti standımızı...

Evet, yıl 1988 ve erkek şiddetine karşı tanıklıkların yer aldığı (ki bu tanıkların bazıları burnumuzun dibindeki kadın arkadaşlarımızdı) "Bağır Herkes Duysun" kitabımız Kariye Şenliği'nden elde edilen gelirle basıldı.

"Ama burada dayak yiyen kadınlar yok ki!" dediler. Dayak yiyen kadınlar / Dayak yemeyen kadınlar ayrımına karşı çıktık. Bizim çok iyi bildiğimiz bu gerçek "Bağır Herkes Duysun" kitabındaki tanıklıklarda kendini gösteriyordu. Onlar hepimizin tanıklıklarıydı ya da olabilirdi...

Çeşitli gazete ve dergiler aracılığıyla yaptığımız tanıklık çağrılarına verilen "Artık her şeyi herkese anlatmanın zamanı" cevabı dayanışmanın gücünü gösteriyordu.

8 Mart 1988'de Dünya Kadınlar gününde, İstanbul Reklamevinde "Geçici Modern

Kadın Müzesi" adını verdiğimiz bir sergi açtık. Amacımız "kadın işleri" diye sıradanlaştırılarak küçümse-
nen ev işleriyle, gizli yaşamaya zorlandığımız adet günleri, jinekolojik muayeneler gibi kadınlık durumlarını yabancılaştırıcı bir biçimde sunarak dikkat çekmekti.
1988 yaz aylarında dayanışma ağlarını oluşturarak, şiddet görerek başvuran kadınların avukat, doktor, bir süre kalacak yer ve sınırlı maddi yardım taleplerini daha düzenli ve örgütlü biçimde karşılamayı amaçladık.
Ekim 1988'de kampanyayı ve başka ülke deneylerinden de yararlanarak hazırladığımız "kadın sığınağı" projesini içeren "Şimdi Sığınak İçin" el kitabını hazırladık.
Eylül 1989'da Şişli Belediye Başkanı Fatma Girik'e sığınak için gerekli bina başvurusunu yaptık.

Bu yürüyüş; hem kadınlar olarak kendi adımıza ve kendimiz için yaptığımız bir yürüyüş olması, hem de “özel olan politiktir” şiarını hayata geçirdiğimiz ve belki de Türkiye'nin dört bir yanındaki binlerce kadına yaşadıklarımızın ortak ve şiddete de karşı çıkılabilir olduğunu ifade edebilmek açısından çok değerliydi.

Büyükşehir belediyesine yönlendirildik, Büyükşehir bize önce sığınak yerine bir oda vermeye kalktı! Onlara sığınacağın “yeri bilinmemesi gereken, ortalıklarda olamayacak, gizli bir yer olması gerektiğini” anlatmak da tabii ki kolay olmadı! Sonunda Şişli'de sığınak açıldı ancak bir sonraki belediye başkanı Gülay Atıg tarafından "kadınlara daha layık olanı açılacağı" gerekçesiyle kapatıldı, bir daha da açılmadı!

Yıl 1990, feministlerin halinden ancak feministler anlar dedik; yurtiçi ve yurtdışı kadın dayanışmasıyla Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nı kurduk. Mor Çatı bugüne kadar tek bağımsız kadın sığınağı olarak yaşamaya devam etti. Çünkü gücünü bağımsızlığından ve kadın dayanışmasından alıyordu ve almaya da devam ediyor... Biz Osmanlı'dan beri kadınların mücadelesini ve tarihi kendimizden başlatıp, kendimizle bitirmemeyi öğrendik sanıyorum. Bizim tarihimiz de umarım başkalarına aynı duyguyu verecektir...

*Kadınlar Vardır, söz ve müzik: Filiz Kerestecioğlu

*İsyanı Var, söz ve müzik: İdil Nalbantoğlu

“438’e Hayır!” Kampanyası

Gülner Savran

Ocak 1989'da Antalya'da bir kadını kaçırıp tecavüz eden erkeğe, saldırdığı kadının fahişe olması gerekçe gösterilerek üçte iki indirimli ceza verildi. Antalya 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nin yaptığı itirazı Anayasa Mahkemesi oyçokluğuyla reddetti. AYM kararı Türk Ceza Kanunu'nun 438. Maddesine göndermede bulunuyordu: Bu maddede göre tecavüze uğrayan kadının fahişe olması durumunda suçlunun cezası üçte iki indirilir. Anayasa Mahkemesinin Resmi Gazete'de yayınlanan kararında “Kaçır-
mak ya da ırza geçmek suçlarının iffetli kadınlara karşı işlenmesi durumunda daha ağır ceza verilmesi genel ahlak ve kamu yararının korunması açısından zorunlu” sayılıyor ve şöyle deniyordu: “Fahişe, fuhuşu kendisine meslek edinmiş, onu ticari bir iş kabul etmiş olduğundan bu tür kadınların kişi ve cinsel özgürlükleri iffetli kadınlarinki kadar bozulmuş sayılamaz.”

Bunun üzerine “Bedenimiz Bizimdir: Cinsel Tacize Hayır!” kampanyasını yürüten feministler olarak Ocak 1999'da İstanbul'da Sultanahmet Adliye Binası'nda Anayasa Mahkemesi'nin kararını protesto ettiğimizi, iffetli/iffetsiz kadın ayrımını reddettiğimizi duyuran bir basın açıklaması yaptık. Basın açıklamasında bu ayrımın yasallaştırılmasının, ‘iffetli’ kadınları koruma bahanesiyle kadınlar üzerindeki baskıyı bir kez daha meşrulaştırdığını söyledik: “... bu karar alındığı andan itibaren bütün kadınlar, tecavüze uğramaları halinde şiddete maruz kaldıklarını değil,

‘ıffetli’ olup olmadıklarını ispat etmek durumunda kalmışlardır. Bu karar, kadın bedenine yönelik şiddetin ve kadın bedenine el koymanın en kaba biçimi olan tecavüzü teşvik etmekte... suçluyu değil, şiddete maruz kalanı cezalandırma biçiminde bir anlayışı meşru ve yasal kılmaktadır... Kimimiz elinde fahişelik vesikası, kimimiz evlilik cüzdanıyla, sonuçta hepimiz aynı yazgıyı paylaşmıyor muyuz?” Kısacası kampanyamızı ıffetli/ıffetsiz kadın, vesikalı/vesikasız (evlilik cüzdanlı) ayırımına dayanarak kadınların bölünmesinin reddi üzerine kurmuştuk; vesikanın da evlilik cüzdanının da bedenimizin denetimini erkeklere teslim eden belgeler olduğunu söylüyorduk.

O dönemde yazdığım “‘İffetli Kadın’ Olmak İstemiyorum”¹ başlıklı yazıda şöyle demişim: “Fuhuş aile sürsün diye var. Sürsün ki beylerin kendileri ve çocukları yedirilsin, içirilsin, giydirilsin. Sürsün ki bölünmenin ‘ıffet-namus’ tarafında kalanlarımız evlere kapatılıp bu görevleri yerine getirelim. Bunun için kimimizin eline evlilik cüzdanını tutuşturuyorlar, kimimizin eline vesikayı... Oyuna gelmeyelim. ‘İffetli kadın’ yutturmacası karşısında evlere kapatılıp, kimliğimize ve emeğimize el konmasına karşı çıkalım. Biz kadınları bölüp, farklı ihtiyaçları için kullanırken bir yandan da bir-birimize düşürmelerine izin vermeyelim.”

Kampanyanın odağındaki bu anlayış, yani patriyarkanın kadınları bölmesini ifşa edip reddetmek aslında kadın dayanışmasının politik bir örneğini oluşturuyordu. Görünürde çıkarları/yaşam biçimleri birbiriyle çatışan kadınların kendilerine atfedilen bu kimlik ve konumların ötesine geçerek, onları reddederek patriyarkayı birlikte karşılarına almalarının önünü açıyordu. Feminist politika açısından kadın dayanışmasının son derece ileri ve devrimci bir biçimiydi bu.²

Bu politik tahlile dayanarak o günlerden bir gün, elimize hazırladığımız “vesikalarımızı” alıp o dönemde genelevlerin bulunduğu, Karaköy’deki Zürafa sokağına gittik. Sokağın bir yanından öbür yanına doğru yürürken evlerdeki kadınların bizimle bir biçimde temas kuracağını bekliyorduk. Oysa umduğumuzun tam tersi olmuştu: Evlerin kapıları, pencereleri birer birer kapatıldı. Sonuç büyük bir hüsrandı! Sokağa girdiğimizde gördüğümüz tek tük kadın da duvarların, kapalı pencerelerin ardına gizlendi. Kadınlar bize bulaşık mesleklerinden olmaktan çekiniyorlardı.

Teoride son derece doğru olan bir tahlil pratikte umduğumuz sonucu vermemişti. Kendi adıma benim bu sonuçtan çıkardığım ders şuydu: Feminist bilinç kadınlara “dışarıdan” götürülmez. Şayet o sokakta yaşayan, çalışan kadınlar bizden destek istemiş olsaydı, onlarla önceden bir ilişki kurabilseydik muhtemelen durum farklı

¹ KAKTÜS, sayı 10 (Şubat 1990).

² 438. madde Kasım 1999’da kaldırıldı.

olurdu. Nitekim yıllar sonra 2007 genel seçimlerinde feministler, İstanbul’dan bağımsız milletvekili adayı olan vesikalı kadınlar Ayşe Tükürükçü ve Saliha Ermez ile bu şekilde ilişkilendirilmiş ve bu adayları desteklemişti. “Vesikalı Adayları Destekliyoruz” başlıklı bildiri ise yıllar önceki kampanyadan izler taşıyordu: “Babamızın bakire kızı, geneleve giden kocamızın sadık karısı olarak biliyoruz ki; aile, iş, meslek sahibi olsak da ‘ıffetsiz’ denilen ‘hayatsız kadınlarla’, ‘en diptekilerle’, ‘ıffetli’ denilen kadınlar maddiyonun iki yüzünü oluşturuyor.” Doğru tahlil bu kez doğru bir politikayla pratiğe tercüme edilebilmişti.

Kürtlerle İlk Türk Kadın Dayanışması: Arkadaşıma Dokunma!

Ayşe Günaysu

Yıl 1993. Ölüm listeleri ve bertaraf edilecekler listelerinin konuşulduğu, yargısız infazların yapıldığı, ailelerin gözüaltına alındıktan sonra yakınlarından haber alamadığı yıllar. Biz o gün bilincinde değildik, ama çok sonraları “90’lı yıllar” olarak anılacak dönem. Cumhuriyet tarihi boyunca farklı bir hukukun uygulandığı ama hiç konuşulmadığı dehşetin bu kez yeni, daha örgütlü, daha kurumsal bir şekilde su yüzüne çıktığı yıllar. Ama bu kez Özgür Ülke vardı; haber kaynağımız. O sayfalar, o manşetler, o haber başlıkları, fotoğraflar şu an da gözümün önünde. Hiç gözümün önünden gitmedi, ne zaman konu açılrsa.

Bir avuç kadındık. Ağırlıklı olarak, hatta tamamına yakın, Türk’tük. Türklerin sosyalist, komünist, devrimci örgütlerinden koparak feminist harekete ve insan hakları hareketine katılan, düşüncesi özgürleşmiş kadınlar. Erkekler o dönem ağırlıklı olarak sosyalist hareketin birliğine yönelik ağır tartışmalar yürütüyorlar, “yüksek politika” yapıyorlardı. Tabii Türk sosyalist hareketinin birliği söz konusu olan.

Neydi bizi bir araya getiren, gerçekten ayrıntılı, somut gelişmelere dayalı bir açıklamam yok. Kimimiz İHD’deydik, kimimiz TİHV’de gönüllüydük, kimimiz dediğim gibi feminist hareketteydi, kimimiz de salt aynı duyguları, öfkeleri, isyanları paylaşan dostlardık.

Ancak şunun çok farkındaydık: Kürtlere yapılanlardan Türk kamuoyunun, Türk muhalif, demokrat çevrelerinin haberi yoktu. Vardıysa bile dillendirilmiyordu. Yalnız İHD vardı; basın açıklaması yapan, protesto eden, ama bunlar Türk kamuoyunda yankı bulmuyordu. Öyle ki, İHD’nin basın açıklamalarından hiçbirini yayınlamayan Hürriyet, 2005 yılında Adalet Ağaoğlu’nun İHD’yi PKK yandaşlığı ile suçlayarak dernekten istifa etmesini manşetten veriyor, Türkiye bu istifayı alkışlarla karşılıyor, İHD ancak bu şekilde, yani lanetlenerek gündem oluyordu.

Korkunç Bir Sessizlik

Kaldığım yerden devam edersem, 90'lı yılların ilk yarısında Kürtlerin yaşadıklarına ilişkin korkunç bir sessizlik vardı.

Bizi bu sağır sessizlikte Kürtlere yapılanlara ses çıkarmaya iten Özgür Ülke'ydi. Orada okuduklarımız, iliklerimize kadar isyan ettiren haberlerdi.

Ve tam da bu nedenle, insanların Kürt coğrafyasında ne yaşadığını böylesine canlı, derinden sarsıcı bir şekilde aktardığı için, o yıl 3 Aralık 1993'te Özgür Ülke gazetesinin İstanbul Kadırğa'daki teknik binası, Cağaloğlu'ndaki merkez bürosu ve Ankara bürosu bombalı saldırıya uğradı. Kadırğa'daki bina yerle bir oldu. Burada çalışan ulaştırma görevlisi Ersin Yıldız öldürülürken, 23 çalışan da yaralandı. Çok geçmeden yine Özgür Ülke gazetesi, dönemin Başbakanı Tansu Çiller imzalı "gizli" ibareli bir belgeyi yayınladı. Belgede doğrudan Özgür Ülke'nin ismi veriliyor ve şöyle deniyordu: "Bölücü ve yıkıcı faaliyetlere destek verecek şekilde yayın yapan basın organlarının faaliyetleri son günlerde devletin bekası ve manevi değerlerine açıkça saldırı şeklini almıştır. Vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğüne yönelik bu önemli tehdidin bertaraf edilmesi maksadıyla önlemlerin alınmasına..."

Bütün bunların yarattığı birikim üzerine 4 Eylül 1993'de DEP Mardin milletvekili Mehmet Sincar'ın Batman'da katledilmesi bizi ilk harekete geçiren. Bir sınır aşılmıştı sanki. Aramızda bu alanda en çok düşünce üreten ve harekete geçirenlerden Yelda (soyadı kullanmazdı, şimdilerde Yelda Özcan) bir metin hazırladı ve bu metinle dayanışma anlamında DEP'e üye olmamızı önerdi.

Aramızda DEP'e sahiden üye olabilecekler de vardı, siyasi bağımsızlığını korumak ve herhangi bir partiye üye olmayı ilke olarak reddedenler de vardı. Bir ortak payda bulmak amacıyla metinde, siyasi bir tercih olarak değil, Kürtlerle dayanışma amacıyla üye olma düşüncesinin özellikle altı çizildi.

Bizi bir araya getirenin ne olduğunu daha iyi anlatabilmek, belki ondan da önemlisi, yakın tarihe bir kayıt bırakmak için buraya metni almak istiyorum. Satırların dizilişini de aslına uygun olarak aktarıyorum:

Bu memlekette Kürt olmak demek, Harun Çetin olup işkencede öldürülüp kilosunu yirmi-dört bin liradan kargo olmak demekse,

Bu memlekette DEPlî olmak demek, milletvekili bile olsan öldürülüp cenazesinin gözaltına alınması, gasp edilmesi demekse

Biz mevcut hiçbir partinin çatısı altında olmak istemediğimiz halde

DEP'E DESTEK ÜYELERİ OLMAK İSTİYORUZ

Bu partinin siyasi görüşlerini paylaştığımız için değil,

Bu partinin programını, tüzüğünü beğendiğimiz için değil,

Herhangi bir partide çalışmaya niyetlendiğimizden değil,

Bir partide çalışmak isteyenlerin engellenmemesi gerektiğini düşündüğümüzden,

DEP'e ve Kürtlere yapılan baskıları onaylamadığımızdan,

Bütün bunların bizi rahatsız ettiğini, onların riskini paylaşmak istediğimizi ifade etmenin yolu olarak bu partiye üye olmayı seçiyoruz.

Biz, bir grup kadın 14 Eylül Çarşamba (1993), saat 19.00'da DEP Beyoğlu ilçesine üye olmaya gideceğiz.

İmzalar: Altun Zenk, Ayşe Günaysu, Emine Tak, Ergül Çetin, Fethiye Çetin, Filiz Koçali, Funda Sünnetçioğlu, Gönül Morgül, Satia Advan, Sonat Zelyut, Sükun Palombo, Yelda, Zeynep Aydın.

Ben bugün baktığımda burada önemli bir şey daha görüyorum: Siyasi farklılıklarımız bizi birleştiren şeyi yapmaya engel olmadı. Kimimiz metindeki "programını, tüzüğünü beğendiğimiz için değil", sözüne karşıydı örneğin, ama hepimiz o yenilmesi çok zor olan "ben" duygumuzu, yani şu ego denen şeyi, arkaya ittik. Tartıştık elbette, ama odak noktamızı kaybetmedik: Dayanışmamız lafta kalmalıydı, bir şey yapmalıydık. O kadar içtendik ki, görüş ayrılıklarımız o zaman için çok önemli olan bu metni imzalamamıza ve hep birlikte DEP Beyoğlu İlçesi'ne gitmemize engel olmadı.

Bir gazete kupürü hatırlıyorum, ilçede fotoğrafımızla birlikte ziyaretimizin haberini veren. Ama arşiv bilincimiz yoktu. Belki içimizden birileri saklamıştır ama ulaşamadım. Bizi ilçe başkanı, hiç unutmuyorum, Kemal Parlak karşıladı. Verdiği kartı saklamışım. "Ruh ve Sinir Hastalıkları Uzmanı" diye yazıyordu kartında, "Dr. M. Kemal Parlak" şeklinde. Metnimizden anlamıştı bileşimimizi. Ne parti propagandası yaptı ne büyük coşku gösterdi, son derece sağduyulu, demokrasi, insan hakları ve dünya mücadeleler tarihinden bahseden çok güzel bir hoş geldiniz konuşması yaptı, üyelik formlarımızı doldurmamıza yardımcı oldu. Mesafeli, kibar ölçülü bir sıcaklık duyurdu hepimize. Bu dengeyi bulmak zordur.

Esas mesele: Utanabilmek!

Birkaç ay sonra, bir gece, çok iyi hatırlıyorum o anları, telefon çaldı. Cep telefonları henüz yoktu. Whatsapp, internet, sosyal medya yoktu. Ev ve işyerlerimizden haberleşiyorduk. Telefondaki ses, hangimizdi hatırlamıyorum, Yelda ya da

Filiz Karakuş olabilir, hızlı hızlı aceleyle tek bir cümle okudu ve Cumhuriyet gazetesine verilecek bu ilana imza verip vermeyeceğini sordu. O gece, tekrar ediyorum, cep telefonlarının olmadığı o günlerde birkaç saat içinde tam 104 imza toplandı.

Cümle şuydu: **“Biz Kürt olmayan kadınlar, nüfus kağıtlarımızın bize verdiği ayrıcalıktan utanç duyuyoruz.”**

Mehmet Sincar’ın cenazesi için Ankara’ya gelen otobüslerin aranması sırasında, nüfus cüzdanlarına bakılıp Kürt olanların polis tarafından otobüslerden indirilmesine, salt Kürt olmaktan kaynaklanan hak ihlalleri ve şiddete karşı kurulmuştu bu cümle.

İlan 9 Mart 1994’te Cumhuriyet gazetesinde yayınlandı. Özellikle Türk medyasında yayınlansın istemiştik. Bu cümleyi Cumhuriyet’ten başka bir gazete de yayınlamazdı besbelli.

Bu ilan da bir dönüm noktası oldu, çünkü ondan sonra artık düzenli toplantılarımız başladı. O zaman farkında değildik, ama bir on yıl kadar sonra – hep öyle değil midir, üzerinden zaman geçince anlaşılır bazı şeylerin dönemsel olarak nasıl bir yer işgal ettiği – geriye dönüp baktığımızda gayet net bir şekilde görülecekti: Kürtlerin ağır hak ihlallerine, ihlalin de ötesinde işlenen insanlık suçlarını protesto eden, Kürtlerle dayanışmasını açıkça ifade eden Türk toplumundan çıkmış ilk hareketti Arkadaşıma Dokunma ve kadınların hareketiydi. Oysa biz gerçekten böyle bir “ilk” olmanın ne peşindeydik ne de böyle bir iddiamız vardı, bugün birçok projeye ya da girişime baktığımızda bu türden hesaplar görüyoruz, şimdi ve gelecekte nasıl anılacaklarını önceden tasarlayan girişimler.

Buraya kadar anlattım ama Yelda dışında isim vermedim. Aklımda kalan, kendi ismim dışındakileri anmak isterim, unuttuklarımdan da bağışlanmamı diliyorum:

Beril Eyüboğlu, Fethiye Çetin, Filiz Karakuş, Filiz Koçali, Gönül Morgül, Gülgün Efendioğlu, Gülnur Savran, Minu İnkaya, Nadire Mater, Nazmiye Güçlü, Neşe Ozan, Nuran Ağan, Nurten Tuç, Oya Coşkun, Semra Somersan, Sonat Zelyut, Yelda.

“Touche pas a mon pote!”

Bu toplantılarından birinde artık bir ismimiz olsun dedik. O toplantıyı gayet net hatırlıyorum. Yanılmıyorsam Makina Mühendisleri Odası’nın toplantı odasındaydı, yine yuvarlak düzende oturuyorduk.

Burada hemen toplantılarımızın bir özelliğine değineyim. Liderimiz, akıl hocamız, önderimiz, başı çekenimiz yoktu. Gerçekten yoktu. Hani “kolaylaştırıcı” deniyor ya,

“yönetici” sözcüğünden kaçınmak için, bizim “kolaylaştırıcı”mız bile yoktu. Kim söz alırsa konuşmaya başlardı, ötekiler ne diyor diye dinlerdi. Heyecan artarsa birbirimizin sözünü kese kese konuşabilirdik de. Ama mesela Minu, Beril, Nurten konuşmaya başlarsa yaşları nedeniyle değil, 1960’lardan gelen mücadele deneyimleri ve derinlikleri nedeniyle durup kulak kesildiğimizi hatırlıyorum. Örneğin birkaç yıl sonra, HADEP takviminde, fondaki nonfigüratif desenin Kürdistan haritası olduğu gerekçesiyle partiye kapatma davası açıldığında, ikişer ikişer ekipler oluşturup köşe yazarlarını ziyarete gitme kararı aldığımız toplantı sırasında, söz konusu soyut desenin haritaya benzetilmesiyle dalga geçilirken Nurten (Tuç) sözümüzü kesmiş ve “Arkadaşlar, bu yanlış, o desen pekâlâ Kürdistan haritası olabilir, önemli olan bunun partiyi kapatmaya gerekçe yapılmasının hukuk dışılığını anlatmak” demişti. Ben kendi hesabıma bunu nasıl akıl edemediğimi düşünüp utandığımı hatırlıyorum. Çeşitli konularda bilgi ve görgüsüne saygı duyup özel olarak kulak verdiğimiz arkadaşlarımızdan biri de uluslararası mücadeleyi yakından takip eden Semra Somersan’dı.

Nitekim ismimizi de Semra buldu: “Arkadaşıma Dokunma”. Bu, Fransa’da 1984-85 yıllarında adını duyurmaya başlayan ve hâlâ da faal olan ırkçılık karşıtı SOS Racisme hareketine ait, daha sonra Belçika, Hollanda, Danimarka ve Almanya’ya yayılan “Touche pas a mon pote!” sloganıydı; yani Arkadaşıma Dokunma!

İlk işimiz, beyaz zemin üzerine, siyah “dur” diyen ve içinde Arkadaşıma Dokunma yazan bir elin bulunduğu rozetlerimizi bastırmak oldu. Etkinliklerimizde sepet içinde insanlara dağıtmak dışında, hepimiz çantalarımıza, yakalarımıza taktık. Bir takvim, bir de üzerinde Türkçe’nin dışında çeşitli dillerde Arkadaşıma Dokunma yazan kitap ayrıçaları bastırdık.

Bu aşamada, yalnızca Kürtler’e değil, farklı olan tüm kimliklere yönelik ırkçılığa, ayrımcılığa karşı “Arkadaşıma Dokunma” demenin en doğrusu olduğunda görüş birliğine vardık.

Express ve Leman dayanışması

Bir dönüm noktası, Express dergisinin, ardından Leman’ın sayfa kenarlarını bize açması oldu. Kampanya bu küçük grubumuzun dışına böyle açıldı. İnsanları kendilerince, kendi deneyimlerinden yola çıkarak “Arkadaşıma Dokunma” demeye çağırdık. Dergi sayfalarında bizim mesajlarımızın yanında hiç tanımadığımız kişilerin logomuz altında, iki derginin bize ayırdığı sayfa kenarlarında birer sütun halinde mesajları yayınlanmaya başladı. İnsanlar “Arkadaşıma Dokunma” sözünün kendilerine ne düşündürdüğünü, bu sözün onlarda uyandırdığı duyguları yazıyordu. Bu kadarını beklemiyorduk.

Arşivleme, belgeleme konusunda çok eksiktik. Elimde Express dergisine ilk mesaj gönderen Arkadaşıma Dokunma grubu bireylerinden birkaçının mesajları var yalnızca. Burada paylaşmak isterim:

“Ermeni iş arkadaşım sevgili Aramis’e, şu anda yaşayıp yaşamadıklarını bilemediğim, taze fasulye yemeyerek, gündüzleri uyumayarak çileden çıkardığım Rum bakıcım Madam Eleni’ye, beş yaşımın Tarlabası’nda bana hep badem şekeri veren, kocası itfaiyeci olan Madam Froso’ya, sarışınım diye beni her teneffüs döven sınıf arkadaşım Kürt Mahmut’a dokunulmasını istemiyorum.”

Yelda

“Ceren beş yaşında. Kuaförde annesini beklerken bir yandan da kadınların konuşmalarını dinliyordu. Kadınlar, ölen askerlerin annelerinin nasıl ağladıklarını anlatıyordu. Ceren annesine dönüp ‘Anneciğim, peki ölen teröristlerin anneleri ağlamıyor mu’ diye sordu. Kuafördeki bütün kadınlar ağladı.”

Nazmiye Güçlü

“Şırnak bombalandığında Kumçatı’da çadırda ‘görüyorsunuz bize yaptıklarını, artık okula gitmek istemiyorum’ diyen Gurbet’i merak ediyorum. Onun da tüm çocuklar gibi, öteki Kürt çocuklarıyla birlikte kendi dilinde okumasını istiyorum. Gurbet’e dokunma! Maral, kızım Çiğdem’in arkadaşı. Lisede, Ermeni. Maral’ın üzülmesini istemiyorum. Maral’a dokunma! Batman uçağında tanıştığım asker Fabrettin’i merak ediyorum. Onun yüzünü gazetelerde görmek istemiyorum. Fabrettin’e dokunma! Arkadaşım Rum Frango’ya dokunuldu. O şimdi Yunanistan’da. En son Diyarbakır’da ayrılırken Rosan’a ‘görüştürüz’ dediğimde ‘o güne kadar ölmezsem’ dedi. Rosan’ı görmek istiyorum. Rosan’a dokunma!”

Nadire Mater

Örgütsüzlüğün Kendine Özgü Dinamizmi

Şimdi düşünüyorum da geleneksel anlamda, formel örgütsüzlüğün o kendine özgü dinamizmi, bireyin özgür iradesiyle seçimini yapmaya izin vermesi, yaratıcı bir kendiliğindenliğe alan açması, belki de Türkiye’nin yakın tarihinde kamuoyunda yankı bulmuş ilk örgütsüz sivil inisiyatifi olmamıza yol açan bence önemli nedenlerinden biriydi.

1996 TÜYAP Kitap Fuarı’nda stand kurduğumuzu, rozetlerimizi, kitap araçlarımızı, broşürlerimizi sergilediğimizi ve bir defter açtığımızı hatırlıyorum.

Standı gelenlerden bu deftere ne düşündüklerini yazmalarını istiyorduk. O deftere de ne oldu, bilmiyorum.

Ama yalnızca kitap fuarında değildik. Nerede toplandığımızı duysak gidiyor, duruma göre stand da açarak rozetlerimizi dağıtıyorduk. Konserler, paneller, eylem alanı olmuştuk. Başta İzmir olmak üzere pek çok şehirde kadınlar Arkadaşıma Dokunma kampanyasını benimseyip çoğalttılar.

O günlerde Steven Spielberg’in Schlindler’in Listesi adlı filmi gösterime girmişti. Henüz yaşanan zulmü, ırkçılık ve ayrımcılık örneklerini Holokost’la eşitleme anlamına gelebilecek bir şekilde kıyaslama yapmanın, benzerlikler kurmanın Holokost kurbanlarının anısını inciteceği ve Holokost’un insan aklının kavrayamayacağı derecedeki dehşetini sıradanlaştıracağı bilincini kazanmadığımızdan, filmde gözyaşı döken izleyicilere kendi ülkemizdeki ırkçılığı anlatmak için bunun iyi bir fırsat olduğunu düşündük.

Beyoğlu Fitaş sinemasına gittik, müdüre derdimizi anlatıp izin aldık ve ara verildiğinde insanların arasına karıştık. İzleyiciler ağlamaktan şiş gözlerle sigara içerken yanlarına yaklaşıp yakalarına rozet takmak ve bugün hemen yanı başımızda yaşanan ırkçılık ve ayrımcılığa dikkat çekmek istediğimizi söyledik. Bize dehşet içinde baktılar ve sordular: “Türkiye’de ırkçılık mı var yani?” Sepetlerimizi toplayıp sinemadan hızla ayrıldık.

Yaygınlaşıp, sokaktaki insana ulaştığında, Arkadaşıma Dokunma kampanyası da sokağa çıkmaya karar verdi. Bir broşür hazırlandı.

Broşür, Neden Arkadaşıma Dokunma? sorusuyla başlıyor ve soruya, “Arkadaşıma Dokunma kampanyası ırkçılığa ve milliyetçiliğe bir karşı duruştur. Gerek resmi politikaları biçimlendiren gerekse bu politikaların yönlendirmesiyle tek tek insanların önyargılarında yaşayan, kimi zaman açık, kimi zaman örtülü ırkçılığı ve milliyetçiliği reddetmeye bir çağrıdır” cevabı veriliyordu.

Broşürde kampanyanın, “İrkçılık ne Güney Afrika kadar uzak ne de oradaki gibi ak ve kara. Ne mutlu Türküm diyene sözünden rahatsız olmuyorsak ırkçılık içimizde” dediği, “temelinde ırkçılık ve milliyetçiliğin yattığı uygulama ve önyargılara karşı çıkan herkesi tepkisini dile getirmeye” çağırdığı ilan ediliyordu.

İzleyiciler ağlamaktan şiş gözlerle sigara içerken yanlarına yaklaşıp yakalarına rozet takmak ve bugün hemen yanı başımızda yaşanan ırkçılık ve ayrımcılığa dikkat çekmek istediğimizi söyledik. Bize dehşet içinde baktılar ve sordular: “Türkiye’de ırkçılık mı var yani?” Sepetlerimizi toplayıp sinemadan hızla ayrıldık.

Bir barış Çağrısı

Broşür, Arkadaşıma Dokunma kampanyasının “Bir Barış Çağrısı” olduğunu duyuruyor ve şöyle deniyordu: “18 Eylül 1930’da dönemin Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt değil miydi şu sözlerin sahibi? ‘Türk bu ülkenin yegane efendisi, yegane sahibidir. Saf Türk soyundan olmayanların bu memlekette bir tek hakları vardır. Türklere hizmetçi olma hakkı, köle olma hakkı; dost ve düşman ve hatta dağlar bu hakikati böyle bilsinler.’ 47 farklı etnik kökenden gelen insanların yaşadığı bu ülkede kurulu Türkiye Cumhuriyeti’nin temelinde işte bu düşünce var. Bu düşünce üzerine temellendirildi ulusal politikalar. Böyle yürürlüğe konuldu 1943 yılında adına ‘varlık vergisi’ denilen ama aslında azınlıkların bu ülkede var olma koşullarını fiilen yok etmeyi amaçlayan uygulama. Böyle toplama kamplarına gönderildi azınlıklardan vergisini ödeyemeyen 8 bin kişi. Mübadele’de bir anda 1 milyon 200 bin Rum böyle kovuldu yurtlarından. Böyle yetiştirildi çocuklar ve tabirp edildi kiliseler, kırıldı mezar taşları. 6-7 Eylül’de Müslüman olmayan azınlıkların işyerleri böyle yağmalandı. Böyle kuruldu Kürt ellerinde dar ağaçları. 50’lerde, 60’larda, 70’lerde böyle sürdü gitti jandarma dayaağı, kurşuna dizildi sırt hamalları sorgusuz, sualsiz, yargısız. Ve böyle gelindi 1980’lere. Giderek daha çok sayıda Kürt dağa çıkmaya, askere giden gençlerin tabutları dönmeye başladı memleketlerine.”

Burada alıntılanan Mahmut Esat Bozkurt’un sözleri henüz yeni yeni, başta Rıfat Bali’ninkiler olmak üzere o yılların kitaplarında bulunabiliyordu, ama Türkiye toplumunun muhalif kesiminde dolaşıma girmesi için en az 10 yıl, sosyal medyada dolaşacak kadar en azından bir kesim tarafından tanınır olması için 20 yıl geçmesi gerekecekti. Yani, kısacası Arkadaşıma Dokunma ırkçı tarihimize işaret eden ilk sivil inisiyatif oldu.

Broşürün “Başkalarının ırkçılığına karşı çıkmak her zaman daha kolay” başlığının altında da şöyle yazıyor: “47 etnik grubun yaşadığı ama en çok satanlar arasında yer alan bir gazetenin, Hürriyet’in logosunun altında ‘Türkiye Türklerindir’ yazısının yer aldığı, azınlık okullarının kapısında ‘Ne mutlu Türküm diyene’ tabelasının asılı olduğu, okullarda çocuklara her sabah ‘Türküm, doğrudum, çalışkanım, varlığım Türk varlığına armağan olsun’ andının 71 yıldır bir ağızdan okutulduğu bir ülkede bunun gibi her adımda rastlanan ırkçılık örneklerinden habersiz yaşayan insanlarımızı şaşırmadık. Çünkü başkasının ırkçılığını görmek ve lanetlemek daha kolaydır. Çünkü resmi tarih, resmi ideoloji, resmi söylem insanları öyle koşullandırır ki, her gün yaşananlar sorgulanmaz, nadiren gazete sayfalarına yansyan olaylar ve tespitler ya okumaya değer görülmez ya da belleklerde yer etmeden okunur, geçer.”

Broşürden iki de mesaj paylaşayım burada:

“Bir tek insanın öldürülmesi bile bize acı vermeli. 1992 yılı boyunca ölen 3 bin 758 insanın her biri umutlarıyla, sevgileriyle, sevenleriyle bizden biriydiler. Onların yaşam hakkı savaşta ellerinden alındı. Üç küçük Kürt çocuğu sokakta oynarken zamanın nasıl geçtiğini fark etmediler. Oysa sokağa çıkma yasağı başlamıştı. Panzerden tarandılar.

Boncuk kara gözlü 3,5 yaşındaki oğlan öldü. 3 bin 758’den biriydi. Uzun boylu dalgah saçlı gerilla kız çatışmada vuruldu, öldü, ölü ele geçirildi. Anası gizli gizli ağladı. 3 bin 758’den biriydi o. Askerdi. Kurada güneydoğu çıkınca içi ürperdi. Gitti. Vuruldu. 3 bin 758’den biriydi o. Oğullarımızın askere gidip öldürmek zorunda bırakılmalarını ya da ölmelerini- ölü ele geçirilmelerini- istemiyorum. Türk ve Kürt anaların ağlamaması için savaşa son.”

Sonat Zelyut

“Oğlum 11 yaşında. Askerlik çağında değil benüz. Ama savaşa hayır diye bağırırken, yarın kendi oğlumu bir savaşın ortasına, askere yollayıp kaybetmek istemiyorum. Onun ve tüm çocukların hiçbir nedenle, hele savaşın hiçbir tarafı değillerken, savaş nedeniyle ölmelerini istemiyorum. Bugün askere gittiği için savaşmak zorunda kalan ve yitip giden oğullarına ağlayan annelere, yarın ben de katılmak istemiyorum! Oğlum, kızım ve diğerleri, sizlere dokunulmasına izin vermeyeceğiz. Eminim siz de vermeyeceksiniz.”

Gönül Morgül

Gözcaltı ve Terörle Mücadele

Broşürü etkinlikler, kitap fuarları dışında, sokaklarda da dağıtma kararı aldık ve gözcaltıyla karşılaştık. Ortaköy meydanında broşürümüzü dağıtanlardan, dayanışma için bize katılan arkadaşımız Cihat Büyük, Filiz Koçali, Nadire Mater ve Sonat Zelyut polis tarafından gözcaltına alınıp Terörle Mücadele’ye götürüldü. Saatlerce yüzler durvara dönük ayakta tutuldular ve sözlü tacize uğradılar. Sonunda yapılan girişimler sonucunda serbest bırakıldılar.

Broşürümüzü sokakta ve her yerde dağıtabilmek için yayınevi ve matbaa adının bulunması gerekiyordu. Biz bir yayın değildik. Feminist Eksik Etek dergisinden izin istedik ve broşürümüzü derginin özel sayısı olarak dağıtımını yaptık. Arkadaşlarımızın gözcaltına alınmasının ardından, gözcaltıyla yetinilmedi, Eksik Etek dergisi hakkında dava açıldı. Derginin yazı işleri müdürü Lale Akar gözcaltına alındı ve birkaç gün Terörle Mücadele’de tutuldu! “Arkadaşıma Dokunma” demek, “terör suçu” işlemek demektir.

Dava sürecinde imza kampanyası açıp Eksik Etek dergisine destek olduk. Son duruşmaya eksiksiz katıldık ve Hürriyet’in Kelebek ekinde manşet olduk. Birinci sayfayı kaplayan ve Arkadaşıma Dokunma’dan kadınların oturduğu dinleyici sıralarını gösteren renkli fotoğraf hâlâ gözümün önünde. Kelebek ekinde kesinlikle bizden yana bir sözü geçen olmalıydı! Feminist hareketten Emel Armutçu’nun uzun süre Hürriyet Kelebek ekinin yöneticisi olarak çalıştığını hatırlıyorum, acaba o muydu,

neredeyse yarım sayfayı kaplayan o renkli fotoğrafın ve ayrıntılı haberin yayınlanmasını sağlayan? Lale Akar o duruşmada beraat etti ve serbest bırakıldı. Günlerce Te-rörle Mücadele'nin hücresinde kalmayı yeterli gözdağı olarak görmüşlerdi.

Arkadaşıma Dokunma, 1995'te, bizim Cumartesi İnsanları dediğimiz, Türkiye'nin insan hakları mücadelesi tarihine Cumartesi Anneleri olarak geçen ve bugün de devam eden belki memleketin ilk sivil itaatsizlik girişimini başlattı. 27 Mayıs 1995'te hiç duyurusunu yapmadan, dövüzsüz, hatta fotoğrafsız gidip Galatasaray Meydanı'na oturduk. Yarım saat öylece sessiz oturduktan sonra basın açıklamamızı okuduk. Cumartesi oturmaları, evet çok kısa sürede, daha ikinci oturmamızda İnsan Hakları Derneği, kayıp yakınları ve diğer insan hakları savunucularının katılımıyla genişledi. Buna rağmen girişimi Arkadaşıma Dokunma'nın başlattığını söyleyebiliyorum, çünkü Ocak ailesinin haftalarca sürdürdüğü direnişin ardından Hasan Ocak'ın iş-kence edilmiş bedeninin bulunması üzerine ailenin düzenlediği basın toplantısından çıkan Nadire Mater'in Arkadaşıma Dokunma toplantısına gözyaşları içinde “derhal bir şeyler yapmalıyız” diyerek geldiği ve “gidip Galatasaray meydanında yere oturalım” kararının çıktığı günü bugünmüş gibi hatırlıyorum.

Bitirirken tekrar edeyim: Arkadaşıma Dokunma memlekette ırkçılığa karşı ilk sivil girişimdi ve bir kadın hareketiydi. Feminist hareketin öncülüğünü yaptığı, muhalefetin ve Türkiye'nin gündemine ancak sonraki on-on beş yıl içinde girebilecek olan ırkçılıkla mücadele, yine Arkadaşıma Dokunma kampanyası içinden kadınlar tarafından, İnsan Hakları Derneği'nin “İrkçilik ve Ayrımcılığa Karşı Komisyonu”na devroldu.

Ve bu komisyonun çalışmaları da az erkek, çok kadın tarafından yürütülüyor.

Müslüman Kadınlar Ne İstiyor, Neyin Mücadelesini Veriyor? Türkiye Örneği Üzerine Bir Derleme

Rümeysa Çamdereli & Şefika Özer

Bu yazıda Türkiye'deki Müslüman kadınların talepleri ve mücadelelerine dair bir derleme paylaşmayı öngörüyoruz. Öncelikle, Müslüman terimini, zaman içerisinde anlamını yitirmiş ve/veya deforme olmuş İslamcı, muhafazakâr, mütebedeyyin, dindar kelimelerinin yerine ama hiçbirini de referans göstermeyerek kullandığımızı ifade etmek istiyoruz. Tüm bu kavramlara dair derinlikli bir tartışma mümkün olmakla birlikte, hem kendimizi de bu şekilde tanımladığımızdan, hem de diğer tüm tanımların işaret ettiği dar kalıplardan azade bir noktaya işaret etmeyi istediğimizden Müslüman kavramını kullanmayı uygun görüyoruz. Aynı zamanda, bir dönem yalnızca başörtülü kadınlarla özdeşleşen bir grup kadının, son dönemde aldığı çeşitlilikleri görünür kılan ve kapsayıcı hali de bizi bu kavramı kullanmaya itiyor.

Bu aşamada ifade etmemiz gereken bir diğer husus da 2018 yılının son günlerinde yazdığımız bu yazının yazıldığı dönem de dahil olmak üzere bir Müslüman kadın hareketinden bahsedebilmenin mümkünlüğüne dair çekincelerimiz. Birlikte hareket eden, örgütlenen ve bunu da Müslümanlık ve kadınlık kimliği etrafında gerçekleştiren ve bu bir araya gelmenin konusunu yine biraz önce bahsedildiği üzere kapsayıcılık ve çeşitlilik üzerinden kuran kadınların varlığı çok yakın zamanda görünür hale geldi. Bizim de öznelerinden olmaktan mutluluk duyduğumuz bu süreç, bir Müslüman kadın hareketinin oluşumuna dair umarız ki bir başlangıç oluşturuyordur, ancak bundan öncesi için yazı içerisinde “hareket” kelimesini ekonomik kullanacağız ve bunun nedenini de açıklamak istedik. Bundan sonraki noktada kronolojik bir değerlendirme gerçekleştireceğiz.

90'lar... Başörtülü kadınlar Neredeydiler?

Türkiye’de Müslüman kadınların macerasını nereden başlatırız sorusuna cevabımız hem İslamcı hareketin hem de feminist hareketin ciddi bir yük-seliş gerçekleştirdiği 90’lar oldu. Bundan önce Osmanlı Kadın Hareketi içerisindeki birçok tartışma da bugün bizlerin referans verdiği, Müslü-manlık ve feminizm üzerine önemli nüveler taşıyan tartışmalar¹ olsa da bir “kimlik grubu” olarak İslamcılığın ortaya çıkışı bugün adını koyduğumuz haliyle Müslüman kadınların ve o dönemde de özelde başörtülü kadınların görünür olduğu yıllar olarak karşımıza çıkıyor.

Bugünden 90'lara geri dönüp baktığımızda birbirinden ayrı ayrı yerlerde olmakla birlikte önemli figürler karşımıza çıkıyor. Konca Kuriş, Sibel Eraslan, Cihan Aktaş, Yıldız Ramazanoğlu ve pek tabii Hidayet Tuksal gibi bir-çok kadın dönemin öne çıkan ve gündemleşen tartışmalarının zeminini hazırlayan, önemli çalışmalar yapıyorlar. Konca Kuriş, bunların içerisinde hem en gündeme oturan, bu anlamda da “popüler” figür, hem de Hizbul-lah tarafından öldürülmesiyle de birlikte günümüze yaptıkları ve konuş-tukları en az aktarılan kadınlardan. 16 Temmuz 1998’de Mersin’deki evinin önünden kaçırılan Konca Kuriş, hakkında çok daha derin çalışmaları ol-dukça ivedilikle hak ediyor. Ancak biz bu yazıda adını anıyor, ilerleyen za-manlar için de bu konuda yapmayı öngördüğümüz çalışmalar için kendimize verdiğimiz sözü buraya da not düşüyoruz. Konca Kuriş dö-ne-min kadın hareketi için öyle bir figür ki, İstanbul’da Bağımsız Kadın İni-siyatifi’nin çağrısıyla 2 Ağustos 1998 tarihinde Taksim Meydanı’nda kadınlar bir araya geliyor ve “Konca Kuriş’i Sağ İstiyoruz” yazılı dövizlerle bir gös-teri düzenliyorlar.²

90'lara bakarken dikkatimizi çeken bir diğer figür de Sibel Eraslan. Aksu Bora ve Asena Günel’in derlediği “90’larda Türkiye’de Feminizm”³ kitabındaki makalesi ve dönemin öne çıkan feminist dergisi Pazartesi’ye verdiği “Ben İmanlı Feministim”

¹ Osmanlı Kadın Hareketiyle ilgili daha fazla bilgi için bkz. Serpil Çakır, 2016, Osmanlı Kadın Hareketi, İstanbul: Metis Yayıncılık.

² Filiz Karakuş, 2018, 2 Ağustos 1998: Hizbullah’ın Kaçırdığı Konca Kuriş için Feministler Eylem Yaptı, <https://catlakzemin.com/2-agustos-1998-hizbullahin-kacirdigi-konca-kuris-icin-feministler-eylem-yapti/>

³ Sibel Eraslan, Uğultular... Silüetler..., (der. Aksu Bora, Asena Günel), 2007, 90’lı Yıllarda Türkiye’de Feminizm, İstanbul: İletişim Yayınları

başlıklı röportajı,⁴ dönemin Refah partisi siyasi ba-sarısındaki rolünü ve sonrasında da eve gönderili-şini anlattığı çok güçlü metinler olarak tarihe not düşülmüş durumda.

Bunun dışında Cihan Aktaş ve Yıldız Ramaza-noğlu’nun edebiyat alanında verdiği ve dönemin Müslüman kadınlarının çeşitli, güçlü, kendini keş-feden, hikayelerini yazan bu kadınlar da 90’larda Müslüman kadınlar dendiğinde adının anılması ge-rektiğini düşündüğümüz kadınlar.

Bu dönemde örgütlenme adına ilk adım da atılı-yor ve Başkent Kadın Platformu kuruluyor. Günümüzde de Müslümanlık ve feminizm dendiğinde ilk akla gelen Hidayet Şefkatli Tuksal’ın çalışmalarını halen devam ettirdiği bu platform asıl olarak Müslüman kadınlar tarafından kurulan ve kadın gündemini kapsamlı bir şekilde takip ve cevap oluşturma mis-yonuyla yola başlayan bir platform olmakla ve bu alanda da önemli sözleri, ey-lemleri olmakla birlikte başörtüsü konusunun bir noktadan sonra bu özelliğini gölgede bıraktığı bir kurum olarak önemli bir ilk adım özelliği taşıyor:

“Üye ve temsilcilerimizin çoğunun başörtülü olması ve katıldığımız ortamlarda başörtüsü yasaklarına karşı olan tavrımızı dile getirmemiz dolayısıyla, özellikle bizleri sonradan tanıyan kişiler, platformun başörtüsü yasakları sebebi ile ku-rulduğunu düşünmektedirler. Oysa platformun kurulduğu 90’lı yılların ilk ya-rısı, ülkede sivilleşmenin ve örgütlenmenin yaygınlaştığı, demokrasinin katılımcılığa doğru evrilmeye başladığı bir zaman dilimiydi. Münferit de olsa ba-şörtüsü sorunu yaşanmakta ancak, genel itibarıyla başörtüsü üniversitelerde serbestti ve mezun olan başörtülü kadınlar devlet memuriyeti de dâhil, pek çok alanda bu şekilde çalışabilmekteydiler. Bu yüzden Platformun gündeminde o günlerde bir “başörtüsü meselesi” yoktu. Ancak, “28 Şubat Süreci” ile birlikte başlayan “başörtülü kadınları temizleme” harekâtı neticesinde bu mevzu Plat-form’un gündemine gelmiştir; çünkü başörtülü oldukları gerekçesi ile ceza alan, sürgün edilen ya da görevlerine son verilen kadınların Ankara’da bir araya gel-dikleri çatı Başkent Kadın Platformu olmuştur.”⁵

⁴ Pazartesi Dergisi, Sayı 8, Eylül 1995, <http://www.pazartesidergisi.com/pdf/6.pdf>

⁵ Hatice Güler, 2009, Kendi Halinde Dertleşmelerden Başkent Kadın Platformu’na, <http://www.baskentkadin.org/tr/?p=195#more-195>

Ancak tüm bu hareketliliğin ve yeni ortaya çıkışların yanında, bahsi geçen Müslüman kadınların, Başkent Kadın Platformunun tekil örneği haricinde kadın hareketinin diğer unsurlarıyla teması oldukça sınırlı. Dönemin öne çıkan eylemlerinde, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü yürüyüşlerinde bu kadınların yer almamasına dair karşılıklı bir “küsünlük” hissediliyor. Buna dair elimizde referans verebileceğimiz bir metin yok. Ancak gözlemlerimiz ve bu dönemde aktif olarak çalışmalarına devam eden kişilerle görüşmelerimiz bize şunu anlatıyor: Başörtülü kadınlar dönemin var olan feminist diline uyum sağlayamıyorlar, dışında hissediyorlar. Dönemin feminist aktivistleri de onların “başörtüsü yasağı karşısındaki tüm desteklerine rağmen” başörtülü kadınların yanlarında olmadığını ifade ediyorlar. Bu küsünlüğün yansımalarını günümüzde hala hissediyoruz.

Tek Mesele: Başörtüsü Meselesi, Peki Ortadan Kalkarsa?

2000’ler ve sonrasındaki mücadeleye geçerken başlığı özellikle provakatif tutmak istedik, ancak ne yazık ki gerçekliğin büyük kısmını oluşturuyor. 28 Şubat süreci olarak hala sık sık gündelik hayatımızda karşımıza çıkan ve dönemin İslamcı, günümüzün de muhafazakar mütebedeyin, dindar... tüm gruplarının gündemini belirleyen bir yaşanmışlık, 2000’lerin tüm İslamcı/Müslüman/muhafazakar... siyasetini belirliyor. Başörtüsü yasaklarının net bir şekilde uygulanmaya başlanmasıyla birlikte⁶ Türkiye’nin birçok yerinde başörtüsü yasağına dair eylemlilikler düzenleniyor, “Özgürlük için Elele” eylemleri ülkenin birçok farklı yerinde gerçekleştiriliyor, müdahaleye uğruyor.⁷ Bu yazının yazarları olan bizler de olmak üzere binlerce kadın için hayatlarının en önemli belirleyenlerinden biri başörtüsü haline geliyor. Başörtüsüne dair alınan kararlar ve sonrasında bu kararların uygulanması aşamasındaki birçok farklı tercih kadınların hayatlarını neredeyse bu gündemin dışına çıkamaz hale getiriyor ve 90’larda ilk kıvılcımlarını yazdığımız Müslüman kadınların biraradalığı durumunun tek gündemi de başörtüsü oluyor. Bunun dışında muhakkak çokça örnek vardır, ancak bu mücadelenin bugününde yeni bir “hareketin” inşası için çabalayan kadınlar olarak bize o dönemden başörtüsü haricinde bir şey ulaşmıyor. Ancak bu dönemin başörtüsü

⁶ Al Jazeera Türk, 2013, Türkiye’de Başörtüsü Yasağı Nasıl Başladı, Nasıl Çözüldü?, <http://www.aljazeera.com.tr/dosya/turkiyede-basortusu-yasagi-nasil-basladi-nasil-cozuldu>

⁷ Elif İnce, 2014, “Başörtüsüne Özgürlük için Elele” Zincirlerinden Bugüne, <https://bianet.org/bianet/kadin/161062-basortusune-ozgurluk-icin-elele-zincirlerinden-bugune>

yasağı paralelinde olmakla birlikte özgünlüğünü hala koruyan eylemliliklerini de anmakta fayda var: “Henüz Özgür Olmadık”,⁸ “Başörtülü Aday Yoksa Oy da Yok”⁹ gibi dönemin özgün ihtiyaçlarına cevap veren çok önemli eylemliliklerinde önemli tartışmalar da yine kadınların gündeminde geliyor.

Ne zaman ki başörtüsü yasağı kalkıyor, ki üniversitelerdeki yasak kalktıktan çok uzun süre sonra memuriyete dair düzenlemeler getirilebildi ve hala özel sektörde uygulanan gizil birçok yasak söz konusu, o zaman gündemimize yeniden kadın meselesini alabilir hale geliyoruz, kadınların farklı gündemlerine dair tartışmalar mümkün oluyor. Ve Sonrasında Kadına Şiddete Karşı Müslümanlar İnisiyatifi, Reçel Blog gibi oluşumlar ortaya çıkıyor. Başörtüsü konusu hala önemli bir belirleyen olmakla birlikte başörtüsüzlük de konuşmaya başlanıyor ve Müslüman kadın kimliği önemli bir dönüşüm geçiriyor.¹⁰

İlk adım: Kadına Şiddete Karşı Müslümanlar İnisiyatifi

Bu dönüşümün ilk öznelerinden biri de Kadına Şiddete Karşı Müslümanlar İnisiyatifi (KŞKMİ). Bizim adını koymamızın haricinde, farklı akademik çalışmalarda da adı anılan¹¹ bu inisiyatif 2010’ların ilk Müslüman kadın örgütlenmesi. Kendisini şöyle anlatıyor:

“KŞKMİ kadınların erkeklerle eşit ve denk yaratıldığına inanan kadınlardan oluşmaktadır. Bizler, erkeğin bir iktidar kimliğine dönüşerek kadınlar üzerinde baskı ve şiddet aracı olmasına karşı çıkan Müslüman kadınlar olarak, kadınların sadece kadın olmalarından dolayı uğradıkları eşitsizlik, ayrımcılık ve şiddetle mücadele etmeyi amaçlıyoruz. Kadınlar her gün kayıtlara geçmeyen fiziksel, psikolojik veya cinsel şiddete uğrarken, KŞKMİ öncelikli olarak bu şiddete karşı bir tavır almayı amaçlar. Ancak kadınlara karşı uygulanan eşitlikçi olmayan güç ilişkileri ve kadınların sadece kadın olmalarından dolayı maruz bırakıldıkları şiddet halleri

⁸ Hem bir imza kampanyası, hem de farklı yerlerde eylemliliklerde basın açıklaması olarak paylaşılan metin için bkz. <http://henuzozgurolmadik.blogspot.com>. Aynı zamanda bu kampanyanın başörtüsü yasaklarına ilişkin kitabı da Hilal Kaplan, Neslihan Akbulut Arkan ve Havva Yılmaz’ın kaleminde “Henüz Özgür Olmadık” başlığıyla yayınlandı.

⁹ Kampanyaya dair detaylı bilgiye linkten erişebilirsiniz. <https://basortuluadayoksaoydayok.wordpress.com/basintoplantisi/>

¹⁰ Reçel’de başörtüsüne ilişkin yazılara dair bir derleme için bkz. <http://recel-blog.com/?s=basortu>

¹¹ Sultan Yavuz Özınanır, 2016, Kadın Perspektifli bir İslami yorumlama biçimi olarak Kadına Şiddete Karşı Müslümanlar İnisiyatifi, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/46/2100/21739.pdf>

gündelik hayatta/toplumsal hayatta farklı şekillerde tezahür etmektedir. Bu nedenle, KŞKMİ kadınların hayatlarını doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen her türlü şiddet ve eşitsizlik mekanizması üzerine söylem üretir, tavır alır.” 2013’teki kuruluşundan bu yana kendi içinde de önemli dönüşümler yaşayan bu inisiyatif, Müslüman kadınların kadın hareketinin içerisinde var oluşunun ilk adımlarından biri olarak yine tarihe kendi notunu düşüyor.

Ve Reçel Blog örnekliliği ve Bu Kadınlar Ne İstiyor?

Sonrasında ise 2014 yılında Reçel Blog kuruluyor. Kendini şöyle tanımlıyor:

“Kadınların ve bilhassa Müslüman kadınların; gündelik deneyimlerine, toplumsal meseleleri algılayışlarına, ilgilerine, meraklarına, dertlerine, umutlarına, kaygılarına, mücadelelerine dair kendi sözümüzü söyleyeceğimiz bir mecramız olsun istedik.

Kalemimizi, klavyemizi, tenceremizi, meyvelerimizi, şekerimizi aldık geldik.

Reçel zamanla size kendisini anlatacaktır”

Gerçekten öyle de oluyor, zaman içerisinde kurucularından çok dışarıdan gelen yazılara yer veriyor ve asıl belirleyeni bu yazılar oluyor. Müslüman kadınlar kendi hikayelerini, tüm çeşitliliği ve ortaklıklarıyla hem birbiriyle hem de kadın meselesinin diğer aktörleriyle paylaşıyor. Peki neler konuşuyorlar?

*** Annelik/Doğum**

Anne olmayı, anneliğin kadınların üzerinde yarattığı yükü, anneliğe atfedilen kutsallığa koydukları mesafeyi, doğum üzerinden yine kadınların üzerinden baskıyı ve özellikle de anne olmamayı tercih etmenin ve Müslüman kimliğiyle bunu yapmanın üzerlerindeki ağırlığını konuşular, konuşuyorlar.

*** Evlilik, Aile**

Kendilerine gelen görücüleriyle imtihanlarını, evlilikten başka bir yol görmeyen toplumun handikaplarını, anneleriyle, babalarıyla, abileriyle olan karşılaşmalarını ve mücadelelerini konuşular, konuşuyorlar.

*** Toplumsal cinsiyet ve Ev içi/Sosyal iş bölümleri**

Kendilerine gelen görücüleriyle imtihanlarını, evlilikten başka bir yol görmeyen toplumun handikaplarını, anneleriyle, babalarıyla, abileriyle olan karşılaşmalarını ve mücadelelerini konuşular, konuşuyorlar.

*** Erkek “bilmişliği”**

Şu ara “mansplaining” kavramıyla da daha net şekilde konuşabildiğimiz erkeklerin her şeyi kadınlardan çok bildiğini düşündükleri balleri, tartışmaları ve hatta feminizmi kadınlardan çok bilen erkekleri konuşular, konuşuyorlar.

*** Kur’an’ın ve hadislerin yorumlanışına dair tartışmalar**

“Adem Erkek miydi?” diye sordular, Kur’an’ın ve hadislerin kadınların üzerinde baskı kuracak şekilde yorumlanışına dair eleştirilerini dile getirdiler, getiriyorlar.

*** Siyasi gündem (Güncel politika, kadın gündemi)**

Politikacıların, ünlü “bocaların” gündeme oturan sözlerine, ifadelerine cevap verdiler, sıklıkla da ti’ye aldılar, almaya devam ediyorlar.

*** Akademik kariyer/kariyer**

“Bana abla dedi!” diye şaşkınlıklarını dile getirdiler, iş yerindeki cam tavanlardan bahsettiler, iş yerinde kadınlıklarından ve/veya Müslüman kimliklerinden ya da başörtülerinden uğradıkları ayrımcılıklardan söz ettiler, söz etmeye devam ediyorlar.

*** Camilerde/kamusal alanda var olma – Gezi yazıları**

Kamusal alanın bir parçası olarak kamusal alanda var olma hikayelerini anlattılar, tüm “dini” engellere ve toplumsal baskılara rağmen ülkeler arası seyahatlere çıktıklarından bahsettiler, gezmeyi, kamusal alanda var olmayı konuşular, konuşuyorlar.

*** “Başörtüsüz Müslümanlık” hikayeleri**

Hayatlarına başörtüleriyle devam etmeme kararı alan kadınlar bu kararlarını nasıl aldıklarını, nasıl muamelelerle karşılaştıklarını, nelerle mücadele ettiklerini ve ayakta durmak ve kendilerini daha iyi hissetmek için nasıl çözüm yolları bulduklarını konuşular, konuşuyorlar.

“Bana abla dedi!” diye şaşkınlıklarını dile getirdiler, iş yerindeki cam tavanlardan bahsettiler, iş yerinde kadınlıklarından ve/veya Müslüman kimliklerinden ya da başörtülerinden uğradıkları ayrımcılıklardan söz ettiler, söz etmeye devam ediyorlar.

*** Cinsellik**

Vajinismuslarını, baskıladıkları ve keşfedemedikleri cinselliklerini, cinsel şiddetin ne olduğunu konuşular, konuşuyorlar.

* Müslümanlık ve eşcinsellik

Hem eşcinsel hem Müslüman nasıl olduklarını, bu kimlikleriyle var olmayı nasıl ve neden tercih ettiklerini, nasıl baskılandıklarını ya da görmezden geldiklerini ve nasıl çıkış yolları bulduklarını konuşular, konuşuyorlar.

Bunlar ve dahasının açıklıkla konuşulduğu Reçel Blog, sonrasında bu tartışmaların yaygınlaşmasına ve farklı aktivizmlere ve oluşumlara zemin hazırlıyor.

Yöntemlerde Çeşitlilikler, Kadınlar Camilerde Kampanyası

2017 yılına geldiğimizde ise yine özgün bir örnek olarak Kadınlar Camilerde kampanyası karşımıza çıkıyor.¹² Kurumsallaşma ve yapıların kurulmasına alternatif olarak, böyle tematik bir başlık üzerinden çalışmalar gerçekleştiriliyor ve tek bir konunun çözümüne odaklanan bir kampanya tasarlanıyor. Kampanyanın birinci yılının üzerinden çok geçmeden, çokça gelişme kaydediliyor ve Türkiye'nin gündemini de kısa süre de olsa belirleyen bir kadın mücadelesine dönüşüyor. Bir yıllık mücadelenin özetlendiği yazının son paragrafında şöyle deniyor:¹³

“Kampanyamız ikinci yılına girerken geride bizi eleştirenler de dahil olmak üzere 7 köşe yazısı ve ulusal, uluslararası ve sosyal medyada yayınlanan 3 röportajı bırakıyoruz. Ulaştığımız yaklaşık 1000 takipçimizle sosyal medya mecrasında, cami buluşmalarımıza ve toplantılarımıza gelen yaklaşık 100 kişiyle de yüz yüze iletişim kurduk. Rakamlar mütevazı olsa da sesimizi duyurmamızı, kadınların şikayetlerini dile getirmeyi ve konunun kamuoyunda tartışılmaya başlanmasını sağladığını düşünüyoruz. İkinci yılımızda daha çok etki gösterebilmek için, camileri seven ve problemlerini çözmek isteyen tüm kadınları aramıza bekliyoruz.”

Ve Havle Kadın Derneği'nin Kuruluşu

Yazıyı yazarlar olarak kurduğumuz derneğe ayrı bir başlık açmak istedik. Nasıl bir amaçla kuruldu? Havle Kadın Derneği, tüzüğünde hem İslam'a hem de feminizme atuf yapan, bildiğimiz kadarıyla, tek dernek. Şöyle diyoruz tüzükte: “Havle Kadın Derneği, kadınların ve bilhassa kendini Müslüman kimliğiyle tanımlayan kadınların,

¹² <http://kadinlarcamilerde.com/neyi-hedefliyoruz/>

¹³ Camilerde Kadınların Bir Senesi Nasıl Geçti?, <http://kadinlarcamilerde.com/camilerde-kadınların-bir-senesi-nasil-gecti/>

hayatın her alanında karşılaştıkları zorluk ve engelleri tespit etmek ve bunlarla mücadele etmek amacı ile kurulmuştur. Bu amaç doğrultusunda savunacağı teorik ve pratik yaklaşımlar/çözümler, feminizm ve kadın hareketlerinin birikiminden beslenecek ve bu birikime katkıda bulunacaktır.”

Havle adını seçerken de amacımız hem geçmişi sahiplenmek hem de geçmiş ve gelecek arasında bir bağ kurmaktır. Döneminde kadınların boşanmadaki haklarını savunmuş ve buna karşı kendisi hakkında ayet inmiş bir sahabe kadın olan Hz. Havle'yi ilk Hidayet Şefkatli Tuksal'dan duyduk. Bu nedenle hem Türkiye'deki Müslüman kadın hareketinin bir parçası olmayı hem de çok daha eskilerde yaşamış ve Peygamber'e (s.a.v.) kadar giderek kadınların hakkını sorgulamış bir kadının adını bilir kılmayı, sahiplenmeyi ve yaşatmayı istedik.

Aynı zamanda dernekleşme ve kurumsallaşmanın getirdiği fon ve projelere başvurularda bulunabilmenin, yapmak istediklerimizi gerçekleştirme konusunda çok faydalı olacağına inanıyoruz. Gelecek için Müslüman feminizmin anlaşılmasını, üzerine tartışılmasını ve yaygınlaşmasını sağlamaya çalışma hedefleriyle birlikte mülteciler, engelliler gibi birçok açıdan toplumda ayrımcılığa uğrayan kadınlarla ortak projeler yapma hedeflerimiz var.

Bu Kadınlar Müslüman Feminizmin, Müslüman Feminizm Tartışmalarının Neresinde?

Gelinen son noktada Reçel de Kadınlar Camilerde de kendine feminist demiyor. Kadına Şiddete Karşı Müslümanlar İnisiyatifi ise ilk çıkışından farklı olarak artık kendini bir feminist kadın örgütü olarak tanımlıyor. Havle Kadın Derneği ise ilk kurumsal Müslüman feminist dernek olarak kuruldu. Dolayısıyla Müslüman feminizm, Türkiye'de tartışılan ya da dünya çapında yapılan tartışmaları derinleştirebilen bir noktada değil henüz. Ama varolan yöntemleri ve amaçları düşünüldüğünde “liberal” Müslüman feminizm olarak tanımlanabilir. “Liberal reformist” tabiri Zahra Ali tarafından “Müslüman kültüründen ve/veya dininden sayılan, İslami dini bir çerçevede toplumsallaşan Müslüman feminist kadınlar arasında”, “cinsiyetler arası toplumsal ilişkileri toplumsal bir sonuç, geleneksel Müslüman anlayışı da cinsiyet eşitliği temelinin ataerkil bir deformasyonu olarak”¹⁴ gören bir anlayışla ortaya çıkan Müslüman feminist görüşü ifade eder. Rümeysa Çamdereli de kendisinin feminist olma sürecini anlattığı yazısında “Müslümanlık, benim anladığım haliyle Allah'a, peygamberlerine ve adaletine, kadere inanmanın kendisi; feminizmi, benim anladığım

¹⁴ Zahra Ali, Giriş, (der. Zahra Ali), 2017, İslami Feminizmler, İstanbul: İletişim Yayınları

haliyle cinsiyetçiliğe karşı çıkmayı ve ayrımcılıkla mücadele etmeyi dışında bırakmıyor. Kendi hayat pratiklerim içerisinde hepsini birden yapabiliyorum ve kendimi bu iki kimlikten birinin dışında hissetmiyorum. Sevmediğim, inandığı ve yaptıklarıyla özdeşleşemediğim ve hatta karşısında mücadele ettiğim çokça Müslüman ve yine hayata bakışıyla, konulara ve özelde de dindar ya da inanan insanlara olan yaklaşımıyla ortak noktada buluşamadığım çokça feminist var. Ama bu durum bu inanma biçimine ve dünyaya yaklaşım hallerine sahip olmama engel olmuyor. Başka türlüsüne ikna olmadığım sürece de bu durum böyle devam edecek.”¹⁵ diyerek var olan ikiliği kabul ediyor ama aynı zamanda bu ikiliğin feminist ya da Müslüman olmaya engel olmadığını da anlatmış oluyor.

Neden Türkiye’de Bu Kadar Geç?

Türkiye, feminist hareketin ciddi anlamda görünür ve belirli dönemlerde de güçlü olduğu bir ülke malum. Ancak daha önce de bahsettiğimiz gibi kendilerini Müslüman kimlikleriyle kamusal alanda var etmeyi tercih eden kadınların bu hareket içerisinde şimdiye kadar bir yer ettiğini söylemek mümkün değil. Ancak Ortadoğu’da, Avrupa’da, Amerika’da, Afrika’da ve Asya’da İslami feminizm, Müslüman feminizm vb. kavramlar etrafında büyümüş, kendine bir yer bulmuş ve kitleselleşmiş hareketler söz konusu. İslami feminizmin ortaya çıktığı diğer ülkelerle karşılaştırıldığında Türkiye’nin en büyük farkı ise çoğunluğu Müslümanlardan oluşan bir ülke olmasına karşın seküler bir devlet anlayışıyla yönetiliyor olması. Burada iki faktörden bahsedebiliriz: Birincisi, İran, Suudi Arabistan, Malezya... vb. ülkelerde olan şeriat yönetimi ve bu sebeple kadınlara uygulanan sosyal, siyasi ve ekonomik kısıtlamalar onların reaksiyoner bir biçimde İslami feminizme çok daha erken yönelmesine ve toplumla birlikte dini anlayışları da sorgulamalarına sebep olmuş olabilir. İkincisi ise, yine İslami feminizmin adını duyurduğu Avrupa ve Amerika’da Müslümanlar azınlık statüsünde ve Müslümanlık üzerinden verilen her mücadele “makbul” olsun olmasın engelle karşılaşma oranı çok daha düşük olabilir. Bu yüzden Türkiye’de daha geç ortaya çıkmış olması mümkün. Bunlar ne yazık ki daha üzerine yazılan çizilen ve analizler yapılan alanlar değil. Biz kendi çalışma alanlarımızdan ve gözlemlerimizden hareketle bu analizlere dayanarak çıkarsamalar yapmayı doğru ve verimli buluyoruz.

Ancak geç olsun da güç olmasın diyerek hem Türkiye’de uzun yıllardır varlık gösteren seküler feministlerle ve hem de kadın hareketinin içerisindeki diğer unsurlarla “Ayrışma değil biraradalık nasıl mümkün olabilir?” ve “Bu birliktelik değişimi nasıl getirebilir?” gibi sorulara cevap aramak istiyoruz. Bu sorunun cevabını kısa süre içerisinde veremeyeceğimiz açık. Şu an yeteri kadar “kalabalık” olmadığımızı biliyor, “bizim gibi”leri arıyoruz, bir araya gelmeye ve öğrenmeye çalışıyoruz. Bu süreçte “biz”in tanımını her geçen gün değişecek ve daha kapsayıcı hale gelecektir düşüncesindeyiz. Dinle ve Müslümanlıkla ilişki kuran, bu kavramlar üzerinden kendisine kamusal alanda bir varoluş inşa ettiğini düşünen, bu bağlamda da adım atmayı isteyen ve feminizm içerisinde kendisini var ettiğini düşünen tüm kadınların bu “biz” içerisinde yer alabileceğini düşünüyoruz, ancak bunu ne kadar başarabileceğimizi zaman gösterecek. Aynı zamanda bu “biz” içerisinde olmayan ama birlikte mücadele etmemizin değerli olduğunu bildiğimiz tüm diğer kadın gruplarıyla da ilişkiler geliştirmeyi, güçlerimizi birleştirerek artırmayı, farklılıklarımızla bir arada olmayı arzuluyoruz. Toplumdaki köklü değişimin ancak farklı sınıf, din ve ırktan kadınların feminizmde “özne” olarak var olabilmesi ile gerçekleşeceğine inanıyoruz. Bu yüzden bu yöndeki mücadelemize devam ediyoruz, bakalım zaman bize ne gösterecek.

¹⁵ 8 Mart’ta Karnımda Kelebekler, <http://recel-blog.com/8-martta-karnimda-kelebekler/>

Kadınların Afrikası'nda Direniş Güncesi için Notlar

Viktoria Krieger

İnsanlığın beşiği olarak kabul edilen Afrika'da kadın tarihinin izini sürmek güncel kadın mücadelesini, kadın direniş dinamiklerini anlamlandırmak ve konumlandırmak açısından önemli. Sömürgeci bilimin etkisiyle çoğunlukla egzotik kabile yaşamları veya hastalıklar, açlık, yoksullukla gündeme gelen Afrika'ya bakışımızı kısmen de olsa yerli yerine oturtmak için 3,2 milyondan önceye gidip Lucy'i selamlayıp oradan bugüne gelmek istiyoruz. Bu makale bu anlamda Afrika kadın mücadelesini, direniş dinamiklerini bütün yönleriyle ele alma iddiası taşımaktan ziyade, genel bir fikir oluşturmaya çalışıyor.

İnsanlığın Kökenleri

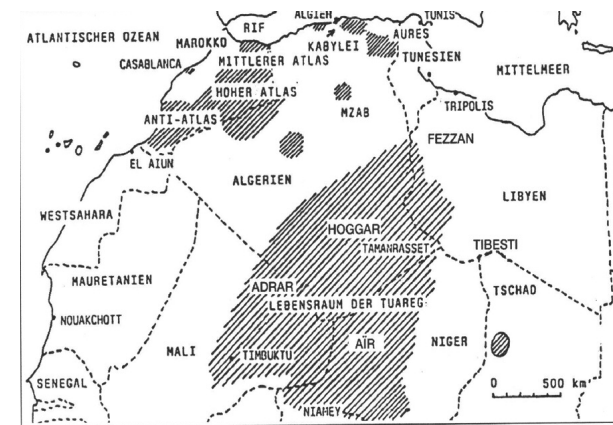
Afrika gerçekten insanlığın beşiği. Mesela şimdiye kadar bulunan en eski insan iskeletleri Etiyopya'nın Afar bölgesindeki Avaş nehrindeydi. Yine buradaki Hadar bölgesinde Lucy adı verilen ilk dişi Australopithecus afarensis (dik yürüten ilk insansılar) kemikleri bulundu. 3,2 milyon yıl önce yaşayan Lucy, insanla maymun arasında ama maymuna daha çok benzeyen insan atalarından biri. "Homo habilis" adı verilen ve insana daha çok benzeyen ilk varlıklar da Hadar'da bulundu. Ve öyle görünüyor ki "homo erectus" da 2,5 milyon yıl içinde yine bu bölgede evrildi.

Günümüz insanının ataları, homo sapiensler, daha 160.000 yıl öncesine kadar Avaş vadisinde yaşıyorlardı. Dili, alet edavatı, sanatı ve sembolleri geliştiren bu insanlar, yaklaşık 70-100 bin yıl önce Orta Doğu'ya doğru hareket ettiler, buradan da dünyanın diğer bölgelerine...

Anasoylu ve Anaerkil Toplamlar

Bu bilgilerden yola çıkarak tarım devriminden önce en eski insan kültürünün Afrika'dan çıktığını görebiliyoruz. Dolayısıyla insanlığa dair en eski izleri de yine bu bölgede bulabiliriz. Karmaşık klan sistemleri ve toplumlar, bu ilk insan gruplarından gelişti. Neolitik dönemde ise en temel örgütlenme biçimi olarak anasoylu/anaerkil klan sistemleri bütün Afrika'da gelişti. Varlığını sürdüren bazı anasoylu/anaerkil toplumlar, bu ilk klanların bazı karakteristik özelliklerini bugüne kadar da taşımışlardır. Bu sayede eski klanların nasıl yaşadıklarının izini sürebiliyoruz. Bu izlerden yola çıkarak kadın etrafında örgütlenen klanların, bütün klan üyelerinin iyiliğini sağlama alma kabiliyetleri olduğunu, doğa ve çevreleriyle dengeli ve karşılıklı bir ilişkileri olduğunu görebiliyoruz. Afrika'daki anaerkil kültürler genellikle güçlü bir ata inanç kültürüne sahip. Ruhani semboller ve ritüellerin yaşamlarında büyük yeri var ve hala animistik (canlı) bir dünya görüşüne daha yakınlar. Kadın, yaşam ve özgürlük bağı da bu ilişkiler içinde belirginleşiyor.

Kadın, yaşam ve özgürlük bağı ve bu bağı koparıldığı anlarda geliştirilen direnişleri anlamaya yardımcı olacağını düşündüğümüz kimi örnekleri kısa da

Kuzey Afrika'da Berberi ve Tuareg halklarının yaşadıkları bölgeler

olsa ele almaya çalışacağız. Anasoylu-anaerkil toplumların en canlı izlerini ve günümüze kadar varlığını sürdüren kimi formlarını Orta Afrika, Batı Afrika ve Kuzey Afrika'da görebiliyoruz.¹

Orta Afrika'da (özellikle Kongo, Angola, Zambiya ve Malawi bölgelerinde) tarım yapan Bantu kabileleri, Batı Afrika'da

bulunan, tarihte kralçelikler ve krallıklar kuran ve oldukça gelişmiş ticaret sistemleri oluşturan Akan halkları ve yine Kuzey Afrika'daki Tuareg halkları günümüzde Afrika'da anasoylu örgütlenmeyi sürdürmektedirler. Tuaregler, koyun besleyen Berber konar göçerler olarak da biliniyor. Kültürleri avcılığa değil tarıma dayalı, nitekim hayvanları da tarımı geliştiren insanlar

¹ Das Matriarchat II,2 – Stammesgesellschaften in Amerika, Indien, Afrika – Heide Goettner Abendroth [2000]

evcilleştirmişti. Ne var ki Tuaregler artık tarım yapılamayan ama hayvancılığa ve ticarete müsait çöl bölgesinde yaşıyorlar.

Bantu kabilelerinin bir kısmı, örneğin Bemba ve Luapula halkları, kültürlerini hala koruyor ancak diğerleri ataerkil zihniyet tarafından asimile edilmiş durumda. Doğum kontrolünün gizlerinin, klan kadınlarının değer ve sorumluluklarının öğretilmesi genç kadınların seçildiği kabul törenleri, kabilelerin önemli festivallerinden biri. Kadınların, dünya ananın büyük tanrıçasıyla köklü bağlarının olduğu düşünülür. Bir Bemba kadınının doğum yaparak klanın atalarını yeniden canlandırdığına inanılır. Bu yüzden kutsal görülür, ruhani dünyayla bağ kurduğu düşünülür. Bemba klanlarının evleri ve kilerleri meme ve vajina sembolleriyle donatılır. Ev, içinde çocuğun büyüdüğü ve dünyaya bırakıldığı geniş bir rahim olarak düşünülür. Bereket ve cinsellik yaşamın önemli parçasıdır. Klan politikası, merkezi olmayan, özerk bir uzlaş sistemiyle belirlenir. Bu sistem içinde her klanın, bir erkek delegesi/temsilcisi vardır. Temsilci, o klanın kararlarını iletir ama tek başına karar alma yetkisi yoktur böylece hegemonya oluşmasının önüne geçilir. Bir kişi ancak özen gösteren, kollayan özellikleriyle toplum içinde bir saygınlık kazanabilir ve etrafında birçok klan üyesini toplayabilir. Genç kadın ve erkekler anasoylu dizgide hangi köyde yaşamak istediklerini belirlemekte özgürdürler, dolayısıyla az önceki özellikleri taşımayan erkek “liderler/reisler” etraflarında insan toplayamazlar ve klanın adı da kötüye çıkar. Bu doğal bir denetim mekanizması oluşturur. Bemba halkları babanın rolünü tanımazlar ama

Bemba halkları babanın rolünü tanımazlar ama annenin erkek kardeşi yani dayı, kız kardeşinin çocuklarına bakan en önemli erkek figürüdür. Evliliklerin yaklaşık %50'si farklı iki köyden genç kadın ve erkeğin bir şekilde evlendikten sonra ya annenin ya da dayının evine yerleştiği “çapraz kuzen evliliği” denilen evliliklerdir. Evlilikler sorunsuz bir şekilde sonlandırılabilir. Kadın ve erkekler ilk evliliklerinden sonra da eşlerini özgürce seçebilirler.

annenin erkek kardeşi yani dayı, kız kardeşinin çocuklarına bakan en önemli erkek figürüdür. Evliliklerin yaklaşık %50'si farklı iki köyden genç kadın ve erkeğin bir şekilde evlendikten sonra ya annenin ya da dayının evine yerleştiği “çapraz kuzen evliliği” denilen evliliklerdir. Evlilikler sorunsuz bir şekilde sonlandırılabilir. Kadın ve erkekler ilk evliliklerinden sonra da eşlerini özgürce seçebilirler.

Anasoylu dönem özelliklerini taşıyan bir başka halk olan Luapula halkı ikili bir toplum örgütlenmesine sahip. Yani kadınlar ve erkeklerin toplum içinde özerk örgütlenme sistemleri var ve hiyerarşik olmayan bir denge içinde yaşıyorlar. Erkeklerin baskın olduğu, hükmettiği tekil bir genel sistem yok. Kadınlar, kadın etrafındaki konularda örgütleniyorlar ve tarım yapıyorlar. Erkekler, erkek etrafındaki konularda

örgütleniyorlar ve balıkçılık yapıyorlar. Yani kadın ve erkekler ekonomik üretimlerini birbirlerinden bağımsız sürdürüyorlar ama birbirleriyle ticaret yapıyorlar, böylece sosyal aktiviteleri de etkileşim içinde gelişiyor. Alınması gereken genel kararlarda kadınların da erkeklerin de hazır bulunması gerekiyor. Aslında Kürdistan'da ve başka yerlerde uygulanan eşbaşkanlık/eşit temsiliyet ve meclis tarzı örgütlenmeye benzer bir sistem var. Mesela Igbo kadınlarının geleneksel siyasal yaşamda etkin bir yeri var. Köy toplantılarına kadınlar ve erkekler birlikte katılıyorlar, ancak kadınların kendilerini ilgilendiren konularda toplandıkları ayrı mekanizmaları da var. Mikiri denilen bu toplantılara bütün kadınlar katılıyor ve alınan kararları birlikte uyguluyorlar. Ancak İngiliz sömürgeciliğinin etkisiyle bu ikili sistemde kadınların siyasal güçlerinin kaynağı olan mikiriler, akrabalık ağları, pazar ağları gibi dayanışma mekanizmaları dağıldığı veya işlevsiz kılındığı için kadınlar da giderek etkisizleştirilmiştir.²

Luapula halkında kadının yüksek cinsel aktivitesi olarak olumlanan evlilikler kısa ömürlüdür. Kadın ve erkeklerin cinsel eylemleri evlilikle sınırlandırılmıyor ve poliandri (çok kocalılık), polijini (çok karıllık) gibi çoklu ilişkiler sık görülüyor. Bazen kız kardeşlerin bir erkekle evlenmeye karar vermesi gibi sıradışı polijini formları da gelişiyor. Bu şekilde kızkardeşler aileyi, yiyecekleri ve çocuk bakımını örgütleme görevini paylaşabiliyorlar. Bir çatışma çıktığında kadınlar her zaman erkeğe karşı birlik oluyorlar, dolayısıyla erkeğin baskın olması mümkün değildir. Erkeklerde bastırmacı alışkanlıklar geliştirebileceği gerekçesiyle cinsel tekelden korkulur ve bir kadının kocasına çok fazla bağlanması iyi karşılanmaz. Luapula kadınları ekonomik, politik ve sosyal alanda merkezi bir role sahiptirler.

Ana Tanrıça Kültürleri

Toplumsal yaşamda böylesine etkin olan kadınlar, inanç sisteminde de önemli bir rol sahibidirler. Tanrıçalar çağının izleri günümüz ritüellerinde sürdürülmektedir.

Kuzey Afrika'nın Berber (Amazigh) halklarında kadının her zaman toplum içinde önemli bir rolde olduğu görülüyor. Örneğin Cezayir'in güneyindeki Hoggar dağlarında Berberlerin bir kolu olan Tuareglerin atalarına ait 3. ve 4. yüzyıllardan kalma Tanrıça Tin Hinan'ın³ mezarı bulunduğu, Tanrıça'nın sağ kolunda

² Judith Van Allen “Sitting on a Man”: Colonialism and the Lost Political Institutions of Igbo Women, Canadian Journal of African Studies/La Revue canadienne des études africaines, 6:2, 165-181, 1972

³ Tin Hinan birebir “çadırların kadını” anlamına geliyor ya da daha edebi bir dille “hepimizin anası” anlamına...

yedi ağır gümüş bilezik, sol kolunda yedi altın bilezikle gömüldüğü görülmüştü. Mezarda daha başka ana tanrıça sembolleri ve heykelleri de vardı. M.S 400 yıllarında Kartaca'da (şimdiki Tunus) Berber halkı ana-tanrıça Tanit'e inanmışlar. Tanit, zenginliğin, bereketin, aşkın ve ayın tanrıçasıdır.⁴

Fon (Benin, Dahomey) ve Ewe (Toga) halklarının mitolojisinde, yine Yoruba halkı içinde yaşamı yaratan büyük ana tanrıça Nana Buluku'dur. Nana Buluku daha sonra, dünyayı yaratan, güneşi ve ayı temsil eden ana tanrıça Mawu'yu doğurmuştur. Dünyayı öyle bir zengin yaratmıştır ki dünya çok ağırlaşmıştır, öyle ki yılan Aido Hwe-do'dan dünyayı tutabilmek için dünyanın altında çöreklenmesini istemiştir. Bu mitolojinin sonraki biçimlerinde ana tanrıça Mawu, yarı erkek yarı kadın olan Mawu-Lisa olarak tarif edilir. Çift cinsiyetli tanrıçadan sonra, Mawu ve Lisa biri erkek biri kız ikiz kardeşler olarak tasvir edilir, daha sonra Batı Afrika mitolojisinde ise evli bir çift olarak tasvir edilir.

İşgal ve Sömürgeleştirmeye Karşı Kadın Savaşçılar

Sadece mitolojilerinde değil yaşamlarında da kadın eksenli değerlerin sürdürüldüğü Afrika toplumlarının toplumsal sistemleri de sömürgecilğin saldırılarıyla birlikte parçalanıp dağıtılmaya çalışıldı. Sömürgeci güçler Afrika coğrafyasının yer altı ve yerüstü zenginliklerini yağmalarken, topraklarını işgal ederken toplumsal ve kültürel değerlerini parçalamayı da temel bir politika olarak uyguladı. Afrika toplumlarının siyasal ve kültürel mekanizmalarını Avrupa sistemindeki ataerkil ve kapitalist kalıplar doğrultusunda ele alan sömürgecilerin, işgal ettikleri yerde karşılaştıkları direnişleri beklemedikleri gibi, bu direnişlerde yer alan, direnişleri örgütleyen kadınların rolünü ve bu direnişlerin niteliğini kavrayamadıkları da görülüyor. Afrika'da sömürgecilerin işgaline karşı gelişen kadın direnişlerini, aynı zamanda Afrika toplumsallığının dayandığı anaerkil/anasoylu değerleri savunma mücadelesi olarak ele almak önemlidir. Daha sonra 20.yy'da gelişen ulusal kurtuluş mücadelelerinde yer alan kadınların, Afrika feminist mücadelesinin dayanaklarını, direniş kaynaklarını çözümleyebilmek için bu mücadelelerden birkaçını ele alacağız.

Afrika toplumlarında kadınların askeri liderlikleriyle öne çıkması yalnızca son yüzyıllara ait bir olgu değil. Örneğin Numidiya'da (günümüzdeki Fas, Cezayir, Tunus ve Libya'yı içine alan bölge) pek çok kadın askeri lider Berber halkına önderlik etmiştir. 7. yüzyılda Numidiya'da Roma, Bizans ve Arapların saldırılarına karşı savaşlara

önderlik eden Dihya,⁵ ataerkil yaklaşımlardan ayrılan askeri taktikleriyle tanrıçaların izini sürmüş adeta. Araplar onu büyücülükle itham ettikleri için "Kahin" ismini takmışlar. Mesela M.S. 693 yılında Arap lider Hasan bin Numan'la son savaşından sonra, esirleri öldürmek ya da cezalandırmak yerine esirlerine iyi davranması ve serbest bırakması dikkat çekici. Arap işgalcilere cazip gelebilecek her şeyi yakıp, sadece tarla ve otlakları bıraktığı ve adına Yanık Toprak denilen savunma yöntemi de toplum için neyin esas olduğunu yansıtmaları açısından önemli. İşgal, talan kültürüne adeta meydan okuyarak şöyle demiş Dihya: "Araplar ülkemizi altın, gümüş ve metal için istiyor ama bize tarlalarımız ve otlaklarımız yeter. Afrika (Kuzey Afrika) toprağını yok etmekten başka çaremiz yok, harap edelim ki Araplar çaresiz kalsınlar, umutlarını kaybetsinler ve buradan sonsuza dek gitsinler."⁶

18. ve 19. yüzyıl açısından Dahomi ve Akan halklarından örnekler verilebilir. Fransız işgaline karşı savaşan Dahomi Amazonları kadın ordulaşmasının örneklerinden biri olarak da ele alınabilir. Dahomi Krallığında, 1708 ve 1740 yılları arasında Kral Agadja tarafından kraliyet ordusunun bir parçası olarak Nonmiton ya da "Dahomi Amazonları" diye bilinen bir kadın kolu kurulmuş ve 19. yy. sonlarına kadar varlığını sürdürmüştür. Komutanları da kadın olan bu kadın askerlerin sayısı 6000'e (bütün ordunun %30'u) ulaşmıştı. Kadınların çoğu evli değildi ve ordu içinde cinsel ilişki veya evlilik yasaktı. Ancak eşlerinden memnun olmayan birçok erkeğin onları krala verdiklerini, dolayısıyla bir kısım kadının da orduya zorla girdiği söyleniyor. Dahomi ordusunun bir parçası olan Nonmiton, Fransız işgaline ve sömürgeciliğine karşı savaşta aktif yer almıştır.

Yaa Asantewa

Bir diğer örnek, zaman içinde anaerkil bir örgütlenmeden "kralın arkasındaki kraliçe anneler" in olduğu bir devlet sistemine evrilen Ashanti (Akan) halkıdır. Akanların sisteminde kraliçe anne, devlet divanındaki en yüksek kişi ve kralın (oğlunun) en yakın danışmanıydı. Sözü esastı ve değiştirilemezdi. Kralın yokluğunda devleti yönetir ve kral savaşta ölürse doğrudan ordunun başına geçerdi.

İngiliz sömürgeciler Akan krallığını işgal edip, kendi ticaret sistemlerini getirmek istediklerinde, 1811, 1815, 1820 ve 1824'te, sonunda İngilizlerin

⁴ <https://www.moroccoworldnews.com/2015/02/149995/amazigh-civilization-lesson-treat-women/>

⁵ Damya ya da Tihiya diye de bilinir, adı tam olarak "güzel" anlamındadır Kasım 2017.

⁶ Ibn Idhari p. 35-36

yenildiği şiddetli savaşlar yaşanmıştır. İngilizler biraz güç kazandıklarında ise 1831'den 1874'e sürecek bir barış anlaşması yapılmış ancak sonraki süreçte Akan halkını mağlup edip "Altın Sahil" (günümüzdeki Gana) kolonisini kurmuşlardır. Ancak Akan halkı İngiltere'nin hükmünü tanımamış ve kendi krallarını taçlandırmaya devam etmiştir. Bu yüzden İngiltere 1896'da geniş askeri operasyonlar yürüterek kralı zorla sürgüne göndermiştir. İşte bu noktada, "kralın arkasındaki kraliçe anne" Yaa Asantewa'nın halkının kültürünü ve özerkliğini korumak için harekete geçip sömürgecilere karşı 1900'deki şiddetli savaşın hazırlığını gizlice yürütmeye başlamıştı. Kuşatma taktikleriyle Britanya ordusunun bir askeri üssünü ve bütün askerlerini yok edip, sonrasında takviye birliklerine karşı savaşmıştır. Yaşlı sayılabilecek birçok kadın da bu savaşta yerini almıştı. Yaa Asantewa'nın gizli komuta merkezi savaşın ancak üçüncü dördüncü ayında bulunmuş ve kraliçe anne'yi ele geçirmek için 2000 Britanya askeri gerekmişti. Sonunda yakalandığında İngiliz komutanın yüzünün ortasına tükürmüştü. Zorla sürgüne gönderilen Yaa Asantewa, 20 yıl sonra sürgünde ölmüştür. Fakat yürüttüğü bu savaştan sonra İngilizler, Akan halkına daha saygıyla yaklaşmışlardı, zira bu halkın gücünden ve direnme iradesinden korkmuşlardı.

Akan savaşçı birliklerinin sömürgeci güçler tarafından dağıtılması sonrasında yerlerini post-kolonyal Gana'nın modern ordusu almıştır. Sömürgeci gücün yok etme çabasına rağmen Akan halkı ekonomi ve ticaret açısından Gana'nın en aktif halklarından biri. Değişime uğramış haliyle olsa da anaerkil yapılarını, ata kültürünü ve "kraliçe-anneleri" günümüzde de yaşıyor. Kraliçe-annelerin artık politik gücü yok, daha çok ruhani temsilciler olarak görülüyorlar. Kültürlerine en fazla hasar veren şeyin, birçok geleneği ve kültürel özelliği çarpıtıp yok eden sömürgecilik ve Hristiyan Misyonerlik olduğunu belirtmek gerekir.

Sömürgeci güçler, Afrika toplumlarının dinamiklerini Batının ataerkil kültürel, politik yapılarını esas alarak değerlendirdi. Yaa Asantewa'nın komuta ettiği savaşı kavramakta bundan ötürü zorlanmışlardır. Ya da örneğin misyonerlerin hakimiyet kurduğu eğitim sisteminde kadınlara zamane Avrupa'sında hâkim olan Viktoryen ölçüler esas alınarak iyi birer ev hanımı olma eğitimi verilirken, erkekler idari, iktisadi vb. kurumlarda çalışmak üzere eğitilmiştir.⁷ Sonuçta erkekler, etkin mekanizmalarda yer alma kapasitesine sahip kişiler olarak görülmüş, kadınlar yerel toplumsal yapı içinde etkin ve aktif olmalarına rağmen sistem dışında tutulmuştur. Böylece kadın merkezli toplumsal sistemler giderek dağılmaya, biçim olarak sürdürülse bile etkisini yitirmeye başladı. Siyasal ve ekonomik gücün erkek etrafında tekelleşmesi, sömürgecilerin erkeklerin örgütlenme formlarını muhatap alıp, kadınların örgütlenme formlarını görmemesi ya da yok saymasıyla birlikte gelişti.

⁷ Judith Van Allen, "Sitting on a Man"

Ulusal Kurtuluş Mücadelesinde Kadınların Rolü

20.yy. boyunca bütün Afrika'da ulusal kurtuluş mücadeleleri yürütüldü. Bu mücadeleler yoluyla Afrika halkları kendi devletlerini kurdular ve İngiliz, Fransız, Portekiz, İtalyan ve Belçika sömürgecilerinden "bağımsızlıklarını" resmen ilan ettiler.

Bu sömürgeci yönetimlerin kültürel, politik asimilasyonu ile Afrika'da hem toplumsal hem maddi zenginlikler talan edilirken kadınların sorunları da derinleşmişti. Sömürgecilere karşı direnişlerde güçlü bir şekilde yer almalarına rağmen kadınların sorunları köklü bir şekilde ele alınmamıştır. Bütün bu mücadelelerde kadınların önemli bir rol oynadığını ve özellikle 1970'lerde kadınların sorunlarının da gündeme girdiğini söyleyebiliriz. Kadınlar birçok ülkede gerilla güçlerinin bir parçası olarak örgütlenmiştir: Mesela Zimbabve, Mozambik, Gine Bissau, Eritre, Cezayir, Burkina Faso ve Güney Afrika. Buralarda kadınların kurtuluşu çoğu kez devrimin temel görevi olarak tanımlanmıştır. Burkina Faso örneğinde devrimci lider Thomas Sankara'nın şu sözleri kadın konusundaki devrimci yaklaşımı örneklendiriyor:

*"Devrim ve kadınların kurtuluşu birlikte olur. Kadınların özgürleşmesinden bir yardım faaliyeti gibi ya da bir insan sevgisi seli gibi bahsedemeyiz. Kadınların özgürleşmesi devrimin zafere ulaşması için temel bir zorunluluktur. Kadınlar göğün diğer yarısıdır."*⁸

Ama pratikte hedeflerin birçoğu yerine getirilememiş, ulusal kurtulustan sonra kadınlar çoğunlukla eski sosyal pozisyonlarına düşmüştür. Bazı örneklerde kadınlar yeni devlet örgütlenmesinde yerini almış, yüksek mevkiler elde etmişlerdir. Kadınlar içinde elit bir akademisyen ve politikacı çevresi oluşsa da bu, kadınların ve toplumun genel durumunu değiştirmeye yetmemiştir. Bunun temel sebepleri, (Eritre örneğinde açıkça görüldüğü gibi) kadınların özerk örgütlenmelerinin olmaması, zihniyet değişiminin olmaması, erkeklerin değişmemesi, kadınların mücadelesinin toplumun karşı karşıya olduğu soykırım saldırıları karşısında hayatta kalma mücadelesi gibi "daha acil" durumlara kıyasla ikinci planda görülmesi olarak belirtilebilir. Yeniden yapılandırılan ve yeni kurulan kurumlar genellikle eskisi gibi kuruldu. Kadınlar bu kurumlar içinde yer alsalar da kurumlar "kadınca" yürütülüyor, eski ataerkil paradigmaya göre yürütülüyordu.

Bu devrimlerin, geniş bir toplumsal farkındalık ve zihniyet değişimine yol açacak politikaların geliştirilememiş olmasından kaynaklı kişilerle sınırlı kaldığını yine Bur-

⁸ <https://www.pambazuka.org/pan-africanism/revisiting-thomas-sankara-26-years-later>

kina Faso örneğinden ele alabiliriz.⁹ Thomas Sankara yönetimi sırasında genç yaşta evlilik, poligami (çok eşlilik) ve kadın sünneti kanunen yasaklanmıştı. Kadınlar hükümette yüksek mevkilerde yer almış ve resmi olarak orduya alınmıştı. Ancak Sankara'nın 1987'de suikast sonucu öldürülmesiyle getirilen bütün düzenlemeler iptal edilmiş ve birkaç hafta içinde tekrar eski sisteme geçilmiştir.

Etiyopya işgaline karşı ulusal kurtuluş mücadelesi verilen ve 1991'de bağımsızlığını kazanan Eritre örneğinde, kadınlar ulusal kurtuluş ordusunun ve EPLF (Eritre Halkları Kurtuluş Cephesi) kadrolarının üçte birini oluşturuyorlardı. NUEWmn (Eritre Kadınları Ulusal Birliği) adıyla kadınlar birliğini oluşturdu- lar.¹⁰ Birlik 1979 yılında kuruluş kongresini “mücadeleye eşit katılım yoluyla özgürleşme” ve “kadınların bilinçli katılımı olmaksızın bir devrim zafere ulaşamaz” sloganları altında yaptı. Yüzbinin üzerinde üyesi olan NUEWmn, uluslararası düzeyde örgütlenmişti. 1971'de mücadele başlamadan önce kadınların durumu iç açıcı değildi. Erkeğe tam itaat edilen, kadına çok az değer verilen bir toplum yapısında çocuk evliliklerinin, sünnetin, poligaminin, çeyiz ve başlık parasının yaygın, hane içi şiddetin yasal olduğu, kadınların konuşma, yasal savunma, mülkiyet edinme ve miras hakkının olmadığı, kadınlar arasında okula gidememe, yoksulluk ve fahişeliğin yüksek olduğu bir tablo söz konusuydu.

Kurtuluş mücadelesi vesilesiyle kadınlar örgütlenmeyi ve yönetmeyi hatırladılar, siyasal alana ve erkeklerin hâkim olduğu kurumlara girdiler. Miras hakkı ve toprak sahibi olma hakkı edinildi, yine çocuk evliliği ve poligamiye karşı yasalar da uygulandı. Ancak NUEWmn, EPLF'nin bir parçası olarak görü- lüyordu. İşleri de esasta genel kurtuluş mücadelesini destekleyici işler yap- maya odaklanmıştı (sağlık, lojistik ve altyapı, kadınları savaşa mobilize etme, mali çalışma vb.). Ataerkiyle etkin bir mücadele yürütülmediği ve cinsiyetçi iş bölümü değişmediği gibi kadınların özgürleşmesi konusu her zaman ikinci planda kaldı. Çünkü bağımsızlıktan önce hayatta kalma ve bağımsızlıktan sonra da yeniden inşa gündemleri hep daha acil görüldü. Ama belirtmek gerek ki “toplumu değiştirmek için kendini değiştir” ilkesiyle hareket eden EPLF ve NUEWmn kadrolarının eğitime dair önemli yaklaşımları olmuştur. Olumlu adımlar atılmış olsa da toplumunun genel zihniyetiyle, kadını ikinci sınıf insan gören dini dogmalar ve ataerki geleneklerle baş edilememiştir.

⁹ <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/chapters/women-in-parliament/les-femmes-au-parlement-au-dela-du-nombre-2002-case-study-burkina-faso-2-EN.pdf>

¹⁰ Worku Zeraï. “Organising Women within a National Liberation Struggle: Case of Eritrea.” *Economic and Political Weekly*, vol. 29, no. 44, 1994, pp. WS63–WS68. JSTOR, JSTOR, www.jstor.org/stable/4401967.

Özellikle bağımsızlıktan sonra görüldü ki davranışlarda değişim olmadıkça yasalar, resmi eşitlik kurumları eşitlikçi cinsiyet ilişkilerinin ne garantisidir ne de toplumsal cinsiyet ilişkilerini dönüştürebilir.

Kadın ve erkek siyasetçiler arasında eşitsiz ilişki ve feminist düşüncelerin marjinalleştirilmesi bağlamında Afrika ulusal kurtuluş mücadelelerinde tekrarlanan bir hat gör- rülüyor. Bağımsızlıktan sonra Afrika liderleri, kadınlardan eski geleneksel toplum rollerine geri dönmelerini beklemişlerdir ve istemişlerdir. Afrika için “büyüyen ama gelişmeyen”¹¹ tanımlaması yapılmasının sebeplerinden biri de bu olabilir. Ağırlaşan kadın sorunlarının kaynağını sömürgecilikle birlikte palazlanan erkek egemenliğiyle ilişkilendirmek, anaerki/anasoylu yaşam sistemlerinin parçalanmasında, toplumun ahlaki-politik yapısının dağıtılmasında aramak yerine; sorunu tarihsizleştiren ve Batı modernitesinin “eşitlik ve hak” çerçevesi içinde tartışan bir yaklaşım geliştirdiği söyle- nebilir.¹² Örneğin politika gibi birçok alanın toplum içinde hala “erkeklerin alanı” olarak görülmesi, toplum içinde kadınların sessiz ve itaatkar olmasının hala bir “erdem” sayılması ve bir çok kadı- nın da böyle düşünmesi, ataerki gerçeğinin yansı- maları olarak yerini buluyor. Bununla birlikte kadınlar arasında okur-yazarlığın çok düşük, yoksulluğun yüksek, doğum kontrolü ve çocuk bakımında sorunlar olmasını, sömür- geciliğin tahribatları olarak ele almak önemli. Öte yandan bu tabloyu “geri kalmışlığın ya da az gelişmişliğin” göstergesi olarak ele alan modernist yaklaşımların daha sonra Afrika'daki kadın direnişinin ehlileştirilmesi ve apolitikleştirilmesi için nasıl kullandığı, Afrika'daki feminist mücadelenin başlıca tar- tışma konularından olmuştur.

Afrika Feminizmi

Afrika feminizminin gelişimi, ulusal kurtuluş mü- cadelelerinin ve varlığını hala sürdüren güçlü Afrika

Ağırlaşan kadın so- runlarının kaynağını sö- mürgecilikle birlikte palazlanan erkek egemenliğiyle ilişkilendir- mek, anaerki/anasoylu yaşam sis- temlerinin parçalanmasında, toplumun ahlaki-politik yapısının da- ğıtılmasında aramak yerine; sorunu tarihsizleştiren ve Batı modernitesi- nin “eşitlik ve hak” çerçevesi içinde tartışan bir yaklaşım geliştirdiği söylenebilir.

¹¹ Carole Boyce Davies, “Pan-Africanism, transnational black feminism and the limits of culturalist analyses in African gender discourses”, *Feminist Africa*, 19: 7-23. 2014

¹² Judith Van Allen (1972) “Sitting on a Man”: Colonialism and the Lost Political Institutions of Igbo Women, *Canadian Journal of African Studies/La Revue canadienne des études africaines*, 6:2, 165-181, DOI: 10.1080/00083968.1972.10803664

kadın kültürünün mirasının devralınması olarak görülebilir. Ulusal kurtuluş mücadelesi yoluyla kadınlar hem üzerlerindeki baskının hem de güçlerinin yeniden farkına vardılar. Aynı zamanda mücadelenin esas parçalarından olmalarına rağmen birçok mücadelenin, toplumdaki kadınların yaşamında radikal bir değişim yaratmadığı açığa çıkmıştı. Feminizm, bu gerçeklik içinde erkek egemen toplumsal cinsiyet ilişkilerinin dönüşümü için mücadele olarak ortaya çıktı. Çoklu baskı türlerine karşı mücadele edip bu baskı türlerini gündemine alarak toplumsal cinsiyet ve sınıf mücadelelerini ırkçılık ve sömürgecilik karşıtı mücadeleyle birleştirmeye çalışan Afrika feminizmi, Afrika kıtasında mücadele eden bütün kadınları birbirine bağlama iddiasını taşıyor. Nitekim Afrika feminizminin yerel, ulusal ve evrensel düzeydeki örgütlülüğü, mücadele biçimleri ve gerekçeleri çok çeşitli olsa da genel olarak sömürgecilik sonrası Afrika siyasal iklimini belirleyen pan-Afrikanizmden beslenmiştir.¹³

Afrika Feminizmi en genel hatlarıyla üç aşama olarak ele alınabilir: sömürgecilik öncesi, sömürge dönemi, sömürgecilik sonrası feminizm. Afrika feminizmini Batı feminizmiyle karşılaştırarak ne olmadığı üzerinden tanımlayan görüşler olduğu gibi, Afrika feminizmini bütün çelişki ve farklılıklarıyla birlikte kendi yerel dinamikleriyle tanımlamaya çalışan görüşler de vardır. Kadınlar açıkça bir cinsel varlığa indirgenmeden insan olarak görülmeyi talep ederken toplumsal cinsiyet sorunu bir analiz aracı olarak öne sürülmüş ve kullanılmıştır. Bununla birlikte Afrika toplumsal yapılarının doğru temelde analiz edilmediğini öne süren ve toplumsal yapı içinde cinsiyet temelli ikili örgütlenmenin önemi üzerine duran kimi yazarlar,¹⁴ ataerki kavramının Afrika'ya empoze edilen ithal bir kavram olduğunu belirterek Afrika kadınlarının deneyimlerini feminizm yerine "kadıncılık", "annecilik" gibi kavramlar etrafında ele alınmasının daha doğru olduğunu belirtmişlerdir.¹⁵

Bazı Afrikalı kadınların daha uzun yıllar öncesinden bu konu üzerinde önemli düşünceleri olmasına rağmen, anti-emperyalizm ve sosyalizm etrafında şekillenen ulusal kurtuluş mücadelelerinden çıkarılan sonuçlarla Afrika'da feminist mücadele 1990'larda geniş bir ilgi gördü ve bir değişim dalgasına yol açtı. Kadınlar, 1990'larda öncelikle akademilerde olmak üzere toplumsal cinsiyet sorununu konuşmaya ve bir analiz aracı olarak kullanmaya başladı. Afrika Feminizmi

aynı zamanda akademik alanda "erkek egemen" sosyal bilimlerin meşru olmadığını öne sürerek, sosyal bilimleri feminist bakışla buluşturdu.

Bu süreçle birlikte akademik alanın dışında, kadınların daha yüksek pozisyonlara gelmeyi başardığı politik alana katılım da oldukça yükseldi. Pan-Afrikan bir örgütlenme olarak kurulan Afrika Birliği'nde siyasette eşit temsiliyet ilkesini de içeren Afrika Kadın Hakları Protokolü gibi sözleşmelerin kabul edilmesi, feminizmin kıta genelindeki etkisini de gösteriyor.¹⁶ Bu etkiyle birlikte örneğin Güney Afrika, Tanzanya, Nambiya, Uganda ve Burundi'de kadınlar parlamentoda koltukların %30'undan fazlasını kazandılar. Uganda gibi bazı ülkelerde, kadınların bağımsızlık sonrası yeniden inşa süreçlerini katılımının teşvik edilmesiyle toplumsal cinsiyet denge mantığı kurumsallaştı. Toplumsal cinsiyet eğitimlerinin her düzeyde kurumsallaşması da bu süreçle gelişti. Erkek egemen kalkınma paradigmalarına, siyaset biçimlerine bir müdahale imkanı sunan ve feminizmin kazanımı olan bu eğitimler, siyasal düzenlemeler vb. zaman içinde kadın mücadelesinin apolitikleştirilmesinin, sistemiçileştirilmesinin aracı haline geldi.¹⁷ Kadınların demokratik olmayan kurumlarda yer almasının işlevsizliğine dair bir farkındalıkla birlikte, aynı zamanda mevcut siyasal mekanizmalara katılarak buraların değiştirilmesi çabası güncel Afrika kadın mücadelesinde önemli bir yer ediniyor.

Afrika Feminist Forumu (AFF) gibi kadın platformları, ağlar, sivil toplum kurumları, toplum temelli örgütlenmelerle "kadın hakları" gündemi Afrika'nın her yerine dağılmış olsa da erkek egemen emperyal sistemin yeni saldırılarıyla karşı karşıya. Afrika Feminizmi başarısına rağmen, yükselen neoliberalizm ve mücadelenin depolitize edilme tehlikesiyle birlikte atasözünde geçtiği gibi "canavarın karnında dans"¹⁸ etmekle karşı karşıya geldi.

Yine kalkınma politikalarına müdahale etmenin bir aracı olarak akademik alanda geliştirilen Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma (GAD) çalışmaları, kalkınma sorunlarının kadının ikinci sınıf olarak görülmesiyle ilişkisini ortaya koyması açısından ön açıcı olmuştur. "Kalkınmakta olan ülkeler" veya "geri kalmış ülkeler" veya "üçüncü dünya ülkeleri" gibi sınıflandırmalarla değerlendirilen Afrika ülkeleri ve bu ülkelerdeki "sivil toplum örgütleri" Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler vb. kurumlar ve bağlı kalkınma ajanslarından gelecek fon ve kredilerle ayakta kalmaya çalışırken "kalkınma ve toplumsal cinsiyet eşitliği", projelere fon alabilmek için anahtar kelimeler olmuştur adeta.

¹³ Carole Boyce Davies, "Pan-Africanism, transnational black feminism and the limits of culturalist analyses in African gender discourses", *Feminist Africa*, 19: 7-23, 2014

¹⁴ Nzegwu, N. 2001. "Gender Equality in a Dual-Sex System: The Case of Onitsha", *JENDA: A Journal of Culture and African Women Studies*, 1, 1.

¹⁵ Catherine Acholonu, *Motherism: The Afrocentric Alternative to Feminism*, Afa Publications, 1995

¹⁶ Josephine Ahikire, *Feminist Africa*, 19: 7-23, 2014

¹⁷ Josephine Ahikire, *Feminist Africa*, 19: 7-23, 2014, p. 9

¹⁸ Josephine Ahikire, *African Feminism in the 21st century: A reflection of Uganda's victories, battles and reversals*

Bunun bir yansıması olarak yerel düzeyde kadın örgütleri fonlardan faydalanabilmek adına iktidardaki hükümetlerle çatışma alanlarından uzak durmuşlardır.¹⁹

Sömürgeci güçlerin bu sefer de “kalkınmanın ölçüsü toplumsal cinsiyet eşitliğidir” adı altında Afrika’daki kadın direniş damarını tarihsizleştirdiği, kadının toplumsal statüsünün, geleneklerinin kadın aleyhine dağılmasındaki rollerini görünmez kıldığını görüyoruz. Toplumsal cinsiyet meselesinin kalkınmacı politikaların bir alt başlığı haline getirilmesi ve mevcut sistem içinde meşrulaştırılması kapitalist modernitenin saldırılarına açık kapı bırakıyor. Böylece içi boşaltılmış ve depolitize edilmiş toplumsal cinsiyet kavramı giderek popülerleşiyor, temel feminist tezlerden uzaklaştırılıyor, kadın mücadelesinden koparılıyor.

Toplumsal cinsiyet söylemleri feminist karakterini ve kadınların mücadelesiyle ilişkisini kaybettiği zaman (“Toplumsal cinsiyet sadece kadınlarla ilgili değildir.” “Kadınları güçlendirmek erkekleri dışlamak anlamına gelmiyor” gibi) erkeklerle ve ataerkil zihniyete kadınların kurtuluşu konusuna el atıp anlamından ve radikalliğinden boşaltmaları için bir arka kapı bırakılmış oluyor. Bu şekilde ne kadınlar ne de toplum özgürleşmiş oluyor, sadece eski sistemin yeni bir elbise giydirerek yeniden kurulduğu bir süreç yaşanıyor.

Afrika’da yükselen bir toplumsal muhafazakarlık ve köktencilik de kadınların mücadele kazanımları karşısında bir karşı-devrim rolü üstleniyor ve kadınları yeniden sessiz ve itaatkâr rollerine itmeye çalışıyor. Çoktan kadınların aleyhine çevrilen, müdahale edilip ataerkil zihniyetin hizmetine sokulan çok eşlilik-poligami, eş değiştirme gibi uygulamaları “Afrika toplumunun geleneksel kültürel değerleri” olarak gösteren, meşrulaştıran yaklaşımlara itiraz eden kadınlara dönük mizojinist (kadın düşmanı) bir tepki iklimi oluşuyor.

Afrika’da yükselen bir toplumsal muhafazakarlık ve köktencilik de kadınların mücadele kazanımları karşısında bir karşı-devrim rolü üstleniyor ve kadınları yeniden sessiz ve itaatkâr rollerine itmeye çalışıyor. Çoktan kadınların aleyhine çevrilen, müdahale edilip ataerkil zihniyetin hizmetine sokulan çok eşlilik-poligami, eş değiştirme gibi uygulamaları “Afrika toplumunun geleneksel kültürel değerleri” olarak gösteren, meşrulaştıran yaklaşımlara itiraz eden kadınlara dönük mizojinist (kadın düşmanı) bir tepki iklimi oluşuyor. Afrika’nın tarihsel, kültürel değerlerini yüceltme, olumlama adı altında Afrika kültürünün, geleneklerinin nasıl tahrip edilip erkeğin, iktidarın hizmetine sunulduğu görünmez kılınıyor. Kadın, tarihsel mirasının, politik

kazanımlarının içi boşaltılarak vuruluyor. Dolayısıyla feminist kavramların yeniden politikleştirilmesi ihtiyacı kadar Afrika kültürünün de yeniden tanımlanmasına, politikleştirilmesine ihtiyaç var.

Sonuç olarak, yandan feminist örgütlenmelerin olduğu bağlamın emperyalist, sömürgeci, askeri ve otoriter sivil yönetimli çoklu egemenlik sistemlerince şekillendirildiğini unutmadan, her eşitsizliğin ancak kendi tarihsel, siyasal ve ekonomik bağlamı içinde ele alınarak çözümlenmesi gerektiğini söyleyebiliriz. Josephine Ahikire gibi bazı Afrika feministleri, feminist kavramları liberal yaklaşımlardan ve yine toplumsal zihniyet üzerindeki ataerkil saldırılardan ayırtırmak gerektiğini söylüyorlar. Çözümü kıtada, politik ve entelektüel alanda daha radikal bir feminist düşünceyi ilerletmekte gören Akhire’nin belirttiği gibi, ana akım politika yapıcılarının desteğini kaybetme riski pahasına kadınların kendi sözlerini yeniden politiklestirmesi, radikalleştirmesi gerekiyor. Ancak Afrika’da kadın direnişini, feminist mücadeleyi anlamak için ataerkiye karşı gelişen tepkisel ve çizgisel bir mücadele okuması sadece yetersiz kalmaz, yanlış da olur. Afrika toplumsal yapılanmasında karşımıza çıkan ikili sistemlerinden tutalım da “anasoylu ve babasoylu sistemleri şekillendiren, etkileyen iktidar ilişkilerinin, temsil mekanizmalarının, dini, siyasal ve felsefi yapıların bugünü ve geçmişinin soykütüksel incelemesi”²⁰ kadın mücadelesini konumlandırmak açısından önemli ve gereklidir.

²⁰ Bibi Bakare-Yusuf, Beyond Determinism: The Phenomenology of African Female Existence, Feminist Africa, p. 5

¹⁹ Âurea Mouzinho and Sizaltina Cutaia, Reflections on Feminist Organising in Angola, Feminist Africa, 22: 33-52. 2018

Dört Duvara Sığmayan Kadınlar

Elif Kaya

Özgürlük, pek çok eşikle çevrelenmiş, engebeli, zorlu, uzun bir yol yürüyüşüdür. İlk eşiği aşmak öncelikle insanın kendi içine yolculukla başlar. Sıkıntılıdır, zordur. “Ya-pamazsın, edemezsin” söylemlerinin kuşatması kırıldığında, neler yapıldığı, yapıla-bildiği görülür. Gücünün farkına varmak, dayatılan köleliğe başkaldırının fitilini ateşleyen kıvılcım olur. Bu, zorlukları kadar insana özgürlük duygusunu tattıran bir yolculuktur. Aşılan ilk eşikle daha sonra karşılaşılan engelleri aşmanın direnç kaynağı oluşur. Sihirli bir söz yada yaraya dokunan sihirli bir asa gibi... Cezbeder, kendine çeker, sınırları bir bir aşmak için mücadele etmeyi telkin eder... İnsan, yapabilme gü-cünü gördükçe başta kendisine şaşıracak, ardından biraz hayret, biraz hayranlıkla ba-kakalır. Bu aynı zamanda özgürlük mücadelesine atılan ilk adımdır.

Kürt kadınları bu eşikleri geçmek için büyük mücadeleler verdi. Önce kendisiyle, sonra yanı başındaki erkekle, kadınla, geleneksel toplumla ve varlığını bile tanıma-yan, imha etmeye odaklanan egemen ulus-devlet yapılanmasıyla savaştı. Bunlar, her biri ciddi mücadelelerle aşılabilecek eşiklerdi. Kadının varlığına, doğasına yabancı-laştırıldığı, direnç kaynaklarından; kültüründen, tarihinden, toplumsallığından ko-parıldığı ve varoluşsal dayanaklarından kaçışın yoğun yaşandığı bir dönemde bu mücadeleye girişildi. Dağda, ovada, zindanda kırk yılı bulan mücadele deneyimiyle bu eşikleri aşmanın yol ve yöntemleri bir bir geliştirildi.

Kürt kadınlarının özgürlük mücadelesiyle geliştirdiği bu direniş geleneği önemle irdelenmeyi gerektiren bir deneyimdir. Bu deneyimin evrensel ni-teliği debölge ve dünya kadınlarının mücadelelerine ilham vermiş, tüm ezi-len halklar ve toplumsal kesimlere en azgın düşmanla bile mücadele edilebileceği konusunda yüreklendirmiştir.

Kuşkusuz bu denli etkileyici sonuçlara yol açan direniş, her alanda yürütülen kap-samlı mücadelelerle mümkün olmuştur. Bu alanlardan biri de mücadelenin başından beri direnişleriyle adını duyuran cezaevleridir. Biliyoruz ki tarihsel süreç boyunca egemen sistemler, iktidarlarını pekiştirmenin yolu olarak cezaevlerini temel bir araç olarak devreye koymuşlardır. Böylece toplumsal direniş damarı kuşatmaya alınarak, tecrit edilerek etkisizleştirilmeye çalışılmıştır. İktidarcı sistemler, cezaevlerini her ne kadar bu amaçla inşa etmiş olsalar da hedeflediklerine her zaman ulaştıkları söylenemez. Mücadelenin olduğu, kadınların mücadele ettiği her alanda kadın tutuklular olmuş, kadınların direniş mücadelesi olmuştur. Dünya genelinde bunun pek çok örneği var. Hem geleneksel toplumda var olma mücadelesi veren hem devrimci fikirlerle yola çıkan kadınların cezaevlerinde oluşturduğu bir direniş ve mücadele etme deneyim var. Kürt kadınlarının deneyimini anlatırken, bu dene-yime de sırtımızı dayadığımızı, güç aldığımızı ve daha ileriye taşıma çabası ve gay-retinde olduğumuzu belirtmeden geçmeyelim.

İktidarların, toplumun sorgulayan, hesap soran, özgür yaşam arayışında olan kesim-leri dört duvar arasına alıp, kuşatarak etkisiz kılmaları mümkün olmaz. Çünkü be-denin tutsaklığı ile özgür yaşam arayışı ve düşüncesinin tutsak edilmesi aynı şeyi ifade etmez. En daracık hücrelerde, en amansız tecrit koşullarında bile düşüncenin özgür kılınabildiğini ve iktidarın tüm hesaplarının tersyüz edilebildiğini İmralı mutlak tec-rit sisteminde 20 yıldır sürdürülen kesintisiz direnişte görüyoruz. Abdullah Öcalan bu direnişi, **“kapalı zindanlar söylem ve eylemin mücadele alanları olmak-tan çok, hakikat algısının büyük sorunları olup da altında ezilmeyenler için mücadelesinin güçlü ve başarılı geçtiği yerlerdir. Zindan, büyük da-vası olanlar için ancak her gün hakikatlerin keşfi için mücadele edildikçe kazanılacak bir alan anlamı taşır. Zamanın anları hakikat kazanımlarıyla dolu geçtikçe katlanmaya değer olur.”**¹ şeklinde ifade etmektedir. Yani ey-lemi salt fiziki direnişle, özgürlüğü mekânla sınırlandırmadan hakikat arayışını her alanda derinleştirip geliştirmek zor olsa da kazandıran bir mücadele biçimi-dir. İradenin kırılması, teslim alınması amacıyla tasarlanan mekânlarda bu müca-deleyi geliştirmek derin anlamlar içerir.

Bu bağlamda ele aldığımızda cezaevleri her zaman direnişin ve mücadelenin me-kânları olmuştur. Kürt özgürlük hareketi ve Kürt kadın hareketi kırk yıla varan mücadele geleneği ve süreklileşen eylem ve örgütlenme düzeyi ile bu alanlarda bir direniş kültürü yarattı. Yarım asra varan bu mücadeleyi, üç dönem şeklinde ele alarak değerlendirmek, yaşanan deneyimi görmemizi daha iyi sağlayacaktır.

¹ Kürt Sorunu ve Çözümü

Birbirini kapsayan süreçler olmakla birlikte, mücadele eden güçlerde ve egemen sistemde yaşanan gelişmelere bağlı olarak kimi farklılıkları içerir.

1- 1980-1991 yılları arası dönemi birinci dönem olarak ele alabiliriz. Kadın özgün örgütlenmelerinin yeterince gelişmediği ama mücadele içinde kadınların öncü rol oynadığı dönemdir.

2- 1990-2000 yılları arası; mücadelenin kitleselleşmesiyle birlikte gerilla saflarına kadın katılımının arttığı, özgün örgütlenmenin oluştuğu, bunun cezaevlerine yansımalarının olduğu dönemdir.

3- 2000 ve sonrası; Kürt özgürlük mücadelesinin paradigma değişimine giderek, “demokratik, ekolojik, kadın özgürlükçü” paradigmayı esas aldığı bir dönemdir. Aynı zamanda cezaevlerinde hücre sisteminin geliştirilmesiyle, tecrit politikalarının devreye konulduğu, komünal yaşam olanaklarının ortadan kaldırıldığı dönemdir.

1980’li Yıllar: Faşizm ve İlk Deneyimler

Kürt Özgürlük Hareketinin geliştiği ilk yıllar, varlık sorunun can alıcı önemde olduğu yıllardır. Varlık mücadelesinin verildiği, varoluş sorularına cevaplar arandığı bu dönemde, kadın mücadelesi temel bir alan olarak tespit edilse de henüz cins çelişkisinin derinlikli çözümlenip, aşılmasının yol-yöntemlerinin netleştirildiği yıllar değildir.

Böyle bir dönemde gerçekleşen 12 Eylül faşist darbesi, başta Kürt özgürlük mücadelesi olmak üzere tüm toplumsal dinamikleri ezip, yok etmeyi hedefledi. Bu amaçla cezaevleri bir öğütme makinasına dönüştürülürken, insan iradesinin kırılması, teslim alınması, pişmanlık ve ihanet temel bir politika olarak tüm tutuklulara dayatıldı. Artık Amed Cezaevi bir laboratuvar, tutuklular bir denekti. Aklın alamayacağı, vicdanın kaldırmayacağı her tür işkence yöntemi tutuklular üzerinde uygulamaktan çekinilmedi. Amaç iktidarın mutlaklaştırılması, teslimiyet ve ihanetin mutlak hale getirilmesiydi.

Faşizmin her şeyden çok kadınların direnişinden korktuğu bilinir. Kadının direnişini hem devlet yapısına hem erkek egemenliğine karşı başkaldırı ve

Fiziki işkenceyi alabildiğine uygularken özellikle cinsiyetçi işkence yöntemlerini de uyguladılar. Koğuş kapısının mazgalını ansızın açıp, içeriği izlemek askerin içeri girip yataklara uzanması, küfür ve hakaretlerde bulunması bunlardan sadece bir kaçıdır. Amaç taciz etmek, cinsiyetçi kodlamalara hitap ederek kadınların direnişini kırmaktır.

isyan sayar. Bu nedenle Sakine Cansız’ın cezaevinde geliştirdiği direnişe karşı öfke-leri çok daha fazladır. **Fiziki işkenceyi alabildiğine uygularken özellikle cinsiyetçi işkence yöntemlerini de uyguladılar. Koğuş kapısının mazgalını ansızın açıp, içeriği izlemek askerin içeri girip yataklara uzanması, küfür ve hakaretlerde bulunması bunlardan sadece bir kaçıdır.** Amaç taciz etmek, cinsiyetçi kodlamalara hitap ederek kadınların direnişini kırmaktır. Her an koğuş penceresini açıp, tacizde bulunan gardiyanlar kadın tutsakların bu duruma sesiz kalmasını ve bunu içselleştirmelerini bekler. Böylece iradelerini kırarak, hakareti sineye çekmeleri sağlanacaktır. Ama karşılarında duran kadınlar öyle sıradan kadınlar değildir. En acımasız saldırılar karşısında bile hızla toparlanıp, yeniden direnişe geçen kadınlardır. Dayanışma ve paylaşım ruhuyla birbirinin yarasına merhem olan, sorunları birlikte aşma gücünü ortaya koyan kadınlardır. Yani öyle kolay boyun eğecek kadınlar değil. Bu konuda Sakine Cansız, anılarında bir olayı anlatır. Koğuş mazgalının sürekli açılmasından rahatsız olan kadınlar, bir gün bu durumdan kurtulmak için kafa kafaya verip, çözüm ararlar. Sonunda şöyle bir fikirde ortaklaşırlar. Gardiyan mazgalı açıp gözünü mazgala dayadığında gözüne çubuk sokulacaktır. Bu eylemi yapmak, şiddetli bir saldırıyı göze almaktır, bunu göze alarak eylemlerini gerçekleştirirler. Bu eylemden sonra kimse rastgele mazgalı açıp, kadın tutsaklara bakma cesareti gösteremez. Bu eylemin sonucunda böylesi önemli bir sonuç elde ederler. Her eylem, kazanım bedel gerektirir. Bedel göze alınmadan sonuç alınamayacağını en iyi bu dönem yaşanan pratiklerde görmekteyiz.

Tutsak kadınların pek çoğu siyasi faaliyetlerinden ziyade ya sempatizan yada devrimcilerin yakın akrabası olmaktan tutuklanan kadınlardır. Erkeği konuşturmak, teslim almak için kadının rehin alınıp, işkence yapıldığı dönemlerdir.² Tutsak kadınların bir kısmı böyle sebeplerden aylarca-yıllarca içerde tutulmuştur. Böyle bir bileşenle faşizmin azgın saldırılarına karşı direnmek devrimci ustalık ve maharet gerektirir. Sakine Cansız kadın koğuşunda direnişin sağlanması için büyük emek, sabır, özveri ile yaklaşır, öncelikle örgütlü yapıyı oluşturmaya, ayakta tutmaya çalışır. Asker koğuşlara baskın yaptığında öne çıkarak diğer kadınlara siper olmaya çalışır. Zayıfı koruyan, kollayan bu yaklaşımı kadınlara direnme gücü ve azmi verir. En dayanılmaz denilen anda bile daha fazla dayanan, direnen birinin olduğunu görmek kadınlara yapabileceği, farklı eşikleri aşma cesareti ve gücü verir.

İhanetin bulaşıcı hastalık gibi hızla yaydırıldığı, direnişin mutlak tecrit altında tutulup, sınırlandırıldığı bu koşullarda her koğuş devrimci değerleri doğrultusunda direnişe geçer. Tecrit koşullarında diğer tutukluların ne yaşadığı, neler düşünüp,

² Aslında bu yöntem hiçbir zaman bir bütün terkedilmedi, hala çok yaygın olmasa bile kullanılmaktadır

planladığından habersiz, her kes bulunduğu zeminde eylem yapar. Eylemin yol göstericisi biraz deneyim, biraz telepati gücü, insanlığın özüne bağlı kalmak ve derinliğinde yer alan özgürlük tutkusudur. Bu koşullarda Sakine Cansız'ın bir ahtı vardır. Kadın koğuşundan “asla itirafçı çıkmayacak”. Ortaya koyduğu iddiayı yerine getirecek kadar çaba sahibi ve sözünün de eri, yiğit bir kadındır. Yüksek sesle konuşmanın dahi yasaklandığı koşullarda açlık grevi, kapı dövme, slogan atma gibi pek çok eylem geliştirilir. Kuşkusuz en büyük direniş eylemi nefes almanın bile imkansız olduğu bu koşullarda kadın örgütlülüğünü korumak, dayanışarak güç olmak, paylaşarak çoğalmaktır. Bu dönemde geliştirilen direnişle ölüm korkusunu ölümle aşma cesareti, insanlık onurunu ayakta tutan ruh oldu.

1990'lı Yıllar: Kitlesele Tutuklanmalar, Özgün Örgütlenme ve Kadın Direnişi

1989-90'lı yıllar Kürt özgürlük mücadelesinde yeni bir dönemi ifade eder. Mücadelenin toplumsallaştığı ve kırsal bölgeler başta olmak üzere Serhildanlar sürecinin başladığı bir dönemdir. Serhildanlarda en öne geçip, halkı örgütleyen ve eyleme kaldıran kadınlardır. Berivan (Binevş Agal) ile Cizre'de başlayan bu süreç dalga dalga tüm ilçeleri, şehirleri etkisi altına alıp, kısa sürede yayıldı. Evlerinin duvarlarını aşan kadınlar, köyleri, şehirleri eylem alanlarına dönüştürdü. Varlığını yoksayan devlet politikalarına başkaldırı, aynı zamanda erkeğin kadın iradesini tanımayan yaklaşımına başkaldırıydı. Kadın bir yandan bulunduğu her alanda toplumsal öncülüğe soyunurken diğer taraftan mücadelenin farklı alanlarında etkili rol oynamaya başladı.

Bu köklü başkaldırı imha ve inkâr politikaları üzerine varlığını kurgulayan devlet güçlerini ürkütüp, daha da saldırgan politikalara yönelmesine yol açtı. Yoğun tutuklama, binlerce faili meçhul cinayet, binlerce köyün- mezranın yakılması, milyonlarca insanın göçe zorlanması gibi politikalar devreye konuldu. Kürdistan'da taş üstünde taş, baş üstünde baş koymama kararıyla yola çıkan devlet, binlerce insanı cezaevlerine kapattı.³ Bu dönem kadın tutuklu oranında ciddi bir artış yaşandı. O döneme kadar erkeklere oranla düşük olan kadın tutsak sayısı, serhildanlar sürecinin başlaması ve kadın katılımlarının artmasıyla birlikte hızla artar.

³ Human Rights Watch verilerine göre bu dönem arasında 3 bin Kürt köyü haritadan silindi. 378.000 insan yerinden zorla göçertildi. ConflictStudiesJournal at the University of New Brunswick'e göre ise bu sayı daha fazla olup; 4.000 Kürt köyü yakılıp, boşaltıldı. 3. 000.000 insan zorla yerinden edildi.

Dönemin DGM'lerinde (Devlet Güvenlik Mahkemeleri) yargılanan tutsaklar, mahkemelerin bulunduğu şehirlerdeki cezaevlerinde tutulurlardı. Mücadelenin toplumsallaşması ve tutsakların sahiplenilmesiyle birlikte öncelikle bölge cezaevleri, mücadeleden uzak kentlere taşındı. Kadın ve erkek siyasi tutsaklar ayrıştırılmaya başlandı. Siyasi tutsak olarak sadece kadınların tutulduğu ilk cezaevi, aydınların, ozanların, devrimci- demokrat insanların canlı canlı yakıldığı kent olan Sivas'ta 1994 yılında açıldı. Hem katliamın yapıldığı kente siyasi tutukluların ailelerinin ziyaretlerini zorlaştırmak hem de katliam sanığı olarak tutuklanan erkeklerin de Sivas cezaevinde tutulmasıyla kadın tutsaklar üzerinde bir baskı oluşturmak istenmiştir. Görüşe gelen her aile her an linç edilme psikolojisi altında kimliğini ve hangi amaçla geldiğini gizlemek zorunda kaldığı gibi, ismi konulmasa da oradaki siyasi kadın tutsaklara doğrudan yöneltilmiş bir tehditti. Sadece Sivas değil aynı zamanda Uşak, Urfa, Amed merkez kapalı cezaevleri de aynı tarzda tasarlanıp, uygulamaya konulan cezaevleridir.

Bu dönem aynı zamanda kadınların kendi deneyimini açığa çıkarması için önemli bir süreçtir. O döneme kadar kadınlar erkeklerle karma cezaevinde kalırlardı, yani ayrı koğuşlar olsa da aynı cezaevinde kalınırdı. Koğuş içi çalışmalarda kendi örgütlülükleri olsa da cezaevi genelinde erkek yapısıyla ortak hareket eden bir mekânizma oluşturmuştu tutsaklar. Tabi erkek daha baskın ve belirleyen pozisyondaydı. Kadınların bir başına kaldığı cezaevleri ise aynı davalardan yargılanan erkeklerin olmadığı, dolayısıyla kadın ve erkeğin görüşme olanaklarının olmadığı cezaevleridir. Sivas'ta kadınların erkek tutuklulardan bir bütün yalıtılarak, sadece kadınlarla sınırlandırılması zindan tarihinde de bir ilktir.

Bu dönemler hem fiziki olarak hem de özgün örgütlenme modelini geliştirme anlamında yeni bir dönemdir. Kadınlar siyasi erkeklerle birlikte karma kaldıkları alanlarda da, sadece kadınların tutulduğu alanlarda da özgün örgütlenme modellerini deneyimleyeceklerdir. Tek tek cezaevlerinde özgün örgütlenme modelleri oluşursa da 1999-2000'li yıllara kadar merkezi anlamda erkek yapısı karar sahibidir. Yoldaşlık hukuku çerçevesinde çalışma yürütmekten öte biraz kız kardeş, korunması gereken yoldaşlar topluluğu tarzında yaklaşım daha ön plana çıkmıştır. Devrimcilik ile gelenekselliği buluşturan bu yaklaşım, kadın iradesinin açığa çıkması ve kadının kendi deneyimini yaşamasının önünde belli oranda engelleyici olmuştur. Bu anlamda kadınların, siyasi erkek tutsakların olmadığı cezaevlerinde kalması, özgün deneyimini oluşturması için bir fırsat da sunar.

Kadın tutsakların erkeklerle birlikte karma kaldığı cezaevi pratikleri ile sadece kadınların kaldığı cezaevi pratikleri belli yönleriyle farklılıklar içermektedir. Karma alanlarda erkek yapısının tahakkümü, geleneksel korumacı yaklaşımları öne çıkarken,

sadece kadınların kaldığı cezaevlerinde ise ürkeklik, yanlış yapma korkusu, alınan her kararı danışma eğilimi ilk yıllarda öne çıkan yan olmuştur. Ancak bu yıllar yapabilmek gücünü görmek, en dar kuşatma altında bile kendini var etmenin yol ve yöntemlerini geliştirmek açısından önemli bir deneyim sürecidir. Bir yandan 24 saat devlet güçlerinin denetiminde olma ve yoğun saldırılarıyla mücadele etme, diğer yandan kendini tanıma, yapabilmek gücünü görme, erkeğin anlayışlarıyla mücadele etme iç içe geçmiştir. Bu yıllarda cezaevinde kalan bir kadın tutsak yaşanan durumu şöyle ifade etmektedir. *“98 yılı çok zorlu bir yıldır. O zaman Sivas cezaevinde kalıyordum. Cezaevi açılalı dört yıl oluyordu. O zaman sayımız 120 civarındaydı. Yönetim konusunda belli bir deneyimimiz olsa da hala yapıp- yapmama konusunda biraz güvensiz, daha çok birbirinin yaptıklarını da beğenmeyen bir durumumuz vardı. Yapılan toplantıda çok ağır eleştiriler yapıldı ve yönetimin değiştirilmesi kararı alındı. O zaman yapımızda alınan kararlar genel cezaevi yönetimine sunulup, öyle netleştirildi. Genel yönetim tamamen erkeklerden oluşan bir yapıydı. O zaman bizim yapıp, gönderdiğimiz tartışmalara gelen cevap hepimizi şok etmişti. Aslında bizim sorunlarımız vardı. Tartışmış ve çözüm olarak dört yıldır bu işi yapan yönetimin değiştirilip, yerine yeni bir yönetim seçilmesini önermiştik. Ancak bize verilen cevap, “ne gelin kaynana gibi bir birinize girmişsiniz” gibi devrimci duruş ve değerlendirmeden uzak bir cevaptı. Bu cevabı hiç unutmadım. Benim için bu bir dönüm oldu. Ve bu aşamadan sonra kadınların hiçbir kararının erkekler tarafından onaylanmaması gerektiğinin çok iyi farkına vardım. Biz geleneksel bir tartışma yapmamıştık, sorunlarımızı tartışmış, çözümümüzü geliştirmiştik oysa.”*

Açlık grevleri, kapı dövme, slogan atma, mahkeme protestosu gibi pek çok eylem çeşidi iç içe uygulansa da yaşanan şiddeti önlemeye yetmediğinden daha fazla şey yapma ihtiyacı duymuştur tutsaklar bu dönemde. Midyat cezaevinde kalan Selamet Menteş ve Aynur Artan, komployu bedenlerini ateşe vererek protesto eden onlarca kişiden sadece ikisidir. Bu süreçte pek çok cezaevi adeta ateş yerine dönüşür. Bu eylemler, tüm uygarlık güçlerinin Kürdün varlığını yok sayıp, imhaya yöneldiği bir anda tüm dünyanın vicdanına seslenen bir çığlık olur. Tutsaklar bu eylemleriyle, cezaevi koşullarında da olsa bu imha politikasını kabul etmediklerini göstermek istemiş ve bunu ifade etmenin en acı yolunu seçmişlerdi.

İşkencenin, sorguda konuşturmanın tek yöntem olarak kullanıldığı, hatta sıradanlaşıp, sadistçe bir uygulamaya dönüştüğü bu yıllarda kadınlar cezaevine, ağır işkencelerden geçirilmiş, yaralı bir tarzda giderdi. Tecavüz, taciz dönemin sıradanlaşan işkence biçimleridir. Her şeyden daha zor olanı ise bu durumu paylaşamamak, insanlık dışı olan bu pratiğin hesabını soramamak olmuştur. Ya ailenin geleneksel yaklaşımından çekinildiği ya da bu uygulamaların diğer kadınlar üzerinde korku yaratıp, katılımlarını sınırlandırmasından korkulduğu için işkence dışardakilere anlatılmamıştır. Bu durumda içerdeki kadınların birbirinin şifacısı olduğu, bir birinin yarasını sarıp, iyileştirdiği ve mücadeleyi daha güçlü sürdürdüğü biliniyor.

Kuşatıldıkları dar mekânda bile birbirlerinin varlığından güç alarak bambaşka bir dünya yaratan kadınların en önemli güç kaynakları komünal yaşamdır. Orada dayanışma, paylaşma, birlikte eyleme kültürüyle güç olmaya çalışmış; zor anların, kısıtlı mekânların yoldaşlığını geliştirip, mücadele etme gerekçelerini çoğaltmışlardır.

Kuşkusuz iktidarın kuşattığı bu dar mekânlarda en önemli eylem, tutsakların yaşamlarını örgütleyip, fıkırsel üretim içinde olmalarıdır. Örgütlü bir yaşamda maneviyat gelişir, her kadın kendini bir diğerine ayna yapar. Bu toplumsal olmanın gereğidir. Varoluşunu gerçekleştirmek için insan mutlaka bir başkasının varlığına ihtiyaç duyar. Başkasının varlığına yer vermeyen oluşlardan boşluk yani hiçlik doğar. Tüketen, yutan, çürüten, yok eden boşluk... Bu nedenle içeride, mücadele etmenin en önemli araçlarından biri hiç kuşku yok ki örgütlenme, komünal yaşamı geliştirme ve kendini eğitime olmuştur.

Yazmayı da bir direniş eylemi olarak ele alabiliriz. Zindanın karanlığına kapatılırken okumak, hakikatin peşinde yol almak da bir direniş yöntemi olur. Kültürle, sanatla tarihsel köklerine yolculuk yapmak, geleceği yeniden tanımlamak, iradeyi kıran, kendi varlığından kuşkuya düşüren politikalara verilen en büyük cevap olur. Boşluğu dolduran, boşluğun yutuculuğuna karşı duran her çalışma bu bağlamda önemlidir. Bu süreç boyunca kadınlar resim yaptı, şiir, öykü yazdı. Araştırma grupları oluşturup, pek çok konuda yazılar hazırladı. Hamlet'ten Otel'o'ya, Dımdım Kalesinden, Komara Dina kadar pek çok tiyatro oyununu ustalıkla sahneleme becerileri gösterdiler. Yazan, oynayan ve seyircisi kendinden ibaret olan çalışmalar yürüttüler. Ama bu yöntemle kendilerinde iyi düşünme, güzel ifade etme ve yapma yeteneklerini açığa çıkardılar. Büyük oranda ürettiklerini topluma ulaştıramamış olsalar da kendi kişiliklerinin güçlenmesi, düşünce gücünün gelişmesinde bu üretimlerin payı önemli olmuştur.

İktidarın geliştirdiği politikaların yeterince bilincinde olmamak, katı direnişçiliği uzun bir dönem tek direniş yöntemi olarak ele almak bu dönemin temel yanılgısı olarak açığa çıkıyor. Yaşamın kendisini direniş olarak ele almak, her alanı örgütleyip iktidarın yönetimlerini boşa çıkarmak gerekirken, sürekli protesto eylemlerine yönelmek kimi kez direnişin tek yanlı kalmasına yol açmıştır. Bu durumun farkında

Kuşatıldıkları dar mekânda bile birbirlerinin varlığından güç alarak bambaşka bir dünya yaratan kadınların en önemli güç kaynakları komünal yaşamdır. Orada dayanışma, paylaşma, birlikte eyleme kültürüyle güç olmaya çalışmış; zor anların, kısıtlı mekânların yoldaşlığını geliştirip, mücadele etme gerekçelerini çoğaltmışlardır.

olan cezaevi yöneticileri, tutukluların sürekli açlık grevi eylemlerine, işgal vb. eylemlere çekerek, örgütlenme ve eğitim çalışmalarından alıkoyar. Bu içerde örgütlü yaşamın gelişmemesi için oldukça bilinçli geliştirilen bir politikadır. Zira kitlesel olarak tutuklanmaların yaşandığı bu dönemde cezaevleri okumak, araştırmak, örgütlenmek içinde önemli bir konumdadır. Dolayısıyla tutsakların sürekli fiziki eylemlere çekilmesi, örgütlenme ve araştırma yoğunlaşmalarını ortadan kaldırma ve insanları yıldırma amaçlıdır da. Ancak siyasi tutsaklar, kimi yerlerde bütünü gör-meyen, toy yaklaşımlardan dolayı çoğu kez bu politikaların tuzağına düşmekten kurtulmamışlardır.

2000'li yıllar: F Tipi uygulaması ve Kadın Cezaevleri

1999 yılının sonu 2000'li yılların başı cezaevleri açısından her bakımdan zorlu yıllardır. Bir yandan Kürt Özgürlük Hareketinin paradigmasal değişime gitmesi ve tutsakların yaşanan değişimi anlama sorunları, diğer yandan hücre tipinin pratikleştirilmesiyle devlet güçlerinin yoğun saldırıları iç içe yaşanır. Cezaevinin en zor dönemleri faşizmin acımasız saldırılarından öte, kişinin bağlandığı, uğruna mücadele ettiği amaç ile anlam ilişkisini güçlü kuramadığı böylesi dönemler olmuştur. Bu dönemde Bayrampaşa Cezaevi'nde Ferhan Güllü'nün ve Sadrettin Aydın'ın, Çanakkale Cezaevi'nde Can Yüce'nin başını çektiği ilki liberallikten, ikincisi dogmatizmden beslenen bir hizip hareketi gelişir. Yaşanan paradigmasal değişime anlam vermemek ve kendini değişime kapatmak savrulmalara ve kopuşlara yolaçar. Bu cezaevlerinde bulunan kadın tutsaklardan bir kısmı da bu eğilimlerin etkisine girerek mücadeleden kopmuştur. Ancak kadın yapısının büyük bir kesimi mücadele etmekten yana tavrını koymuştur. Bayrampaşa ve Çanakkale cezaevleri dışındaki cezaevlerinde bulunan kadın tutsaklarda da bu paradigma değişimini anlama-anlamlandırma sorunları oluşur ancak çoğu kadın kafalarındaki sorulara cevap bulmayı zamanın öğreticiliğine bırakır. Pes etmez, vazgeçmez.

Bu dönemin hafızalarda en fazla yer eden ve tutsakların yaşamını tamamen farklı bir rotaya koyan uygulama; tutsakların toplumsallıktan aldığı gücü ortadan kaldırmak amacıyla hücre sisteminin devreye konulması olmuştur. 2000'li yıllar F tipi denilen hücre sistemini pratikleştirmek amacıyla faşist saldırıların alabildiğine yükseldiği bir dönemdir. Tutukluyu tekilleştirerek/yalnızlaştırarak, teslim alma siyaseti diyebileceğimiz bu uygulamaların kadınlar kendi aralarında geliştirdikleri yaratıcı eylemlerle boşa çıkarmış, paylaşımın, dayanışmanın daha zengin yol-yöntemlerini geliştirmişlerdir. Komün yaşamı, tutuklunun temel güç kaynağıdır ve maneviyatını yarattığı temel bir alandır. Bu nedenle komün yaşamı hücreyle-odayla sınırlandırılmadan, yaygın uygulama biçimleri geliştirilir. Kişi başı üç kitapla sınırlandırmanın olduğu yerde,

cezaevinden cezaevine kitaplar paylaşılır. Mektup, birlikte tartışmanın, iş yapmanın önemli bir aracına dönüşür. Mektuplarla birlikte kitap çalışmaları örgütlenirler.⁴ Yapılan yazımsal çalışmalar farklı cezaevlerindeki tutsaklara gönderilip, görüş ve öneriler alınır. Birbirinden kilometrelerce uzakta olunsu da birbirine ulaşmanın zengin yol-yöntemleri yaratılır.

Bu dönemde yaşanan gelişmeleri yakından izlemek, aklın-vicdanın yol göstericiliğini yitirmemek, devrimci görev ve sorumlulukla yaklaşmaya azami özen göstermek esas alınan yan olmuştur. Bazen mahkeme protestosu, bazen saç kazıtma, bazen dilekçe verme, bazen slogan atma, bazen açlık grevi olur bunun adı. Bazen de özenle gizli saklı büyütülen bir çiçek olur. Nede olsa yaşamı anımsatacak, insana yaşam umudu aşılayacak her şey yasaklar kapsamında. Yasak olanın kapısını aralamak, yamsalsal olanı açığa çıkarma eylemi olarak anlam bulmuştur.

Tutsak kadınların maharetini artık herkes biliyor: Bir avuç toprak elde etmek için aylarca gizlilik içinde, büyük özveriyle, sabrederek meyve kabukları, sebze artıkları, kuru çay çürütülür. Zindanın çürütücü yapısında yaşamı inadına yersertmek için elde edilen gübreden buram buram mis kokan çiçekler büyütülür. Hem de mektupların köşesine iliştirilip, gönderilen çiçek tohumlarından. Bunların hepsi zindandaki kadının direniş biçimleridir. Var olmak, kendin olmak, boyun eğmemek, hakikatine yol almak...

Var olmak, kendin olmak çoğu kez tek başına yetmez. Yeri geldiğinde reddini koyup, toplumsal vicdana seslenmeli, ayaklandırmalı. 2012 yılında Abdullah Öcalan üzerinde yürütülen mutlak tecrit uygulaması karşısında 13 kadın tutsağın da içinde olduğu 30 kişilik bir grup cezaevinde ölüm orucu başlatarak tepkilerini ortaya koymuştu. Küçük bir grupla başlayan eylem dalga dalga yayılarak tüm cezaevlerine yayıldı. Halk, bu eylem etrafında örgütlenip mahalleleri, sokakları eylem alanına çevirdi. Bu eylemin etkisi o derece yayıldı ki 68. gününde eylem amacına ulaşmış ve o dönem "barış görüşmeleri" de denilen süreç bu eylemlerden sonra başlatılmıştı.

2012 yılında başlatılan açlık grevine sonradan dahil olan Leyla Güven tam 6 yıl sonra benzer taleple yeniden açlık grevine başladı.⁵ Elinden her tür eylem aracının alındığı koşullarda, sesini duyurmanın, haklılığını ortaya koymanın bir yolu olarak bu eylem tarzını geliştiren Leyla Güven, eyleme başlama gerekçesini şu yalın cümlelerle ifade etmektedir. "Tecridin bir insanlık suçu olduğunu,

⁴ Cezaevinde 2014 yılında Aram yayınlarında çıkarılan Jineoloji Tartışmaları kitabı bu çalışmalardan biridir.

⁵ 8 Kasım 2018

bu tecridin Abdullah Öcalan şahsında tüm Kürt halkına uygulandığı biliniyor. Kürt sorunun demokratik, barışçıl çözümü için sayın Öcalan'ın rolü elzemdir. Eyleminin daha ilk günden itibaren başta kadınlar olmak üzere tüm demokratik ve devrimci kurumların sahiplenmesi bunun bir göstergesi.”⁶

Sonuç olarak:

Cezaevi koşullarında direnmek ve teslimiyet birbirine zıt, uçurumlar kadar farkı olan fakat bir o kadar da yakın iki olgudur. Çoğu kez aralarında ince bir çizgi bulunur. Kapının berisi ve ötesi gibi. Amaca kilitlenen, özgürlük umudunu ve inancını her koşul altında canlı tutan, haklılığın bilinciyle değerlerinden güç alan kişiyi, hiçbir zor yönünün iradesini kırmadığını, teslim almadığını yaşanan bu deneyimlerden biliyoruz. Eylemin kısıtlandığı, engellendiği ortamlarda özgürlük sorunu açığa çıkar. Özgürlük sorunu iktidar yapılarının olduğu her alanda mevcuttur. Kimi alanlar kapalı cezaevleri olarak tasarlansa da ülkenin tümü korku ve yasakçı uygulamalarla yarı açık cezaevi konumundadır. Özgürlük mücadelesiyle birlikte kadınlar bu alanlarda mücadele etme deneyimini açığa çıkardılar.

Yaşamın özünde direniş vardır. Direniş, varlığın oluş ve kendini gerçekleştirme eyleminin ayrılmaz bir parçasıdır. Sınırlayan, hakikaten uzaklaştıran, yabancılaştıran, öz iradeyi yoksayan, hükmeden, imha eden uygulamalara karşı varlık hep direniş halindedir. Varoluşun kendisi zaten bizzat eylem halinde olmak demektir. İktidarsa doğası gereği özgür insandan-toplumdan korkar. Düşüneni, sorgulayanı, hesap soranı gözden uzak tutmaya çalışırlar. Bu amaçla adı her dönem değişse de zindanlar, mahpushaneler, hapishaneler, cezaevleri inşa edilmiş, toplumun en dinamik gücü burada öğütülmeye çalışılmıştır. Ama bu alanlarda direniş de hep kadim olmuştur. Çünkü en zor ve umutsuz anda bile direnişin kaynağı “insan oluşa bağlanan umuttur.” Dolayısıyla zorlu sınavların verildiği alanlar aynı zamanda büyük çıkışların zeminidir. Mekân burada çok fazla belirleyici değildir. Aslolan insanın özgürlükle, eylemle kurduğu bağıdır.

⁶ ANF (Fırat Haber Ajansı)

40 Yıllık Direnişin Işığında ‘Başka Bir Medya Mümkün Mü?’

Fatma Koçak

Direniş ve gazetecilik. Popülizm ve post-gerçeğin yükseldiği çağımızda yan yana gelmesi hem paradoks hem de yüksek olasılık olan iki kavram olarak karşımızda duruyor. Bir aydınlanma ve ideolojik faaliyet olarak ele alınması gereken gazetecilik uzun süre liberalizm-pozitivizm kalıpları içinde ‘tarafsız-bağımsız’ yani apolitik şekilde servis edilen bir üst kimlik olarak sunulmaya çalışıldı. Aslında bu iktidar tarafından kurgulanan derin bir politik ve ideolojik çabaydı. Toplumların kendi içinde ve dışında olup biteni öğrenmesinin adı olan haber verme işini yerine getiren gazetecilik, toplumun ve yaşamın kendisinden uzak, haber kaynağını nesneleştiren ve teması olmayan soyut bir yerde konumlandırıldı.

Liberalizmin akademi aracılığı ile oluşturduğu bu ‘üst kimlik’ toplumun içinden çıkan ve içinden geldiği toplumsallığa yabancılaşan bir gerçeklik olarak kendini uzun süre ‘ana akım’ denilen yaygın medya üzerinden var etti, yer yer etmeye devam ediyor. Yabancılaşan bu gerçekliğin yarattığı tahribatı yaşamımızın her anında görmek mümkün. Kürt ‘terörist’, kadın ‘kurban’, yoksul ‘acıklı’, engelli ‘yetersiz’, devlet ‘sorgusuz kabul/teslimiyet’vs... birçok kavram, tanım ve isim kafamıza topluma yabancılaştırılan ‘ana akım’ medyanın, gazetecilerin ‘büyük’ katkısı ile beynimize kodlandı.

İktidar menşeli medya, geçmişten bugüne egemen ideolojiyi, toplumsal değerlere, kolektif inançlara karşı yeniden üreterek sürdürmenin işlevsel bir aracı olarak kullanılmaya devam ediyor. Bilgiyi manipüle etmek, yeni biçim ve içeriklerle topluma sunmak kullandığı yöntemler arasında yer alıyor. Medyanın bahsettiğimiz yöntemle hakikatin yerine koyduğu ürünlerden biri olarak haber de bu haliyle çarpıtılmışlığı ya da kurgulanmışlığı ifade ediyor. Haberler aracılığıyla kişiler ve gruplar birbirlerinden uzaklaştırılmanın ötesinde birbirlerine karşı düşmanlık besleyecek duygu ve

fikirlerin etkisi altına girmeye zorlanıyor; birinin farklılığı diğerinin varlığını riske atar, zihniyeti kasti olarak işleniyor. Haber böylece, ontolojik olarak “insanın yeryüzünde varoluşundan kaynaklanan değerine ve kişilik bütünlüğüne yönelik bir ihlal metni” oluyor.

Akademisyen Yasemin İnceoğlu, bir yanılsama olarak gördüğü ‘gazeteciliğin evrensel kuralları’na ilişkin şu soruyu sorar: “Medya toplumdaki tahakküm ilişkileri içinde inşa edilen, yeniden ve yeniden üretilerek pazara sunulan temsil pratikleri aracılığıyla iktidar ilişkilerini ve uygulamalarının pratikleştirir. Kısaca medyanın görevi pekiştirmektir. Gazeteciliğin evrensel kuralları denen şey aslında bir yanılsamadır. Biz kendini solcu, özgürlükçü diye tanımlayan yüzlerce gazeteci aslında yalnızca ‘corporatejournos’ yani ‘holdingteci’ miyiz? Siyasal sistemin bekçilik rolünü medyaya verildiği protestocuların haksızlığını ve hükümetin haklılığını vurgulamaktan başka ise yaramayan bir gazetecilik anlayışının hegemonyasının sürdürdüğü bir ortamda gazetecilik yapmak yanlış mıdır?”

Yasemin İnceoğlu’nun bıraktığı yerden devam edersek, günceli de içeren bir tartışmanın sürdüğünü söyleyebiliriz. Merkez odaklı medya algısı haberciliği sadece “Ana akım” denilen patron-devlet hizalardan üretince ‘anlamalı’ olduğunu iddia eder ve yanılsamanın farkında olmadan ‘daha açık görüşlü patron’, ‘daha demokratik devlet’ insafına dayanarak üretilen haberlerin ‘gerçek’ haber olduğunu iddia eder.

Oysa verili sistem ve verili bilginin ideolojik bir yanılsama olduğunu ve inşa edilen kapitalist modernitenin toplumuna hizmet etmediği tespitinden yola çıkan bizler; merkez diye önümüze konulanın, gerçeğin çarpıtmasından başka bir şey olmadığını ve asıl haber alma kaynaklarımızın her zaman başka olması gerektiğini bilmeliyiz.

Her devrin dönüşümü gibi gazeteciliğin de dönüşümüne, yaşanan her çağ ve dönemde tanıklık ettik. Bir fotoğraf filminin günler süren yolculuklardan sonra gazeteğe ulaştırılıp basıldığı dönemden, bir bilginin saniyeler içinde milyarlarca insana ulaştığı döneme geldik. Bu, elbette beraberinde müthiş bir değişimi getiriyor.

Buraya kadar her şey olması gerektiği gibi duruyor ama madem çağ ve gazetecilik tanımlarını aynı cümle içerisinde kullanıyoruz, o vakit su soruyu da sorabilmeliyiz: Gazetecilik artık mümkün mü? Tüm dünyada bilginin bu kadar önemle karşılandığı bir çağda, bilginin tam karşısında yer alanlar da bir o kadar çok. Bir haberin yayıldığı hızla, yok edilmeye çalışıldığı hızın birbirine denk düştüğü zamandayız. Gerçek, her dönem yok edilme tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Bugün de öyle. Yalnızca her dönemin konjonktürü farklıydı, bu dönem de kendi konjonktürünü oluşturuyor. Gazetecilerin öldürüldüğü, hapsedildiği, zorla kaybedildiği, işkenceye uğradığı, sürüldüğü, kalemlerinin kırıldığı, yazamaz veya konuşamaz hale getirildiği koskoca bir tarihe ta-

nıklık ettik. Şimdi tüm dünyada yükselen bir faşizmden bahsediyoruz ama dün çok mu azdı? Savaş, faşizm hep vardı ve bu meslekî tarih, tüm bunların arasında büyüdü. -Tıpkı tersi olduğu gibi- hakikatin olduğu bir yerde onu aktaran biri ve/veya bir şeyler hep olacak, bunu kavramsal adıyla gazetecilik, habercilik ya da bir tweet, bir ses kaydı, bir telefon ya da bir insanın varlığı bile sağlayabilecek. Susturmaya çalışanın karşısında duran her şey gazeteciliği de yasatmaya devam edecek. Bunun formu elbette değişebilir, yeni bir tarz, yeni bir akim, yeni bir kavramla yoluna devam edebilir.

Bu noktada dünyada birçok isimle tartışılan bizim ‘direniş gazeteciliği’ diye tanımlayabileceğimiz, habercilik türünü yeniden düşünmenin vaktidir. Derdi bilgi satmak olmayanlar, özellikle biz kadınlar, bilgiyi üretmek kadar hakikate ulaşmanın aracı olarak da görürüz. Gazetecilik yaparken toplumsal değerleri savunma eğilimini açığa çıkarırız. Bilginin doğruluğuna biçilen anlamla bu bilgiyi yayarken, sistemi teşhir ederken; bilginin, toplumun ve kadının kökleri üzerinden, yeniden yada olduğu gibi tanımlandığı ve anlatıldığı bir mecra oluştururuz.

Misal yurttaş gazetecilik. Kavramsal olarak adına “vatan daşgazeteciliği” “katılımcı gazetecilik” veya “direniş gazeteciliği” de diyebiliriz. Bu kavram daha ziyade Ortadoğu’da halkların isyanı olan ‘Arap Baharı’ ile kendini iyice göstermeye başladı. Occupy Wall Street hareketleri de yurttaş haberciliğinin önemini büyüttü. Bu iki olayı da susan medyaya karşı yurttaşların kendi haberciliği sayesinde an be an izledik. Türkiye’de de Gezi direnişi, yurttaş habercilik sayesinde tüm dünyanın dikkatini çekti.

Kobanê direnişinin başarıya ulaşmasında, dünyanın Kürdistan’daki küçük bir kasabayı tanımada ve oradaki umuda sarılmak için koşmasında kuşkusuz katılımcı ya da direnişçi gazeteciliğin önemli bir payı vardı. Efrîn’e işgal saldırılarının başladığı günden itibaren Avrupa’dan Afganistan’a, Peru’ya kadar işgale karşı ‘anti emperyalist’ eylemlerin gerçekleşmesini örnek verebiliriz. Yine Fransa’da ‘Sarı Yelekliler’ eylemlerinin yayılmasının en büyük etkisinin direniş gazeteciliği olduğunu söylemek abartı olmaz.

Ama asıl dikkat çekmek istediğim bu değil. Örneğin, Kürt çocukların, katliamlarla, işkencelerle dolu tarihsel geçmişinden ötürü ya hukuka ya gazeteciliğe yöneldiğini sıklıkla görürüz. Gerçeğin, çok keskin bir şekilde yok edildiği, devletin ve egemenin sesini oluşturan yaygın medya tarafından çarpıtıldığı ve görmezden geldiği tarihsel gerçeklikte, buna kendi medyasını ve kendi sesini oluşturmak diyebiliriz.

Kendi sesini oluşturmak, aslında bir nevi var olan devasa bir algı yönetimine karşı direnme biçimidir. Sanırım baştan sonra ataerkil-kapitalist-algı yöneten sektöre kar-

şihalkın/kadınların sesi olan mecraların varlığını, kendi başına bir direnme alanı olarak yorumlamak gerekiyor. Bu noktada her coğrafyada hakikati ulaştırmak için direnen gazetecilerin hikayeleri fazlasıyla var. Ancak biz daha yakından 'kendine ait medya' deneyimi ile bu direnmenin modelini oluşturan Kürt medyasına ve bu medya içinde bedel ve büyük emeklerle kendini var eden kadınların önemli bir direniş mirası biriktirmesine göz atalım.

Kürt basını, 100 yıla yayılan tarihi ile kendini 4 parça sömürge altında sürdürmeye çalıştı. İlk Kürt gazetesinin yayınlandığı yer tamda Kürtlerin tarihsel toplumsal ve politik seyrine işaret eder gibi Mısır'dır. Yine Kürtlerin ilk televizyonu da aynı şekilde ana topraklardan çok uzaklarda Avrupa'da Med TV ile yolculuğuna başladı. Halkın yaşadığı coğrafyadan başlayan bu serüven yine sürgünlerde ya da 4 parça sömürge topraklarda bir direnme biçimi olarak 'illegal' yayıncılıkla devam etti. Kuşkusuz Kürdistan'ın her parçasının ayrı bir basın direniş geleneği var; ancak bu başka bir yazının konusu. Kürdistan Özgürlük Hareketi'nin başlangıç tarihinden itibaren gazetecilik, direniş kimliğinin bir parçası olarak yer etti, öyle büyüdü gelişti, günümüzde 'kendine ait medya'ya evrildi.

1989'da ilk günlük gazetenin yayınlanmasıyla birlikte ulus-devletin, baskı, inkâr ve katliam politikalarına karşı hakikati taşıyanların, tabir yerindeyse kelle koltukta bu yolu seçtiklerine tanık oluruz. İlgilenenler için Müslüm Yücel'in Tekzip'i ve Hüseyin Aykol'un Kürt Medyasının 20 yıllık kitabı önemli kaynaklardır. İstatistiki verilere göre; son 30 yılda sadece Kuzey Kürdistan'da 70'ten fazla gazeteci faili devlet tarafından kaybedildi ya da katledildi. Rojhilat, Rojava ve Başur'daki net olmayan verilere baktığımızda ise bu sayının 100'ün üzerinde olduğu belirtilebilir. Sedat Yılmaz'ın 2011'de yayınlanan Press filmi Kürdistan'da gazeteci olmak üzerine fikir sahibi olmak isteyenler için önemli bir kesit sunar.

Kürt medyasının tarihsel serüveni içinde -bir özeleştirici olarak- henüz verili bir kaynağa dönüşmeyen Kürt kadınların yeri ise varlık mücadelesine içkin çift yönlü bir direnişi gerektirdi. Kürt medyasındaki kadın emekçilerin, medyanın ataerkil kodlarıyla şekillenmiş söz konusu yaşamın içinde hem bu kodlara hem de sömürgecilğe karşı özgürlük bilincine ulaşmak diğer taraftan bu bilinci topluma taşımak çabasıyla geliştirdikleri mücadele yapısal olarak bu alanda önemli gelişmeler yarattı. Özgürlüğün bir bütünen yakıcı ve güncel mücadelesini yürüten Kürt kadınlar, medyada da özne olarak varlığını her daim hissettirerek ve bu alanı da bir direniş alanı olarak görerek yol aldı. Bu yeni medya deneyimi sadece bölge için değil dünya içinde bir ilk işlevi gördü ve artık geri dönülmez bir medya kültürünün başlangıcı

oldu demek yerinde olur.

Kuşkusuz tarihsel olarak Kürt kadınların, medyada yer almasının yüz yıllık bir serüveninden bahsetmek gerekir; ancak son 40 yıl açısından Özgürlük Hareketi'nin, toplumsal alanda oluşturduğu kadın bakış açısının, medya alanında da emek veren kadınlar açısından devrimsel nitelikte olduğu söylenebilir.

Kürdistan gazeteciliğinin ilk şehitlerinden biri Serxwebun Dergisi'nin yayıncılarından Emine Çelebi'dir mesela. Az sayıda kişi bilir Emine, bir devrimcidir, aynı zamanda halkına gerçekleri ulaştıran bir gazetecidir. 1990'ların başında Kürdistan dağlarına gerilla olarak gelen Emine Çelebi, ilk basın şehidi olarak tarihteki yerini almıştır.

1990'ların başından itibaren Kuzey Kürdistan eksenli özgürlük hareketinin gelişmesiyle birlikte medya alanında çalışan kadınlar, ayrı bir deneyim edindiler. 1990'larla birlikte kitleselleşen kadın dergileri, teorik, yeni yaşam modelini sunan görüşleriyle yayın hayatına başladı. Genel Kürt basını içinde aktüel habere müdahale eden kadınların sayısı da bu dönemde artış gösterir. Kuzey Kürdistan'da yayın hayatına başlayan Özgür Gündem gazetesinin genel yayın yönetmenliğini yapan Gurbetelli Ersöz sadece Kürdistan ya da sadece Türkiye için değil Ortadoğu için bir ilktir.

Gurbetelli, yazdığı satırlarda, bir ilk olmasının, emek ve değerle ilişkisini kendi dilinden söyle tarif etmişti: "Tabii ki, bir Kürt kadının genel yayın yönetmeni olması çok önemli, son yıllarda Kürt kadınlar erkekten çok daha fazla mesafe kat etti. Benim bugün geldiğim yer de kendi özel gayretimin yanı sıra bununla bağlantılı."

Kadın gazeteciler, kadın özgürlüğü odaklı alternatif medya algısını ördü ve medya alanında sadece ter değil, aynı zamanda kanlarını da dökerek topluma hizmet eden gazeteciliğin yolunu gösterdi. Kim zaman kalem ve kamerayı silah gibi kullandılar kimi zaman ise silahı kamera ve kalem gibi kullandılar. Bir elinde kamerası bir elinde silahı gerillanın objektifi olmayı seçen Saray'dan, Sengal'de halkının fermanlara karşı direnişinin hikayesini yazan Nujiyan'a, Dera Zor'da çetelerin sürgün ettiği halkın yaşadıklarını anlatırken katledilen Dilişan'a.

Mine, Zeynep, Ronahi, Canda, Rojinda, Didar, Berfin, Hebun, Deniz, Yıldız, Şilan, Zilan, Ekin, Arjin,

Gurbetelli, yazdığı satırlarda, bir ilk olmasının, emek ve değerle ilişkisini kendi dilinden söyle tarif etmişti: "Tabii ki, bir Kürt kadının genel yayın yönetmeni olması çok önemli, son yıllarda Kürt kadınlar erkekten çok daha fazla mesafe kat etti. Benim bugün geldiğim yer de kendi özel gayretimin yanı sıra bununla bağlantılı."

Sarya...Gurbetelli'nin açtığı yolda ilerleyen kadınlar kalemleri, objektifleri ve canlarıyla hakikat arayışısı olarak yola koyuldu ve gazeteciliği sadece bir meslek olarak yapmak ve görmekten çok bir direnişalanı olarak ele aldılar.

Açılan yolun farkındalığıyla bugün büyük bir medya ordusuna dönüşen kadın gazeteciler, kadın televizyonu, kadın ajansı, kadın sayfası, kadın gazetesi oluşturup; hem anlatan hem de anlatılan olarak özneleşebileceği büyük bir mecra adım adım ilerliyor.

'Kendine ait medya' teorisini oluşturan Kürt kadın gazetecilerin artık bir direniş kültürüne dönüşen deneyimleri, dünyanın ilk kadın haber ajansı JINHA ve ilk kadın televizyonlarından biri olan Jin TV'yi ortaya çıkardı. Bu direniş biçimi kadının enternasyonal mücadelesinin bir parçası olarak farklı kültürlerden ilgi görüyor ve medyada ataerkil kodları yıkmamanın ancak kadın özgürlük çizgisini toplumdan medyaya doğrudan bağ kurularak gerçekleştirilebileceğine ilişkin önemli bir örnek teşkil ediyor.

Kürt kadın gazetecilerin, direnişin bir mirası olarak kadın mücadelesine ne kattığına ilişkin birkaç cümle kurarsak. Yaşama dair her haberi kadın bakış açısıyla dünya kamuoyuna duyurmak, kadının toprakla bağının güçlü olması gerektiğine vurgu yapmak, düşünsel olarak kendini güçlendirmesinin önemine dikkat çekmek, kadın özgün örgütlülüğünün aciliyetini esas almak, kadının özgürlüğü için kesintisiz mücadele edilmesi gerektiğine dikkat çekmek, yarışmayı değil dayanışmayı esas almak, tüketim toplumunun kalıplarıyla çalışmayı reddetmek, erkek egemen sistemin ortaya koyduğu kadına dair estetik anlayışını ve ölçülerini reddetmek, yaşamın estetikle, güzellikle olan ilişkisini ele almak, 'erk' kavramını yaşamsal alandan çıkarmayı hedeflemek, erkeğin özne, kadının nesne konumunu değiştirmek ve eşitlemek, kapitalist sistemin kadını parçalayan ve kendisi olmasını engelleyen politikalarına karşı kadının kendi kimliğiyle yaşama hakkını esas almak, gücün yüceltilmesi olgusunu sorgulamak, tüketimi değil doğanın bütünlüğüne saygıyla emeği öne alıp üretmek, üretimi paylaşarak çoğaltmak, tüm canlı varlıklara saygıyı temel ilke edinmek...

Başta sorduğumuz ve bugünlerde sıkça tartışılan "Gazetecilik artık mümkün mü?" veya "gazetecilik ile direniş mümkün mü?" sorusunun cevabı tamda burada yatıyor. Bir 'ihtimal daha var' diyerek; yaşamın öznesi olmak, yaşamın öznelilerinin sözüne kulak vermek, tersyüz edilmiş gerçeği yeniden ve tüm sadeliği ile yeniden kulaklara fısıldamak/bağırarak için evet başka bir gazetecilik mümkün ve bunu mümkün kılanların tarihsel mirası yanibaşımızda duruyor.

Kaynakça

- Kürt Medyasında 20 Yıl/Hüseyin Aykol-Evrensel Yayınları
- Kürt Basın Tarihi-Tekzip/Müslüm Yücel- Aram Yayınları
- Baska Bir İletişim Mümkün/IPS İletişim Vakfı Yayınları
- Medya ve Toplum/Sevda Alankuş-IPS İletişim Vakfı Yayınları
- Azınlıklar, Ötekiler ve Medya/Yasemin İnceoğlu, Savaş Çoban-Ayrıntı Yayınları
- Yüregimi Daglara Naksettim/Gurbetelli Ersöz –Aray Yayınları
- Kadın Odaklı Habercilik ve JINHA Örneği/Nagehan Tokdoğan-Hacettepe Üniversitesi İLEF
- <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/21770/ana-akim-gazetecilik-aktivizm-ve-duvardaki-sinek>
- <http://www.basnews.com/index.php/tr/lifestyle/sexual/344423>

Feminist Direnişler: Strateji Belirlerken ve Pratikten Teoriler Örerken

Claudia Korol

Çeviri: Dilan Bozgan

21. yy. kadınların yüzyılı olmaya devam ediyor. Feminist devrim, gündelik hayatlarımızı, siyasi tecrübelerimizi, duygusal dünyamızı, arzumuzu, stratejilerimizi, hayallerimizi, teorilerimizi ve pratiklerimizi derinden sarsıyor. Ataerkiyi gittikçe daha iyi tanıyor ve eleştirimizi daha da derinleştiriyoruz. Kapitalizm ve sömürgeciliğin nasıl kesiştiğini ve bu çoklu egemenlik sisteminin şiddeti nasıl gittikçe daha acımasızca, daha merhametsizce, devrimlerimizi terörle nötralize etmeye çalışarak devam ettirdiğini daha iyi anlıyoruz.

Sistemin kendi ulusal veya uluslararası, bizzat kendileri tarafından yaratılan yasalığına karşı iktidarından doğru gerçekleştirdiği alay, bizi bazı anlarda provoke ediyor. Kendi yasalarıyla, anayasalarıyla, insan hakları deklarasyonlarıyla dalga geçiyorlar. İsyanların ne olursa olsun ortadan kaldırılmasını öngören yasadışı başka yasası olmayan dünya düzenini yaratanların kurşunları ve bombaları altındayız. Böylece; - bir asır önce Ocak 1919'da katledilen- Rosa Luxemburg'un dünyaya çılgılığı doğrulanmış oluyor: "sosyalizm ya da barbarlık". Kapitalist ve sömürgeci ataerki kendisini sadece halklar tarafından kazanılmış hakların tümüne karşı kanlı bir saldırı ile devam ettirebilir. Sahnede kedilerini demokrasi, adalet, özgürlük diye takdim eden temsilcileri, maskelerini çıkarıyorlar. Şimdi bizlere ulusötesi şirketlerin, büyük bankaların, G20'lerin, dinci siyasi fanatizmlerin, muhafazakarlığın ve hatta faşizm iktidarının uygulamasının çıplaklığını gösteriyorlar.

Bu güce karşı, halklar çeşitli hareketler ve direnişlerle ayaklanıyorlar. Bunlar arasında en güçlülerinden birisi feminizmler. Büyük bir kadın dalgalanması ve heteronormativiteye karşı çıkışlar ataerkilliği köşeye sıkıştırıyor. Yasalar değiştiriliyor, yenileri yaratılıyor, verilen cezalara itiraz ediliyor, kadın kıranlar ve şiddet uygulayanlar şikayet ediliyor ve etik öneri pratik çizgi haline geliyor: "kişisel olan politiktir."

Kürt kadınlarının devrimi bu harekete ilham ve güç veriyor. Kolektif yaratılarımızı hayal edilenin sınırları ötesine taşımanın mümkün olduğunu gösteriyor. Demokratik konfederalizm, Jineoloji, Kobanê, Jinwar tanınmaya başlıyor ve bunlardan dünyanın güneyinde bile hayal ve proje olarak bahsediliyor.

Abya Yala feministleri olarak bu 21. yy'da, sömürgeci asırlarda konulan sömürgeci sınırları hiçe sayarak birlikte yürüyoruz. Kendimizi çok-uluslu, isyankar ve çeşitli olarak görüyoruz. Kadınların ve feminizmlerin hareketinin bu canlılığı dünya çapında sağın yükselişinde boğulmasın diye stratejilerimizi yeniden gözden geçirmeye ihtiyacımız var. Bu yönde ve bu anlamda düşünelim ve hissedelim bazı fikirleri paylaşıyorum.

1. Umudu Çoğaltmak

Bizi yenilgiyi kabullenmeye ve "güvenli" sığınaklara çekilmeye iten bir dünyada, romantizmle değil, siyasi ve ideolojik bir duruş olarak umudu devam ettirmek ve genişletmek gerekli. "Güvenli" bir yer yok. Umudu devam ettirmek birbirimizden izole olarak yapılamaz. Bunun için bize gündelik dertlere katlanmamızı sağlayan eylemi, sokak buluşmasını, kolektif ve dayanışmacı cevabı, sarılmayı devam ettirmek gerekli. Yolumuz boyunca "bedenleşme"nin değerini öğrendik. Bunu şu sloganla özetliyoruz: "birimize dokunursanız, hepimiz cevap veririz". Bu, maşist* şiddete cevap vermenin bir yolu ve aynı zamanda umuda güçlü taşlar koymanın, ki umut masum bir umut ola. Bu, halk kadınlarının evcilleştirilemeyen gücüne güvenen bir umut.

2. Feminist Pedagoji; Pratiklerimizden Doğru Kolektif Teori Yapmak

Stratejimiz sadece "havada" bir aktivizm değil. Aynı zamanda kolektif feminist teori pratiğinden doğru... aynı zamanda kolektif olarak da yapmamız lazım. Bu doğrultuda, bize feminist pedagoji -Jineolojiyle onca uyum içinde- yardımcı oluyor. Bunu; bilgilerin kolektif yaratımı, kadınların perspektifinden bilme biçimlerinin diyalogu, kadim hafızanın onarımı, dünyadaki bedenlerin, hislerin ve fikirlerin sömürsüzleştirilmesi, teori-pratiğin etkileşiminin bir anı gibi görüyoruz. Bu süreçlerde sadece

* "masculine" ve "fascism" kelimelerinin birleştirilmesiyle türetilmiştir. Faşist yönelimli erkek egemen zihniyet ve davranış biçimine verilen isim.

değerlendirme, analiz, araştırma-katılımcı eylem önerilerini değil, aynı zamanda hislerimizi, acılarımızı, arzularımızı ve dünyada olma biçimlerimizi keşfetmeyi de ortaya koyuyoruz. Çünkü devrimlerimiz Batı tarafından sömürgeleştirilen rasyonalitenin bir ürünü değil, olamaz da. Gücümüzden ve kadim hafızamızdan, sömürgecilğe, emperyalizme, batı ataerkisine ve maşizme karşı direnişi sürdüren büyükannelerimizden, büyük büyükannelerimizden kuşaklar boyunca öğrenilen isyanımızdan doğuyor. Abya Yala Feministlerinin deneyimi geçmiş ve bugünkü acılarımızın yazılı olduğu ve aynı zamanda direnişlerin bilgisine rastlanılan bedenlerimizin ve topraklarımızın tanınmasından yola çıkıyor. Halkların uzun hafızasını onarmak feminist pedagojimiz için temel.

3. Cezasızlığa Karşı Mücadele Potansiyeli

Ataerkil, ırkçı, sömürgeci, kapitalist şiddetler cezasızlıkla doğallaştırılıyor. Bu nedenle cezasızlığa karşı mücadele stratejilerimizin bir parçası. Plaza de Mayo Annelerinin, kadın ticareti ağlarına karşı mücadele eden kadınların, kızları fuhuş yaptırılmak üzere kaçırılan kadınların, polis şiddeti nedeniyle katledilen gençlerin annelerinin yakın deneyimi var, bu kadınlar ceza talebiyle örgütleniyorlar. Sömürgeci işgalcilere karşı başkaldırlara liderlik eden Bartolina Sisa, Micaela Bastidas, Juana Azurduy, India Juliana gibi kadınların deneyim ve örnekleri var. Kalbimizde Berta Cáceres, Marielle Franco, Macarena Valdés, Sakine Cansız ve iktidar sahiplerince yerel kadın kırımlarında katledilen birçok yoldaş gibi toprak ve bedenlerin savunucusu kadınların bize verdikleri dersler var. Cezasızlığa karşı mücadele etmek halklarımızın tarihsel bilincinin bir parçası. Birçok Abya Yala toprağında kitleselliğe ulaşan Ni Una Menos (Bir Kadın Daha Eksilmeyecek) gösterileri ve eylemlerini diktatörlüğe karşı, soykırımlara karşı, Nunca Más (Bir Daha Asla) ile ve ataerkil şiddete ve kadın kırımlarına karşı feminist deneyim ile yaratılan bilinçle harmanlanan bir sonuç olarak anlıyoruz. Feminist dalga, insan hakları mücadelesinin kadın hakları için mücadeleye siyasal ve sembolik ilişkisi ile büyüyor.

4. Bedenleri ve Toprakları Savunmak

Bedenleri ve toprakları savunmak ve korumak hayat projemizin bir parçası. Doğayı tahrip eden, ortak zenginlikleri çalan, dereleri ve toprağı kirleten, orman ve dağları bitiren sömürgeci kapitalizmin ekstraktivist politikaları karşısında toplumu inşa ettiğimiz yaşadığımız toprakları savunmak hayat projemizin ana temellerinden birisi. Halklarımız tüm Abya Yala'ya dağılmış durumda. Çünkü çoğu durumda, hafızalarının ve kimliklerinin saklı olduğu yerlerden şiddet yoluyla sürüldüler. Diğer durumlarda ise halklar göçmen kimliğine sahip. Yürüyüşten kendi hayat biçimlerini yaptılar. Örneğin Guaraní halkları “kötünün olmadığı toprağı” tarihsel olarak arayarak yerinden edildi. Bu nedenle toprak çoğu durumda kadın hafızanın saklandığı ve

halkın ruhaniyetini yeniden yapan coğrafi bir yere deniyor. Diğer durumlarda da toprak, topluluğun oluşturulduğu ve birbiriyle bulunduğu yere deniyor. Bu yerleri halkın kültürü ve kimliğinin bir parçası gibi korumak halkların kadınlarının büyük bir görevi olageldi. Buralarda kolektif hafızayı ve bu toprakların bir parçası olan bilgileri koruyor ve aktarıyorlar. Bitkiler, beslenme biçimleri, iyileştirme yöntemleri, şarkılar, dil, tarih. Abya Yala feministleri aynı zamanda halklarının topraklarını savunuyorlar, kadim kültürleri savunuyorlar. Ki bunlar kadınların perspektifinden ve tarihteki yerlerinden doğru eleştirel olarak bakmayı sağlıyor. Devrimleştiriyoruz ve devrimleşiyoruz, atalarımızı/analarımızı seviyoruz ve onları tüm kültürel yaratımın dönüştürülebilir olduğunu bilerek sorguluyoruz.

5. En Başta Gelen Toprak Olarak Beden

Kadınların ve lezbiyen, trans, travesti ve heteropatriyarkaya karşı çıkan kimliklerin bedenleri savunulması gereken birincil topraklar. Çünkü bu bedenlere tüm ataerkil, ırkçı, kapitalist şiddet boşaltıldı. Bu bedenlere, bizleri hizaya getirmeyi ve bir boyun eğme kültürü yaratmayı amaçlayan pedagojik bir şiddet uygulandı. Bu nedenle kadına karşı şiddetle mücadeleler bedeni ilk toprak gibi savunma kavramından başlıyorlar ve buradan büyük miktarda mücadele kavramsallaştırma yapıyor: otonomi, kendi hayatlarımız hakkında karar verme hakkı, cinsel kimlik hakkı, anneliği seçme veya seçmeme hakkı. Son yıllarda Ni Una Menos diye bağırان kadınların hareketinde kitlesel bir kopuş yaşadık. Bu, kendiliğindenliğin ağır yükünü taşıyan bir hareketti. Ama yıllar öncesinden gelen feminizmler ve kadın buluşmalarıyla yoğrulmuştu. Burada ifade edilen şuydu; kadın kırımlarına yeter artık ama aynı zamanda kadına karşı şiddete de yeter artık. Daha sonra travesti kırımlarına ve nefret suçlarına yeter artık diye genişledi. Şiddete yeter artık'ın bu uygulamasının sokaklarda güçlü bir biçimde ifade edilmesiyle yasal, güvenli, ücretsiz kürtaj hakkını savunan yeşil dalga doğdu. Tüm ülkede milyonlarca kadın bu dalgayı oluşturdu. Daha da önemlisi, suların taşması, en yoksul mahallelerdeki evleri de bastı. Buralara bu tartışmalar varmıyordu. Tartışmalar yerli halkların sınırlarına vardı, köylere ve gecekondu'lara girdi. Şimdilerde bu dalga yeni bir içerikle geliyor “bak nasıl oluyoruz”, bu cinsel şiddet, taciz ve tecavüz durumlarının bildirilmesi ile ilgili. Her yeni dalgalanma yükselmesi yeni öğrenimleri getiriyor. Yeni nesiller kendi talepleriyle yenilikler getiriyor.

6. Feminist Adalet

Ataerkil, ırkçı, kapitalist sistemin şiddetlerini açığa çıkarmanın yanı sıra bu şiddetlerin meşrulaştırıcısı olan ataerkil adalet mantıklarını da görünür kılma biçimleri aranıyor. Halkçı Feminist Etik Mahkemeleri son yıllarda geliştirildi.

Bu mahkemelerde, faillerin cezasızlığının adalet tarafından garanti altına alındığı somut davalar işlendi. Böylece ataerkil adaletin rolüyle ilgili bilinç yaratıldı ve buna karşı kolektif bir biçimde durma stratejileri düşünüldü. Şimdilerde aynı zamanda feminist adaletin olası biçimleri üzerine de diyalog geliştirmekteyiz. Birçok farklı formla yapılmaya çalışılan şey, şunlara yön vermek: toprakları “ataerkil şiddetten azade” olarak ilan etmek, eğitim süreçlerinde ortaya çıkan şiddet biçimlerine karşı üniversitelerde ve liselerde kurumsal protokoller yaratmak, iş yerlerinde ataerkil şiddete karşı protokoller, kadınlara karşı suç işleyen çeşitli tipte şahıslara karşı karalamalar, karışık halk örgütlerinin içinde ortaklaşa yaşam anlaşmaları, feminist mahkemeler, v.s. Bu son yıllarda içerisinden geçmekte olduğumuz bir deneyim. Bu nedenle tamamen gelişim aşamasında ve hala yeterince kavramsallaştırılmış değil. Ancak bunu kolektif bir biçimde yapmaya çalışıyoruz.

7. Kadınların, Lezbiyenlerin, Travesti ve Transların Uluslararası Grevi

Kitlesel, güçlü, kolektif ifade anlarında tüm yollar kesişiyor. Kadınların, lezbiyenlerin, travesti ve transların uluslararası grevleri feminist devrimimiz için temel oldular. Kadın kırımına bir cevap gibi doğdular. Yaşadığımız diğer birçok şiddeti varolan birçok çalışma biçimleri gibi tartışmaya başlamamızı sağladılar. Cinsiyete dayalı iş bölümünün sonucu olarak eviçi emeğin görünmezliği; vasıfsız birçok iş; köylü kadınların ve yerli kadınların tanınmayan emeği

Bu mahkemelerde, faillerin cezasızlığının adalet tarafından garanti altına alındığı somut davalar işlendi. Böylece ataerkil adaletin rolüyle ilgili bilinç yaratıldı ve buna karşı kolektif bir biçimde durma stratejileri düşünüldü. Şimdilerde aynı zamanda feminist adaletin olası biçimleri üzerine de diyalog geliştirmekteyiz.

meclislerde tartışıldı, bazı kadınlar “grev yapamayacaklarını” söylediler. Birçok kadının kendilerine bağımlı olanların bakım işleri nedeniyle birkaç saatliğine bile olsa grev yapamayacaklarının bilinci, ne yapıyoruz ve neden yapıyoruz değer vermeyi sağladı. Ama bundan da öte, grev feminizmin uluslararası bir boyut almasının yolunu açmasını sağlayan bir araç oldu. Diğer bölgelerde ve kıtalardaki kadınlarla aynı anda yapıldı. Diyaloglar, görüntüler, şarkılar bizlere ataerkil ve sömürgeci politikaların dünya çapındaki boyutunu anlamamızda yardımcı oldu. Bizlerin, gezegenin çeşitli köşelerinde şiddete maruz kalan kadınları tanıma ve onlar için endişelenme ve onların mücadelelerini ve devrimlerini kutlama imkanı verdi.

8. Ulusal Kadın Buluşmaları

33 yıl boyunca Arjantin'de farklı şehirlerde, kendi kendinin çağrıcısı olan milyonlarca kadının buluşmalarını gerçekleştire gelmekteyiz. Bu buluşmalar büyümekte ve gittiğimiz şehirlerde bizleri evlerinde misafir edecekler de artmakta. Bu kolektif öğrenmenin siyasi örgütlenme alıştırmaları. Bizleri ilgilendiren tüm temaların tartışıldığı yüzlerce atölye yapılıyor. Ayrıca kültürel etkinlikler, sanatsal etkinlikler, çeşitli değiş tokuşlar ve kitlesel bir yürüyüş de gerçekleştiriliyor. Bu; diyalogun, antipatriyarkal mücadelenin birliğinin, kendi kendine yapılan örgütlenmenin, binlerce kadın tarafından kendi bölgelerinde gerekli olan mücadeleler için hazırlanan örgütlenme kapasitesinin bir çabası.

9. Çok Ulusluyuz

Patagonya'nın Trelew şehrinde gerçekleştirilen en son buluşmada Mapuche kızkardeşler ve diğer yerli halklardan kızkardeşler buluşmayı sorguladılar. “Ulusal” karakterinin değişmesi gerektiğini ve “çok-uluslu” olması gerektiğini önerdiler. Abya Yala feministleri ve diğer kolektiflerden bu sorgulamaya yankı olduk. Ki sömürgecilik ve bu mantıkla, yerli halkların soykırımı ve siyah kadın ve erkeklerin Afrika'dan köle olarak getirilmesi ile yaratılan ulus devletler hakkında daha derin bir bakış açılın. Ki buradan yerli, köylü, siyah, halktan feminizmin sömürge karşıtı mücadelesinde yeni bir boyut açılın. Kavga, sömürgeciliği kişisel, komünal ve kolektif deneyimlerimizden çıkarmak. Çok-uluslu olmak toplumda, sınırlar, göçler ve ulus-devletlerin yok etme mantıkları hakkında bir tartışmayı başlatmak demek.

10. Feminist Devrim. Arzumuz Harekete Geçiyor

Şimdiye kadar bahsettiklerimiz bize ataerkil, sömürgeci, kapitalist sistem çerçevesinde hayallerimizin ve ufkumuzun küçük kazanımlarla gerçekleştirilemeyeceğini gösteriyor. Bu nedenle ihtiyacımız olan ve savunduğumuz kültürel ama aynı zamanda yapısal, siyasal ve toplumsal bir devrim. Güçlü çarpışmaların olacağını öngören bir devrim. Ama bu devrimde herşeyi değiştirme ve mutluluk için mücadele etme arzumuzdan doğru kendimizi olumluyoruz. Farklı nesillerde isyanın büyüdüğünü görmekten mutluluk duyuyoruz. Bazıları feminizme hayatının sonlarında ulaşıyorlar. Korkusuzca yaşama olasılığına aşık oluyorlar ve kızlarının ve torunlarının da bunu yapabileceğine. Bazıları feminizme ergenlikte ve hatta çocukken ulaşıyorlar. Hayır demeyi öğreniyorlar ve küçüklükten ve okullarda, mahallelerde gruplar halinde arzularını sahipleniyorlar. Kürtaj hakkı mücadelesinin yeşil başörtüsünü, okul çantalarında okul “üniformalarının” bir parçası gibi kullanıyorlar. Cinselliği tartışıyorlar ve sevgililik ilişkilerinde şiddeti kabul etmiyorlar. Bu mikropolitika deneyimlerinde bir dünya doğuyor. Aynı zamanda devrimin yapısal bir boyutu olduğunun da farkındalar.

11. Feminist Devrimde Erkekler

Feminizmin toplumdaki etkisi öylesine büyük ki birçok erkek de bu alanda başrolü almaya başladı ve kendilerini feminist mücadelenin bir parçası olarak tanımlıyorlar. Bu kadınlar arasında yeni tartışmalar açıyor. Ama ilk cevap şu; kendi avantajlarını gözden geçirmeli ve ataerkil şiddete karşı mücadele biçimleri aramalı, kendi örgütlenme alanlarını yaratmalı ve bizlerle karışık antipatriyarkal ifadelerde buluşmalılar. Erkekler -ataerkilliğin faydalanıcıları olarak- feminist devrimden de faydalanıyorlar. Kamusal alandaki tarihsel başrol yerlerini bırakmak için hala katetmeleri gereken çok yol olduğunu görüyoruz.

12. Kadınlar, Lezbiyenler, Travesti ve Translar Arası Siyasi Dostluk

Tüm bu yazdıklarım kişisel bir değerlendirme değil. Diğer kadın yoldaşlarla birlikte on yıllardır yürüyor olmanın bir ürünü. Bizim devrimlerimizde neşenin rengi var ve kadınlar arası arkadaşlığın. Bu, vurgulamak istediğim son boyut. Kadınlar arası siyasi dostluk bizim her seferinde, her acıyla ayaklanmamızı ve ataerkil değerlere dayanmayan dünyalar yaratmamızı sağlıyor. Bu bir buluşmanın, bir sarılmanın, yaratımın, hayal etmenin, yeri. Burada yalnızlığa, kişisel endişelere yer yok. Bizi bir kucaklaşmayla içine alan ve yürümeye devam etmemizi sağlayan yer. Dostlar bizimle geliyorlar, fiziksel hayatın kendisinin de ötesinde.

Yapım Aşamasındaki Devrim Konferansı'nın Anlattıkları Sihirli bir formül: Jin, Jiyan, Azadî

Haskar Kırmızıgül

Ekim ayı biz Kürt kadınlarının takviminde özel bir yer tutar. Özgürlük felsefesini derinlikli kavrayan, bunu yaşamlarına, ilişkilerine, mücadele tarzına yansıtan nice Kürt kadını farklı zamanlarda ve mekânlarda Ekim ayı içerisinde yaşamlarını yitirdi. Bu ay içerisinde onları yitirmenin acısı kadar geride bıraktıklarını da çokça konuşuruz. Onlara dair bir anıdan, yazdıkları günlüklerden yola çıkarak yaşamımıza yön veren ilkeleri, yarattıkları değerleri ve özgürlük mücadelesi boyunca ödenen bedelleri hatırlarız. Bir ritüele dönüşen bu hatırlama hali, bize her daim güç verir. Zamanın döngüsü Ekim'e vardığında yolun başındaki halimizi ve yaşadığımız zaman dilimi arasındaki değişimi görürüz ve gururlanırız. Bilincimiz, edindiğimiz yeni deneyimler sayesinde yükselmiştir. Biriktirdiğimiz değerler, özgürlüğe meyleden kadınlar sayesinde çoğalmıştır. Bu döngü kadınların birbirine devrettiği, muazzam bir mücadele deneyimi ortaya çıkarmıştır.

Ekim ayı biz kadınlar açısından öğreticidir. Duygu, düşünce ve hissedişin, acı, sevinç, özlem ve umudun buluştuğu özel bir zamandır.

Kadınlar Geleceği Örüyor

6-7 Ekim'de Frankfurt'da 'Yapım Aşamasındaki Devrim' başlığıyla yapılan uluslararası kadın konferansı böylesi özel bir zamana denk geldi. Hazırlıkları, içeriği ve sonuçları bakımından zamanın ruhuna denk bir çalışma oldu. Ekim ayına ait değerlere yenisini ekledi.

Konferansın sonuçlarını daha iyi kavrayabilmek için öncelikle neden böyle bir konferans gerekliydi? sorusunu cevaplamak gerekecek. Konferans Kürt kadınlarına dönük hakkı misliyle verilmiş, bedeli misliye ödenmiş bir ilgiye cevap olma çabaları sonucunda oluşan zemine dayanıyor. Bu zeminin kaynağı ise uzun yıllara. Kırk yılı aşan bir deneyim sonucunda kadın direnişçilerin bireysel yaşamlarından yarattıkları kolektif hafızaya, feminizmin yol açtığı aydınlanmadan yola çıkarak kendi deneyimleri sonucunda oluşturdukları kavramlara, sistem dışında kurulan kurumlaşmalar ve örgütlenme ağlarına, kadının savaş, mücadele tarzı, eylem anlayışı ve felsefesinden tutalım, keskin çizgilerle belirlediği kabul ve ret ölçülerine kadar birçok değer birikti. Teorinin ve pratiğin simbiyotik bir ilişki içinde birbirine yol açtığı bu diyalektik Kürt Kadın Hareketinin büyümesine ve nihayet (gecikmiş de olsa) dünya kadınlarıyla buluşmasına yol açtı. Kürt kadınlarının gelecek tasavvurunda böyle bir buluşma var mıydı? sorusuna gelirse. Kürt kadınlarının düşlerinin ve iddialarının büyüklüğüne denk olarak yarattıkları direniş kültürüne böyle bir geleceği yerleştirmek zor olmasa gerek. Bu bağlamda Paris Katliamı ve Kürt kadınlarının tutumu bu ilginin başlangıcı; Kobane direnişindeki varlıkları, çoğalmasa; sonrasındaki tüm gelişmeler de bu akışın süreklileşmesi olarak değerlendirilebilir.

Bahsettiğim bu üç dönüm noktasından sonra Kürt kadınları dünyanın farklı coğrafyalarındaki kadın mücadelelerine dokunabildi. Bunları diplomatik faaliyetlerin sonucu olarak görüp analiz etmek, kadın hareketinin felsefik ve teorik ele alınışını engeller ve bu, kavrayış düzeyini de daraltır. Nitekim Kürt kadınları, konfederal sistemlerini inşa ederken yerelden-evrensele doğru bir ilerleyişi, her bileşenin tabanda birbiriyle ilişkilmesini esas aldı. Kendi sistem inşasını ve dünya kadınlarına akışını bu ekseninde sağladı. Eğitim, ekonomi, ekoloji, kültür, öz savunma vb. konulardaki tecrübelerini bulduğu her fırsatta bileşenleri aracılığıyla dışa aktardı. Akışın bir yönü bu idi. Diğer yönü; kendi toplumsallığı zemininde yaptığı eğitim, araştırma ve analizlerinin kaynağı olan hareketleri, onlara kaynaklık eden teorilerin hangi zemin ve koşullar içinde şekillendiğini daha derinlikli anlamının imkanlarını oluşturmaktı. Bu karşılıklı akışın yarattığı en önemli sonuç (jineolojinin bilgi tanımında önemli bir yer tutar) deneyimleri bilgiye dönüştürmek ve bu bilgiyi toplumsal dönüşüme katkı sunacak biçimde kullanmak. Dünya kadınlarına doğru bu akış, Kürt kadınlarına kendisini anlatmada ve 'ideolojiyle sosyoloji arasında bağ kuramayan' devrimciliğin yetmez yanlarını anlaması konusunda yol açtı, öğretici oldu. Jineolojinin temel amaçlarından biri bu olduğuna göre -ideoloji ve sosyoloji arasındaki mesafenin kapanmasına öncülük etmek- en çok odaklanmamız gereken konuların başında geliyordu. Kendimizi ve temas ettiğimiz toplumsallıkları analiz etmek, tek tek bireylerin, grupların örgütlerin ve hareketlerin yaşadıkları yöntem sorunlarını çözmek gerekiyordu. Böyle bir ele alış bizi nihai amacımıza -patriyarkal sistemi aşmaya- götürebilirdi.

Bunu da ancak kadın konfederal sisteminin tüm bileşenlerinin ilgili kurum, örgüt ve organizasyonlarıyla bağ kurarak sağlayabilirdik. Kadın devriminin dayanakları ancak böyle oluşabilirdi. Yani bu konferans mücadelemizin görünür olmaya başladığı son beş yılda yaratılan ilişkiler ağı, kurulan ittifaklar, öğretilenler ve öğrenilenler neye dönüşmeli? sorusuna verilen bir cevaptır. Bu sorunun cevabı da çok nettir. Örgütlülük.

Konferans; Lübnan'dan, Filipin'e, Latin Amerika'dan Hindistan'a, Amerika'dan Afganistan'a kadar uzanan geniş bir coğrafya içinde kadınların birbirlerini anlama çabası olarak özetlenebilir. Tam da bu nedenle organizesini tek bir kuruma, örgüte ait kılmak doğru olmazdı. Kolektif emeğin ve yaratımların somutlaşması olan Women Weaving the Future (Kadınlar Geleceği Örüyor) ağı da böyle oluştu.

Yapım Aşamasındaki Devrim

Yani Kürt kadınları ve dünya kadınları arasındaki dönüştüren ve dönüşen bu ilişkilene biçimini zamanın ve mekânın sınırlayıcılığı içinde ele almak yetersiz kalırdı. Öte yandan 'devrim içinde devrim' tespiti ışığında yaşamına yön veren bir hareketin ulaşılan bu düzeyi ileriye taşımaması kendi gelişim diyalektiğine aykırı bir durum olurdu. 'Yapım Aşamasındaki Devrim' başlığıyla yapılması fikri de buradan doğdu. Sonuç olarak konferansı; Kürt kadın hareketinin temel hedeflerinden biri olan 'kadın devriminin dayanaklarını ortaya çıkarmaya' dönük bir odaklanma olarak değerlendirebiliriz.

Tüm bunlardan yola çıkarak konferansın hazırlık sürecinin aylara değil yıllara dayandığını söylemek mümkün. Kadın konfederal sisteminin bileşenlerinin katıldığı konferans, seminer ve eğitimler geniş bir kesimi ve coğrafyayı kapsıyordu. Ancak son çerçeveyi belirlemek ve teknik ayrıntıları netleştirmek açısından hazırlıklarına aylar öncesinden başlanan konferans iki temel noktaya odaklandı. Birincisi; bu buluşmalarda ortaklaştığımız noktaları güçlendirmek, ataerkil sistemin kadınlara dönük savaşına karşı yenilmez bir direniş hattı oluşturmak. İkincisi; teorik olarak dar ele alınan, daha net bir ifadeyle ayrıştırdığımız konuları (queer teori, kadın tarzıyla savaş, kadın doğası tanımlaması vb) derinlikli tartışmanın önünü açmalıydı. Oturumların çerçevesi, konu başlıkları ve konuşmacılar bu hedeflere göre titizlikle seçildi. Hareketlerin temsilcileri ve düşünsel yaratımları ile toplumsal mücadelelere katkı sunan bireylerin katılımı esas alındı. Bunlardan birkaçını sayacak olursak Arjantin'de halk eğitimlerini esas alan ve yılda bir kez kıta çapında eğitim kampları düzenleyen Pañuelos en Rebeldia, toplumsal mücadelelerin ilham kaynağı Zapatista Hareketi, Honduras'ta kendi toprağını çok uluslu şirketlere karşı savunurken katledilen

Berta Caseres'in yol arkadaşları, Amerika ve İngiltere'den Black Lives Matter (Siyahların Yaşamları Değerlidir), Filipin'de iki yüzden fazla kadın örgütünü bir araya getiren uluslararası ittifak olan Gabriela. İlişkilerimizin uzun bir geçmişe dayandığı Femmes Solidares, Dünya Kadın Konferansı, Dünya Kadın Yürüyüşü gibi organizasyonlar. Sömürgecilğe ve cinsiyetçiliğe karşı varolma savaşı veren Tamil, Amazing, Afgan, Hint ve Mapuche kadınları. Ayrıca Kürt Kadın Hareketi ile dayanışma amacıyla kurulan ve Mary Daly'nin bahsettiği hakikat yolculuğunu dışardan içe doğru yapan Batı Avrupa ve Akdeniz ülkelerindeki kadın platformları. Almanya'da Gemeinsam kämpfen (Ortaklaşa Mücadale), İtalya'da Rete Jin (Kadın ağı) vb oluşumlar; yaklaşık iki yıllık bir mücadele geçmişleri olsa da disiplinleri ve örgütlülükleriyle takdir topluyorlar. Konferansa Belçika, İspanya, Portekiz, Almanya, İngiltere ve kısmi olarak İskandinavya ülkelerinden katılanlara jineoloji komitesi olarak aşina idik. Almanya, İtalya ve İspanya'da düzenlediğimiz toplam altı jineoloji kampında öz savunma, alternatif tıp, etik-estetik, birey ve örgütlenme, konfederalizm gibi konularda derinlikli tartışmalar yürütmüştük. Bu kamplar sadece teorik düzeyiyle değil kadın yoldaşlığını anlamak açısından da öğretici olmuştu. Konferansta ilk günden beri oluşan akışkan havanın bu paylaşım ve ilişkilendirme düzeyiyle bağlantılı ele alınması gerektiğini düşünüyorum. Bürokrasiden, katı bir resmiyetten öte herkesin birbirine dokunabildiği, birbirini hissedebildiği, sorumluluk paylaştığı bir atmosfer hakimdi. Açılış ritüelinde anlatılmak istenen de tam olarak bu idi:

Oysa o tanrıçaların anayurdu olan bir coğrafyada yaşıyordu. Bu onun silinmek istenen geçmişi. Ve Khawla, konferansta kadın meclislerini kurmaya başladıklarını anlatıyordu dünya kadınlarına. Salondaki herkes bir mucizeye tanıklık eder gibi bakıyordu Khawla'ya. 'Fis'ten Rakka'ya' uzanan bu zorlu yolun yürüyüşçüleri olan Kürt kadınları da bu mucizenin yaratıcısı olanları hatırladı.

Her kadın üzerinde yaşadığı toprağın ruhunu taşır, yaşadığı toplumun hafızasıdır ve o toprakta yaratılan direniş kültürünün bir parçasıdır. Her kadın toprağın derinindeki bir damar ve gerektiğinde yüzeye çıkan bir daldır. Ritüelin sonunda herkes hep bir ağızdan 'Jin, Jiyan, Azadi' sloganını atınca mesajın tam yerini bulduğunu ve Kürt Halk Önderi Öcalan'ın bu sloganı neden 'sihirli bir formül' olarak nitelediğini daha iyi anladık.

Farklı Bir Dünyayı İnşa Etmek

"Ataerkilliğin krizi ve kadına karşı sistematik savaş" başlıklı ana oturumun içeriğini Honduras'taki çevre mücadelesinin aktivistlerinden Miriam Miranda'nın şu cümlesiyle özetlemek mümkün:

Kriz dönemlerinde biz kadınlar iki-üç kat daha fazla daha acı çekiyoruz. Kendimizi sömürge olmaktan çıkarabilelim ki yaşayabilelim. Arjantin'den gelen Claudia Corol'un "sevinç kadın devriminin motorudur" tespiti kadınların devrim perspektifine dair önemli bir detayın anlaşılmasını sağladı. Kadınları buluşturan nedenler teorik ve ideolojik yakınlığın ötesinde. Bir dokunuş, bir kucaklaşma ve Kürt kadınlarının kimliğinin bir parçası olan sıcak, içten gülüşler. Bu gülüşlerin sırrının ve devrim yapımına etkisinin anlaşılması oldukça önemliydi. Anlamanın ve hissin gücüyle yaşayanların yarattıkları ve yaratacakları 'kadın devriminin' de temel dinamiğidir.

Konferansın logosu ve içeriğindeki bütünlük de bir başka önemli detay. Logo bir İspanyol ressamın Rojava'nın sembolü haline gelen hemawi kefyelerin desenlerinden esinlenerek boyadığı eli belinde motifinden (ana tanrıça kültüründen kalma bu sembol analık, doğurganlık, mutluluk ve neşeyi temsil eder) yola çıkarak hazırlandı. Esasında logodan kadın devrimini örme biçimine dair ipuçları çıkarılabilir. Devrim ancak ataerkinin parçaladığı geçmiş, bugün ve gelecek bağını kurarak doğru bir temele oturabilir. Mesela, Rakka Halk Meclisi eşbaşkanı Khawla El-İsa Ahlamud'un yaşamı iki yıl öncesine kadar bir DAİŞ'inin ağzından çıkacak bir çift söze bağlıydı. Bu zaman dilimi onun bugünü idi. Oysa o tanrıçaların anayurdu olan bir coğrafyada yaşıyordu. Bu onun silinmek istenen geçmişi. Ve Khawla, konferansta kadın meclislerini kurmaya başladıklarını anlatıyordu dünya kadınlarına. Salondaki herkes bir mucizeye tanıklık eder gibi bakıyordu Khawla'ya. 'Fis'ten Rakka'ya' uzanan bu zorlu yolun yürüyüşçüleri olan Kürt kadınları da bu mucizenin yaratıcısı olanları hatırladı. Bu duygu, bu kadar kadını bir arada görmesi gerekenlerden biri olan Andrea Wolf'a ait görüntüleri izlediklerinde öyle yoğundu ki. Bazıları birbirine sarılarak, bazıları da köşesine çekilerek ağladı. Bu atmosfer, tüm konuşmacıların "farklı bir dünyayı inşa etmek ancak ortaklaşarak ve zihniyet mücadelesi ile olur" vurgusuyla birebir örtüşüyordu. Herkesin kafasında beliren "örgütlenmeye dair varolan araçlar ve argümanlar neden kadınların sistemin yarattığı krizlerden çıkışını tam olarak sağlayamıyor" sorusunu cevaplamanın zamanı gelmişti. Konferansa katılan Debbie Boockhin de aynı noktaya vurgu yaptı. Gücü toplumsallaştırma adına, yerelde eşitlikle ilgili değil özgürlükle ilgili bir konsept etrafında şekillenen kurumları oluşturma'nın önemli olduğuna ve mevcut kurumlaşmaları değiştirecek bir zihniyet yapılına ihtiyacı olduğuna vurgu yaptı. Kendisini sosyal bilimlere bir zihniyet müdahalesi olarak tanımlayan jineolojinin bu soruları cevaplamanın zamanı gelmişti. Hazırlıklarında birebir jineolojinin yer aldığı ve dokuz ayrı başlıkta yapılan atölyeler bu amaçla yapıldı. Kadınları direk hedef alan kırımların (femicide) yanı sıra en çok kadınları vuran krizli alanlar tartışıldı. Ekonomik kriz, göç ve yoksulluk, doğanın talanı, faşist rejimlerin ve sömürgeciliğin kadınlara dönük politikaları ve onun karşısındaki direniş, doğal toplumlardaki sosyal kimlikler, kadının alternatif

iletişim araçları ve en önemlisi de akademik çevrelerdeki kadın varlığının aktivizmle nasıl buluşturulacağı idi. Atölyelerin tamamında mücadeleyi ileriye taşıyacak tespit ve öneriler birikti. Atölyelerin sonuçlarını birer veri olarak ele alıp, analizlerinin zemini yapmak jineolojinin önünde duran görevlerden biridir. Atölyelerde jineolojinin bilgisini nasıl ördüğüne dair öğretici detaylar ortaya çıktı. Sömürgecilik başlıklı atölyede kadınlar sözlü tarih ve dengbêlik geleneğinden yola çıkarak sömürgeciliğin kadınlara etkisini ve direnişi anlattı. Dersim ve Afrin'deki soykırımı rakamlar, sayılar ve tarihlerden değil kadınların hafızasının onlara gösterdiği yoldan ilerleyerek öğrendiler. Şengalli bir kadın acısını ve öfkesini klama döktü. Kürtçe anlamamasına rağmen çoğu kadın ağladı. Bask ülkesinden bir kadının ifadesiyle “Kürtçe bilmiyorduk ama kendi özü değişime uğratılmak istenen bir halkın iniltilerini” herkes duyabildi.

Sistemin Çatırdadığını Duyumsuyoruz

Konferansın ikinci gününde, Kürt kadın hareketi ve farklı coğrafyalardaki mücadele deneyimlerine odaklandı. Geçmişteki deneyimler, kadınların geleceği ne tür bir mücadele ile örmesi gerektiğinin ipuçlarını da verdi. Şunu peşinen söyleyeyim. Orada bulunan her kadının bireysel ve toplumsal çabalarının her biri değerli idi. Ancak zaman toplumsal olanda ve Sylvia Marcos'un deyimiyle “iktidar mekânizmalarının en uçlarında yer alanlar”da karar kılmayı gerektiriyordu. Afganistan, Filipin ve Hindistan gibi coğrafyalardan yine Kürt kadınları ve Zapatista hareketlerini dinlemek bu açıdan önemli idi. Batı merkezli düşünme ve ele alışı da ancak Afrika, Asya, Orta-doğu ve Latin Amerika'daki kadın mücadelelerini görünür kılmakla aşabileceğimizin farkında idik. Bu paylaşımın kadınlarda yarattığı duyguyu Black Lives Matter aktivistlerinden Jade'den bir alıntı yaparak anlatmak yerinde olur. *Sistemin çatırdadığını duyumsuyoruz. Bazı şeylerin yavaş yavaş ama emin adımlarla ilerlediğini görüyoruz. Sömürgecilik tarafından yıkılan köprüleri yeniden inşa ediyoruz. Yeni bir döneme giriyoruz. Bu özgürleşmenin ucurumu gibi. Büyük sistemsel bir düzlemde değil insanlar arası düzlemde bunun neye benzediğini, nasıl hissettirdiğini anlıyoruz.*

Bu hissediş ve kavrayışın her kadını birebir etkilediğini konferansın her anında görmek mümkündür.

Bir Mapuche kadınının dediği gibi geleneksel bilimizden gelen kolektif örgütlenmeyi esas almak. Bu perspektifle yürütülen konferansın her anı kadının duygusunu, düşüncesini ve bedenini parçalayan ve politikasını bu bölünmüşlük üzerinden yürüten ataerkiye en güçlü cevaptı. O havayı soluyan her kadın duygu, düşünce ve bedensel açıdan bir bütün idi. Herkes eksik kalan yanını bir kadına sarılarak, ifade

edemediği duygu yoğunluğunu gözyaşlarına sığınarak ve düşüncesini tüm konuşmaları can kulağıyla dinleyerek tamamlamaya çalıştı. Tamamlayıcılık ve bütünsellik o iki günün rotasını belirledi.

Jin olarak Jiyan'ımızın Azadî'ye dayanmasını istiyoruz

Peki yaşam hep jinerjiyle yüklü akabilir mi? Bunun mümkün olduğuna kadınlarla birlikte giriştiğim her işte inanıyordum; tıpkı bu konferansta olduğu gibi. Akışın sürekli olabilmesi kadınların bu buluşmayı zamanın ve mekânın tahakkümünden kurtarması gerekiyor. Konferansın sonuç bildirgesinde yer alan ifadelerden bunu çıkarsamak mümkün.

Kadınlara karşı yürütülen küresel savaşın farklı yüzleri olan ırkçılık, sömürgecilik, kapitalizm ve ataerkilliğin farklı yollarla ittifaklar kurduğuna dikkat çekildikten sonra ‘yapım aşamasındaki devrim’in nasıl bir rota izleyeceği de sonuç bildirgesinden ve kadınlara yapılan çağrıdan anlaşılıyor:

“Hepimiz şunun bilincindeyiz ki ataerkil sistem tarafından kadınlara karşı küresel bir savaş yürütülmektedir. Binlerce yıldan beri farklı biçimlerde ataerkilliğe karşı mücadele vermekteyiz. Kadınlara karşı yükseltelen yeni küresel savaş dalgası, temelinde kazanımlarımızı hedeflerken dünyanın her yerinde her zamankinden daha fazla eşit ve özgür bir yaşamı tasavvur etme ve gerçekleştirme araçlarını büyüüttüğümüz için yürütülmektedir.

Bunun bilincinde olarak bize ait olanı alacağız. Gücümüzü ve özgürlüğümüzü. Bunu, ataerkilliğin bizi karşı karşıya bıraktığı büyük vahşiliğe rağmen gerçekleştireceğiz.

Kadınlara karşı yürütülen küresel savaşın farklı yüzleri vardır. Irkçılık, sömürgecilik, kapitalizm ve ataerkillik farklı yollarla ittifak kuruyor; zaman zaman alenen kadın düşmanlığı yapan, ırkçı olan ve ataerkilliği iktidarı tekellemek için seferber hale getiren, küçük bir azınlığı zenginleştirmek için doğayı katleden Erdoğan, Duterte, Mondî, Putin ve Trump gibi kişilerde bu durum kendini açığa vurmaktadır. Benzer bir biçimde El Salvador, Guatemala ve Honduras gibi yerlerdeki çeteler var. Afganistan'daki savaş ağaları var. İran'da kadınlara karşı idam cezasını uygulayan devlet mahkemeleri var. Avrupa ve Birleşik Devletler'deki sınır devriyeleri var. Hem Avrupa'da hem de Afrika'da

“Hepimiz şunun bilincindeyiz ki ataerkil sistem tarafından kadınlara karşı küresel bir savaş yürütülmektedir. Binlerce yıldan beri farklı biçimlerde ataerkilliğe karşı mücadele vermekteyiz. Kadınlara karşı yükseltelen yeni küresel savaş dalgası, temelinde kazanımlarımızı hedeflerken dünyanın her yerinde her zamankinden daha fazla eşit ve özgür bir yaşamı tasavvur etme ve gerçekleştirme araçlarını büyüüttüğümüz için yürütülmektedir.

kadın ticareti var. Ortadoğu'da DAİŞ ve benzeri ataerkil cihatçı çeteler var. Dünyanın her yerinde kadın emeğini sömüren kapitalistler var, kadınları esir alan ve onlara tecavüz eden paralı askerler var. Sözde namus cinayetleri ve 'sehvet suçları', kadın sünneti ve 'dost tecavüzü' var; bunlarla kadınlar en yakınları tarafından yaralanıyor, kırılıyor ve katlediliyor. Failleri koruyan ve kadınları cezalandıran devletler ve mahkemeler var.

Bununla birlikte ve çok daha önemli olarak, kadınlar var. İnsan hakları için çalışanlar, feministler, kadın savaşçılar, siyasetçiler, aktivistler var. Yemen'de her şeye rağmen çocuklarını bayatta tutmaya çalışan kadınlar var. Mısır'da hem dinsel aşırıcılık hem de diktatörlüğe karşı direnen ve mücadele eden kadınlar var. Ezîdi toplulukları içinde tecavüze ve esarete rağmen ayakta kalan ve başkalarını kurtarmaya çalışan kadınlar var. Balkanlar'da toplumlarına ve dünyaya barış getirmeye çalışan kadınlar var. Arjantin'de örgütlenen ve birlik kuran kadınlar var. Kendilerini ve ailelerini güvenli bir yere kavuşturmaya çalışan Suriyeli, Libyalı, Orta Amerikalı ve Batı Afrikalı mülteci kadınlar var. Bütün alanlarda mücadele ve inşa eden Zapatista kadınları var. Ve bir de Rojava'da devrimi ören ve başka bir dünyayı tasavvur eden kadınlar var. Bütün bu farklı yollarla hep birlikte geleceğimizi örmekteyiz.

Siyahi Hayatlar Önemlidir ve Ben De diyenler var. Bir Kadın Daha Eksilmeyeceğiz diyenler, Kürtaj Yasasına Hayır ve Yalnız Değilsin diyenler var. Sen De Olabilirdin diyenler var.

Şimdi bütün bu farklı mücadeleleri anlamanın, değerlendirmenin, bisetmenin ve desteklemenin zamanıdır. Ve her şeyden önemlisi bu mücadelelerin parçası olmanın zamanıdır!

Son iki günde bizler, dünyanın dört bir yanından kadınlar olarak Frankfurt'ta bir araya geldik. Geleceği nasıl örebileceğimizi ve yapım aşamasındaki kadın devrimine nasıl katkı sunabileceğimizi tartıştık. Konferansta birçok kadının dile getirdiği gibi örgütlenmeliyiz, zincirlenmeliyiz, örgütlenimizi ağırlaştırmalıyız. Kadınların Dünya Demokratik Konfederalizmini inşa etmeye başlamalıyız. Bu konferansı ve bu ağ bunun ilk adımı haline getirelim.

Her birimizin ve hepimizin özgürlüğü için mücadelemizi birlikte sürdüreceğimizi beyan ediyoruz. Hiçbir kadının yaralanmasına izin vermeyeceğiz. Ataerkilliğe karşı mücadelemizi kazanacağız. Yeni ve özgür bir toplumun yeni kurumlarını yaratacağız. Bir devrimin yapım aşamasında olduğunu ilan ediyoruz. Kapitalizmin yaşadığı kriz, bizim mücadelelerimizin sonucudur ve şimdiki zaman bu çağ, 21. yüzyılı kadınların ve halkların yüzyılına dönüştürmenin tarihi fırsatını sunmaktadır.

Bir konuşmacımızın da dediği gibi, bizler Jin olarak Jiyan'ımızın Azadi'ye dayanmasını istiyoruz. Öyleyse hep birlikte sesimizi ve yumruğumuzu yükseltip

NI UNA MENOS, ELE NAO, BLACK LIVES MATTER ve JIN JIYAN AZADÎ diyelim!"

Akışın süreklileşmesi için yeni bir çağrı yapıldı. 2018 Aralık ayı içinde Kadınlar Geleceği Örüyor ağı konferans katılımcılarına hitaben bir çağrı daha yayınladı. Burada da sonuçlarla örtüşen vurgular mevcut. Birincisi; ataerkil sistemin krizi, kadınlara dönük saldırı ve tehditleri artırdığı kadar büyük fırsatları da içinde barındırıyor. Bu fırsatlar yapım aşamasındaki devrimi tamamlamaya dönük bir adıma dönüştürülebilir. İkincisi; kadınlar yaşama öznel bir perspektiften bakar ve kadın kolektivizmiyle bir enerji açığa çıkarabilir. Üçüncüsü: 21. yy'ın kadın özgürlük çağına dönüştürebilmek için anın gereklerine göre bir mücadele yürütmek gerekiyor. Bunun esas yolu da örgütlenmektir. Bu sonuçların bize işaret ettiği şey dünya kadınlarının konfederalizmini inşa etmenin gerekli olduğudur. Bunun için konferansın organizesine öncülük eden 'Kadınlar Geleceği Örüyor' ağının daha işlevli olmasına ihtiyaç var. Sadece konferanslarda bir araya gelen değil sistemin her türlü saldırısına karşı ideolojik karşı koyuş içinde olan, bu doğrultuda politika yürüten ve ona denk bir eylem ve mücadele hatında ilerleyen bir ağın örülmesi mutlaka gerekiyor.

Filistinli Kadınların Direniş Deneyimlerinden Kesitler

Şirin El Araj ile Söyleşi

Çeviri: Nilgün ve Yonca

JINEOLOJÎ: Bize kendinizi tanıtır mısınız?

Şirin: İsmim Şirin. Kendimi bildim bileli aktivistim. Başka bir şey yaptığımı hatırlamıyorum. Siyaset Bilimi okudum. Meslek olarak, Birleşmiş Milletler için çalıştım. Böyle.

Kudüs'lüyüm. Al Villaja adında Kudüs'e yakın bir köydenim. Villaja'nın kendisi küçük bir Filistin gibi. Filistin'de olan her şey, benim köyümde de daha küçük bir ölçekte yaşanır. Yani tüm Filistin'de yaşananların daha küçük bir örneğidir Villaja. Bu yüzden kendimi bildim bileli, tüm hayatım boyunca işgalle karşı karşıya kaldım. Zülmün her çeşidiyle tanıştım. Ev yıkımları, tutuklamalar, cinayetler, mallarına el koyma, İsrailli yerleşimcilere açılan yeni yerleşim alanları, İsrail ordusuna ve yerleşimcilerine özel Filistinlilere yasaklı yol sistemi, doğal kaynaklara el koyma, aklınıza gelebilecek her şey. Son ve en önemlisi de duvar. Köyün her tarafını çeviren duvar, bir de kapısı ve kilidi olacak. Henüz tamamlanmadı ama yakında bitecek. Köyümüzü bir çember gibi çevreliyor. Bir tane de kapısı olacak. Böylece bir asker kapıyı kilitleyecek ve biz hepimiz yargılanmadan hapsedilmiş olacağız.

Duvar onların
hayatını
korumuyor ya
da onlara
daha iyi, daha
güvenli bir
hayat
sunmuyor.
Demek ki
mesele
güvenlik
değil. Gitmek
diye bir şey
yok. Nereye
giderseniz
gidin başka
bir duvar
olacak.

JINEOLOJÎ: Bu duvarı yapmaya ne zaman başladılar?

Şirin: Süreç 2007'de başladı. Onları 2010 yılına kadar engellemeyi başardık. 2011 yılında inşaata başladılar. Onları 2013'e kadar tekrar durdurmayı başardık. Tüm bu süre boyunca kesintili olarak inşaata devam ediyorlardı. Ya davalar açıyorduk ya da şiddet içermeyen eylem biçimlerine başvuruyorduk. Biz bunlara şiddet içermeyen eylem demiyoruz, halk direnişi diyoruz. Yani duvarı aslında 2011'de inşa etmeye başladılar ama planları, el koyma emirleri 2007'de elimize geçmişti. Yani toprağımıza 2007 yılında el koydular. İnşaat 2011'de başladı ve henüz bitmedi. Onların programına göre bitmiş olması gerekirdi.

JINEOLOJÎ: Köyü boşaltmak mı istiyorlar yoksa duvar içine hapsetmek mi?

Şirin: Bu ilginç bir mesele. Duvara baktığınızda, ne anlama geliyor? Neden böyle bir duvar inşa ediliyor? Bu bir güvenlik duvarı mı? Hayır, bugüne kadar duvarın çoktan bitirildiği başka birçok yerde olaylar hâlâ devam ediyor, durmadı. Yani duvar onların hayatını korumuyor ya da onlara daha iyi, daha güvenli bir hayat sunmuyor. Demek ki mesele güvenlik değil. İnsanları hapsetmekle mi ilgili? Tam olarak değil. Ama kesinlikle etnik temizlik amacı taşıyor.

JINEOLOJÎ: Etnik temizlik. Yani zorla göç ettirmek mi?

Şirin: Hayır, insanları ölmeye zorlamak. Çünkü gidecek hiçbir yer yok. Gitmek diye bir şey yok. Nereye giderseniz gidin başka bir duvar olacak. Yani burada amaç, iki milyon Filistinli'yi zamanla bu tek duvar içinde kontrol altına almak. Özel bölgelerdeki doğal kaynaklar giderek azalacak, insan nüfusu ise giderek artacak. Fırsat sıfır. Ne olacağını sanıyorsunuz? Eninde sonunda birbirini öldürmeye başlayacaklar. İşgalin elleri tertemiz görünecek, tüm dünya izleyecek ve biz sonunda birbirimizi öldüreceğiz.

İsrail'in yaptığı
her şey
yasaldır -kendi
yasaları içinde-
, onlara göre.
Kanun
yaparlar,
mevzuat
geçirirler,
emirler
geçirirler,
mahkeme
kararları
verdirirler. Son
70 senedir
hiçbir
Filistinli'nin
hiçbir
mahkemeyi
kazanmamış
olması
yeterince
gülünçtür.
Bir tane bile.

Çünkü başka bir seçeneğiniz yok. Yani planları tam olarak bu, etnik temizlik. Bu duvar, yalnızca bizi belli bir bölgeye itmekle kalmıyor, aynı zamanda doğal genişleme alanlarını da dışarıda bırakıyor. Tarlalar duvarın dışında kaldı ve bizim bunlara erişimimiz yok. Her ülkenin, her şehrin, her köyün doğal bir genişleme alanı vardır. Bizim durumumuzda bunlar kaybedildi.

Bu duvar mevcut evlerin etrafına, dibine yapıldı dolayısıyla kullanılmayan her santimetrekare duvarın dışında bırakıldı. Bizim genişleyebileceğimiz hiçbir alan yok. Dolayısıyla insanlar birbirini öldürmeye başlayacak. Birbirimizin boğazına sarılacağız, başka seçeneğimiz yok.

JINEOLOJİ: Onları durdurmayı iki kez başardık, dediniz. Nasıl?

Şirin: Topraklarımıza el koyma emirleri geldiğinde. İsrail'in yaptığı her şey yasaldır -kendi yasaları içinde-, onlara göre. Kanun yaparlar, mevzuat geçirirler, emirler geçirirler, mahkeme kararları verdirirler. Son 70 senedir hiçbir Filistinli'nin hiçbir mahkemeyi kazanmamış olması yeterince gülünçtür. Bir tane bile. Hukuk yoluyla, davalar açarak, kendi sistemlerini işleterek yaptık. Kadınlar katıldı bu işe. Tek yapabileceğimiz şey, yavaşlatmak. Yani mahkemeler uzun sürüyor; bu şekilde onları durdurmayı başardık. Müsadere emirlerine itiraz ettik, daha sonra duvarın planına itiraz ettik, ona itiraz et, buna itiraz et bu şekilde yasal olarak her aşamada itiraz ederek yavaşlattık. Elimizden geldiği kadar vakit kazanmaya, uzatmaya çalıştık, belki bir şeyler olur diye.

Bu strateji duvarla çevrilen bütün köyler tarafından izlenmişti, sadece biz değildik. Ama bizim köyde, özgün başka bir durum vardı; bizim topraklarımızda bir İtalyan manastırı bulunuyor. Bu toprağı onlara 200 yıl önce bağışlamışız, Vatikan'a, bir yetimhane inşa edilmesi için. Buraya bir yetimhane inşa

etmeyip bir şaraphane inşa etmişler; o da ayrı bir mesele. Ancak, onlar İsrail'le gizli bir anlaşma yaptılar, duvar bizim köyümüze doğru daha fazla yaklaşacak ve onlar manastır olarak topraklarıyla beraber bunun dışında kalacaklardı. Ve kaldılar da. Biz iki cephe savaşmak zorunda kaldık: birincisi 200 yıl önce toprak verdiğimiz manastır, ikincisi de İsrailliler.

JINEOLOJİ: Kadın mücadelesine gelirsek. Kadınlar bütün bunları nasıl deneyimliyor? Nasıl yer alıyorlar?

Şirin: Bizim örneğimizde kadınlar direnişin anahtarı. Bizim köyün durumunda, duvar yüzünden köye giriş çıkışlar neredeyse imkânsız olacak. Eğer duvar tamamen kapanırsa, köydeki iş gücü, köyü terkedemeyecek. Bu yüzden de gidip nerede çalışıyorlarsa orada yaşamaları gerekecek. Çünkü hayatlarını kazanmak zorundalar. Akşam olduğunda sofraya ekmek getirmek zorundalar. Ama eğer başkalarının kontrol ettiği bir kapı varsa, ertesi sabah işe gidip gidemeyeceklerinden emin olamıyorlar. Ekmek parası kazanmak için ise ertesi sabah kesin işte olmaları lazım. Bu yüzden köyden gitmeleri lazım ki bu kapı hayatlarını kontrol altına alsın. Bu da demek oluyor ki köydeki iş gücü, nerede çalışıyorlarsa oraya, köyün dışına gidecek. Çalışan nüfusun %95'ini erkekler oluşturuyor. Yani burada köyün dışına çıkıp çalışan ve çalıştıkları şehirlere taşınan ve haftasonları ailelerini ziyarete gelen erkeklerden bahsediyoruz. Başka kim taşınacaktır? Öğrenciler. Genel olarak üniversite öğrencileri, çünkü bizim köyümüzdeki okul 9. sınıfa kadar eğitim veriyor. 10. sınıfa geçenin sadece 3 kilometre uzaktaki komşu şehre gitmesi gerekecek ama ortada kapanacak bir kapı var. Belki bu mesele iki yıl içerisinde çözülecektir; köyümüzdeki okul, insanların ihtiyaçlarını karşılayacak bir lise haline gelecektir. Ancak üniversite öğrencileri, kesinlikle okudukları yerlere taşınmak zorunda kalacak. Burada kadın ve erkek karma bir gruptan söz ediyoruz çünkü hepsi okuyor, hatta üniversiteye giden kadın sayısı erkekten biraz daha fazla da olabilir.

Evet köydeki iş gücünün ve gençlerin dışarıya gitmesinden bahsediyoruz; peki kim kalıyor köyde? Kadınlar, çocuklar ve yaşlılar. Bu durumda kim yönetecek, öncülük edecek? Kadınlar. Yani kadınlar köyde böyle yaşayabileceklerine ikna olurlarsa köy kendini ayakta tutabilecek, sürdürebilecektir. Diğer türlü köy dağılacaktır. Yani hayata devam etmek ve köyü ayakta tutmak kadınlara bağlıdır. Bu senaryo gerçekleşirse Villaja diye bir yer kalmayacaktır. Okumak için gidenler, bir duvarın ve kapının arkasında yaşamak için köye dönmeyecektir. Yani okumak için ayrılan bu kuşak geri gelmeyecek. Bir hapishanenin içerisinde hayat kurmayacaklar. Daha büyük bir yere taşınacaklar. Başka bir duvar, başka bir hapishane olacak ama en azından biraz daha büyük, çalışabilecekleri bir yer. Ama köye geri dönmeyecekler, en azından büyük çoğunluğu. Dolayısıyla 20-25 yıl içerisinde, iki kuşak köyü terk ettiği zaman, köy bomboş kalacak. Hiç kimse olmayacak. Biz Filistinliler genç bir halkız, Filistinlilerin büyük çoğunluğu 15-23 yaş arasında.

Yani burada en fazla 20 yıldan bahsediyoruz, ondan sonra köy bitiyor. Kalanlar da ölüyorlar.

Duvar fikrinin asıl amacı, insanları Oslo anlaşmasına göre A bölgesi olarak tanımlanan alanlara gitmeye zorlamaktır. İş gücü çoğunlukla oradadır. A bölgesi Filistin Yönetimi sınırları içerisindeki alandır. Ama bu sadece birkaç yıl işleyebilir. Ne kadar alabilirler ki? Çok sınırlı bir alan, çok sınırlı kaynaklar ve iş olanakları. Hayatlarını ne kadar idame ettirebilirler ki. En fazla 10- 20 yıl.

Evde oturup hayatını kocasına, ondan önce babasına, sonra da oğluna yaslanarak yaşayan sıradan bir kadınsanız, kendinizi direnişin bir parçası olarak görmezsiniz, küçük bir hareketin bile bir parçası saymazsınız kendinizi. Bunların sizi kapsadığını düşünmezsiniz. Kendinize bu davanın bir neferi olarak yaklaşmazsınız. Birinin gelip bunları basitleştirmesi gerekir. Bir kadına gidip ve ona sadece varoluşunun bu devrimin bir neferi olmasına yettiğini açıkladığınız zaman, varolmak direnmektir sloganı müthiş bir ağırlık kazanır. Kendi varlığına, kendi katkısına gerçekten değer vermeyen, buna büyük bir şey olarak bakmayan bu kadın mücadelenin daha büyük bir parçası olmaya teşvik edilmiş olur. Gitmeyi ya da kalmayı mı tercih ettiğinde, “varolmak direnmektir” sloganı bu kararın bir parçası haline gelir. Gitmeyi mi kalmayı mı istediğini belirleyen ana faktör haline gelir. Sağlamak istediğimiz temel şeylerden birisi buydu ve bunu başardık.

Ne yazık ki hareketimiz bozuldu, yoldan çıktı. Bütün bu halk hareketi, bu direniş hareketi, başladığımız zaman büyük ve kitlesel bir sokak hareketi olarak başladı. Duvarla karşı karşıya kalan Batı Şeria’da 6-7 noktadaki köyleri kapsayan bir hareket. Duvara karşı ayaklandık. Bir araya geldik ve “Halk Direniş Komitesi” dediğimiz bir şey kurduk. Birbirinden uzak, dağınık noktalardaki köyler olduğumuz için bizi kolaylıkla engelleyebilir, yolları kesebilirlerdi; birbirimize ulaşamazdık. Birbirimize yardım dahi edemezdik. Biz de buna karşı gidebildiğimiz her yere ulaşp halk direniş hareketini yükseltmeye çalıştık ve başardık. 2011-2012 arasında altın yıllarımızı yaşadık, gerçekten geliyordu. Sonrasında tabloya Filistin Yönetimi eklendi, esas olarak işgalin askeri, ilk savunma hattı gibiydiler. Ne yapabilirler? Biz şiddete başvurmuyoruz, silahlı değiliz. Filistin Yönetimi’ne karşı gelmiyoruz, Filistin Yönetimi’nin bölgesine yaklaşmıyoruz bile. Ne yapabilirler? Bizi nasıl durdurup işgal güçlerine hizmet edebilirlerdi? Bize para verdiler. Bizi bu şekilde bozdular. 3 yıl sonra artık yoktuk. Bireylere para verdiler. Aslında harekete para verdiler ama hareket harekettir, yasal yoldan para alamaz. Çünkü bir örgüt ya da kurum değiliz. Yasal bir statümüz yok sadece bir araya gelmiş insanlarız. Bize nasıl para verebilirler? Sadece bireylere verebilirler ve parayı onlara emanet edebilirler. Bu yapılabilecek en kötü şeydi. Çok fazla para verdiler. Bireyler bu parayı harekete verdi ama bu insanların herkesten fazla gücü oldu. Bu bize hiyerarşi getirdi. Aklımıza bile getirmedikimiz bir yapılanmaya yol açtı. Bu parayı alan kişi herkesten fazla güce sahip oldu ve

*Kadınların ilk
intifadaya ve
son olarak da
Bab El- Eshad
hareketine
olan
katılımlarına
bakarsanız, bu
kadınların
neyin işe
yarayıp neyin
yaramayacağına
ve nerede
olmaları
gerektiğine
dair bir
kavrayışları
olduğunu
görürsünüz.*

kimin gruptan çıkacağına karar verebildi. Neler olduğunu göremeyecek kadar körlerdi. Ya da gördüler ama böyle istediler. Çünkü ilk günden itibaren bunu bas bas bağırdım ama kimse beni dinlemedi. Direnişe yıllarca para döküldükten sonra, ortada para kalmadı. Şimdi ne yapacaktık? Diğer kurumlara döndük, bize bir şekilde yardımcı olacak olanlara. Çok fazla işimiz, sorunumuz vardı, açılan davalar vardı. Uluslararası kurumlara gittik. Bu kurumlar ise bireylere para veremez. Bize para vermenin bir yolunu bulmaları gerekiyordu. Bizi STK’ya çevirmek. Bu da hareketin sonu oldu. Şimdi bir STK var, ortada yok. Bunun kurumların suçu olduğunu söyleyemem. Bizim suçumuz. Ama bir yanıyla da bu uluslararası kurumların varlığı zaten bir tuzak.

Bu tarz halk hareketlerinde kadınların bir yüzü, bir yeri vardır. Ancak bu hareket çok hızlı yozlaştı. Normalde kitle hareketlerinde kadınların katılımı erkeklerden daha azdır. Bizim durumumuzda ise çok daha azdı. Uluslararası kurumlar neden kadınların da katılmadığını sorup durdular. Kadınların palavra algılama antenleri erkeklerden daha güçlüdür. Onlar nereye gidip nereye gitmeyeceklerini bilirler. Bizim başarısızlığımızı anladılar. Kadınların bir şeylerin işe yarayıp yaramayacağını hissettikleri doğrudur. Kadınların ilk intifadaya ve son olarak da Bab El-Eshad hareketine olan katılımlarına bakarsanız, bu kadınların neyin işe yarayıp neyin yaramayacağına ve nerede olmaları gerektiğine dair bir kavrayışları olduğunu görürsünüz. Buralarda çoğunluk kadınlardı. Al-Aqsa’da hala çoğunluk kadınlarda. Orada kadınlar dışında başka kimse kalmadı. Son 7 yıl boyunca sadece kadınlar işgale karşı geldi. Camiye İsraililer tarafından ciddi bir saldırı oldu. Orayı Yahudilerin Temple Mount denilen kimsenin nerede olduğunu bilmediği kayıp kutsal mekanına çevirmek istiyorlar. Hala bunu arıyorlar. Önce hem Yahudilere hem Müslümanlara yönelik bir mekân haline

getirmek istiyorlar Hebron'da yaptıkları gibi. Sonra da tamamen ele geçirecekler.

Başarısızlığa uğrayan halk direnişimiz ders çıkarmamız gereken bir deneyim. Sim-geleşmiş kadınlar vardı. Bizler hareketin içerisinde yer alan bir grup kadındık ve sa-dece eylemlere katılmakla kalmıyorduk. Önderlik ediyorduk. Bu halk direnişinde kadınların katılımı yönlendirilmekten çok öncülük etmek şeklindeydi. Ama çok fazla kadın yoktu. Bir sürü erkek vardı. Bu halk direnişine katılan kadınlar daha çok öncülük konumundaydı.

JINEOLOJİ: Direniş derken, neler yaptınız direnme anlamında?

Şirin:Çoğunlukla gösteriler, duvarın inşası sırasında kullandıkları gereçleri almak, duvara, yerleşimlere, toprağa el konulmasına karşı direnişler. Orada var olmak ve var olduğumuzu göstermek. Haftada en az bir kere hala orada olduğumuzu göstermek için sokağa çıktık. Bizi ülkemizden, köyümüzden koparmaya çalışıyorsunuz ama biz hala buradayız. Başaramadınız, beceremediniz diyorduk.

JINEOLOJİ: Kadınların öncülük etmesine erkeklerin tepkisi ne oldu?

Şirin: Kolay olmadı. Kadınlar bir kenara itiliyordu. İdeal bir ilişkimiz olduğunu düşün-müyoruz. Yoldaşlarımızla sorunlar yaşıyoruz. Kafalarında dediler ki onlara izin veren biz olduğumuz sürece, kontrol altında da tutabiliriz, kontrolümüz dışına çıkmaz. Ama öyle olmadı. Çünkü biz olayların bizim dediğimiz gibi yürümediğini görünce ayrıldık, biz ayrılınca da ortada halk direnişi kalmadı.

İyi bir deneyimdi. Yedi yıl sürdü. 2007'de başladı, 2007-2008 biraz yavaştı. ISM (Ulus-lararası Dayanışma Hareketi) vardı. ISM halk direnişini destekliyordu ve 2011- 2015 arasında halk direnişi etrafında aralıklarla pek çok grup oluştu. Şimdi sönmüldü. İsra-illileri, yabancıları, basını, sosyal medyayı kullandık. Çok çalıştık, çok iş yaptık. Bir mesaj gönderme noktasında işe yaradı ama asıl duvarı, savaşı ve yerleşimleri durdurmayı ba-şaramadık. İşgale karşı mücadeleye bir damla kattık. Epey propaganda yaptık, basında çok fazla yer aldık. İnsanların gündemine girdik, ilgisini çektik. Halk direnişi ile ilgili araştırmalar yapıldı. Birçok insan bunu bir direniş yöntemi olarak takip etti. Bu işgale karşı şiddet içermeyen bir direniş yöntemi olarak görüldü. Ama gerçek pratik sonuç: hiç-bir şeydi. Bu benim en büyük korkumdu, kendime buradan elimize hiçbir şey geçme-den çıkarsak bir başka başarısızlığın temelini atmış oluruz diyordum.

En azından kendi içimizde bir şeyle sonuçlandırmak zorundaydık. Bizi takip eden-ler için bir örnek oluşturmak. Ciddi bir sorunumuz var. İnsanlar Filistin Yönetimi'ne lider olarak bakıyorlar ama orası liderlik değil. Onlar bizim liderimiz değil sadece bizim önümüzde oturan, kendi kişisel çıkarları için işgal ile birlikte bize karşı duran hainler. Bir örnek oluşturmamız lazım. Hareketteki erkeklerin çoğu Filistin Yönetimi tarafından işe alındı.

El-Fetih liderlerinden arta kalanların bu halk hareketine dahil olacağına güvenildi, ama El-Fetih'in kimseye faydası yok. Bazı arkadaşlarım kendi hareketlerine karşı gelemediler, eleştiremediler bile. Ülkemizdeki bu devasa ihanet zehiri... Ve bunun içindeki rollerini, paylarını görmek istemiyorlar, bu rolü görmeleri de çok zor. İsrail'i koruyan, canavarı koruyan aslında kendileri. Sonuç olarak hainlik ediyorlar ama bunu göremiyorlar. Ben bir hata yaptım ve bu insanlara güvenebileceğimizi düşündüm. Büyük bir hataydı. Hal-kın direnişine ne olduğuna gelince, direnişin başına El-Fetih geldi.

JINEOLOJİ: Daha öncesinde kadınların bir şeylerin işlevsel olup olma-dığı hakkında daha iyi bir seziye sahip olabileceğini söylemişsiniz. As-lında bu yüzden bu soruyu sordum.

Şirin: Evet kadınlar seziyorlar, hissediyorlar; kim dürüst kim değil, kim sağlam, somut kim değil; bu şey gerçek mi değil mi. Kadınların katıldığı herhangi bir şeye bakıp bu hakikidir, özgündür bunu dürüst ve gerçek insanlar yapıyor di-yebilirsiniz. Kadınlarda bu hakikat duygusu var. Bu yüzden kadınları bu şov amaçlı gösterilerde veya medyada görmüyorsunuz. Eğer amaç medyanın ilgi-sini çekmekse ve bu hakikat ise kadınları orada bulabilirsiniz. Eğer amaç ka-dınların görünürlüğü ise ve bu gerçekse yine kadınları orada bulursunuz.

JINEOLOJİ: Kadın mücadelesinin kısa tarihsel arka planını konuşa-lım mı?

Şirin: Filistin feminizmi oldukça ilginç bir geçmişe sahip. Çünkü bize çok büyük zorluklar yaşatan üç büyük darbe aldık. 21. yüzyıl başlarında 1948 ön-cesinde Filistin feminizmi özellikle Yafa, Hayfa ve Kudüs şehirlerinde çok güçlü bir hareketti. Lübnan ve Mısır bize coğrafi olarak çok yakındır. Bu ne-denle de hareketimizin Mısır ve Lübnan'daki güçlü hareketlerle bağı vardı. Ön-cülük eden güçlü kadınlar vardı ve kadınlar o dönem İngiliz işgaline karşı eylemliliklerde yer aldılar. Sokaklarda kadın eylemleri yapılyordu. Bugün bunu örgütlemekte zorluk yaşıyoruz. Kadınlar bu dönemde güçlüydüler ve hareket de kuvvetli bir şekilde ilerliyordu.

Tarihsel olarak bakıldığında Filistinliler balıkçılık, çiftçilik veya ticaret yapan, üretken bir toplumdur. Denize kıyımız var, toprağımız bol ve hiçbir zaman ordumuz olmadı. Bir ordunun da parçası olmadık, gelip erkekleri seçip as-kere alan Osmanlı ordusu dışında. Ama biz Filistinlilerin hiçbir zaman bir as-kerlik kurumu olmadı yani temelde hepimiz çalışıyorduk. Kadınlar bu dönemde toplumun her alanında iş gücünün büyük bir kısmını oluşturuyor-lardı. Kadınlar çiftçilik veya pazarcılık yapan kişilerin başında geliyorlardı. Mesela benim büyükannem yetmiş sene önce pazarda yiyecek satıyordu.

*Kadınlar bu
dönemde
toplumun her
alanında iş gü-
cünün büyük
bir kısmını
oluşturuyor-
lardı. Kadınlar
çiftçilik veya
pazarcılık
yapan kişilerin
başında geli-
yorlardı.
Mesela benim
büyükannem
yetmiş sene
önce pazarda
yiyecek
satıyordu.*

Şimdi ise kadınları bu işlerde bulmak zor, yani belki zor değil de insanlar garip olduğunu düşünüyor. Büyükannem tarlada ürettiklerini pazarda satmak için günlerce evden gidiyordu. O zamanlar araba da yoktu. Köyden çıkıp ürünleri satmak için şehre gitmesi en azından iki-üç gün sürebiliyordu. Bu da geceyi evin dışında geçirmesine izin verilmesi anlamına geliyordu. Bu günümüzde söz konusu bile olamaz. Yani büyükannem çalışan bir kadındı ve bu kabul görüyordu. Kadınlar öğrenim görüyor, okuyor ve çalışıyordu. Lübnan ve Mısır'daki hareketlerle bağlantı kurmak kolaydı.

Fakat sonra 1948 yılı geldi ve tüm ülkeyi vurdu ve sonra her şey değişti. Tüm ülke halkı, dünyanın dört bir yanına dağıldı ve tabi kadınlar da. Bu dönemde kadın hareketi öncelikleri değildi, başlangıçta öncelikli olan yaşamları ve aileleri idi. Tekrar kendilerini toparlamaları zaman aldı. 1965'e kadar kadınlardan bahsedilmedi. 1965'te ise FKÖ (Filistin Kurtuluş Örgütü) kuruldu. Yanında Kadın Örgütünün kuruluşu da resmi olarak duyurulmuştu. Başlangıç için iyi bir adımdı. İkinci darbenin, yani 1967'nin gelmesi sadece iki yıl sürdü. Kayıp çok çok büyüktü ve insanlar perişan olmuştu. 1967 ve 1987 arası, yirmi yıllık bir umutsuzluk ve kayıp süreci. Bu yirmi yıl aynı zamanda bir şekilde bir sessizlik dönemi oldu. Perişanlık vardı. 1970'te Ürdün'de Kara Eylül yaşandı. 1982'de ise Lübnan'da tüm direniş dağıtıldı ve sürüldü. Bu kadınları da etkiledi. Bununla birlikte FKÖ'de yeni bir şey oldu ve oluşturulan her partide, kadın komiteleri kurulmasına karar verildi. Böylece politik partilerimiz oldu, politik olarak aktiflik ve ayrıca askeri eylemler oluyordu, milisler kuruldu ve artık kadınlar da harekete dahildiler. 1967'den beri bir devlet yönetimimiz, bu tür bir yapımız yok. İsrail işgal yönetimivar ama günlük yaşamı örgütleyen kimse veya bir yapı da yok. Kendi sorunlarımız için tabi ki İsrail devletine gitmiyoruz.

Peki ne yapıyoruz? Her parti günlük hayat akışının sağlanabilmesi için bazı komiteler kurdu. Ve parti toplulukları bu komiteleri aralarında paylaştı. Mesela, Komünist Parti topluluğu tarım komitesini devraldı. Bir partieğitimi, diğeri sağlık komitesini üstlendi. Yani siyasi partilere ait sivil toplum örgütleri bu görevleri devralarak bakanlıklar gibi çalıştılar.

Böylelikle; tarım alanını yürüten büyük bir örgütlenmemiz vardı, işgalin tüm zorluklarına rağmen işletilmeye çalışılan. Bir başka büyük örgütlenme sağlık hizmetini, bir diğeri ise eğitim; üniversiteler, okullar, kreşleri ve sosyal işler alanındaki çalışmaları yürütüyordu. Her partinin sosyal işler alanıyla ilgili bir birimi vardı ve bu birimler çoğunlukla kadınlardan oluşuyordu. Bu da tabii ki biraz kadınları güçsüzleştiren bir şeydi; yani sanki kadınlara sadece sosyal işler komitesi verilmişti sanki sadece bu alandaki işleri yapabilirlermiş gibi. Tarihsel arkaplan buydu. 1967 ve 1987 arası kadınlar mücadelenin her alanında farklı biçimlerde yer aldılar. Savaşan, uçak kaçıran, intihar bombacısı olan ve silahlı mücadelenin tüm eylemlerinde yer alan kadınlar vardı. Ama ağırlıklı olarak sosyal alandaki tüm işleri, tüm eğitim işlerini ve sokaktaki diğer tüm işleri yapıyorlardı. Sağlık, eğitim ve diğer alanlarda da yer alıyorlardı. Gelmekte olanın inşa sürecinin parçasıydılar.

1987'de İntifada patlak verdiğinde kadınlar en ön cephede idi. Kadınlar hem içeride hem dışarıda hareketin temel katılımcılarıydılar. Büyük çapta tutuklamalar ve toplu katliamlar yaşanıyor. Birdenbire içinde hiç erkek kalmayan evlerden söz ediyoruz. Sadece kadınlar vardı. Kadınların yönettiği yüzlerce aile. Kadınlar aileleri yönettiler ve hiçbir şey çökmedi. Kadınlar bir yandan topluluğu ayakta tutup, yaşatırken bir yandan da sokak olaylarında yerlerini aldılar. 1987'deki İntifada, son yirmi yıldaki çabalarının, yürüttükleri çalışma ve faaliyetlerinin taçlandığı bir doruk noktasıydı. Kadınların aile içerisindeki ve karar alma mekanizmalarındaki konumlarında büyük bir ilerleme getirdi.

Bir şekilde bu, iki darbe almış Filistin hareketimiz için tarihsel bir andı. Bu darbelerden sonra ölmüş bitmiş ortadan kaybolmuş olması gerekiyordu, fakat yok olmadı. Yeniden yükseldi. Hiçlikten doğdu. Hiçbir şeyimiz olmadığı için hiçlikten doğdu. Bizi tamamen bitirmiş olması gereken iki büyük darbe yemiştik ama bitmedik.

Ama sonra bizim gerçekten canımıza okuyacak olan darbe geldi. İçimizden geldi. İsraililerden gelmedi, Arap dünyasındaki bir başka partiden veya Yahudilerden gelmedi. Filistinlilerden geldi. 1994 Oslo anlaşmasıyla geldi. Oslo Anlaşmasıyla Filistin Yönetimi geldi.

Filistin Yönetimi (PA) aslında bir yönetim veya otorite falan değil. Farklı bir ismi olan bir sivil toplum örgütü. Bağışlarla yaşıyor. Başkaca herhangi bir geliri yok. Egemen bir devlet statüsünde olmadıkları için bağış olmadan proje yapamazlar. Aynı bağışçılar, ba-

kanlık gibi çalışan Filistin sivil topluluklarına da destek veriyor. Yani bu noktada Filistin Yönetimi kendi kendini yöneten bir topluluğun içine geliyor. 70'lerden 80'lere sivil toplumumuz gelişmişti ve 90'ların ortalarına kadar kendi kendimizi yönetiyorduk. Şimdi de bunu yapması gereken Filistin Yönetimi çıkagelmisti. Para birebir aynı kaynaktan geliyor. Böylece; birbirimizle rekabet etme durumunda kaldık ve ne oldu? Filistin Yönetimi politik olarak uluslararası toplum tarafından destekleniyordu ve Filistin sivil toplumunu ezdi. Peki Filistin sivil toplumundaki en zayıf halka neydi? Kadın hareketi. Bu durumdan en ağır etkilenen kadın hareketi oldu, paramparça oldu. Kadın hareketimiz bir anda felç oldu.

Sivil toplum yok olunca, ortada sadece büyük örgütlenmeler, büyük kurumlar kaldı. Küçük kurumlar mesela kreşler, sendikalar, küçük çiftçi örgütlenmeleri, öğrenci birlikleri vs. hepsi ortadan kayboldu. Geriye sadece Filistin Yönetiminin, her şeyi ele geçirmeye gelen bu büyük canavarın önünde dayanabilecek büyük kurumlar kaldı. Artık bir Ziraat Bakanı, Sağlık Bakanı ve Eğitim Bakanı var. Bu demek oluyor ki bu sektörleri yürüten örgütlenmeler gitmek zorundaydı.

Kadın hareketi ağırlıklı olarak sosyal işler alanını yürütüyor ve orada burada bazı projeler yürütüyordu. Kendilerini ayrı bir alan olarak görmüyorlardı. Şimdi ele almamız gereken önemli sorun bu. Kadın hareketinin bir temeli yok. Yeni farkına vardık ki, bir hareket için zeminimiz, temelimiz yok. Her şeyin bir parçasıyız ama aslında hiçbir şey değiliz. Bu yüzden de ortadan kaybolduk. Kendi içimizde örgütlü değildik ve aynı zamanda farklı farklı partilerdeydik. Ait olduğumuz farklı örgütlenmeler var. Bu nedenle de bütün farklı düzey ve cepelerde ezildik. En zayıf halkaydık. En büyük darbeyi biz aldık ama fark etmedik. En büyük darbeyi aldığımızı fark etmemiz epey bir zamanımızı aldı. Ve şimdi de artık Filistin kadın hareketinden söz edemiyoruz. Bugüne kadar var olmadı, bunu başaramadık. Filistin Yönetimi bunun en önemli nedenlerindendi. Ama aynı zamanda bizi tekrar toparlayıp ortaya çıkaracak kimsemiz yok muydu? Yeniden yer edinmemizi sağlayacak kimse? Bir şekilde İsrail'in iki büyük darbesine karşın ayakta kaldık ama kendi içimizden geleni atlatamadık.

Yani tabii ki burada, orada bazı kadınlar var ve bir kadın hareketi de var ama bu gruplar sadece bizim özgünlüğümüze uymayan gündemlere yönelik çalışma yapıyorlar. Kadına yönelik şiddetten söz ediyorlar, kadın haklarından söz ediyorlar... STK'lardan söz ediyorum ve bunlar bir hareket demek değil. Bizim STK'larımız, kadın hareketimiz yok, artık yok. Kadınla ilgili çalışan STK'lar. Her biri farklı bir konuda çalışıyor. Ve üzerinde çalıştıkları bu farklı şey de kendilerine parayı verenle sınırlı. Yani kim parayı veriyorsa onun gündemi çalışıyor, kadın hakları gündemi, eşitlik gündemi veya her neyse. Fakat bu bizim

temel sorunumuzu hiçbir şekilde yanıtlamıyor.

JINEOLOJİ: Hangi sorun?

Şirin: İşgale karşı savaşta bizim rolümüz. Bu konuyu kimse gündemleştirmiyor. Gündemleştirdiklerinde ise oldukça kısıtlı bir şekilde ele alıyorlar. Yani demek istediğim şu, işgale karşı savaşmaktan açık bir şekilde bahsetmiyorlar. Sadece şiddet içermeyen eylemlerden bahsedebilirsiniz çünkü fon veren kurumların istediği bu. İşte tam da bu nedenle her Filistinli okulda 2 dönem şiddet içermeyen yöntemler dersi alır, bu her ne demekse. İsraililer ise etrafta M16'lar ile dolaşır ama onlara böyle bir ders verilmez. Bunun neden ve nasıl olduğunu sormayın, yaşanan bu.

Bizim bir kadın gündemimiz yok ve temel sorunlarımızı halen çözümleyemedik. Bu yüzden de yine her yerdeyiz ve hiçbir yerdeyiz. Çünkü kendimize ait belirli bir gündemimiz yok. Bu bütün Filistinliler için geçerli. Bugünlerde bunu tüm Filistinliler için söylüyorum, bizim bir Filistin gündemimiz yok. Bir stratejimiz, planımız yok. Öncelikle de bir amacımız yok. Senin benimle beraber mücadele etmen için, benim de sana bir şey vermem gerekir. Bir strateji vermem, sana bir vizyon sağlamam lazım. Benimle dayanışma içerisinde olmak isteyen bir Türk kadın veya Kürt kadın olarak sana bir plan sunmalıyım, bir vizyon, yapabileceğin bir eylem. Fakat bizde bunlar yok. Tepkisel politikamız var. Fakat reaksiyon hiçbir zaman gerçek bir çalışma ortaya çıkarmaz. Aksiyona geçmeniz gerekir. Harekete geçmezseniz, etkileyemezsiniz. Tek yaptığınız şey tepki vermek olur. Tepki vermek için onların harekete geçmesini beklemek ise, kendinize yapabileceğiniz en büyük aptallık olur. Ve işte bu nokta, tüm Filistin Halkı ile Filistin feminizm hareketinin birlikte durduğu yerdir. Ama bu durumda benzersiz değiliz. Bizler zor zamanlar yaşayan bir toplumun bir parçasıyız ama çökmüş bir toplum değiliz. Zor bir dönemden geçiyoruz, bunlar

Yani demek istediğim şu, işgale karşı savaşmaktan açık bir şekilde bahsetmiyorlar. Sadece şiddet içermeyen eylemlerden bahsedebilirsiniz çünkü fon veren kurumların istediği bu.

gececek. Ne yazık ki bu süreç çok kanlı olacak ama bunun dışında da bir çıkış yolu göremiyorum, maalesef. Umarım başka bir yol vardır ama ben şu an göremiyorum. Ve Filistin feminizmi, Filistin kadın mücadelesi, bütün bu belirsizlik, bu öncülük eksikliği, vizyon ve strateji eksikliğini yaşayan pek çok yerden biri.

Her politik partinin kadın komitesi var her kadın komitesinin de özerk alanı var. Ama bu özerklik yine kısıtlı ve çok fazla kontrol altında ve büyük resim, büyük politika üzerine bir etkileri de olamıyor. Kadınların yönettiği partilerimiz var. Bizim halk cephemizin lideri bir kadın ve şu an hapiste. Karar alma süreçlerinde kadınlar var ama öncelikle hem yeterli değil hem de örgütlü değil. Etkili kadın liderlerimiz olmasına rağmen, bunların bir vizyonu yok. Eğer vizyonunuz yoksa, eğer tüm bu çabaları toplayabileceğiniz, çağırabileceğimiz bir mekânınız yoksa, günün sonunda her şey boşuna gitmiş demektir. Bu bizim başımıza geldi. Çok sayıda kadın var. Birçok güçlü bağımsız kadın, etkili gerçek liderler var. Ama maalesef günün sonunda vizyon eksikliğinden kaynaklı bunların bir sonucu toparlanamıyor. Filistinliler için tüm diğer konularda da bu böyle. Birçok insan bireysel olarak her gün birçok şey yapıyor. Direniş eylemi olmadan geçen tek gün yok. Fakat bu eylemlerin sonucunda ortaya çıkan, gelişen bir şey yok çünkü bu eylemlilikler, bir plan ya da strateji çerçevesinde bir amaca ya da vizyona kanalize edilmiyor. Harcanıyor. Yani genelde Filistinliler için geçerli olan bu durum kadınlar için de daha geniş ölçekte geçerli. Aslında etkisi daha sert çünkü bizlerin kadın olarak iki ayrı mücadelesi var. İşgale ve patriyarkaya karşı mücadele. Biz hiçbir zaman önceliğimizin hangisi olması gerektiğine dair soruyu sormaya cesaret edemedik. Önce erkek egemen toplum sorununu mu çözeceğiz yoksa önce işgale karşı savaşıp sonrasında mı bu konuyu ele alacağız. Çünkü daha önce gördük ki ikisini birlikte yapamıyoruz. Bunun bir başarısızlık olduğunu biliyoruz ama yapamadık. İkisini beraber yapmaya çalıştık ama Filistin Yönetimi, gelip kadın hakları ile en yakın bir alakası olmayan yasaları geçirdiğinde ortada ses çıkarabilecek kimse yoktu. Bu yasalar öylece yürürlüğe girdi. Şu an Ürdün ve Mısır'ın en eski yasalarını kullanıyoruz. Gelmiş geçmiş en kötü yasalarımız bunlar. Buna karşı çıkabilecek kimse yoktu çünkü ezilmiştik. Filistin Yönetimi'nin gelişinden hemen sonra, kadın komiteleri olarak birşeyler yapmaya çalıştık. Bu gölge yasama meclisini oluşturular ama kim vardı orada? Filistin Yönetimi. Üzülerek söylüyorum ki bu yönetimin finansörleri çok fazlaydı. Birleşmiş Milletler vs. ama hepsi sadece şov. Eğer gerçek bir değişim için somut çaba sarf etmezseniz, değişim olmaz.

JINEOLOJİ: Deneyimlerimizden biliyoruz ki eğer kadınlar kendilerini örgütleyebilirlerse bu kendilerinin ve kendileriyle birlikte herkesin bu durumdan çıkmasına öncülük edebilirler.

Şirin: Kesinlikle. Tam da bu nedenle kadın örgütleri sadece hedef alınmakla kalmıyor aynı zamanda dört bir yandan kontrol ediliyor. Çünkü bunu herkes görüyor. Kadın-

lar diğer gruplara göre çok daha fazla örgütlüler. Bu nedenle de uluslararası toplum, kadın örgütlerini kontrol altında tutup, bölüp yönetmek istiyor. Filistin Yönetimi vesiyasi partilerin yaptığı gibi. Kadınlar ise henüz yeterince bir araya gelemiyor çünkü çok farklı gruplar ve çok insan mevcut.

JINEOLOJİ: Peki Hamas?

Şirin: Hamas'ın çok güçlü bir kadın hareketi var ve bu hareket günümüze kadar demokratik seçim yapan tek hareket. Kulağa garip gelebilir ama iki senede bir liderlerini değiştiren tek harekettir. Toplumun içine kök salmışlardır ve çok güçlüdürler. İslami kadın hareketi maalesef çok güçlü bir hareket. Hamas da bu kadın hareketine yaslanıyor, en önemli, güçlü temelleridir. Öncelikle zaten bu kadın hareketi üyelerinin büyük çoğunluğunu oluşturuyorlar. Çok iyi örgütlüler, kendilerini adanmışlar. Tahmin bile edemezsiniz; kendilerini harekete ölümüne adanmışlardır. Varlıkları fiziksel olarak da çalışma olarak da çok görünür. Her işi yaparlar. Bir planları ve vizyonları var ama halk için değil hareket. Ve işte bu, büyük farklılık. Ve planlarını günlük olarak uygularlar. Şu anda, Filistin'de tek demokratik kadın örgütü onlar. Çok açık ve somut yapıları olanlar sadece onlar. Etkin bir plan çerçevesinde çok iyi yapılandırılmış bir adanmışlık, bağlılık ve toplumla çok köklü ilişkiler ama feminist bir vizyonları yok. Bütün bu adanmışlık hali başka bir yere yönlendirilmiş ve bizim mücadele ettiğimiz sistemi besliyor ama bu onların inancı. Bence bu onların problemi değil. Bizim onları kapsayamamamız feminizmin sorunu. Eğer onları kapsayamıyorsak bu bizim başarısızlığımızdır, onların değil. Ne kadar çok kişi olduklarını tahmin bile edemezsiniz. İnandıkları biçimde bir şeyler yapmaya adanmış durumdalar ama onlara ulaşmamızın bir yolu yok. Ve sonra onların sorun olduğunu söylüyoruz ama aslında değiller. İnandıkları şeyler var ve onu yapıyorlar. Bizim de inandığımız şeyler var ama bunu yapamıyoruz. Bu noktada kim hatalı?

JINEOLOJİ: Peki yaptıkları direniş çerçevesinde değerlendirilebilir mi?

Şirin: Evet. İsrail'e karşı savaşıyorlar. Erkek egemen topluma dair bir vizyonları yok ama bu zaten onların mücadelesinin bir parçası değil. Hamas Kadın Hareketinde de kadınların hareket içindeki rollerine dair bir tartışmanın olduğunu duydum. Bu tartışmanın olduğundan eminim. Çok zeki, eğitilmiş kadınlar hareketi yönetiyor. Bu sorunun her gün bazı kadınlar tarafından sorulduğuna eminim ama hareketin çıkarı uğruna bu sorular bastırılıyor. Ama belli bir noktada bunun değişeceğine de eminim. Belki daha uzun zaman alacak ama değişecek.

Hergün işgale karşı savaşıyorlar ve gündemleri net. Bu nedenle de hala varlar ve çerçeveleri ortada. İki cepheye birden savaşıyorlar. Erkek egemen toplumu benimseyen bir sistemi tercih ediyorlar ve bununla bir sorunları yok.

JİNEOLOJİ: Resmi tarihler kadınları yok sayar, rolünü, varlığını, bakışını,

Aileyi ayakta
tutmak
geçindirmek
için neye ihtiya-
ç var?
Oturacak yere
ve yiyeceğe.
İşte bu
dönemde
kadınlar
dağlara
çıktılar, her
tür ot
topladılar,
ailelerini
doyurdular.
Bir, iki, on veya
yüz değil,
binlerce
kadından,
binlerce
aileden
bahsediyoruz.

dinamiklerini hesaba katmaz. Kadın bakış açısından Filistin toplumunun tarihinde, geleceğinde, kültüründe kadınların beslendiği güç kaynakları var mı?

Şirin: Tabii. Kesinlikle. Biz esas olarak bir çiftçi toplumuz. Toprakta işgücünün çoğunluğunu kadınlar oluşturur. Yani çoğunluğunu kadınların oluşturduğu emek gücü sayesinde ayakta duran, üreten, beslenen, yaşamını sürdüren kendini var eden bir toplumdan bahsediyoruz. Bu toplumun koruyucuları tarih boyunca kadınlardı. Filistin toplumuna yönelik uzun bir şiddet ve saldırı tarihi var. Son yüz yılda Osmanlılar, ardından İngilizler, Ürdün ve ardından İsrail. Yani bizi aktif bir biçimde öldüren, aktif biçimde bizi bir toplum olarak hedef almış farklı işgal güçlerine karşı uzun bir mücadele geçmişi var.

JİNEOLOJİ: Osmanlı da dahil?

Şirin: Evet son 100 yılda. İlk 300 yılda sorun yoktu. Aynı toplumun parçalarıydık. Ama son 100 yılda, Osmanlı yönetimi korkunçtu. Korkunç ne kelime-toplumun ve üretim yöntemlerinin gerçekten viran edilmesinden ve sıfır eğitimden söz ediyoruz. Tek bir okul dahi inşa edilmedi bu son yüz yılda. Okulsuz, tarım araçlarında, tekniğinde yenilik olmadan sadece vergi alarak, çiftçilerden para toplayarak geçen yüz yıl. Bu daha sonra bizim en büyük sorunlarımızdan biri oldu. Çünkü daha sonra işgale karşı zayıf, harabeye dönmüş bir toplum olarak mücadele etmek zorunda kaldık, eğitimsiz bir toplum. Şimdi de toplumumuza yönelik bu uluslararası komploya karşı savaşıyoruz ama tamamen tükenmiş haldeyiz. Osmanlı idaresindeki o son yüz yıldan bu yana tüketilmiş/tükenmiş haldeyiz. Kendimizi toparlamayı hiç başaramadık. Çok tüketici, yorucu bir yüz yıldır, bütün öz kaynaklarımızı kuruttu. Ayakta kalmamızı, devam etmemizi sağlayan sadece kadınlar oldu.

JİNEOLOJİ: Nasıl?

Şirin: Ailelerin çoğu erkeklerini ve gelirlerini kaybetti. Fakat bizim geleneğimizde kadınların aileyi ayakta tutması, geçindirmesinin yeri vardır. Aileyi ayakta tutmak geçindirmek için neye ihtiyaç var? Oturacak yere ve yiyeceğe. İşte bu dönemde kadınlar dağlara çıktılar, her türlü ot topladılar, ailelerini doyurdular. Bir, iki, on veya yüz değil, binlerce kadından, binlerce aileden bahsediyoruz. Ve yüz yıl boyunca toplum, kadınların böyle bir araya gelmesi, aileyi bir arada tutması ve yenilebilecek ne varsa toplaması sayesinde hayatta kaldı. Osmanlıların hedefinde para, ürün, tahıl, alınabilecek ne varsa almak vardı. Paramızı çalar, aşırı, ağır vergiler toplarlardı. Yüz yılda tek bir okul açılmadı. Bir ulusun hayatında bu kaç kuşak demektir?

Daha sonra bütün bu tüketilmiş halimiz içinde çok ağır ve vahşi bir işgale yüz yüze kaldık. Toplum tamamen eğitimsizdi. Filistin nasıl kaybedildi sanıyorsunuz? Biz mutlu mesut yaşayıp eğlenirken mi kaybedildi? Hayır, bütünüyle tüketilmiş, bitkin düşürülmüş olduğumuz için. Osmanlıdan sonra savaş ve erkekleri hedef alan farklı yöntemleriyle İngilizler geldi bizi daha da tüketti. Yine de 1936 yılında çok ünlü bir sivil itaatsizlik eylemimiz vardır. İngiliz idaresi döneminde. Önderliğini İzzeddin el Kasım yapmıştı. Bütün ülke sivil itaatsizliğe katıldı. Her şey felç oldu. Hayat her bakımdan durdu. İnsanlar hükümetle işbirliği yapmadı, işe gitmedi, toprakta çalışmadı, arabalar, otobüsler, trenler çalışmadı altı ay boyunca. Altı ay sonra İngilizler geldi, Suudi kralı ve Mısır kralı ile birlik olup bizi kandırdılar. Beyaz Kitap dedikleri bir şeyle geldiler. Daha fazla Yahudi'nin gelmeyeceğine, Filistin'deki manda idaresinin bitip, Filistinlilere daha fazla yer verileceğine dair sözler verdiler. İki ay sonra da herkesi ezip geçtiler, idam ettiler, katlettiler. Altı ay boyunca her şeyin felç olmuştu. Hayatı ve üretimi durduğumuz için başladığımız zamankinden 100 kat daha bitkin haldeydik. Ve bu tükenmişlik ortamında Arapların, Ürdün, Mısır ve Suudilerin yardımıyla gelip bizi ezdiler. İşimiz bitmiş ve kötü sona mahkûm edilmiştik. Altı yıl sonra İsrail projesiyle geldiler ve kurdular. Hikâyenin sonu. O günlerde Filistinliler'in bir bıçak yüzünden idam edildiğini, İsrailliler'in kalaşnikoflarla doluştuğunu biliyor musunuz? Eğer Filistinliyseniz ve üstünüzde bir bıçak çıktıysa, sorgusuz sualsiz otomatikman idam ediliyordunuz. Ama İsrailli iseniz elde tüfek dolaşmanızda sorun yoktu. Ve bu İsrailliler için silahlı eğitim kampları kurmuşlardı.

Şimdi ise işte bize yaşatılan bütün bu tüketilme, bitirilme sürecinin bedelini ödüyoruz.

1948-1967 yılları arasında bizi Ürdünlüler yönetti. Bu sürede idam edilen Filistinli sayısı İsrail'dekinden fazla. Filistinliler'in ciddi ve ağır bir şekilde hedef alındığı uzun bir süreçten bahsediyoruz. Ama biz hâlâ buradayız. Bu bile kendi içinde bir başarıdır. Osmanlı'nın son yüzyılının böyle belirleyici bir etkisi oldu üzerimizde.

Kadınların bu süreçte oynadığı role dönersek. İngiliz yönetimi döneminde erkekler hedef alındı ve infaz edildi. Öldürülmeyenler ise evden uzakta kendilerini örgütleyorlardı. Yine kadınlar aileyi bir arada tutar durumdaydı, esas olarak erkeklerin dönmelerini bekliyorlardı. Bundan sonra İsrailliler gelerek ailenin tamamını hedef aldı.

Aile dünyanın dört yanına dağıldı. Ailenin yapısı değişti. 48'den önce aile içinde kararlar, ailenin yaşlıları tarafından alınırdı. Bu karar alma sürecine genç erkekler dahi katılmazdı. 48'den sonra ailenin bu yapısı da dahil her şey ortadan kayboldu. Elde anne baba ve çocuk kalmıştı. Birlikte kalabilmeyi başarabilenler onlar oldu. Geri kalan dağıldı. Ve böylece o güne kadar kendileri için karar almaya alışmamış bir anne ve baba kaldı geride. Biranda baş başa kaldılar ve kendileri adına karar almak zorunda kaldılar. Yine durum 50-50 yani yarı yarıya. Burada ilk kez aile için kararlar alan bir kadın var. Ve artık sadece karar almak değil aynı zamanda aktif olarak katılmak ve bütünüyle farklı ve yabancı bir ilişkiler sistemi içinde aileyi yaşatmak, geçindirmek zorunda. Sadece korumak ve beslemek değil. Artık farklı bir ortamda, farklı bir varoluş biçiminde, tamamen farklı koşullardaydı ve bunlar hakkında hiçbir şey bilmiyordu. Ama yine de üstesinden geldi, başardı. Bundan 15 yıl önce, tüm dünya devrimleri arasında, kadın ve çocukların en çok Filistin devrimi, Filistin mücadelesi tarihi boyunca korunduğuna dair bir rapor vardı. Bu sadece Filistinli kadınların gücünden kaynaklanıyor, başka kimsenin değil çünkü aile içinde çocukların ve kadınların korunmasından birinci dereceden sorumlu olan onlardır. Bizler süper kadınlarız demek istemiyorum. Bizler süper kadınlar değiliz. Sadece kendi geleceksel rollerimiz vardı, bunu sürdürdük ve geliştirdik. Ne yazık ki, bu deneyimi, öncülük eksiliğinden ve aldığımız şu darbeler yüzünden politik alana taşıramadık. Daha önce sözünü ettiğim üç büyük geri adım aslında bizi hareket olmadığımız bir noktaya getirdi.

Şu an Filistin'de bir kadın hareketi olduğunu düşünmüyorum. Kadınlar var, kadın örgütleri var ama kadın hareketi yok.

JİNEOLOJİ: Yani olmayan ne, eşgüdümlü, düzenli bir hareket mi? Çünkü yaşamak/var olmak direnmektir demiştiniz.

Şirin: “Yaşamak/var olmak direnmektir”, halk direniş komitelerinde geliştirmiş olduğumuz bir slogan. Yerinden, köyünden, toprağından çıkarılıp atılma tehdidi altındaki topluluklarda yaşayan kadınlara kazandırmaya çalıştığımız bir duygu, bir duruştu. Bu kadınlara demek istiyorduk ki, kim olursanız olun, kendinizi aslında ne kadar anlamsız, alakasız, önemsiz görseniz de, sizler önemlisiniz ve bir şeyler yapabilirsiniz. Her şey boşa gitti, boştu demiyorum ama gelinen nokta bu. Evet, bir dereceye kadar bir dayanışma ve kolektif eylem geliştirildi ama bundan yararlanılamadığı, bu bir yere akmadığı noktada çok da bir anlam kazanmıyor. 1987'de kimse kadınların son 34 yılda yaşananlardan ne kadar etkilendiğinin farkında değildi. Hepimiz şok olduk. Kadınlar sokaklarda, aile içinde, pazarlarda, iş piyasasında biranda kadınlar her yerdeydi. Ve bu kabul gören bir şey oluvermişti. Biz planlamadan, her yere dalıvermiştik, bu bir çeşit birikimdi. Öyle sanyıyorum ki böylesi birikmiş çabaları dermenin zamanı yine geliyor ama bu kez biraz daha zor. Çünkü bu kez, sadece İsrail ile değil kendimizden olanla da savaşıyoruz. Kendinden olanla savaşmak çok daha zordur. Düşmanınla savaşmak kolaydır.

13. Sayı için Yazı Çağrısı

Kadın direnişinin sınır tanımazlığını bir kez daha hissettiğimiz, sınırsızlığın verdiği ilhamla kaleme alınan direnişleri sizlerle paylaştığımız “Kadın Direniş Yöntemleri II” dosya konulu 12. sayımızla tarihe, hep birlikte direnişe devam edeceğiz, notunu düş-tük. Siyasetten sanata, gündelik yaşamdan tarih yorumuna kadar verili bütün bilgileri kadın zihninin esnekliğinden, süzgecinden geçirme iddiasıyla 13. sayımızda gündemimize “Eğitim Politikalarını”alıyoruz.

Eğitimi pek çok boyutuyla ele almayı, yaşanan deneyimleri ortaklaştırmayı, çözüm perspektifini açığa çıkarmayı umuyoruz. Hiçbir güce devredilemeyecek kadar yaşamsal olan eğitimi aynı zamanda devletçi sistemin çürütücü etkisi karşısında önemli bir direniş alanı olarak görüyorsak bu direnişte kimler, hangi yolları denediler, bu yolların açığa çıkardığı değerler ve yanılgılar neler oldu üzerine de düşünme ihtiyacımız olduğuna inanıyoruz.

Yine iktidarların, eğitimde cinsiyetçiliği turmandırması ile toplumda cinsiyetçiliğin yaygınlaştırılması, kadının yokluğa tekabül eden statüsünün oluşturulmasında temel bir araç olarak kullanılıyorsa verili olan statüyü ters yüz etmenin imkânını, kadınların eğitim hakkı için verdikleri mücadelelerde, bu mücadeleler içinde geliştirdikleri öz eğitim modellerinde aramak elbette jineolojiye içkin olacaktır.

İktidarların eğitim kurgusunu çözümleyebilmeyi, tarih boyunca ve günümüzde bu kurgunun farkındalığıyla ulus-devlet ve cinsiyetçiliğe karşı oluşturulmuş alternatif eğitim modellerini ve kurumlarını inceleyebilmeyi, kadın ve toplum eksenli jineolojik eğitimin içeriğini tartışabilmeyi hedeflediğimiz bu sayıda görmeyi umduğumuz konu başlıklarını şöyle sıralayabiliriz;

- Varoluşsal bir hak olarak eğitim
- İlk okul toplum, ilk öğretmen ana-kadın
- Toplumların eğitim yöntemleri, biçimleri
- Alternatif eğitim arayışları, girişimleri ve önerileri
- Egemen zihniyetin eğitime yansımaları ve karşısında gelişen mücadeleler
- Kadınların eğitim hakkına yönelik direnişleri, emekleri ve kazanımları
- Kadın özgürlük hareketlerinin eğitim deneyimleri
- Jineolojinin eğitim perspektifi, deneyimleri

Dosyamıza katkı sunmak isteyen okurlarımızı 15/03/2019 tarihine kadar 5 ila 10 sayfa uzunluğundaki yazılarını bizimle paylaşmaya davet ediyoruz.

İletişim:editorjineoloji@gmail.com

Ulaşabileceğiniz Noktalar

Adana: Kitapsan

Adıyaman: AKM Kitapevi

Amed: Lilav Kitapevi

Kafka Kitapevi

Don Kişot Kitap Sahaf

Pirtuka Kurdi

Ankara: İmge Kitapevi

Turhan Kitapevi

Aydın: Red Kitabevi

Aydın Nazilli: Ada Kitapevi

Dersim: Baran Kitapevi

Minerva Kitapkafe

Etnik Kitapevi

İstanbul:

Beşiktaş Mephisto Kitapevi

Beyoğlu Mephisto Kitapevi

Beyoğlu Pandora Kitapevi

Boğaziçi Üniversitesi Pandora Kitapevi

Emek Kitap Dağıtım

Kadıköy Aram Sahaf

Kadıköy İmge Kitapevi

Kadıköy Mephisto Kitapevi

Kırmızı Kedi Kitapevi

Medya Kitapevi

Nişantaşı Pandora Kitapevi

Robinson Crouse 389 Kitapevi

Scala Kitapevi

Semer Kant Kitapevi

İzmir: Alsancak Kitapsan

Alsancak Yakın Kitapevi

Alsancak Z KitapKafe

Alsancak Kabuk Kitapevi

Karşıyaka Pan Kitapevi

Karşıyaka Kül Kitapevi

Karşıyaka Adres Kitapevi

Kitapsan (Alsancak-Konak)

Mersin: Kitapsan

Sokak Kitap ve Kahve Evi

Konya: Kitapsan

Mardin Kızıltepe: Ekin Kitapevi

Leylan Kitapkafe

Van: Omedya Kitapevi

KKTC: Işık Kitapevi

Almanya: Mezopotamya Kitapevi

JİNEOLOJİ

ABONELİK BİLGİ FORMU

Adı Soyadı:

Adresi:

E-mail:

Tel:

Teslim Adresi:

Abone Olacak Dergi: **JİNEOLOJİ**

Abonelik Koşulları:

Yıllık Abonelik Bedeli: 60 TL / Yurtdışı Abonelik Bedeli: 70 Euro

Türkiye Ziraat Bankası Diclekent Şubesi

JİNGEH Basın Yayın LTD. ŞTİ

Hesap No: 74457524-5002

IBAN: TR 66 0001 0020 0074 4575 2450 02